

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)
Господарська академія ім. Д.А. Ценова (Болгарія)
Лодзький технічний університет (Польща)
Університет Витовта Великого (Литовська республіка)

**I Міжнародна науково-практична конференція
молодих учених**

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

14 травня 2021 року

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

I International Scientific-Practical Conference of young scientists

**STRATEGIC MARKS OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT IN UKRAINE AND WORLD**

May 14, 2021

CONFERENCE PROCEEDINGS

Чернігів – 2021

УДК 330.34(477)
С83

Друкується за рішенням вченої ради Національного університету «Чернігівська політехніка» (протокол № 6 від 30 червня 2021 р.).

Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі : збірник тез доповідей
С83 I Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (м. Чернігів, 14 травня 2021 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. – 170 с.

ISBN 978-617-7932-19-1

I Міжнародна науково-практична онлайн-конференція молодих учених «Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі» присвячена проблемам якості освіти, цілям сталого розвитку та його соціально-економічному виміру, стратегічним орієнтирам розвитку економіки України для подолання наслідків пандемії COVID-19, наслідкам цифровізації, проблемам сталого водокористування, захисту економічної інформації, стратегічним орієнтирам розвитку галузей промисловості в контексті сталого розвитку, проблемам сталого землекористування, організації інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку, аспектам удосконалення управлінського обліку.

Організаційний комітет

Голова:

Новомлинець О.О., д-р техн. наук, професор, заслужений працівник освіти України, ректор Національного університету «Чернігівська політехніка».

Заступники голови:

Мераб Халваші, канд. істор. наук, професор, ректор Батумського державного університету імені Шота Руставелі
Іван Марчевські, д-р наук, доцент, ректор Господарської академії ім. Д.А. Ценова (Болгарія)

Славамир Віак, д-р техн. наук, професор, ректор Лодзького технічного університету

Астріда Мицейкиєне, д-р екон. наук, професор, декан факультету розвитку біоекономіки Університету Витовта Великого

Маргасова В.Г., д-р екон. наук, професор, проректор з наукової роботи Національного університету «Чернігівська політехніка»

Юрченко М.С., канд. фіз.-мат. наук, доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Національного університету «Чернігівська політехніка»

Члени організаційного комітету:

Акименко О.Ю., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Волот О.І., к.е.н., канд. екон. наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Гливенко В.В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Гнедіна К.В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Гоголь Т.А., д-р екон. наук, професор, професор кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Клименко Т.В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Перетятяко Ю.М., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Сагун О.С., д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Сидоренко О.О., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Матеріали збірника представлено в авторській редакції. Відповідальність за зміст несуть автори, наукові керівники.

Конференція включена до Переліку міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій здобувачів вищої освіти і молодих учених Міністерства освіти і науки України на 2021 рік (додаток до листа ІМЗО від 19.01.2021 № 22.1/10-83).

УДК 330.34(477)

ISBN 978-617-7932-19-1

© НУ «Чернігівська політехніка», 2021

ЗМІСТ

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ <i>AGRICULTURAL SCIENCES</i>	
Богуля О.О, Вербицький В.Д. Значення мікроелементів у позакореновому підживленні рослин	6
Голуб Н.А. Аналіз лісовідновлення на території Чернігівської області	8
Пастух О. М. Оленка волохата: особливості розвитку та методи боротьби	10
Рябуха Г.І., Бондар І.М. Особливості м'ясо-яєчного кросу домінант лінії Green shell	12
Скоблик А.П, Гарасименко Т.А. Особливості трансформації органічної речовини у ґрунті	14
Слюсар В.В. Генезис інвазивних видів рослин у флорі України	16
Тертична О.В. Сертифікація лісових ресурсів	18
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ <i>ECONOMIC SCIENCES</i>	
Акименко О. Ю., Палєєва В.Р., Андарак В.С. Державна підтримка малого бізнесу в умовах карантину задля підвищення їх конкурентоспроможності	20
Артюхов А.Є. Якість освіти, цілі сталого розвитку та соціально-економічний вимір: бібліометричний аналіз	24
Атрощенко А. М. Малий бізнес як клієнт банківського сектору	26
Белікова К.В. Досвід побудови податкової системи США та можливість його адаптації в Україні	29
Буряк А. П. Роль бухгалтерського обліку в управлінні підприємством	31
Бутенко Н.В. Імплементация принципів циркулярної економіки в українські практики	33
Вовк Р.Л. Державна фінансова підтримка підприємств АПК в сучасних умовах	35
Ганжа М. В. Стратегічні орієнтири розвитку економіки України для подолання наслідків пандемії COVID-19	37
Гармаш О. Ю. Екологічний облік і аудит у системі забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства	39
Гнедіна К.В., Нагорний П.В. Екологічне оподаткування як інструмент стимулювання раціонального природокористування та охорони водних ресурсів в Україні та країнах ЄС	41
Голячук Н.В. Цифрові технології бухгалтерського обліку	44
Гречка О.М. Особливості формування стратегії сталого розвитку підприємства	46
Демків Ю.М. Тенденції формування світового ринку золота як об'єкту інвестування	47
Дерев'янко Ю. В., Толмачова А. М. Аудит земельних ділянок в Україні: окремі питання	50
Дерій Ж.В. Розвиток природно-заповідного фонду Чернігівської області у досягненні цілей сталого розвитку	52
Жечева О. І. IPO, як механізм залучення інвестицій	54
Іванова Д. С. Реформування норм Податкового кодексу України в аспекті акцизного оподаткування	55
Іщук К. А. Аудит як інструмент виявлення помилок обліку оплати праці	57
Коломієць Д. В. Аналіз господарської діяльності в системі ефективного управління підприємством	58
Kravchenko V. V. Challenges of the COVID-19 pandemic: auditors' experience	60
Кривич Н.В., Бутко А.Ю. Управлінський облік виробничих запасів	62

Кухтій А.А. Адміністрування податку на прибуток в Україні	64
Кушпіта Д.О. Удосконалення обліку та контролю витрат для підвищення ефективності управління підприємством	66
Лобода Н. О., Чабанюк О. М. Еволюція лізингових операцій в умовах коронакризи як функція невідомого	67
Марчук У.О., Савенко М.О. Регулювання критеріїв визнання доходів від операційної діяльності в обліку підприємств України	70
Мілованов Д.В. Вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на організацію аналітичного процесу підприємств торгівлі	72
Мініна О.В. Проблеми сталого водокористування: регіональний аспект	75
Мостіпан Н.В. Ключові аспекти захисту економічної інформації в Україні	77
Ніколаєнко Л. С. Теоретичні аспекти обліку іншої дебіторської заборгованості	79
Павлоцька К.О. Погіршення психологічного клімату в колективі організацій як наслідок світової епідеміологічної ситуації	81
Пащин В.Є. Особливості та перспективи розвитку інтегрованої звітності підприємства	84
Писаренко Т.М., Костюкевич О.В. Історичні аспекти обліку товарів	86
Писаренко Т.М., Мадей А.В. Рівні нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку грошових коштів в Україні	88
Повна С.В. Вплив експортної спрямованості аграрного сектора на стратегічні орієнтири розвитку харчової промисловості в контексті сталого розвитку України	90
Пономаренко В.С. Огляд вимог до набуття статусу аудитора у зарубіжних країнах	92
Popelo O.V. Classification features of venture enterprise	95
Решетник К. Р. Перспективи розвитку факторингових операцій в Україні	97
Решетник К. Р. Сучасні тенденції банківської іпотеки в Україні	99
Романашенко І.О., Романашенко М.О. Проблеми впровадження МСФЗ на малих та середніх підприємствах в Україні	101
Сакун О.С., Мельниченко П.В. Державне управління інвестиційним потенціалом економіки: зарубіжний контекст	103
Самійленко Г.М. Маркетингове забезпечення кластерних структур	107
Самойлович А.Г. Розвиток дистанційної зайнятості в умовах цифровізації регіональної економіки	109
Сизоненко Н.Ю. Забезпечення якості аудиторських послуг	111
Сизоненко Н.Ю. Історія розвитку бухгалтерського обліку та аудиту в Німеччині	113
Синельник К.Д. Сучасні особливості оподаткування оплати праці	115
Сівак В. С., Гараздовська Ю.І. Аспекти удосконалення управлінського обліку в сільському господарстві	117
Сівак В. С. Сучасні тенденції аналізу конкурентоспроможності підприємств	118
Стоцька Д. В. Наслідки пандемії COVID-19 для банківського сектора України	120
Сухова А.В., Соловінська М.С., Стренадко В.Р. Перспективи розвитку страхового ринку України	122
Федоренко О.Д. Шляхи підвищення виробничої потужності підприємства	124
Харченко Ю.П. Зайнятість, як оціночний показник інклюзивності регіонального розвитку	126

Холявко Н.І., Колоток М.О. Транснаціональні банки в умовах пандемії COVID-19	128
Хоменко К. Ю. Теорії бухгалтерського балансу	130
Хоменко К. Ю. Податкові пільги як інструмент стимулювання розвитку підприємництва	131
Хрей А.П. Поняття та аналіз ефективності праці	133
Четверикова О.Ю. Особливості оплати праці в державній організації на прикладі РЦ «ІНВАСПОРТ»	135
Шадура-Никипорець Н.Т. Проблеми сталого землекористування у Чернігівській області	137
Shelest A. The system of internal quality control of audit services: features of formation	139
Шелест А.С. Особливості організації облікового процесу на малих підприємствах	142
Шелест А.С. Організація інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку	144
Шелест А.С. Тенденції соціально-економічного розвитку малих підприємств в Україні	146
ЮРИДИЧНІ НАУКИ LEGAL SCIENCES	
Буленок М.В. Виникнення і розвиток муніципальних органів у зарубіжних країнах	149
Бутько А.В. Палата Лордів: порядок формування та повноваження після реформи 1999 р.	151
Васильєва Д.А. Україна в складі Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої	153
Єрьома Ж.О. Форма держави: поняття та структура	155
Костюченко Н.Д. Особливості державного устрою і права Галицької Соціалістичної Радянської Республіки	157
Павлова С.Л. Поліцейська реформа 1862 року. Особливості проведення	158
Рожкова С.О. Магдебурзьке право: особливості дії на Україні	161
Федоренко Д. В. Принципи та система місцевого самоврядування в Україні	162
Чумаченко В.Ю. Спеціалізація судів	164
Чумаченко В.Ю. Державно-правові питання у програмних документах декабристів	166
Щербінін М. Ю. Правова характеристика статусу біженців в Україні за основними міжнародно-правовими актами та національним законодавством	167

УДК 631.8:631.521.54

Богуля О.О, Вербицький В.Д., здобувачі вищої освіти, група АГ-201

Науковий керівник: **Л.А. Шевченко**, канд. с-г. наук, доцент кафедри аграрних технологій та лісового господарства

Національний університет «Чернігівський політехніка», м. Чернігів, Україна

ЗНАЧЕННЯ МІКРОЕЛЕМЕНТІВ У ПОЗАКОРЕНЕВОМУ ПІДЖИВЛЕННІ РОСЛИН

Ключові слова: мікроелементи, сільськогосподарські культури, мікродобрива, продуктивність рослин, якість урожаю.

На даний час в рослинах виявлено більше 80 елементів періодичної системи хімічних елементів Д.І. Менделєєва. Вони різняться між собою як за концентрацією в рослинах, так і за значенням у їхньому житті. Близько 20 елементів необхідні рослинам для завершення циклу розвитку і їх не можливо замінити іншими елементами.

Хімічні елементи, які також позначають як поживні елементи, класифікують на макро-, мікро- та ультрамікроелементи. Даний поділ здійснюється за принципом кількісного вмісту елемента у тканинах організму. Вміст мікроелементів (С, О, Н, Р, К, S, Mg, Fe), як відомо, знаходиться у межах від сотих часток до цілих відсотків, мікроелементи (В, Zn, Cu, Mo, Mn, Co, Cl) складають від сотисячних до тисячних часток відсотка сухої речовини рослин [1].

Але ж такий поділ є умовним, оскільки окремі види рослин з відмінним генотипом можуть специфічно акумулювати мікроелементи, вміст яких в організмі може досягти рівня вмісту макроелементів. Дефіцит, або повна відсутність будь-якого з елементів є причиною порушення росту та розвитку рослин, метаболічних процесів та імунітету рослин. А надвисокі дози поживних елементів є токсичними для рослин.

Мікроелементи беруть участь у всіх метаболічних та клітинних функціях. Рослини відрізняються потребою в мікроелементах. Деякі з цих елементів є окисно-відновними, що робить їх важливими як каталітично активні кофактори в ферментах, інші виконують функції активації ферментів, або ж виконують структурну роль у стабілізації білків [2].

Загальноприйнятою сільськогосподарською практикою у всьому світі є використання позакореневих мікродобрив для поліпшення врожайності найрізноманітніших агрокультур [3]. А позакореневе внесення саме мікроелементів часто є особливо корисним, оскільки ці елементи, як правило, досить нерухомі в ґрунті. Кутикула є основною перешкодою для засвоєння поживних речовин листям. Поживні речовини, ймовірно, перетинають кутикулу шляхом дифузії, а потім потрапляють у симпласт клітин епідерми шляхом активного поглинання або полегшеної дифузії [4].

Очевидно, що необхідно певним чином оптимізувати ефективність поглинання позакореневих поживних речовин, щоб мінімізувати кількість використовуваних елементів та частоту обприскування. Багато факторів впливають на ефективність поглинання, наприклад, товщина кутикули, наявність водовідштовхувальних восків на поверхні кутикули, стан листя та швидкість висихання крапель. Хімічна форма елемента також визначає ефективність поглинання. Теоретично, незаряджені хелатовані хімічні види можуть дифундувати швидше, ніж іонні види, які можуть міцно зв'язуватися з місцями обміну кутикули та клітинної стінки. Відомо, що швидкість дифузії через кутикулу зменшується із збільшенням молекулярної маси.

Ймовірно, це пов'язано з фізичними обмеженнями, спричиненими розмірами дифузійних каналів. В результаті, чи сприймає рослина краще поживні речовини в іонній, а не хелатній формі, залежатиме, по-перше, від спорідненості місць обміну поживної речовини, а по-друге, від розміру пір дифузійних каналів у кутикулі. Оскільки властивості кутикули різняться у різних видів, не дивно, що в літературі існують суперечливі повідомлення про відносну ефективність поглинання хелатних та іонних видів. Наприклад, Ferrandon & Chamel [5] виявили, що горох поглинав Fe, що подається як FeSO₄, набагато швидше, ніж FeEDTA, тоді як Basiouny & Biggs [6] показали зворотний ефект.

У більшості ґрунтів України бракує певних мікроелементів. А дефіцит або відсутність деяких важливих мікроелементів у ґрунтах, а відтак і у рослинах, призводить до значного зниження їх врожайності. Зазвичай всі агровиробники обмежуються внесенням азотних та фосфорних добрив у ґрунт і вважають цього достатньо, тоді як поповнення мікроелементами рідко роблять. Урожайність таких сільськогосподарських культур буде значно нижчою [7].

Варто ще раз вказати на важливість мікроелементів у живленні сільськогосподарських культур. Так, цинк бере участь у формуванні гормонів росту, сприяє синтезу білка, дозріванню зерна тощо. Залізо бере участь у синтезі хлорофілу, окисленні-відновленні та диханні. Мідь діє як каталізатор дихання і є складовою частиною ферментів. Мікроелементи, такі як марганець, мають важливе значення для метаболізму азоту, фіксації азоту, засвоєння вуглекислого газу та розщеплення вуглеводів.

Отже, позакореневе підживлення мікроелементами агрокультур становить одну з важливих функцій у прогресі сільськогосподарського рослинництва. Варто проводити дослідження для спостереження впливу добавок мікроелементів на врожайність зернових, технічних, овочевих та інших рослин за допомогою позакореневого внесення. Оскільки застосування мікроелементів може покращити продуктивність рослин, збільшити асиміляційну площу листя, підвищити якісні показники урожаю тощо.

Список використаних джерел: 1. Битюцкий Н.П. Микроэлементы высших растений. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2011. 368 с. 2. Hänsch R., Mendel R.R. 2009. Physiological functions of mineral micronutrients (Cu, Zn, Mn, Fe, Ni, Mo, B, Cl). 3. Current opinion in plant biology. 2009. Vol. 12(3). P. 259-266. Chamel A. Foliar uptake of chemicals studied with whole plants and isolated cuticles. In: Plant growth and leaf-applied chemicals, ed. P.M. Neumann, Ch. 2, CRC Press, Boca Raton, Florida. 1989. 4. Becket R.P., Staden J. The effect of seaweed concentrate on the uptake of foliar-applied Cu, Mn and Zn by tomato seedlings. S.Afr.J. Bot., 1990. Vol. 56(3). P. 389-392. 5. Ferrandon, M., Chamel A.R. Cuticular retention, foliar absorption and translocation of Fe, Mn and Zn supplied in organic and inorganic form. 1. Plant Nutr. 1988. Vol. 11. P. 247-263. 6. Basiouny F.M., Biggs R.H. Penetration of ⁵⁹Fe through isolated cuticles of Citrus leaves. HortScience. 1976. Vol. 11. P. 417-419. 7. Фатеев А.І., Мірошніченко М.М. Застосування мікродобрив. Технологія відтворення родючості ґрунтів у сучасних умовах. Київ–Харків, 2003. 88 с.

Голуб Н.А., здобувачка вищої освіти, група ЛС-201

Науковий керівник: К.М. Кудряшова, канд. екон. наук, доцент кафедри аграрних технологій та лісового господарства

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

АНАЛІЗ ЛІСОВІДНОВЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ключові слова: ліси, лісові ресурси, лісовідновлення, лісорозведення.

Ліси – найбільш продуктивні природні ресурси на Землі. Ліс є джерелом деревини, ягід, грибів, горіхів, він очищує повітря, створює місця перебування тварин, птахів і комах, захищає ґрунт від ерозії, затримує опади (зменшує поверхневий стік) тощо.

Пріоритетним напрямком розвитку лісового господарства країни на сьогодні є забезпечення розширеного відтворення лісів. Відтворення лісів здійснюється шляхом садіння, висівання лісу та шляхом його природного поновлення (див. рис. 1).

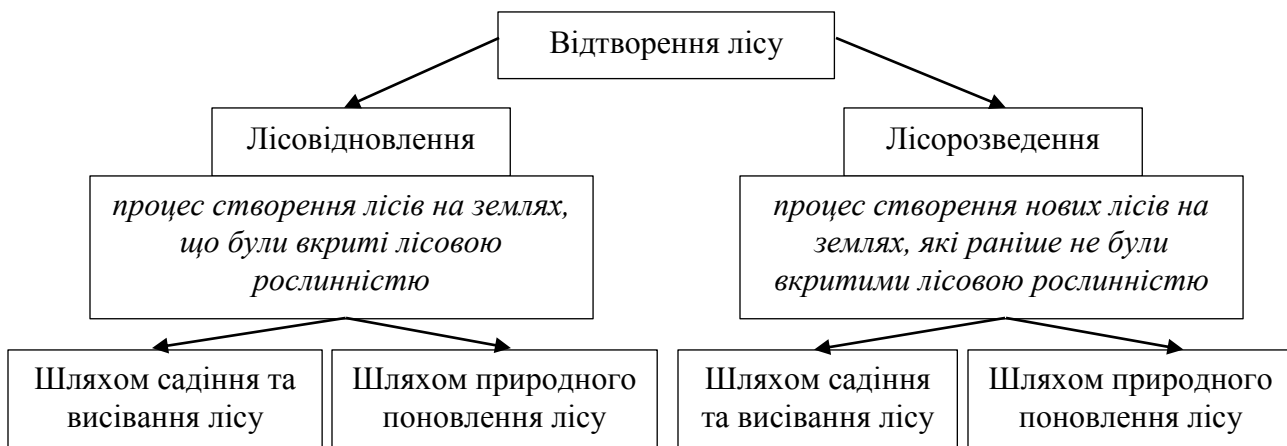

Рисунок 1 – Шляхи відтворення лісу

Відтворення лісів повинно забезпечувати:

- раціональне використання лісових ділянок;
- поліпшення якісного складу лісів, підвищення їх продуктивності та біологічної стійкості [1];
- досягнення оптимальної лісистості шляхом створення в максимально короткі строки нових насаджень найбільш економічно та екологічно доцільними способами і технологіями [1];
- збереження біологічного різноманіття лісів;
- збереження корисних функцій лісів.

Отже, відтворення лісів – це не лише процес створення лісів для забезпечення майбутніх поколінь лісовими ресурсами, але й підтримання екологічної рівноваги, забезпечення екологічного збалансованого розвитку навколишнього природного середовища в цілому.

Відтворення лісів здійснюється в максимально короткі строки для формування високопродуктивних та біологічно стійких деревостанів різного цільового призначення та у відповідності до вимог чинного законодавства. Найбільш сприятливі погодні умови для відтворення лісів – навесні та восени [1].

Лісовідновлення на території Чернігівської області проводиться на площах після суцільних рубок, створення нових лісів – на непридатних для сільськогосподарського використання землях. Основним способом лісовідновлення є створення лісових культур, під природне поновлення залишаються незначні території переважно перезволожені зруби листяних порід (вільха, береза, осика) [2].

Чернігівщина – лісовий край, середня лісистість території області складає 20,9 % і за останні 20 років зросла на 0,6 %. Однак лісистість нерівномірна й коливається від 37-41 % (Семенівський, Ріпкинський, Корюківський райони), до 8-11 % (Бахмацький, Варвинський, Куликівський, Менський райони). Площа земель, вкрита лісом, – 659,9 тис. га [3].

Наразі спостерігається тенденція до зменшення площ лісовідтворення у Чернігівській області (див. рис. 2). Так, у 2020 році площа відтворення лісів становила 3058 га, а це на рівні 2010 року. Найбільшу площу лісів було відтворено у 2015 році 4755 га, (лісовідновлення – 4540 га, з якої шляхом садіння та висівання лісу – 3762 га, шляхом природного поновлення – 778 га, лісорозведення – 215 га, шляхом садіння та висівання лісу – 215 га).

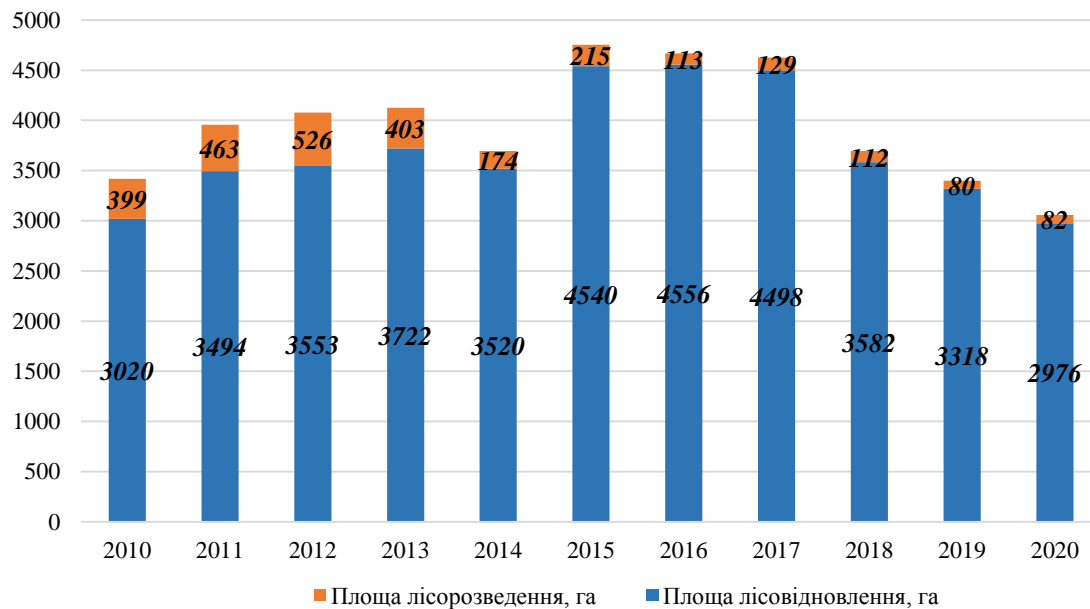

Рисунок 2 – Відтворення лісів у Чернігівській області*

* Джерело: складено автором на основі [2]

Значні обсяги лісовідтворення потребують належного рівня забезпечення якісним садивним матеріалом основних деревних видів, що є запорукою створення високопродуктивних насаджень.

Відтворення природних рослинних ресурсів забезпечується різними шляхами, зокрема сприянням природному відновленню рослинного покриву, штучним поновленням природних рослинних ресурсів, запобіганню небажаним змінам природних рослинних угруповань та негативному впливу на них господарської діяльності, в тому числі зупинка господарської діяльності з метою створення умов для відновлення деградованих природних рослинних угруповань.

Ліси Чернігівської області потрібно примножувати та раціонально використовувати для забезпечення лісовими ресурсами не тільки теперішніх, але й майбутніх поколінь користувачів.

Список використаних джерел: 1. Державне агентство лісових ресурсів України. URL: <http://dklg.kmu.gov.ua>. 2. Головне управління статистики в Чернігівській області. URL: <https://www.chernigivstat.gov.ua>. 3. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Чернігівській області. URL: <https://eco.cg.gov.ua>.

УДК 632.768

Пастух О.М., здобувач вищої освіти, група ЛС-201

Науковий керівник: **К.М. Кудряшова**, канд. екон. наук, доцент кафедри аграрних технологій та лісового господарства

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ОЛЕНКА ВОЛОХАТА: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА МЕТОДИ БОРОТЬБИ

Ключові слова: комаха-шкідник, сільське господарство, ентомопатогенні грибні препарати, інсектициди.

Оленка волохата (лат. *Tropinota hirta* Poda) – комаха-шкідник, від якого страждають насадження плодкових, ягідних культур, виноград і навіть квіти по всій території країни. Жук Оленки волохатої має чорне забарвлення, густо вкритий сірими волосками з білими плямами на надкрилах, довжина 10-12 мм. Все тіло жука вкрите жовтувато-сірими густими волосками (див. рис. 1). У вечірній час і в холодні ночі жуки Оленки волохатої ховаються в ґрунт на глибину 0,5-1,0 см.

Рисунок 1 – Жук Оленки волохатої

Дорослі жуки зимують у ґрунті на глибині 15-40 см. Прокидаються рано навесні й починають харчування. У прохолодні дні, під час дощу й на ніч ховаються у ґрунт. Одна самка шкідника може відкласти до 20 кладок, по 3-4 яйця. Розвиток личинок відбувається в ґрунті. Після відродження личинки харчуються корінням і рослинними рештками. Восени відбувається заляльковування, яке триває до двох тижнів [1].

Жуки живляться переважно цвітом різноманітних рослин – бур'янів, дикорослих чагарникових видів, вигризаючи приймочку, маточку та зав'язь. Серед багаторічних трав'янистих рослин надають перевагу родині шорстколистих. Імаго також живиться квітками плодкових, горіхоплідних і декоративних дерев (лимон, мандарин, мигдаль, кінський каштан), овочевих культур (помідори, редька, квасоля, ревінь, горох), однорічних і багаторічних

кормових трав (вика, люцерна, еспарцет, конюшина), зернових культур (пшениця, жито, ячмінь, просо, кукурудза), бобових і олійних (соя, нут, соняшник, ріпак, гірчиця, сафлор), прядивних (льон, кенаф, бавовник), ягідних (смородина – листки та квітки, суниця – листки та сходи) і квітково-декоративних (бузок, бирючина, троянди, лох, мак, маргаритки, тюльпан, ірис), дині та гарбуза. Серед інших кущових порід, що поширені в Україні, інтенсивно приваблюють дорослих особин Оленки горобина, калина та три різновиди бузини. У весняний період через кілька днів живлення на квітках цих рослин відбувається дозрівання статевої системи самиць, спаровування та яйцекладка [2].

Спалахи розмноження Оленки волохатої вчені пов'язують із змінами ритму сонячної активності, тому вона впевненими кроками прямує на Північ.

Основними методами боротьби є:

1. Біологічні. Приваблення та охорона комахоїдних птахів. Оленку волохату поїдають: шпак звичайний, грак, сорока, сизоворонка, іволга, вівсянка чорноголова, одуд, бугай малий, сорокопуд-жулан, сорокопуд чорнолобий та інші [1].

Також застосовують мікробіологічні ентомопатогенні грибні препарати вітчизняного походження Боверін і Пециломин для обмеження чисельності Оленки волохатої, діючою речовиною яких є факультативні паразити. Вчений Валентин Дрозда [2] зазначає, що тривалий контакт (більше 6 місяців) ентомопатогенних грибів з імаго Оленки призвів до загибелі 74,8-83,6 % популяції.

2. Механічні. На присадибних, дачних ділянках, в колективних, фермерських садах можна струшувати жуків з квітучих дерев на поліетиленову плівку, брезент та знищувати. Перед струшуванням дерева потрібно обприскувати холодною водою, щоб жуки не злітали [1].

Експерименти вчених довели, що Оленку волохату привертає синій колір, тому можна виставити пастки з водою (цікаво те, що квіти синього, фіолетового, червоного і інших яскравих відтінків шкідником не ушкоджуються, а ось в пастки синього або фіолетового кольору він легко попадається). У квітучому садку на 1 сотку потрібно поставити 2-3 синіх (голубих) пластикових 20 літрових посудин, наповнених до половини водою. Вдень і ввечері, а при великому заселенні і тричі за день посудину звільняють від Оленки [1].

3. Хімічні. Обприскування інсектицидами на Оленці волохатій особливо не позначається [1]. Хоча можна обробляти інсектицидами ґрунт під деревами і кущами. Адже, ховаючись в отруєній ґрунт, Оленка волохата стикається з частинками отрути і гине.

У яблуневих насадженнях проти Оленки волохатої застосовують препарати: Каліпсо 480 SC (0,25-0,3 л/га) та Маврік, ЕВ (0,2-0,6 л/га), які безпечні для бджіл та джмелів та ефективні від ряду інших в цей період комах-шкідників саду (хрущів, гусениць листовійок, попелиць, кліщів, листоблішок). Для захисту посівів ріпаку проти Оленки волохатої дозволено застосовувати інсектициди Маврік, ЕВ (0,35 л/га) та Біскайя 240 OD (0,3-0,4 л/га).

Для зменшення популяції личинок можна використовувати інсектициди типу Регент, Форс. Ці інсектициди також використовуються для боротьби з іншими ґрунтоживучими шкідниками (дротяники, личинки хрущів).

Отже, Оленка волохата є одним із шкідників, які завдають значну шкоду в сільському господарстві. Повне знищення її є недопустимим, адже цей шкідник являється компонентом агроєкосистеми. Дана дія може призвести до негативних наслідків. Виникає вірогідність зниження популяції різних видів птахів. Тому людина може просто знизити в певній мірі чисельність цього жука різними методами боротьби з ним, аби він не завдавав значної шкоди господарській діяльності людини. Краще використовувати біологічні методи боротьби, які мають екологічну спрямованість.

Список використаних джерел: 1. Шкідники: Оленка волохата. Грінвал. URL: <https://greenval.org/agropest/pest/yagidni-shkidniki/olenka-volohata-bronzivka-volohata>. 2. Оленка волохата прямує на північ. Agrotimes. URL: <https://agrotimes.ua/article/olenka-volohata-pryamue-na-pivnich>.

УДК 636.5.034

Рябуха Г.І., канд. екон. наук, доцент кафедри туризму

Бондар І.М., ст. викладач кафедри аграрних технологій та лісового господарства
Національний університет «Чернігівський політехніка», м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ М'ЯСО-ЯЄЧНОГО КРОСУ ДОМІНАНТ ЛІНІЇ GREEN SHELL

Ключові слова: крос Домінант, Green shell, кури, яйця, шкаралупа.

Унікальністю м'ясо-яєчного кросу Домінант лінії Green shell є здатність нести яйця із блакитною та оливково-зеленою шкаралупою (рис. 1). Сучасні дослідження встановили, що пташині яйця отримують забарвлення завдяки пігментам. Наприклад, блакитний або зелений колір яйцю надає пігмент білівердін (Biliverdin), що є продуктом розщеплення червоного гемоглобіну. На думку вчених, сонячне випромінювання несе дві потенційні небезпеки для пташиних яєць та ембріонів, що розвиваються в них: поглинені шкаралупою інфрачервоні промені можуть викликати їх перегрів, а ультрафіолет, що проникає всередину, здатний втрутитися в тонкі процеси ембріогенезу. Синє забарвлення дозволяє ефективно боротися з двома цими проблемами. Відповідно до принципу «пігмент як парасолька», синій колір не дозволяє ультрафіолетовим променям досягати зародка і при цьому поглинає досить тепла, щоб помірно підігрівати вміст яйця [1].

Рисунок 1 – М'ясо-яєчний крос Домінант лінії Green shell*

*Джерело: складено авторами на основі [2]

Для селекційної роботи при виведенні цієї унікальної лінії використовувалась птиця породи Араукана (Araucana). Араукана – давня порода курей з Південної Америки, названа на честь однойменного племені індіанців, які її розводили та проживали на території Латинської Америки [3]. Одна з перших згадок про цих курей датується 1526 роком. Кури цієї породи мають спокійний характер, добре акліматизуються і відрізняються міцним здоров'ям, рано починають яйцекладку. Хоча яйця у них середніх розмірів, але несуться ці кури добре [4]. Все це разом з досить простими умовами утримання арауканів зробило їх дуже затребуваною та поширеною у всьому світі породою курей. Спільне утримання арауканів з іншими породами привело до природного селекції і створенню нових гібридів домашніх курей.

У 30-і роки 20-го століття в Кембриджі, в Англії, вчені Пеннетта та Піз почали займатися виведенням аутосексних порід курей [5]. Саме тоді вчені-селекціонери і почали системно використовувати в своїх дослідках цю незвичайну породу Араукана. В результаті схрещування цієї птиці з європейськими породами отримали красивих курей з гідними показниками продуктивності, хорошою життєздатністю та високим природним імунітетом. Причому, блакитний колір яєць виявився домінантним ознакою. Тому гібриди з білими курми відкладають блакитні яйця. А якщо курей породи Араукана схрестити з курми, що відкладають коричневі яйця, то помісі стануть нести яйця з оливково-зеленою шкаралупою.

Сьогодні все більше стає прихильників правильного харчування, тобто, харчування здоровою їжею, вирощеною в екологічно чистих умовах, дотримуючись правил догляду за птицею. Насамперед це годівля екологічними кормами та природні умови утримання курей-несучок. Багато фахівців у галузі птахівництва переконані, що при вільному вигулі яйця кращі. На волі кури їдять те, що вони хочуть, бігають на свіжому повітрі, тому дані фактори можуть впливати на смак яйця, оскільки організм виробляє менше гормонів стресу. Ще у 1999 році Єврокомісія прийняла Директиву N1999 / 74 / СЕ, яка наказувала всім виробникам яєць в країнах союзу вжити заходів для «гуманного» утримання курей несучок [6]. І вже з січня 2012 року Європейський Союз вступив із повною заборонаю на утримання курей-несучок в непристосованих маленьких клітках. Заборона спрямована на поліпшення умов для утримання курей з метою задоволення фізіологічних потреб птиці. Окрім того, кури, які можуть вийти на відкритий простір, на повітря, споживають багато натуральної рослинної їжі. Таким чином, вони можуть отримати необхідну кількість зеленого корму, який є джерелом каротиноїдів. Природні умови утримання сприяють зміцненню імунітету, відповідно і яєчна продукція, отримана в таких умовах буде більш натуральна і корисна.

М'ясо-яєчний крос Домінант лінії Green shell з високими показниками життєздатності, несучості та швидкої адаптації до умов утримання визнаний багатьма домашніми господарствами на території Європейського Союзу та України.

Список використаних джерел: 1. Вчені пояснили, чому деякі птахи несуть блакитні яйця. URL: <https://birds-ukraine.pp.ua/index.php/svit-ptakhiv-ukrainy/ptakhy-opys/488-vcheni-poyasnilichomu-deyaki-ptakhi-nesut-blakitni-yaajtsya>. 2. ТОВ «Птахо-племінний комплекс «ПОЛІСЬКІ КУРЧАТА». URL: <http://www.p-kurchata.com.ua>. 3. Britanica. URL: <https://www.britannica.com/topic/Araucanian>. 4. Quality of Araucana eggs. URL: <https://www.european-poultry-science.com/Quality-of-Araucana-eggs,QUIEPTU2MjE5NjkmTUIEPTU2MTAxNA.html>. 5. Легбар. URL : <https://kurkul.com/porody/761-legbar>. 6. EUR-Lex. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A31999L0074>.

Скоблик А.П., Гарасименко Т.А., здобувачі вищої освіти, група АГ-201

Науковий керівник: **Л.А. Шевченко**, канд. с-г. наук, доцент кафедри аграрних технологій та лісового господарства

Національний університет «Чернігівський політехніка», м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЧНОЇ РЕЧОВИНИ У ҐРУНТІ

Ключові слова: *органічна речовина ґрунту, трансформація органічної речовини, гумус, гуміфікація, мінералізація.*

Невід’ємною складовою частиною ґрунту є його органічні речовини. Ґрунт без органіки – це лише ґрунтоутворююча порода, яка перетворюється стає ґрунтом тільки тоді коли до складу мінеральної частини породи приєднується органічна.

Основне джерело органічної речовини в ґрунті – опад рослинного покриву у вигляді коріння, яке відмирає, і надземної маси. Певна частина органічної маси надходить в ґрунт у формі відмерлих тварин і мікроорганізмів [1].

Органічна речовина ґрунту відіграє важливу роль у ґрунтах майже кожної екосистеми. Це впливає на хімічні та фізичні властивості ґрунту, такі як утворення стійких агрегатів, утримання води, здатність катіонообміну, велика кількість поживних речовин та запаси азоту та вуглецю [2]. З іншого боку, тип ґрунту, водний режим та склад мінеральної фракції (кількість піску, мулу та глини) можуть впливати на властивості органічної речовини ґрунту. Вміст органічної речовини в ґрунті залежить від балансу між швидкістю додавання та розкладання органічного матеріалу. У глобальному масштабі органічні ґрунти є важливим резервуаром органічного вуглецю [3]. Вуглець у цих ґрунтах зберігається у вигляді залишків рослин на різних стадіях розкладання, а також у вигляді неоднорідних органічних (гумінових) сполук, які можна описати як складну суміш макромолекул змінного хімічного складу, форму та розмір [4]. В результаті гуміфікації вміст гумінових речовин в органічних ґрунтах збільшується. Вони беруть участь у сорбційних процесах у ґрунті та утворюють розчинні та нерозчинні комплекси з іонами металів. Гумінові речовини є основними складовими адсорбційного комплексу, що впливає на властивості ґрунту. Гумінові речовини різного походження різняться за складом та хімічною структурою. Гумінові речовини складні і мають високу молекулярну масу [5].

Гриби і бактерії є тими мікроорганізмами, які розкладають органічну речовину на перших етапах його трансформації і чисельність бактеріальної популяції зростає при використанні сидерального пара і при внесенні органічних добрив.

У ґрунті трансформація органічних решток і добрив забезпечується двома паралельними процесами: гуміфікація та мінералізація. Специфіка цих процесів та їхня інтенсивність залежить від хімічного складу органічного матеріалу, ґрунтово-кліматичних умов, складу мікробних асоціацій та агротехнологічних заходів [2].

Гуміфікація це елемент гумусоутворення. При гуміфікації відбувається консервація органічних речовин у формі відносно стійких проти розкладання гумусових кислот, що акумулюють в собі значні запаси елементів живлення та енергії. Сприятливі фактори для гуміфікації та стабілізації гумусу — лужне середовище, обмежений доступ кисню, вологість 60-80%, оптимальна для життєдіяльності мікроорганізмів-деструкторів температура, наявність азотовмісних сполук. При нестачі вологи, або прохолодних температурах процеси перетворення органічної речовини протікають повільно і в таких умовах переважна частина органіки мінералізуються, а гумусу накопичується мало [6].

Провідними чинниками збереження та підвищення кількості гумусу в ґрунті є використання органічних добрив (гній) і рослинних решток вирощуваних культур[3].

Мінералізація – сукупність процесів перетворення органічних речовин у мінеральні солі, воду і вуглекислоту. Процеси розкладу і мінералізації забезпечують надходження елементів живлення в біологічний колообіг, процеси мікробного синтезу і гуміфікації, навпаки, закріплення і накопичення органічних речовин у товщі ґрунту[5].

У результаті мінералізації виділяються вуглекислий газ, мінеральні сполуки азоту, фосфору, калію та інші макро- й мікроелементи.

Мінералізація органічної речовини в ґрунті активніше відбувається за аеробних умов. Покращення мінерального азотного фону сприяє активізації актиноміцетів та посилює інтенсивність процесу мінералізації [7].

Процес гумусоутворення залежить від умов зволоження, повітряного та теплового режимів, складу рослинних решток та життєдіяльності мікроорганізмів. В аеробних умовах за достатнього зволоження органічні рештки інтенсивно розкладаються. Проте утворений за цих умов гумус швидко мінералізується. Тому в ґрунті накопичується мало гумусу, але багато доступних для рослин елементів живлення. За посушливих умов в ґрунт надходить мало рослинних решток, процеси гуміфікації відбуваються повільно, гумусу накопичується мало.

За постійного надмірного зволоження створюються анаеробні умови, що пригнічують життєдіяльність мікроорганізмів. Процеси розкладання та гуміфікації затухають, органічні рештки перетворюються у торф, який являє собою масу напіврозкладених решток рослин [8].

Отже, стійкість родючості ґрунту дуже залежить від динамічної рівноваги між процесами гуміфікації та мінералізації органічної речовини. За цілиного ґрунтоутворення гуміфікація переважає над мінералізацією і відбувається поступове накопичення органічної речовини ґрунту, вміст якої за певних умов стабілізується. Інтенсивна система землеробства супроводжується формуванням нових екологічних умов в ґрунтах, які істотно впливають на мікробіологічні процеси, від зміни спрямованості яких залежать процеси гумусоутворення.

Список використаних джерел: 1. Лялін О.І. Ґрунтознавство. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2019. 130 с. 2. Кононова М.М. Органическое вещество почвы. Его природа, свойства и методы изучения.- М.: Изд-во АН СССР, 1963. 314 с. 3. Rabenhorst M.C., Swanson D. Histosols. In: Handbook of soil science (Ed. ME Sumner). CRC Press, Boca Raton, USA. 2000. P. 183-209. 4. Zavarzina A.G., Demin V.V., Nifant'eva T.I., Shkinev V.M., Danilova T.V., Spivakov B.Y. Extraction of humic acids and their fractions in poly (ethylene glycol)-based aqueous biphasic systems. Anal Chim Acta. 2002. Vol. 452. P. 95-103. 5. Wolters V (2000) Invertebrate control of soil organic matter stability. Biol Fertil Soils. 2000. Voi. 31. P. 1-19. 6. Орлов Д.С. Гуминовые кислоты почвы и общая теория гумификации. М: Изд-во МГУ, 1990. 235с. 7. Александрова Л.Н. Органическое вещество почвы и процессы его трансформации. Л.: Наука, 1980. 288 с. 8. Soil Humic Substances. «JerseyWeber». URL: <http://karnet.up.wroc.pl/~weber/humic.htm#start>

Слюсар В.В., здобувач вищої освіти, група АГ-201

Науковий керівник: **Л.А. Шевченко**, канд. с-г. наук, доцент кафедри аграрних технологій та лісового господарства

Національний університет «Чернігівський політехніка», м. Чернігів, Україна

ГЕНЕЗИС ІНВАЗИВНИХ ВИДІВ РОСЛИН У ФЛОРИ УКРАЇНИ

Ключові слова: *інвазивні види рослин, адвентивні види рослин, біорізноманітність, екологія, інтродукція.*

Стрімке розповсюдження інвазивних видів рослин є одним із ключових процесів, що мають суттєвий вплив на біорізноманітність екосистем та екологічний стан в цілому у планетарному масштабі. В останні десятиліття це питання постало особливо гостро, адже ступінь антропогенного перетворення природного середовища має катастрофічні наслідки і вже є незворотнім. Глобалізація міжнародних відносин також є передумовою розвитку даної проблеми.

Поширення видів поза їх природним ареалом різко зростає, завдяки збільшенню транспорту, торгівлі, подорожей та туризму та безпрецедентної доступності товарів, що впливають з глобалізації.

Інтродукція в Європі почалися ще в давнину. У деяких випадках вплив на внутрішні екосистеми сталися так давно, що ми навряд чи сприймаємо їх вплив на біорізноманіття регіону. Але хоча історія інтродукції видів в Європі дуже давня, але останнім часом це явище швидко зростає внаслідок збільшення глобалізації. Крім того, зміна клімату впливає на чисельність та поширення адвентивних видів та вразливість екосистем до вторгнень [1].

Більшість чужорідних видів не стають інвазивними або і не викликають проблеми на нових місцях зростання, адже багато видів є корисними для сільського господарства, садівництва, тощо. Однак велика кількість чужорідних видів, які є інвазивними, можуть мати значні екологічні, економічні та суспільні наслідки та представляти значний ризик повної гомогенізації екосистеми.

Інвазивні чужорідні види зараз вважаються другою причиною глобальної втрати біорізноманіття після руйнування природного середовища існування та негативних екологічних, економічних та соціальних наслідків місцевого рівня. Європейське співтовариство визнало розповсюдження інвазивних видів, як питання номер один, оскільки їх поширення є однією з основних зафіксованих причин втрат біорізноманіття та через значну шкоду економіці та здоров'ю [2].

Зростання зовнішньоекономічних зв'язків в галузі сільськогосподарського виробництва, переробки та використання сировини, а також торгових зв'язків збільшує можливість завезення чужорідних карантинних об'єктів. Одними з потенційних агресорів на території України є види пасльону [3].

Так, шкідливість пасльону лінійнолистого (*Solanum elaeagnifolium* Cav.) для сільського господарства полягає в зниженні врожайності сільськогосподарських культур, погіршенні якості кормів і зниженні продуктивності пасовищ. Бур'ян отруйний для тварин і людей, а також є альтернативним господарем для ряду шкідників і хвороб сільськогосподарських культур, в тому числі для вірусу мозаїки картоплі і томатів.

Паслін триквітковий (*Solanum trifolium* Nutt.) може засмічувати поля, сади, луки і необроблювані землі. Може знижувати урожайність сільськогосподарських культур, погіршувати якість кормів, знижувати продуктивність пасовищ, викликати отруєння тварин.

Але багато чужорідних видів, які були завезені навмисно, потребують ретельних досліджень, так як є дуже небезпечними для навколишнього середовища на новій території.

На території України встановлено швидке поширення інвазивного виду золотарника канадського (*Solidago canadensis* L.) в напівприродних фітоценозах, біля залізних і автодоріг, на краях агробіоценозів, а також в плодovих садах. Це трав'янистий багаторічник, гемікриптофіт, мезофіт, анемохорія. Був завезений з Південної Америки як декоративна рослина, рекомендований для вирощування групами на клумбах і на зріз для букетів. У Національному ботанічному саду НАНУ вперше його насіння були отримані в 1945 р. Зараз *S. canadensis* зустрічається по всій Україні в садах, парках, на квітниках та все частіше як здичавіла рослина, яке витісняє аборигенну рослинність, та знижує рівень біологічного різноманіття [4].

Останнім часом в лісостепових і степових районах України все більше поширюється також ваточник сирійський (*Asclepias syriaca* L.) Він завезений з Північної Америки на початку ХХ століття як можлива промислова рослина, джерело натурального каучуку. До Європи вперше потрапила в ХVІІ столітті як технічна і декоративна рослина. Разом з тим, ваточник є хорошим медоносом, залучає велику кількість бджіл, ос, метеликів та інших комах, хоча є дані, що його мед отруйний для людини. Останнім часом досить широко використовується в озелененні як декоративна рослина. Розмножується насінням і вегетативно, за допомогою корневих паростків. Якщо не проводити ніяких заходів для знищення цієї рослини, то протягом 3-5 років поле перетвориться на суцільні зарості ваточника сирійського [4]. Надзвичайно конкурентний вид, в місцях масового поширення легко витісняє інші види рослин в природних і напівприродних угрупованнях, що призводить до збіднення місцевої флори і, як наслідок, зниження біологічного різноманіття екосистем. Крім цього, є вже численні дані про поширення цього виду в агроекосистемах та про великі труднощі в боротьбі з ним, оскільки він стійкий як до хімічних, так і до механічних заходів контролю.

Встановити країну походження адвентивних видів рослин дуже важко, оскільки значна їх частина поширилась у дуже давні часи, на віддалені території. Краще розвиватимуться адвентивні рослини на територіях і місцинах де рослинний покрив порушений з певних причин [5].

Тому, перш ніж інтродукувати вид, варто проаналізувати і врахувати вплив різних чинників, тобто, змоделювати різні ситуації, з огляду на всі можливі варіації. Лише після цього можна приймати рішення щодо рівня ризику інтродукованого виду, що, в свою чергу, дозволить запобігти збільшенню чисельності інвазивних видів на території. А також для відвернення шкоди, яку можуть завдати карантинні види рослин та ретельно дотримуватися необхідних заходів при імпорті та експорті, виробництві та реалізації рослинної продукції.

Список використаних джерел: 1. Genovesi P., Shine C. European strategy on invasive alien species: Convention on the Conservation of European Wildlife and Habitats (Bern Convention). 2004. P. 18–137. 2. Неронов В.М., Луцкеина А.А. Чужеродные виды и сохранение биологического разнообразия. *Успехи современной биологии*. 2001. Т. 121. №1. С. 121–128. 3. Бурда Р.І. Інвазійні рослини Asteraceae та їх сегетальний потенціал в агроландшафтах України. *Вісн. Держ. агрокол. акад. України*. Спецвипуск. 2000. С. 4–5. 4. Мар'юшкіна В.Я., Кривошеев С.П. Карантинні види бур'янів. Біоекологічне прогнозування потенціальних ареалів обмежено поширених на території України. *Карантин і захист росл.* 2009. № 2. С. 23–26. 5. Мінарченко В.М., Мінарченко О.М. Методика обліку рослинних ресурсів. К.: ПП Вірлен, 2004. 40 с.

Тертична О.В., д-р біолог. наук, с.н.с.

Інститут агроекології і природокористування НААН, м. Київ, Україна

СЕРТИФІКАЦІЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

***Ключові слова:** лісова сертифікація, FSC сертифікація, лісове господарство, лісистість території, лісова рослинність.*

Лісове господарство – це галузь, яка відіграє стратегічну роль для національної економіки. Лісогосподарський комплекс забезпечує природну рівновагу, а також умови для рекреації та здоров'я населення. З кожним роком важливість збереження та сталого розвитку вітчизняного лісового господарства набуває пріоритетного значення. Факт важливості лісів та лісового господарства на сьогодні є загально визнаним, і не викликає жодних сумнівів, оскільки ліси відіграють вагомую роль як у формуванні вуглецевого балансу атмосфери, так і у збереженні біорізноманіття.

Необхідною передумовою управління лісовими ресурсами є регулярна система спостережень та оцінки стану лісів. На основі аналізу інформації здійснюється прогнозування можливих змін з метою аналітичного забезпечення та прийняття рішень щодо управління лісами у майбутньому. Такі дослідження мають важливе природоохоронне, екологічне та економічне значення. Стале управління лісовими ресурсами в умовах екологічних та інших викликів потребує наявності регулярної, об'єктивної та своєчасної інформації щодо їх стану та прогнозу подальшого розвитку. Саме сертифікація лісів є джерелом отримання необхідної інформації.

Починаючи з 1990-х років, у світі зростає попит на продукцію сертифікованого лісогосподарського виробництва в результаті впливу неурядових організацій на збереження природи. Оскільки реалізаційна ціна сертифікованої лісової продукції на 7–10 % вища, ніж на ринках, сертифікація стає важливим аргументом для доступу продукції на «екологічно чутливі ринки». Цьому сприяє ріст площі сертифікованих лісів, яких в усіх країнах світу налічується вже 124 млн га [1]. Для України сертифікація лісів може стати інструментом підвищення конкурентоспроможності вітчизняної деревини, деревної продукції та інших ресурсів і послуг лісу на зовнішньому ринку. Поряд з цим лісова сертифікація сприяє залученню інвестицій до України, безпечного з екологічного погляду використання лісових ресурсів, покращення міжнародного іміджу лісової галузі і держави, що необхідно для інтеграції України у європейське співтовариство.

Загальна площа ділянок, які вкриті лісовою рослинністю становить 9,6 млн га, а лісистість України складає 15,9%. За офіційними даними Україна займає 9-те місце за площею лісів та 6-те місце за запасами деревини серед інших європейських держав. Умови для лісовирощування в Україні неоднорідні, тому ліси поширені територією держави нерівномірно.

У різних природних зонах лісистість має значні відмінності. Найбільша лісистість характерна для зони Карпат і становить 42 %, наступними за показниками лісистості Полісся – 26,8 %, Лісостеп – 13 %, Степ – 5,3 % [2]. Фактична середня лісистість території України становить 15,9 %, а оптимальна – 20 %, що свідчить про недостатнє заліснення території країни [2]. Оптимальна лісистість позитивно впливає на клімат, ґрунти, водні ресурси, та протидіє ерозійним процесам.

У віковій структурі переважають середньовікові насадження, частка стиглих та перестиглих насаджень 18,7 %. Середній вік лісів України становить понад 60 років. З кожним роком відбувається поступове старіння лісів та погіршення їх санітарного стану. Ліси України сформовані такими видами деревних порід: сосна, дуб, бук, ялина, береза, вільха, ясен, граб,

ялища. Хвойні насадження займають 43% загальної площі, зокрема, сосна – 35%. Твердолистяні насадження становлять 43%, зокрема, дуб і бук – 37% [2].

Лісова сертифікація – оцінка відповідності системи ведення лісового господарства встановленим міжнародним вимогам щодо управління лісами та лісокористування на засадах сталого розвитку [3]. Лісова сертифікація спрямована на забезпечення екологічного та економічного збалансованого ведення лісового господарства з дотриманням відповідних стандартів. Заготівля деревини і недеревинних продуктів на засадах екологічно відповідального ведення лісового господарства не загрожує біорізноманіттю, не зменшує продуктивність та підтримує виконання екологічних функцій. Соціально корисне ведення лісового господарства – збереження та довгострокове управління лісовими ресурсами населенням країни та працівниками підприємств. Економічно обґрунтоване ведення лісового господарства забезпечує достатню вигоду без незворотних втрат лісових ресурсів, погіршення якості екосистем та шкоди для місцевих громад. Протиріччя між економічною ефективністю та впливом на ліс можуть бути вирішені шляхом реалізації продуктів лісових екосистем з максимальною прибутковістю. Стандарти лісової сертифікації в Україні розроблено за двома схемами. Перша із них - загальноєвропейська лісова сертифікація - PEFC, друга - всесвітня схеми FSC, яку обрано для дослідження, спираючись на показники темпів поширення.

За підсумками 2017 року Україна перебуває в групі лідерів серед країн Європи за площею сертифікованих лісів (5-те місце), темпами росту площі (3-тє місце), темпами росту кількості сертифікатів ведення лісового господарства (2-ге місце) та темпами росту кількості сертифікатів ланцюга постачання (5-те місце). Протягом року площа сертифікованих лісів збільшилася до 3,917 млн га (приріст – 27%), а кількість сертифікатів ланцюга постачання зросла до 212 (приріст – 30%). Це доволі вражаючі результати, адже середньоевропейські темпи складають 2 % та 6 % росту за площею лісів і кількістю сертифікатів ланцюга постачання відповідно [4]. За даними міжнародної некомерційної неурядової організації «Лісова опікунська рада» (Forest Stewardship Council, FSC) в Україні станом на 1 січня 2020 року сертифіковано 4,36 млн га лісів або 42 % лісових ділянок країни [5].

Проаналізувавши діяльність лісових господарств в Україні, можна визначити актуальні завдання для їх вдосконалення: забезпечення екологічно орієнтованого ведення лісового господарства та комплексного використання лісових ресурсів, зменшення обсягів суцільних рубок, заміна їх на поступові і вибіркові, забезпечення збереження біологічного різноманіття лісів; інвентаризацію та оптимізацію мережі лісових природно-заповідних територій та об'єктів, вивчення нових технологій і методів організації та ведення лісового господарства, розширення співпраці між науковими і освітніми організаціями.

Список використаних джерел: 1. Рекомендації щодо організації та проведення лісової сертифікації в Україні за схемою FSC / Робоча група з розробки національних стандартів лісової сертифікації для України. Київ, 2017. 8 с. URL: <https://ua.fsc.org/preview.fsc.a-216.pdf>. 2. Публічний звіт Державного агентства лісових ресурсів України за 2019 рік. Київ, 2020.43 с.URL:https://menr.gov.ua/files/images/news_2020/26022020/%D0%9F%D0%A3%D0%91%D0%9B%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2%20%D0%94%D0%90%D0%9B%D0%A0%D0%A3%20%D0%97%D0%90%202019%20%D0%A0%D0%86%D0%9A.pdf. 3. Сертифікація лісів / Державне агентство лісових ресурсів.URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article;jsessionid=9D4B7A7DF02206520D00EE03B9CD5290.app1?art_id=138413&cat_id=36096. 4. FSC в Україні / Forest Stewardship Council. URL: <https://ua.fsc.org/ua-ua/pro-nas/fsc>. 5. Факти та цифри / Forest Stewardship Council. URL: https://ua.fsc.org/ua-ua/nasha-diyalnist/facts_and_figures.

УДК 338.24

Акименко О. Ю., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Палєєва В.Р., здобувач вищої освіти

Андарак В.С., аспірант

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ КАРАНТИНУ ЗАДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Ключові слова: малий бізнес, пандемія COVID 19, державна підтримка розвитку малого бізнесу, конкурентоспроможність.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що стабільний розвиток функціонування економіки значною мірою залежить від ефективного розвитку не тільки великого та середнього, а й малого бізнесу, який становить собою основу соціально-економічного розвитку країни. Проявом цього факту була значна кількість суб'єктів підприємницької діяльності малого бізнесу, котра постійно зростала з огляду на мобільність, гнучкість та здатність малого бізнесу швидко адаптуватися до змін кон'юнктури ринку. Виконуючи важливу соціальну роль у підвищенні рівня зайнятості населення та створенні нових робочих місць, малий бізнес досі виступає важливим джерелом інновацій. Проте, крім позитивних чинників, які сприяють розвитку малого бізнесу, є певні перешкоди для провадження їх ефективної діяльності, серед яких: недостатній рівень фінансових ресурсів для придбання обладнання, високе податкове навантаження, незадовільний розвиток ринку збуту продукції, а з недавнього часу – пандемія COVID 19. Так, за результатами опитування Європейської Бізнес Асоціації, кожен сьомий представник малого бізнесу в Україні після впровадження жорсткого карантинного режиму опинився під загрозою закриття або суттєвого скорочення обсягів реалізації.

Отже, розуміючи важливість малого бізнесу для національної економіки, держава повинна всіляко підтримувати даний сектор економіки та створювати необхідні умови для сприятливих економічних, адміністративних та інституційних умов їх діяльності; підвищення рівня конкурентоспроможності малих підприємств; стимулювання їх інвестиційної та інноваційної активності [1].

Державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва включає фінансову, інформаційну, консультативну підтримку, зокрема підтримку у сфері інновацій, науки, промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів для ведення бізнесу (табл. 1) [1].

Основним блоком заходів держави, що сприяє розвитку малого підприємництва є фінансова підтримка, процедура надання якої регулюється Законом № 4618-VI та Порядком надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва [1, 3].

Таблиця 1 - Система державної підтримки розвитку малого бізнесу*

Фінансово – кредитна підтримка	Інформаційно – консультаційна підтримка	Організаційно – правова підтримка
Міжнародні фінансові інституції	Бізнес - центри	Верховна Рада України
Державні та регіональні фонди	Інтернет - центри	Кабінет Міністрів України
Банки	Консультаційні центри	Державна служба України з питань регуляторної політики
Кредитні спілки	Центр інноваційного розвитку	Державна податкова служба України
Страхові, факторингові, лізингові компанії	Система підготовки та підвищення кваліфікації управлінських кадрів	Органи місцевого самоврядування

**Джерело: складено авторами на основі [2]*

Відповідно до згаданого Порядку, надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва здійснюється за рахунок державного та місцевих бюджетів через Український фонд підтримки підприємництва, інші загальнодержавні, регіональні та місцеві фонди підтримки підприємництва, які за своєю формою є юридичними особами. Їх основними завданнями є реалізація державної політики підтримки малого бізнесу, а їх кошти спрямовуються лише на сприяння розвитку підприємництва, фінансування цільових програм та проектів тощо [3]. Серед основних форм державної фінансової підтримки малих підприємств виділяють:

- ✓ *цільове бюджетне фінансування* – направлення фінансових ресурсів за цільовим призначенням для вирішення конкретної соціально-економічної проблеми;
- ✓ *цільове та пряме субсидування* – ресурси спрямовуються на розвиток науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, впровадження у виробництво нової техніки та технологій;
- ✓ *субсидії* – фінансова допомога держави за рахунок коштів бюджету на фінансування капітальних вкладень, які необхідні для розвитку економіки держави, але не вигідні для підприємств;
- ✓ *субвенції* - фінансова допомога держави місцевим органам влади для фінансування конкретних об'єктів, що підлягає поверненню у випадку її нецільового використання;
- ✓ *пільгове кредитування* - здійснюється Українським фондом підтримки підприємництва на конкурсних засадах із забезпеченням виконання зобов'язання щодо повернення бюджетних коштів та встановленням плати за користування бюджетними коштами на рівні облікової ставки НБУ на дату укладення договору; надається для виробництва, перероблення і збуту виготовленої продукції, придбання техніки, обладнання, впровадження новітніх технологій, будівництва та реконструкції виробничих та невиробничих приміщень, з урахуванням пріоритетних напрямів розвитку економіки;
- ✓ *гарантування держави пільг* комерційним банкам, страховим компаніям, освітянським установам, науково-дослідним центрам, які надають послуги малим підприємницьким структурам;
- ✓ *часткова компенсація* Фондом процентних ставок за кредитами, що надаються суб'єктам підприємництва для реалізації проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва; надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва; надання позик на придбання і впровадження нових технологій;

✓ *інформаційна державна підтримка*, що передбачає забезпечення суб'єктів малого підприємництва необхідною інформацією про стан розвитку малого бізнесу, стан виконання програм розвитку підприємництва, про об'єкти інфраструктури та іншої інформації, необхідної для забезпечення розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва [4].

Відповідно до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва», державна підтримка передбачає формування програм підтримки малого бізнесу (із зазначенням механізму їх підтримки), які розробляються та впроваджуються спеціально уповноваженим органом у сфері розвитку малого та середнього підприємництва із залученням інших центральних органів виконавчої влади та громадських організацій, які представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва [1].

Сьогодні основні функції щодо підтримки малого та середнього підприємництва здійснює Міністерство економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України. У 2017 р. ним було презентовано Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, відповідно до якої на регіональному рівні розробляються політика та стратегії розвитку регіонів [5]. Планом заходів передбачено виконання завдань, направлених на розширення кредитування малого і середнього підприємництва комерційними банками, активізації використання векселів, створення веб-порталу з метою задоволення потреб суб'єктів малого і середнього підприємництва у доступі до якісної інформації, забезпечення розвитку та популяризації культури конкурентоспроможного підприємництва [6].

У 2020 році почала діяти урядова програма з підтримки малого і середнього підприємництва в Україні «Доступні кредити 5-7-9%». Ключова перевага програми «Доступні кредити 5-7-9» – це, безумовно, низька процентна ставка по кредиту. Відсутність обов'язкової вимоги в оформленні застави також спростить бізнесу доступ до коштів. Крім цього, програма дозволяє підключитися не тільки державним банкам, а й комерційним, що в свою чергу покращить якість послуги, що надається і забезпечить свободу вибору позичальника. При цьому банк буде дуже жорстко контролювати цільове використання кожного траншу кредиту і кредитним договором будуть передбачені штрафи за порушення цільового використання кредиту. Для позичальника ставка 5-9% все одно перетворюється в ефективну 10-12% (комісії банків, страхування кредитного ризику і т.п.) і далеко не кожен бізнесмен буде в змозі скористатися даною програмою [7].

За словами керівника Дирекції МСБ ПриватБанку Євгена Заїграєва, у 2021 році ставки за кредитами для малого і середнього бізнесу можуть знизитися ще на 1-2% пункти, продовжуючи тренд 2020 року і з урахуванням здешевлення ресурсної бази банків і надлишкової ліквідності в системі. За словами Заїграєва, протягом року рівень ставок може досягти 11-12% річних для середнього бізнесу і 12-15% річних для малого бізнесу і підприємців. При цьому, такі ставки будуть актуальними як для кредитів на інвестиційні цілі на строк до 5 років, так і на поповнення обігових коштів терміном до 2-3 років. Крім того, клієнти МСБ будуть і далі активно користуватися програмою 5-7-9, в рамках якої можна взяти кредит вартістю від 3% до 9% річних. Причому сьогодні ПриватБанк лідирує за кількістю виданих пільгових кредитів підприємцям [8].

Крім того, для підвищення інституційної спроможності держави у формуванні та реалізації політики у підтримці малого бізнесу утворено Офіс розвитку малого і середнього підприємництва при Міністерстві економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства. Офіс розвитку МСП працює за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках проекту FORBIZ та Ініціативи EU4Business.

Впровадження жорсткого карантинного режиму, спричиненого поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, дуже негативно вплинуло на роботу багатьох підприємств малого та середнього бізнесу, які, попри зменшення доходів, вимушені виконувати свої

фінансові зобов'язання та ще й нести додаткові витрати на організацію дистанційної роботи. Тому, створення Офісу розвитку МСП є доречним і своєчасним [9]. Отже, серед програм підтримки розвитку МСП:

- “Одноразова допомога ФОПам та найманим працівникам”, заявником є Пенсійний фонд України (термін дії програми - 31/12/2021 р.);
- “Онлайн тренінги «Розпочни свій бізнес» від Міжнародної організації праці”, заявником є ресурсний центр ГУРТ (термін дії програми - 05/05/2021);
- “Консультації зі стратегії та маркетингу для малого та середнього бізнесу”, заявником є Клуб Ділових Людей України в рамках ініціативи COVID-19 БІЗНЕС-КЛІНІКИ проекту «EU4Business: конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП» (безстроково);
- “Друга хвиля конкурсу грантів на впровадження інструментів civic tech в умовах пандемії”, заявником є Фонд Східна Європа (термін дії програми -12/05/2021);
- “Позики у національній валюті та інвестиційні дотації в рамках Програми «Кредитна лінія ЄБРР-EU4Business – Етап II”», заявником є банки-партнери Програми (безстроково);
- “COVID-19 Бізнес-клініки відкриті для підприємців”, заявником виступає GIZ (термін дії програми -30/09/2021) та багато інших.

Підсумовуючи, зазначимо, що хоча держава проявляє певну ініціативу для допомоги суб'єктам малого підприємництва, проте не варто забувати, що проблеми розвитку малого бізнесу не є тимчасовими і не зникнуть з закінченням кризи, і тому його підтримку слід здійснювати комплексно та на постійній основі.

Список використаних джерел: 1. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22 бер. 2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> (дата звернення: 13.04.2021). 2. Напрями державної підтримки малого бізнесу в Україні та її інституційне забезпечення. Навчальні матеріали онлайн. URL: <https://pidru4niki.com/87625/finansii> (дата звернення: 13.04.2021). 3. Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 січ. 2020 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF> (дата звернення: 12.04.2021). 4. Основні форми державної фінансової підтримки малих підприємств в Україні. Навчальні матеріали онлайн. URL: <https://pidru4niki.com> (дата звернення: 13.04.2021). 5. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#n8> (дата звернення: 13.04.2021). 6. О. Акуменко, V.Andarak. Theoretical and methodological aspects of the formation of industry competitiveness in the conditions of strengthening international economic relations. *Проблеми і перспективи економіки та управління* : науковий журнал / Чернігів. нац. технол. ун-т. Чернігів : ЧНТУ, 2019. № 3 (19). С.213-219. 7. Пільгові кредити бізнесу: як держава допомагає у фінансуванні підприємств. Bankchart.ua. URL: <https://bankchart.com.ua> (дата звернення: 12.04.2021). 8. У 2021 році Приватбанк продовжить знижувати ставки за кредитами малому бізнесу URL: <https://privatbank.ua/news/2021/1/22/1365> (дата звернення: 12.04.2021). 9. Програми підтримки бізнесу URL: https://sme.gov.ua/support_programs/ (дата звернення: 12.04.2021).

Артюхов А.Є., докторант, канд. техн. наук, доцент, старший дослідник, доцент кафедри маркетингу

Сумський державний університет, м. Суми, Україна

ЯКІСТЬ ОСВІТИ, ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР: БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ

Ключові слова: *якість освіти, індикатори впливу, вища освіта, економічне зростання, стейкхолдери, дослідження*

Заклад освіти є одним із провайдерів цілей сталого розвитку через власну освітню та наукову діяльність. Саме тому важливість цілісної системи забезпечення якості освіти [1] відіграє важливу роль у виконанні завдань The Millennium Development Goals та Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development [2-6].

Метою представленого дослідження є визначення ролі університету у формуванні цілей сталого розвитку за рахунок створення ефективної системи забезпечення якості освітньої та наукової діяльності.

Як видно з даних рисунку 1, соціально-економічна роль цілей сталого розвитку – предмет досліджень, який стає все більш популярним з моменту прийняття у 2001 р. The Millennium Development Goals.

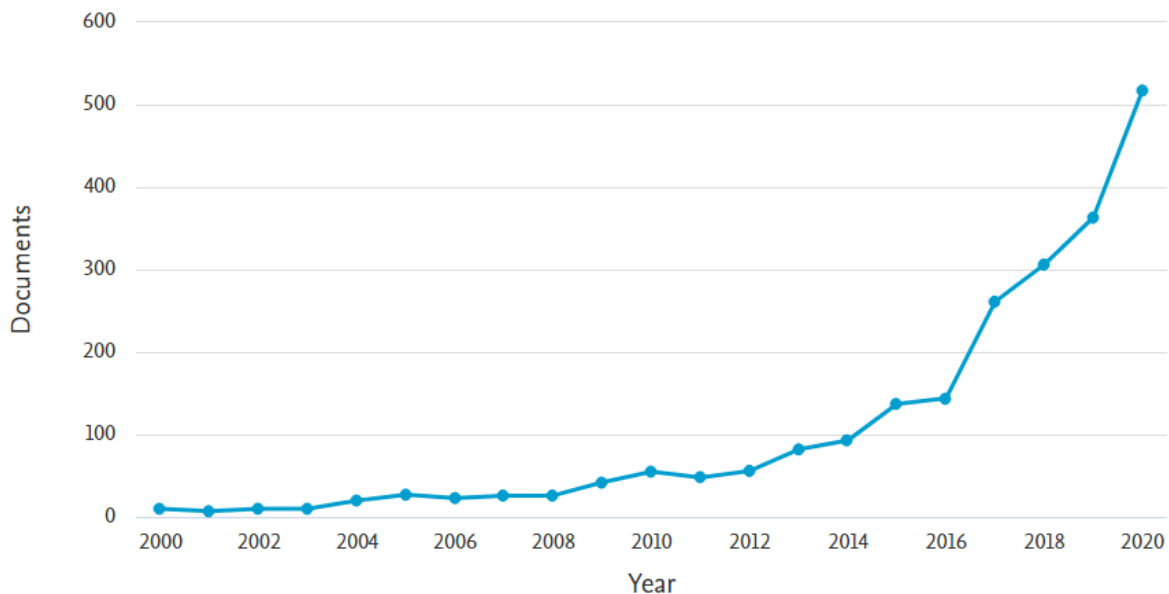

Рисунок 1 – Кількість публікацій за ключовим словосполученням «цілі сталого розвитку» в період 2000-2020 рр. за напрямом «Економіка, економетрика та фінанси»*

*Джерело: побудовано автором на основі даних - <https://www.scopus.com/>

Місце університету у формуванні цілей сталого розвитку на базі забезпечення основної мети своєї діяльності – Цілі сталого розвитку 4 «Якість освіти» – можна дослідити за результатами бібліометричного аналізу (рисунок 2). Роль університету може бути визначена ключовими словами «якість освіти», «економічне зростання», «вища освіта», «стейкхолдери», «дослідження» тощо.

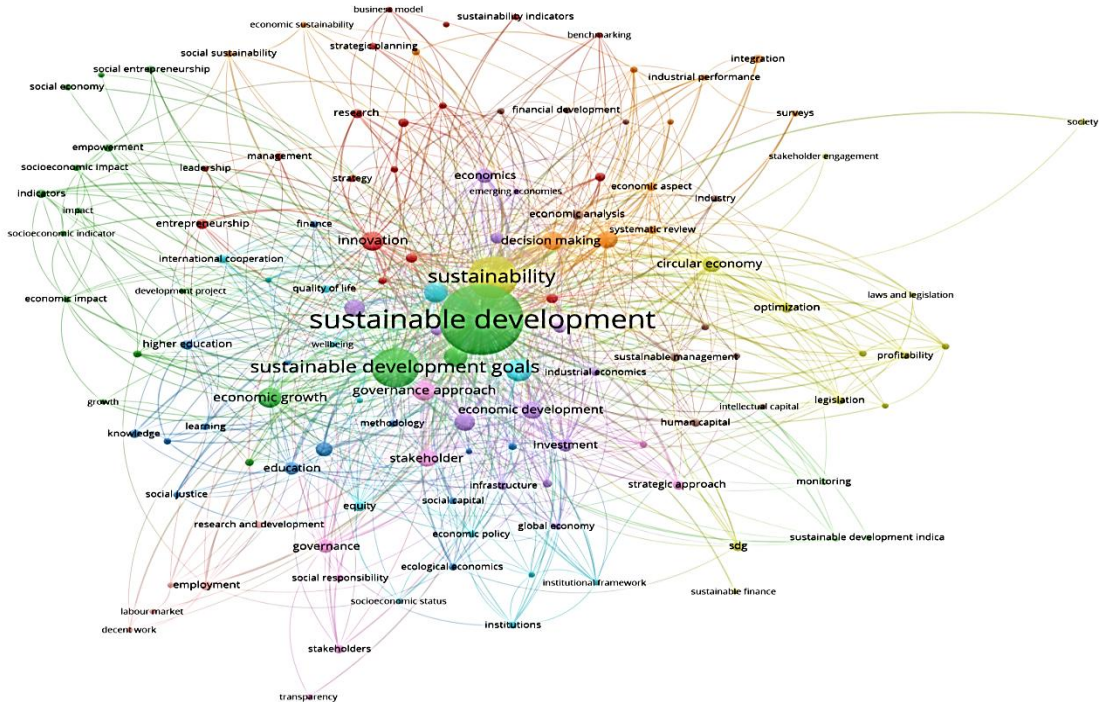

Рисунок 2 – Результати бібліометричного аналізу за ключовим словосполученням «**цілі сталого розвитку**» (період аналізу – 2010-2020 рр., база для аналізу - <https://www.scopus.com/>, інструмент – VOSviewer)

Результати аналізу дозволяють вибудувати стратегію розвитку університету щодо забезпечення досягнення цілей сталого розвитку та визначити індикатори впливу якості освіти на соціально-економічне зростання регіону або країни.

Список використаних джерел: 1. Sustainable Development Goal 4: Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all. Режим доступу: <https://sdgs.un.org/ru/goals/goal4>. 2. Leaving Biodiversity, Peace and Social Inclusion behind SDG preferences in the World's five major SDG reports, Basel Institute of Commons and Economics. 2 p, (2019). 3. The Sustainable Development Goals report 2019, New York: United Nations, 64 p, (2019). 4. Report of the inter-agency task force on financing for development 2019: Financing for sustainable development report 2019, New York: United Nations, 208 p, (2019). 5. General, Global Sustainable Development Report 2019: The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development, New York: United Nations, 252 p. (2019). 6. Sustainable development in the European Union, Eurostat. European Union, 372 p. (2019).

Атрощенко А. М., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Ю. М. Перетяцько**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

МАЛИЙ БІЗНЕС ЯК КЛІЄНТ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

***Ключові слова:** малий бізнес, розвиток малого бізнесу, фінансування малого підприємництва, банківський сектор, пропозиції банків.*

Малий бізнес вважають значною складовою економічної системи України. За офіційними статистичними даними станом на початок 2020 року [1] в Україні зареєстровано 362,2 тис. малих та мікропідприємств, що становить 95,2% від загальної кількості підприємств країни. Малий бізнес є досить мобільним, гнучким, орієнтованим на потреби клієнтів та більш відкритим до впровадження новітніх технологій та прийомів здійснення діяльності. Функціонування малого підприємництва є важливим чинником соціальної стабільності країни, оскільки забезпечує вагому частину населення робочими місцями та формує рівень їх доходів і зайнятості. Зростання кількості діючих підприємств малого бізнесу призводить до створення конкурентного середовища, що можна вважати своєрідним поштовхом до знаходження нових шляхів розвитку та вдосконалення процесів.

Проте, варто зазначити, що в умовах сьогодення малому та мікропідприємству досить важко забезпечити себе належними ресурсами, щоб мати змогу безперервно та ефективно здійснювати діяльність. Тому, проблема пошуку шляхів щодо залучення додаткових грошових активів є дуже важливою, актуальною та потребує досліджень.

Одним із напрямків підтримки малого бізнесу виступає саме банківський сектор та його орієнтованість на потреби у фінансуванні підприємництва в цілому.

Згідно з даними Міністерства фінансів України найбільш стійкими банками в Україні є (дані за 4 квартали 2020 року) [2]:

1. Райфайзен Банк Аваль;
2. Креді Агріколь Банк;
3. ОТП Банк;
4. Укрсиббанк;
5. Кредобанк;
6. ПриватБанк;
7. ПроКредит Банк;
8. Альфа-Банк;
9. ПУМБ;
10. Ощадбанк.

Як показує практика, дані банківські установи є найбільш поширеними серед підприємств-клієнтів, 90% з них приймають участь у Держаній програмі «Доступні кредити 5-7-9%» [3], яка була запроваджена за ініціативи Президента України та Кабінету Міністрів України з метою підтримки інвестиційних проєктів малих та мікропідприємств. Впровадження Програми за дорученням Уряду України здійснює Фонд розвитку підприємництва через банки-партнери, які володіють технологіями та активно кредитують відповідну цільову групу програми – малий бізнес.

Проте співробітництво комерційних банків із малим та мікробізнесом на цьому не завершується, а навпаки – банки пропонують все більше послуг для юридичних осіб та постійно

знаходять нові точки дотику задля вдалої та ефективної співпраці. В таблиці 1 наведено перелік послуг для малого бізнесу від 10 банків (визначених раніше за Рейтингом, як стійких).

Таблиця 1 – Послуги, які пропонують банківські установи для підприємств малого та мікробізнесу*

Банківська установа	Банківські продукти для підприємців
АТ «Райфайзен Банк Аваль» [4]	Кредитні картки для підприємців; ставка 29,9%, ліміт до 300 тис. грн.; Інвестиційний кредит на купівлю авто / обладнання / нерухомості; ставка 13,2-13,6%, ліміт до 30 млн грн; Кредит «Розвиток»: ставка 15,35-19,35%, ліміт до 3 млн грн; Овердрафт: ставка 14,45%, ліміт до 4,5 млн грн; Беззаставний кредит «Довіра»: ставка 16,35-20,35%, ліміт до 5 млн грн; Кредитна лінія: ставка 13,1-14,0%, ліміт до 37,3 млн грн; Партнерські програми для покупки техніки та обладнання: ставки від 0,1 до 14,5%; Доступні кредити: 5-7-9%, сума до 50 млн грн.
АТ «Креді Агріколь Банк» [5]	Кредит на розвиток бізнесу; ставка 12,5%, сума до 90% вартості проекту; Партнерські програми на авто з салону; Кредити на купівлю іншого транспорту: ставка 12,5%, сума до 85% вартості проекту; Кредитна лінія, ставка 12,5%; Кредит під депозит, ставка – маржа до 3%; Овердрафт, бланковий 14,5%, заставний 12,5%; Доступні кредити: 5-7-9%, сума до 50 млн. грн. ; Фінансування придбання агротехніки / обладнання, ставка 14%;
АТ «ОТП Банк» [6]	Доступні кредити 5-7-9%; Кредитна лінія «Миттева» (ВКЛ), до 15 млн грн; Інвестиційний кредит «Миттевий», до 15 млн грн; Кредит під заставу депозиту «Миттевий», до 30 млн грн; Овердрафт «Миттевий», до 15 млн. грн, від 20 до 50% обороту; Овердрафт «Гостинний», ставка 15,9%, ліміт до 2,5 млн грн; Тендерна гарантія «Миттева», до 350 тис. грн; Агро кредит «Миттевий», від 12%, до 15 млн грн.
АТ «Укрсиб банк» [7]	Легкий овердрафт, від 9,9% до 2 млн. грн.
АТ «Кредобанк» [8]	Доступні кредити 5-7-9 %; Кредитна лінія\обіговий кредит, від 12,5%, сума до 42% від ср. м. доходу; Кредит від депозит, від 12%, до 40 млн грн; Кредитування соціальних підприємств в рамках співпраці з WNISEF, до 2,5 млн грн, ставка 5-9%; Швидкий овердрафт, від оборотів ср. м. доходу - не більше 5 млн грн, від 15%; Інвестиційний кредит, від 13%; Овердрафт, до 500 тис. грн, від 12%; Фінансовий лізинг та лізинг аграрної та будтехніки; Програми підтримки розвитку бізнесу від місцевих та обласних адміністрацій.
АТ КБ «ПриватБанк» [9]	Доступні кредити 5-7-9%; КУБ, АгроКУБ, ТурКУБ, 1-3 млн грн, 1,4-1,6%; 14%; Кредитна лінія: агросезон до 500 тис. грн., 13%; Бізнес-іпотека, до 75% вартості нерухомості за рахунок кредитних коштів, ставка 13%; Кредит Бізнес-розстрочка, до 100 млн грн, від 10,5%; Гарантовані платежі - кредит під 4% річних; Кредит під заставу депозиту, ставка +2,5% до ставки за депозитом; Кредитна лінія, до 3 млн грн, ставка 13-15%; Кредитний ліміт на розрахунковий рахунок, ставка 16,5-34%, до 2 млн грн; Кредит на придбання основних засобів, у т. ч. с.-г. техніки, від 5%; Лізинг для бізнесу, ставка від 0,01% до 11%; Овердрафт, від 11%, сума залежить від надходжень на рахунок ПБ.

Банківська установа	Банківські продукти для підприємців
АТ «ПроКредит банк» [10]	Доступні кредити 5-7-9%; Овердрафт до 50% від середньомісячних оборотів на рахунку; Зелене фінансування до 10 млн євро; Строкові кредити; Спеціальні програми кредитування.
АТ «Альфа-Банк» [11]	Доступні кредити 5-7-9%; Кредит на придбання основних засобів, ставка 15,4-22%, 60-80% вартості техніки; Овердрафт ставка 13,8-19,5%, 7,5-20 млн грн; Кредит під депозит, ставка за депозитом +2,5%; Факторинг, ставка 12,8%-13,8%; Акредитиви для клієнтів МСБ; Лізинг вантажних авто, легкових, с.-г. техніки; Спеціальна пропозиція від Альфа-Банку та Альфа-Лізингу
АТ «ПУМБ» [12]	Генеральний кредитний ліміт, від 15%, до 30 млн грн; Овердрафт «Легкий», до 2 млн. грн., ставка 15,9%; Доступні кредити 5-7-9%; Кредит на авто, від 15%, до 5 млн грн; ГКЛ для агро, від 15%, до 50 млн грн Векселі до 4%; Кредит на придбання нової с/х техніки, від 15%, до 50 млн грн; Партнерські програми для кредитування; Факторинг; Лізинг.
АТ «Ощадбанк» [13]	Доступні кредити 5-7-9%; Поповнення обігових коштів, ставка від 12,25%; Кредити на придбання нових та б/в транспортних засобів за програмою Автобіз, ставка 0,01%-10,10%; Кредити на придбання нових та б/в транспортних засобів, ставка від 12,25%; Овердрафт, ставка від 14%, до 10 млн грн; Кредит під депозит, ставка – маржа+2,5%; Авалювання векселів, від 2,5% від суми авалю; Кредитування від міжнародних установ.

**Джерело: згруповано автором самостійно на основі офіційних вебсайтів банківських установ*

Банківські продукти та послуги, які наведені в таблиці 1 не є сталими, їх постійно вдосконалюють, спрощуючи умови надання, перелік документів щодо подачі заявки на фінансування; знижують відсоткові ставки та швидко реагують на зміну облікової ставки НБУ; розширюють коло клієнтів серед малого та мікропідприємництва, залучаючи до кредитування більшу кількість компаній; уможливають фінансування ризикових та сезонних сфер бізнесу; сприяють підтримці програм міжнародних фондів та держави щодо підтримки бізнесу та активно залучаються до їх впровадження; вибудовують стратегію клієнтоорієнтованості та співпраці з підприємницьким сектором.

Отже, варто зазначити, що банківським сектором створено чималу кількість механізмів кредитування для малого бізнесу. Проте ці механізми мають бути цілком контрольовані та максимально доступні для користувачів, щоб мати змогу отримати ефективний результат та вдало аналізувати потреби клієнтів.

Список використаних джерел: 1. Ресурс Державної служби статистики України: кількість підприємств за їх розмірами за регіонами у 2019 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/kp_reg/kp_reg_u/kp_reg_u_2019.htm. 2. Портал «Мінфін»: Рейтинг стійкості банків за 4 квартали 2020 року. URL:

<https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/>. 3. Ресурс Держаної програми «Доступні кредити 5-7-9%». URL: <https://5-7-9.gov.ua/>. 4. Ресурс АТ «Райфайзен Банк Аваль»: пропозиції для бізнесу. URL: <https://www.aval.ua/biznesu/kredity>. 5. Ресурс АТ «Креді Агріколь Банк»: кредитування бізнесу. URL: <https://credit-agricole.ua/biznesu/kredytuvannya>. 6. Ресурс АТ «ОТП БАНК»: малому та середньому бізнесу. URL: <https://www.otpbank.com.ua/smb/>. 7. Ресурс АТ «Укрсиб банк»: середньому та малому бізнесу. URL: <https://my.ukrsibbank.com.ua/sme/>. 8. Ресурс АТ «Кредобанк»: юридичним особам: малому та середньому бізнесу. URL: <https://kredobank.com.ua/business/malomu-ta-serednomu-biznesu>. 9. Ресурс АТ КБ «ПриватБанк»: бізнесу. URL: <https://privatbank.ua/business>. 10. Ресурс АТ «ПроКредит банк»: бізнес клієнти. URL: <https://www.procreditbank.com.ua/business-clients/loans/>. 11. Ресурс АТ «Альфа-Банк»: малому та середньому бізнесу. URL: <https://alfabank.ua/small-business/get-money>. 12. Ресурс АТ «ПУМБ»: для бізнесу. URL: https://b2b.pumb.ua/finance/general_credit_limit. 13. Ресурс АТ «Ощадбанк»: фінансування бізнесу. URL: <https://www.oschadbank.ua/ua/business/finansuvannya-biznesu>.

УДК 336.221.4

Белікова К.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **А.В. Гречко**, д-р екон. наук, доцент, професор кафедри економіки і підприємництва

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна

ДОСВІД ПОБУДОВИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ США ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

***Ключові слова:** податкова система, податки, податкова система Сполучених Штатів Америки, податкова система України.*

Чинна податкова системи України зазнає значної критики, вважається складною та нестабільною. Податки в Україні є основним джерелом надходження коштів до бюджету, тому для покращення економічної ситуації в країні, необхідно побудувати дійову податкову систему, яка буде реалізовувати як фіскальну, так і регулюючу функцію обов'язкових платежів. Її ефективність, буде сприяти економічному зростанню країни. Саме тому необхідно проводити порівняльну характеристику податкової системи України та податкових систем провідних країн світу для побудови ефективного податкового законодавства нашої держави.

Сполучені Штати Америки – це високорозвинена країна, що займає перше місце в світі за номінальним ВВП та лідируючі позиції по ряду інших соціально-економічних показників, включаючи середню зарплату, ВВП на душу населення.

Тому для покращення податкової системи України необхідно проводити аналіз схожих та відмінних рис з високорозвиненими країнами та законів, зміна яких може позитивно вплинути на розвиток країни.

Правовою основою побудови сучасної податкової системи США є федеральна Конституція США та конституції штатів, а також правові акти, серед яких важливе місце займає Кодекс внутрішніх доходів (Internal Revenue Code) (Податковий кодекс США). Служба внутрішніх доходів керується Кодексом внутрішніх доходів, який прийнятий конгресом США [1, с. 57].

Цікавою особливістю є те, що система організації державних фінансів не передбачає застосування поняття зведеного або консолідованого бюджету як предмета законодавчих актів, фінансово-економічного аналізу чи показника офіційної статистики. Всі ланки бюджетної системи США автономні, формально незалежні одна від одної. [1, с. 68]

Податкова система США є трьохрівневою. Оподаткування здійснюється на федеральному рівні, на рівні штату та місцевому рівні. В країні також діє принцип паралельності, тому один дохід може бути оподаткований на всіх трьох рівнях. Податки стягуються із заробітної плати, майна, дивідендів доходів, продажу, імпорту та іншого.

Порівнюючи податкову систему України та США можна сказати, що вони значно відрізняються. Це безпосередньо пов'язано з формою державного устрою країн. Україна, на відміну від США, є унітарною державою, тому не може встановлювати різні податки в областях країни, так як вони не мають такої самостійності. Тому соціально-економічний розвиток та забезпечення коштами менш розвинутих регіонів держави здійснюється через розподільчу функцію бюджету країни.

Однією з головних відмінностей податкових систем України та США є різні системи оподаткування. В Україні – діє дворівнева, в США трьохрівнева. Це безпосередньо пов'язано з формою державного устрою країн. Наслідком цього також є граничність податків та зборів в Україні.

Аналізуючи податкові надходження до державного та федерального бюджету країн можемо зробити такі висновки:

Найбільшу питому вагу в Україні має податок на додану вартість (ПДВ), в США – податок на доходи фізичних осіб. Цікавим є те, що США це одна з двох розвинутих країн світу, в якій не має ПДВ. Замість нього в країні діє податок на продаж, що стягується у точці продажу роздрібною торгівлі товарів або послуг. Його податкова ставка знаходиться в діапазоні від 2,9% до 7,25% в залежності від штату.

Аналогом єдиного соціального внеску (ЄСВ) в США є податок на заробітну плату. Механізм їх стягування суттєво відрізняється. В Україні податкова ставка становить 22% заробітної плати працівника, але повністю сплачується роботодавцем. Тоді як в США податкова ставка є значно меншою – 7,65% і сплачується як і роботодавцем так і працівником [3]. ЄСВ в Україні не входить до системи оподаткування. В США становить 32-35% податкових надходжень.

Податок на прибуток підприємств в Україні 18%. В Сполучених Штатах федеральна ставка становить 21%, ставка регіональна (ставка штату) залежить від штату розташування. Спільною рисою цих податків є те, що вони прямі.

Акцизний податок в Україні становить 9-11% податкових надходжень, в США цей податок даний податок становить всього 2-3%.

Порівнюючи податкове навантаження України та Сполучених Штатів Америки можна сказати, що рівень податкового навантаження в Україні майже вдвічі більше. Показник оподаткування України має помірний характер порівняно з ринково розвинутими країнами світу, маючи тенденцію до зростання. Показник США є низьким та має тенденцію до щорічного зростання або падіння на 1-2%.

Також, достатньо різним є здійснення контролю за дотриманням сплати та нарахуванням податкових зобов'язань. Згідно до податкового законодавства, в США тривалість податкових перевірок не є обмеженою в часі, тоді як в Україні вона повинна тривати не більше 30 робочих днів.

Відмінністю податку на доходи фізичних осіб є те, що в Сполучених Штатах податкова ставка є прогресивна, тому залежить від сімейного стану та доходів суб'єкта оподаткування. В Україні ж ця ставка є фіксованою. Спільною рисою цих податків є те, що вони є прямими. Питома вага податку в Україні є значно меншою.

Але є й ті відмінності, які не залежать від державного устрою. Їх зміна може позитивно сприяти на розвиток податкової системи України.

Наприклад, зміна пропорційної ставки податку для доходів фізичних осіб податків прогресивною. Таке нововведення буде забезпечувати соціальну справедливість у сплаті податків, так як враховуватиме платоспроможність його платника. Тобто людина, яка отримує мінімальну заробітну плату та людина, що отримує мінімальну заробітну плату в двадцятикратному розмірі, буде сплачувати податок відповідно до своїх доходів.

Доцільно буде запровадити складну прогресію. При ній доходи діляться на визначені частини, для кожної з яких визначена окрема ставка оподаткування. Підвищені ставки діють не для всього об'єкта оподаткування, а лише для частини, що перевищує попередню.

Для початку доцільним буде ділення обов'язкових платежів за доходами, а потім введення залежності обов'язкового платежу від сімейного стану. Це дасть змогу сім'ям заощаджувати більше коштів, що в майбутньому підвищить рівень добробуту населення.

Список використаних джерел: 1. Податкова система: навч. посібник / І. О. Лютий, Л. М. Демиденко, М. В. Романюк та ін.; за ред. І. О. Лютого. К.: Центр учбової літ-ри, 2009. 456 с. 2. Congressional Budget Office. URL: <https://www.cbo.gov/data/budget-economic-data>. 3. Payroll Tax vs Income Tax. URL: <https://www.patriotsoftware.com/blog/payroll/payroll-tax-vs-income-tax-how>

УДК 657.1

Буряк А. П., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О. С. Сакун**, д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Ключові слова: бухгалтерський облік, облікові дані, управління підприємством, функції обліку.

Майбутнє підприємства напряму залежить від управлінських рішень. Такі рішення спрямовані на отримання майбутніх вигод від роботи підприємства і приймаються на основі інформації про діяльність підприємства. Вимірювання, накопичення та систематизація таких даних – головні завдання бухгалтерського обліку.

Косата І.А. виділяла бухгалтерський облік як одну з головних функцій управління підприємством. Серед функцій бухгалтерського обліку вона виділила аналітичну функцію, функцію контролю та зворотного зв'язку [1]. Саме ці функції мають найбільшу вагу в управлінні підприємством.

Аналітична функція працює при складанні та корекції фінансових планів, планування бюджету та розробці планів щодо вдосконалення роботи підприємства. Відповідно на основі результатів аналізу облікових даних відбувається робота відділу прогнозування та приймаються рішення щодо виявлення помилок у роботі підприємства та їх усунення. Таким чином, аналітична функція дозволяє оцінити раціональність раніше прийнятих рішень щодо роботи підприємства та забезпечує прийняття рішень щодо економічної політики підприємства.

Функція контролю проявляється в процесі ведення бухгалтерського обліку відповідно до встановлених норм та чинного законодавства. До того ж на основі інформації з бухгалтерського

обліку формується фінансова звітність, яка відображає фінансовий стан підприємства. Внутрішня ж звітність забезпечує контроль всіх операцій, що відбуваються на підприємстві. Таким чином, керівництво на основі інформації, відображеної у звітності, має змогу відстежувати витрати підприємства та приймати рішення щодо вдосконалення всіх процесів на підприємстві, при цьому максимізуючи економічні вигоди від роботи підприємства.

Функція зворотного зв'язку проявляється в тому, що інформація з бухгалтерського обліку виступає посередником між керівництвом підприємства та виконавцями. Вона надає керівництву інформацію про фактичний стан керованого об'єкта. На основі отриманих даних керівництво може відслідковувати процес виконання встановлених планів та приймати управлінські рішення. При цьому управлінська інформація дійде до виконавця через систему бухгалтерського обліку.

Підкреслюючи значення бухгалтерського обліку, німецький вчений-економіст І.Ф.Шерр писав, що "Бухгалтерський облік — непогіршений суддя минулого, необхідний керівник сучасного і надійний консультант майбутнього кожного підприємства" [2]. При цьому професор Верига Юстина інформацію фінансової звітності, на основі якої приймаються управлінські рішення, поділила на три групи[3]:

1. Інформація про діяльність підприємства в минулому. Вона дозволяє проаналізувати ефективність управління підприємством за відповідний період та ефективність роботи підприємства у порівнянні з конкурентами.

2. Інформація про теперішній стан підприємства. Вона дає змогу проаналізувати отриманий прибуток та розробити план щодо розширення підприємства, враховуючи результати попередніх періодів.

3. Інформація про діяльність підприємства в майбутньому. Ця інформація прогнозується з метою вибору найкращої з альтернатив.

Слід зазначити, що користувачами такої інформації є не лише керівництво підприємства, а й банки (при наданні кредитів), інвестори (щодо доцільності вкладів), постачальники (при укладанні договорів), податкові та фінансові служби (щодо контролю за діяльністю підприємства та вчасною сплатою податків). Таким чином, можна зробити висновок, що бухгалтерський облік відіграє важливу роль в управлінні підприємством.

Список використаних джерел: 1. Косата І. А. Роль та місце бухгалтерського обліку на підприємстві. 2016. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-ta-mistse-buhgalterskogo-obliku-na-pidpriemstvi/viewer>. 2. Управління та контроль: роль бухгалтерського обліку. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/accountant/15728/>. 3. Верига Ю. Роль обліку в управлінні підприємством. URL: http://sophus.at.ua/publ/2012_12_11_12_kampodilsk/sekcija_2_2012_12_11_12/rol_obliku_v_upravlinni_pidpriemstvovom/12-1-0-273.

Бутенко Н.В., д-р екон. наук, професор, професор кафедри екологічного менеджменту та підприємництва

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНСЬКІ ПРАКТИКИ

Ключові слова: циркулярна економіка, Угода Україна - ЄС, принципи, сталий розвиток.

План Євросоюзу щодо впровадження концепції циркулярної економіки було прийнято Єврокомісією у 2015 році. Метою циркулярної економіки, як економіки замкнутого циклу, є позиціонування цінності товару та ресурсів за рахунок їх повернення у виробничий цикл та збільшення життєвого циклу товару мінімізуючи при цьому відходи. Досягнення цієї мети вплине на всі сфери розвитку суспільства: економічну, соціальну та екологічну, тим самим орієнтуючись на досягнення цілей сталого розвитку.

Світова економіка знаходиться на старті чергового фазового переходу, суть якого полягає у тому, що більшість товарів підпадає під вторинну переробку, що зокрема дозволить як виробляти, так й економити більшу кількість енергії. Лінійний підхід до розвитку економіки поступається циркулярній економіці, потужним драйвером якої можуть стати всі суб'єкти національної економіки – фірми, домашні господарства, держава [1].

Циркулярна економіка передбачає раціональне використання природних та технічних ресурсів, максимально можливе енергозбереження, ремонт замість утилізації та купівлі нового, оренда замість права власності, вторинна переробка відходів та отримання з них нових видів сировини, енергії. Основними ключовими принципами циркулярної економіки є зменшення споживання, або розумне споживання (reduce); повторне використання (reuse); глибока переробка (recycle).

Підписання Україною Угоди з ЄС поклало на нашу країну виконання ряду зобов'язань щодо приведення національного законодавства у відповідність до європейського. Рівень виконання зобов'язань у частині Навколишнє природне середовище та цивільний захист проілюстровано на рис. 1.

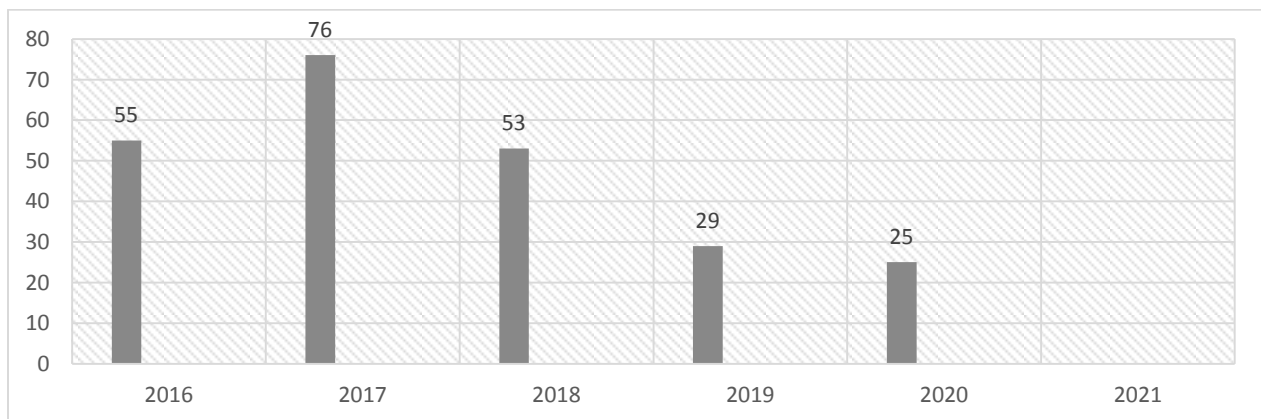

Рисунок 1 – Моніторинг реалізації Плану заходів з виконання Угоди у частині захисту довкілля*

*Джерело: побудовано автором на основі [2]

На сьогодні імплементація принципів циркулярної економіки дозволить вирішити ряд проблем які присутні у системі еколого-економічного управління.

Серед цих проблем вважаємо актуальними є наступні. Нераціональне управління ресурсами. Дана проблема є доволі актуальною, т.я. природно-ресурсний потенціал має тенденцію до постійного зменшення. Тому на часі є розробка заходів з ресурсозбереження та ресурсоефективності. Для України продовжує бути кричущою проблема поводження з відходами як побутовими так і промисловими й сільськогосподарськими, особливо непридатними засобами захисту рослин. Сьогодні також відчувається дисбаланс у стратегічному управлінні, т.я. національна економіка продовжує рухатись у рамках лінійної моделі розвитку і відповідно

Циркулярна економіка впливає на сталість економічної системи та її конкурентоспроможність. Це дає ряд переваг суб'єктам економічної діяльності та довкіллю зокрема:

- впровадження раціональних та інноваційних способів виробництва та споживання;
- широка переробка вторинної сировини;
- зменшення відходів та зниження негативного тиску на довкілля;
- скорочення місць видалення відходів;
- отримання альтернативних джерел палива та енергії;
- створення робочих місць та соціальна інтеграція;
- усунення дефіцитності ресурсів;
- нівелювання кліматичних змін.

Реалізація концепції циркулярної економіки в українські практики передбачає використання ряду інструментів, які дозволять дотримуватись принципів циркулярної економіки, а саме:

- розробка екодизайну товарів;
- впровадження економіки «спільного користування»;
- зміна традиційних моделей продажу товарів;
- повторне використання у виробництві вживаних товарів;
- збільшення життєвого циклу продукту;
- переробка відходів безпечними способами;
- заміна матеріалів на відновлювальні.

Таким чином, імплементація принципів циркулярної економіки дозволить перейти на ресурсозберігаючі технології, скоротити обсяги відходів, підвищити якість життя населення та дозволить рухатись у напрямку екозбалансованого сталого розвитку.

Список використаних джерел: 1. Derii Zh. Households role in the circular economy // Problems and prospects of economics and management. 2017. P. 39-45. 2. Моніторинг реалізації Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у частині захисту довкілля. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/environment>

Вовк Р.Л., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **В.Я. Вовк**, д-р екон. наук, професор кафедри міжнародного менеджменту

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ПІДПРИЄМСТВ АПК В СУЧАСНИХ УМОВАХ

***Ключові слова:** агропідприємства, фермерства, виробничі витрати, державні кредити, компенсація відсотків за кредитами агропідприємствам.*

Посилення глобалізаційних процесів та перенаселення землі підвищує ризики продуктової кризи у всьому світі. В умовах стрімкого зростання населення на планеті Земля, уряди всіх країн повинні розуміти, що для запобігання дефіциту продуктів харчування в майбутньому, потрібно вводити пільги, збільшувати дотації для фермерів та всіляко заохочувати громадян до розвитку АПК. Одним з напрямів стимулювання АПК є запровадження державних програм підтримки агропідприємств, у тому числі і шляхом надання пільгових кредитів на основі державної компенсації відсотків. Виходячи з цього актуальним питання є дослідження умов пільгового кредитування агропідприємств в Україні, та розробка заходів щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції для внутрішнього та зовнішніх ринків.

Дослідження сучасного стану субсидіювання суб'єктів агропромислового комплексу в умовах посилення викликів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Об'єктом дослідження є процес державної підтримки суб'єктів агропромислового комплексу.

Предметом є дослідження сучасного стану державної фінансової підтримки агропромислового комплексу загалом, та умов стимулювання розвитку агропідприємств на основі державного пільгового кредитування.

Враховуючи, що Україна є країною з великим аграрним потенціалом Уряд завжди намагався підтримати розвиток АПК в країні. Одним з прикладів підтримки фермерства державою є програма Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» на 2020 рік [1]. Вона передбачала виокремлення у державному бюджеті коштів на фінансову підтримку розвитку фермерських господарств. Зокрема, було передбачено 4,2 млрд грн на підтримку фермерських господарств за 5 напрямками, а саме:

1. Здешевлення кредитів - 1,5 млрд грн.

Це призвело до надання с/г виробникам доступу до пільгових кредитів і знизило їх вартість до 5%. Позики виділялись для купівлі землі, поточних та капітальних інвестицій та для розвитку тваринництва. Дану програму оптимізували наступним чином, впровадились обмеження за кредитами – до 15 млн грн на 1 суб'єкт у тваринництві, до 5 млн грн – на 1 суб'єкт на придбання землі та інші види кредитів, один клієнт- 1 уповноважений банк, компенсація не надавалась учасникам програми «Доступні кредити 5,7,9%».

2. Підтримка галузі тваринництва - 1 млрд грн

Держава відшкодовувала вартість об'єктів, профінансованих за рахунок залучених банківських кредитів. Доплату різницю часткового відшкодування банківських кредитів. Відшкодовувалась вартість генетичних (племінних) ресурсів, тваринницьких об'єктів, дотація за наявні бджолосім'ї. Це дало свій результат, введено близько 100 тваринницьких ферм та

комплексів, створено 1700 додаткових робочих місць, збільшено продуктивність корів на 1,5%, виробництво с/г підприємствами молока – на 0,5% та м'яса – на 0,5%.

3. Здешевлення компенсації техніки та обладнання вітчизняного виробництва – 1 млрд грн.

Відшкодовано обсяги підтримки не виплачених у 2019 році та збільшено обсяги реалізації вітчизняної техніки від 15%.

4. Програма розвитку фермерства та кооперативів – 400 млн грн.

Часткова компенсація витрат, пов'язаних з наданими с/ги оплаченими самостійно послугами – 10 млн грн та фінансова підтримка с/г кооперативам – 30 млн грн, що збільшило кількість об'єктів місцевої переробки сільськогосподарської продукції та зростання рівня зайнятості сільського населення. На фінансову підтримку розвитку фермерських господарств пішло 185 млн грн, сімейним фермерським господарствам через механізм доплати на користь застрахованих осіб – 215 млн грн.

5. Підтримка садівництва, виноградарства та хмелярства – 400 млн грн

Проведено часткову компенсацію вартості закладення плодово-ягідних культур, винограду та хмелю, будівництва холодильників та об'єктів із заморожування плодово-ягідної продукції, придбання ліній товарної обробки плодів, обладнання для висушування фруктів. Також - компенсовано вартість насаджень в межах 90% об'єктів зі зберігання та переробки- до 30%, розподіл виплат на паритетних засадах 1 раз на рік.

Окремої уваги заслуговує «Програма здешевлення кредитів від ПриватБанку», затвердженою Постановою КБ «Приватбанк» №300 від 29.04.2015 [2], яка передбачала компенсацію 1,5% облікової ставки НБУ, але не більше за суму фактично виплачених процентів за нарахуванням 5% річних.

Компенсація діє в межах таких кредитних програм:

- короткострокові (12 місяців);

- середньострокові та довгострокові - для придбання основних засобів сільськогосподарського виробництва, здійснення витрат, пов'язаних з будівництвом і реконструкцією виробничих об'єктів сільськогосподарського призначення.

Компенсація виплачується щомісяця й залежить від суми фактично сплачених процентів за відповідний період з кредитною угодою.

В даній програмі були прописані певні умови для отримання компенсації:

- могли отримати допомогу суб'єкти господарювання АПК (юридичні і фізичні особи) за всіма видами с/г діяльності.

- розмір компенсації 1,5 облікової ставки НБУ, що діє на дату нарахування процентів, але не вищими за розміри, передбачені кредитними договорами й зменшенні на 5 процентних пунктів.

- на 1 суб'єкта виділялось 5 млн грн

Вимоги до учасників пільгового кредитування:

- Не мати порушених справ про банкрутство, не бути банкрутами, не перебувати на стадії ліквідації.

- Не мати простроченої більше ніж на 6 місяців заборгованості перед держбюджетом, Пенсійним фондом і т.д.

- Не подавати документів на компенсацію за укладеними кредитними договорами, проценти за користування якими здешевлюються за допомогою коштів, передбачених для інших державних програм.

Виходячи з наведеного вище, можна зробити висновок, що Уряд країни усвідомлює необхідність державної підтримки АПК, що стимулюватиме подальший розвиток фермерських господарств. Враховуючи, що життя неможливе без продуктів харчування, які є результатом

діяльності с/г підприємств, доцільно збільшити розміри субсидювання та спростити умови доступу фермерських господарств до пільгових кредитів.

Список використаних джерел: 1. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://dotacii.minagro.gov.ua/ua/zdeshevlennya-kreditiv>. 2. Офіційний сайт КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua/business/zdeshevlennya-kredytiv-dlya-fermeriv>

УДК 338.2

Ганжа М. В., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **А. В. Дмитренко**, д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Ключові слова: *економіка, пандемія, криза, управління, COVID-19.*

Криза, пов'язана з пандемією COVID-19 закінчиться, але наразі важливо підготуватися до негативних наслідків кризи, для зменшення їх масштабів та пом'якшення їх впливу на бізнес та рівень життя населення, а також до нових викликів, які постануть у посткризовий період. Для зведення до мінімуму негативних соціально-економічних наслідків пандемії COVID-19 необхідно передбачати розгортання подій, прогнозувати тенденції та здійснювати розрахункову роботу для отримання даних, які стануть базою для прийняття виважених управлінських рішень в умовах обмежених ресурсів. Подолання кризи вимагає прийняття швидких рішень, які зазвичай мають тактичний характер. Проте необхідним є більш довгострокове бачення. Перед Україною постають виклики боротьби з пандемією COVID-19 в умовах продовження реформ, забезпечення макроекономічної стабільності та стимулювання економічного зростання.

Пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, стала тим фактором, який змусив весь світ переосмислити своє буття, переглянути не лише свої прогнози розвитку, свою короткострокову економічну та соціальну політику, але і усвідомити, що розпочинається новий трансформаційний етап, на якому необхідно змінити підходи до формування пріоритетів на довгостроковий період. Уроки, винесені людством з цієї пандемії, можуть змінити не лише моделі управління у майбутньому, але і соціальну поведінку людства. Внаслідок різкого погіршення макроекономічних перспектив експерти значно знизили прогнози щодо ВВП на рік. Вплив пандемії на економіку виявився «довшим і інтенсивнішим, ніж передбачалося», а сфера послуг зазнає збитків набагато більше, ніж виробництво. Також пандемія COVID-19 сильніше позначиться на малому бізнесі, ніж на великому.

Після завершення пандемії, на думку експертів, очікуються незначні зміни у поведінці економічних суб'єктів. Так, поведінка людей та структура попиту після завершення пандемії (зміна виду економічної діяльності, здоровий спосіб життя, гігієна та санітарія, глобалізація та активне пересування, відношення до вакцинації та ін.) зміниться не суттєво. Ситуація з поширенням COVID-19 у світі швидко змінюється, і всім стало зрозуміло, що пандемія триватиме набагато довше і наслідки від розгортання кризових явищ в світі. За оцінками групи

незалежних експертів (з урахуванням динамічних змін ситуації) виявляться критичними. Українська економіка також відчула значний негативний вплив жорстких карантинних заходів. Відчутним буде обмеження функціонування окремих видів економічної діяльності на тлі формування негативних настроїв у населення та погіршення кон'юнктури на світових ринках на окремі товари.

Загострення ситуації може бути викликано такими негативними явищами, як прискорення темпів поширення захворювання та різке збільшення кількості хворих, які потребують медичної допомоги. Це призведе до втрат та погіршення соціальної інфраструктури та систем життєзабезпечення. Загальна криза може призвести до ускладнення забезпечення населення необхідними послугами, медичним забезпеченням, соціальними та освітніми послугами тощо.

Незважаючи на невизначеність щодо строків пандемії COVID-19 та її наслідків для економіки, Україна має формувати власну антикризову політику. З позиції сьогодення складно оцінити майбутні зміни і ще складніше спрогнозувати тенденції та спланувати відповідні дії на короткострокову перспективу. Тому на сьогодні постають питання: наскільки тривалою буде пандемія; наскільки глибоким падіння економіки; як швидко економічні системи зможуть відновитись; які види економічної діяльності найбільше постраждають.

На думку експертів найбільшими загрозами економічному відновленню в Україні є такі [1]:

- тривале продовження та посилення внутрішніх карантинних заходів;
- відсутність чіткого антикризового плану заходів з підтримки економіки та захисту населення країни в період пандемії;
- глибоке падіння економічної активності в країнах – основних торговельних партнерах України, відповідно значне погіршення кон'юнктури на світових товарних ринках.

Передбачається, що приблизно через 6 місяців після повного завершення всіх карантинних обмежень у світі відбудеться відновлення попиту з боку українців на міжнародні перевезення та туристичні послуги. Несуттєвими будуть зміни у інвестиційній діяльності суб'єктів економічної діяльності після завершення пандемії, але в деяких секторах економіки вони можуть бути значними через зміну структури попиту (а також унаслідок можливого запровадження стимулів для інвестування в певні галузі). Прискоряться зміни української економіки у напрямі переходу до нової якості, активізуються процеси діджиталізації (цифровізації), роботизації та використання модальності «віддаленого робочого місця». Країни ЄС далі проводитимуть політику залучення робочої сили із-за кордону, хоча і більш стримано. Ситуація на внутрішньому ринку праці суттєво не зміниться порівняно з допандемійним періодом. Як наслідок, значна частка трудових мігрантів може повернутися на роботу за межі України після завершення пандемії.

Отже, заходи урядової політики щодо подолання кризи повинні бути наступні:

- вибудувати протоколи дій на випадок пандемії (у сфері охорони здоров'я, транспорту, освіти, органів державної та місцевої влади, організацій проведення засідань Верховної Ради України);
- мати протоколи поводження із громадянами, які повертаються із територій з підвищеним рівнем загрози пандемії;
- збільшити фінансування охорони здоров'я, у тому числі для відновлення санітарно-епідеміологічної служби, зокрема, шляхом реалізації загальнодержавної програми з облаштування (будівництва) інфекційних відділень по всій території країни (на кількість ліжко-місць у % від населення міста чи села) з повним обсягом сучасного обладнання та необхідних матеріалів) і т. п.;
- створити (підтримка) замкнуті цикли вітчизняного виробництва товарів, фармацевтичних препаратів, обладнання, а також сировини необхідної для ефективної протидії викликам та загрозам пандемій та іншим тяжким захворюванням (рак, ВІЛ, туберкульоз та ін.);

- мати пакети антикризових заходів, що запроваджуються з метою соціальної підтримки населення; підтримки бізнесу;
- соціальної підтримки найбільш вразливих груп населення та подальшого їх соціального залучення;
- підвищити ефективність державного управління;
- збільшити фінансування наукових досліджень з орієнтацією на інновації;
- активно сприяти поширенню та популяризації використання цифрових технологій з метою забезпечення можливостей виконання роботи та навчання у віддаленому доступі;
- запровадити комплекс заходів фінансового характеру з підтримки малого бізнесу та ФОП.

Список використаних джерел: 1. Україна у 2020-2021 роках: наслідки пандемії. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=454cd56e-90c6-467b-9dd2> (Дата звернення: 05.05.2021).

УДК 657.1:504

Гармаш О. Ю., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **К.В. Гнедіна**, канд. екон. наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ЕКОЛОГІЧНИЙ ОБЛІК І АУДИТ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

***Ключові слова:** екологічний облік, екологічний аудит, екологічні витрати, екологічний податок, сталий розвиток.*

На даному етапі розвитку суспільства екологічна проблема є однією з найгостріших на глобальному рівні та впливає на усі сфери людської діяльності. Господарська діяльність значної кількості підприємств завдає збитків навколишньому середовищу, що призводять до екологічних проблем, кількість та масштабність яких постійно зростає. Для регулювання впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище управлінському персоналу потрібна інформація про екологічну діяльність, частину якої можна отримати з даних бухгалтерського обліку. Тож на сьогоднішній день формування системи екологічного обліку та проведення екологічного аудиту на вітчизняних підприємствах є необхідними умовами сталого розвитку, що зумовлює необхідність реформування традиційної системи обліку на підприємствах та посилення внутрішнього контролю за екологічними наслідками діяльності.

Екологічний облік – процес розпізнавання, оцінювання і передачі екологічної інформації, що дає можливість користувачам такої інформації компетентно приймати рішення і формувати судження [1]. Бухгалтерський облік екологічної діяльності – це підсистема бухгалтерського обліку, яка формує та передає користувачам інформацію про господарські операції, пов'язані з використанням природного середовища та впливом господарської діяльності на його стан [1]. Система екологічного обліку на підприємстві в цілому включає три основні складові: облік екологічних збитків, облік екологічних зобов'язань та звітність про природоохоронну діяльність.

Поняття екологічні збитки є загальноекономічним і включає в себе як інформацію про господарські операції, так й іншу інформацію про негативні зміни стану навколишнього

середовища і вплив цих змін на виробничу та соціальну сфери. Ця інша інформація є позаобліковою, формується поза системою бухгалтерського обліку і використовується для оцінки діяльності людини та прийняття тактичних і стратегічних рішень щодо управління станом навколишнього природного середовища [2]. Слід розрізняти поняття «екологічні витрати» та «екологічні втрати», вони не є тотожними. Так, для цілей бухгалтерського обліку під *екологічними витратами* слід розуміти «сукупність витрат за користування надрами та іншими природними ресурсами, плату за видобування корисних копалин, екологічний податок та витрати на природоохоронні заходи», а під *екологічними втратами* – «зменшення вартості активів підприємства без перенесення її на продукт виробництва та без їх вибуття за його межі за рішенням власника, яке відбувається внаслідок несприятливих стихійних явищ та негативного антропогенного впливу на природне середовище» [2].

Екологічні зобов'язання підприємства поділяються на дві великі категорії [3]:

- *реальні* – це зобов'язання, що виникають на підставі договірних чи законодавчих відносин, суму яких можна точно оцінити, і які можуть бути включені в бухгалтерську звітність підприємства. Реальні екологічні зобов'язання поділяються на поточні та довгострокові;

- *потенційні* – це зобов'язання, що виникають на підставі того, що підприємство в майбутньому буде змушене здійснювати природоохоронні заходи через забруднення здійснене сьогодні, а також в результаті виникнення надзвичайних ситуацій, які будуть впливати на навколишнє середовище.

До реальних поточних екологічних зобов'язань належить екологічний податок. Відповідно до положень Податкового Кодексу України екологічний податок – це «загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року» [4]. Платники екологічного податку щоквартально подають декларацію екологічного податку, затверджену наказом Міністерства фінансів України від 17 серпня 2015 року № 715. На основі інформації, яка накопичується та систематизується в системі екологічного обліку, підприємства подають статистичну звітність, зокрема: звітність за формами № 1 – відходи (річна), № 2-ТП (повітря), № 1 – екологічні витрати (річна) [5].

Для контролю за екологічною діяльністю на підприємстві відповідно до Закону України «Про екологічний аудит» [6] може бути проведений зовнішній або внутрішній екологічний аудит. Екологічний аудит в Україні проводиться з метою забезпечення додержання законодавства про охорону навколишнього природного середовища в процесі господарської та іншої діяльності. Основними завданнями екологічного аудиту є [6]:

- збір достовірної інформації про екологічні аспекти виробничої діяльності об'єкта екологічного аудиту та формування на її основі висновку екологічного аудиту;

- встановлення відповідності об'єктів екологічного аудиту вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту;

- оцінка впливу діяльності об'єкта екологічного аудиту на стан навколишнього природного середовища;

- оцінка ефективності, повноти і обґрунтованості заходів, що вживаються для охорони навколишнього природного середовища на об'єкті екологічного аудиту.

Отже, формування системи екологічного обліку на підприємстві та контроль за його екологічною діяльністю є важливими для забезпечення еколого-економічної безпеки підприємства та його екологічно орієнтованого розвитку. Інформація, накопичена у межах системи екологічного обліку, необхідна також для прийняття управлінських рішень та формування стратегії сталого розвитку підприємства.

Список використаних джерел: 1. Лень В.С., Колівешко О.М. Екологічний облік: поняття та зміст. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки.* 2014. № 2 (74). С. 223-229. 2. Лень В.С., Колівешко О.М. Екологічні збитки, витрати та втрати: поняття та зміст. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2014. № 2. С. 11-18. 3. Замула І.В. Управління екологічними зобов'язаннями: обліковий та маркетинговий підходи. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу.* 2016. №2-3 (35). С. 116-129. 4. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>. 5. Наказ Державної служби статистики України «Про затвердження загального табеля (переліку) форм державних статистичних спостережень на 2021 рік» від 08.12.2020 № 344. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0344832-20>. 6. Закон України «Про екологічний аудит» від 24.06.2004 № 1862-IV. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1862-15>.

УДК 657: 336.226

Гнедіна К.В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Нагорний П.В., здобувач вищої освіти

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Ключові слова: екологічне оподаткування, раціональне природокористування, водні ресурси, охорона водних ресурсів, зелена економіка, низьковуглецева економіка, сталий розвиток.

Надмірне використання природних ресурсів, стрімкі темпи забруднення навколишнього середовища призвели до пошуку нових, екологічно орієнтованих моделей економіки та, відповідно, до розробки концепції «зеленої» економіки як складової сталого розвитку суспільства. «Зелена» економіка спрямована на обмеження шкідливих викидів, використання енергозберігаючих технологій, забезпечення екологічної безпеки в цілому. Україна належить до європейських антілідерів з переходу на інноваційну низьковуглецеву економіку [1], має значні викиди парникових газів, забруднення водних об'єктів та повільні і нечисленні ініціативи з екологізації господарської діяльності підприємств. В умовах стрімкого розвитку глобальної конкуренції та міждержавних відносин розробка та вдосконалення державної політики щодо переходу до екологічно збалансованого розвитку є завданнями першочергової необхідності. Важливу роль у забезпеченні раціонального природокористування та розвитку «зеленої» економіки відіграє фіскальна політика, яка може стимулювати суб'єкти господарювання скорочувати негативний вплив на довкілля. Однією з найбільш суттєвих загроз екологічній безпеці є постійне нарощування скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти, що спричиняє виснаження водних ресурсів, унеможливорює їх відновлення, позначається на якості води та призводить до її дефіциту. Тому особливу увагу слід звернути на вдосконалення фіскальної політики як інструменту забезпечення екологічної безпеки водних ресурсів України.

З метою компенсації негативного впливу на довкілля з суб'єктів господарювання, які під час своєї господарської діяльності чинять такий вплив на навколишнє середовище, стягується екологічний податок. У відповідності до вітчизняного законодавства, кошти, отримані від його стягнення, через спеціальні фонди спрямовуються на природоохоронні та ресурсозберігаючі ініціативи на місцевому рівні. Але де-факто такі кошти використовуються не за цільовим призначенням з причин хронічної нестачі бюджету на всіх рівнях [1].

Основними потенційними перевагами екологічного оподаткування є: стимулювання переходу підприємств до інноваційних (екологічно безпечних) технологій виробництва; отримання додаткових коштів на підтримку та розвиток екологічно орієнтованих ініціатив; привернення уваги стейкхолдерів до екологічних проблем. Проте у вітчизняних реаліях ключові функції екологічного оподаткування реалізуються неповною мірою. По-перше, стимулювання підприємств до використання екологічних технологій може відбуватися лише за умови перевищення сплачуваного податку від альтернативних витрат переходу на нові технології. В Україні ставки екологічного податку є нижчими порівняно із ставками цього податку у зарубіжних країнах [1]. Тому недостатніми є суми коштів, які можна потенційно спрямувати на реалізацію екологічних ініціатив. По-друге, навіть незначні отримані кошти від екологічного податку спрямовуються не на розвиток екологічних проєктів, а на вирішення низки соціальних та економічних проблем [2]. По-третє, недостатня увага до екологічної ефективності приділяється на рівні підприємств, коли пріоритетом стає рентабельність діяльності. Екологічна відповідальність низки бізнес-організацій залишається на низькому рівні, лише незначна частина підприємств впроваджує заходи з екологізації діяльності та зростання рівня екологічної ефективності, зменшуючи негативний вплив на довкілля. Все це свідчить про необхідність вдосконалення системи екологічного оподаткування в Україні.

При реформуванні системи екологічного оподаткування в Україні доцільно розглянути досвід країн ЄС. У європейських країнах до екологічних податків («environmental tax») належать різноманітні групи надходжень, спільною рисою яких є база оподаткування, яка виражена фізичною одиницею, що має певний доведений негативний вплив на навколишнє середовище. Відповідно до зазначеного, екологічні податки прийнято розподіляти на чотири основні групи [3]:

- *податки на енергію* – податки на використання енергетичних ресурсів (різні види палива, нафтопродукти, природний газ, вугілля тощо);
- *транспортні податки* – податки на використання, продаж та перепродаж, імпорт різноманітних транспортних засобів;
- *податки на забруднення навколишнього середовища* – податки, що стягуються за надмірні шкідливі викиди в атмосферу, гідросферу тощо;
- *податки на видобуток та користування природними ресурсами* – ресурсні податки, які стягуються за використання відповідних обмежених ресурсів.

Слід зазначити, що податкові надходження від різних груп податків досить сильно відрізняються в країнах ЄС. Енергетичні податки становлять ліву частку – біля 50 %. Другі за значимістю – транспортні податки, частка яких становить біля 20 %. Податки на забруднення та ресурсні податки відіграють менше значення в країнах ЄС, ніж в Україні. Втім, навіть третя та четверта групи екологічних податків приносять в європейських країнах значно більший обсяг надходжень, ніж в Україні [3].

Іншою відмінною рисою системи екологічного оподаткування в країнах ЄС порівняно з вітчизняною системою є розмір ставок екологічних податків. Він є досить значним та визначений таким чином, щоб стимулювати підприємства до обмеженого використання неекологічних технологій як більш вигідного варіанту ведення господарської діяльності. В Україні ж підприємства понесуть менше витрат, якщо сплатять екологічний податок, ніж будуть

впроваджувати екологічно безпечні технології [4]. Окремо слід відзначити одну з найбільших проблем системи екологічного оподаткування в Україні – відсутність чіткого державного регулювання сплати відповідного податку. В країнах ЄС передбачена вагома дієва адміністративна відповідальність за порушення законодавства в сфері екологічного оподаткування, яка стимулює підприємства до дотримання його норм. У той же час в Україні навіть не передбачений алгоритм взаємодії фіскальних та екологічних служб [4].

Отже, екологічні податки виступають інструментом протидії негативному впливу на навколишнє природне середовище, стимулом раціонального споживання природних (у тому числі водних) ресурсів, створення та впровадження інноваційних екологічно безпечних технологій, а також можуть виступати джерелом формування фондів для фінансування заходів із захисту довкілля, управління природними ресурсами, підвищення екологічної безпеки [5]. Надходження від сплаченого суб'єктами господарювання екологічного податку повинні мати цільове використання та спрямовуватися виключно на екологізацію виробництва, перехід на екологічно чисті технології, реалізацію заходів з усунення та запобігання негативного впливу діяльності підприємств на довкілля.

На основі зазначеного вище, можемо сформулювати наступні рекомендації щодо вдосконалення системи екологічного оподаткування в Україні:

- впровадження зарубіжної практики класифікації екологічних податків з метою уніфікації інформації щодо надходжень екологічних податків та інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень у сфері екологічного оподаткування;
- збільшення ставок екологічного податку;
- розробка диференційованої системи податкових пільг та знижок;
- чітке регулювання системи екологічного оподаткування, розробка механізму взаємодії фіскальних органів та екологічних інспекцій.

Отже, вдосконалення системи екологічного оподаткування в Україні є необхідною умовою забезпечення раціонального природокористування, збереження водних ресурсів України, розвитку низьковуглецевої економіки.

Список використаних джерел: 1. Булавинець В. М. Екологічне оподаткування як інструмент «зелених» фінансів. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: https://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2020/118.pdf. 2. Карлін М. Проблеми й перспективи використання «зелених» фінансів територіальними громадами: світовий досвід та Україна. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 1 (13). С.148-156. 3. Яцишін Є. Екологічне оподаткування: українські реалії та європейська практика. *Юридична газета online*. 2018. № 23 (625). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/ekologichne-pravo-turistichne-pravo/ekologichne-opodatkovannya-ukrayinski-realiyi-ta-evropeyska-praktika.html>. 4. Екологічне оподаткування: необхідність або податковий і політичний тиск. *Економіка України*. 2016. №11. С. 83-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2016_11_8. 5. Hnedina K. Environmental taxation as a tool for energy decarbonization. *Modern Science - Moderní věda*. 2020. № 10. P. 143-152.

Голячук Н.В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Ключові слова: *цифрові технології, хмарні технології, блокчейн, великі дані.*

Цифрові технології - одночасно величезний ринок та індустрія, а також платформа ефективності і конкурентоспроможності всіх інших ринків та індустрій [1]. Таке визначення подано у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 - 2020 роки.

До цифрових технологій, які задіяні в бухгалтерському обліку можна віднести: хмарні технології; блокчейн; штучний інтелект; BigData; обмін електронними даними.

Хмарні технології досить активно використовуються в бухгалтерському обліку. Хмара – це сервіс, дуже гнучкий у використанні і який легко можна пристосувати до діяльності будь якої компанії. Сучасні потужні сервери в дата-центрах надають достатній ступінь надійності та захищеності даних, а також здійснюють резервне копіювання даних. На ринку України існує велика кількість пропозицій щодо використання різних сервісів у бухгалтерському обліку. Основними з них є: BAS та 1С: Підприємство, Master:Бухгалтерія, Облік SaaS, SmartFin та інші.

Хмарні рішення для BAS та 1С:Підприємство, що діють за принципом технологій SaaS, працюють з будь-якої точки світу, максимально спрощуючи роботу з даними. Хмарна середовище для ведення бухгалтерського та управлінського обліку захищає конфіденційну, комерційну інформацію від зломів і пошкоджень. Програма доступна в онлайн-режимі з комп'ютера або мобільного пристрою, з доступом до Інтернету [2]. MASTER:Бухгалтерія – програмний продукт від української компанії-розробника IT-Enterprise для ведення бухгалтерського та податкового обліку на підприємствах малого та середнього бізнесу. Доступний у хмарному та стаціонарному рішеннях. Система повністю відповідає міжнародним стандартам MRPII, MES і концепції ERP [3]. Облік SaaS - хмарна бухгалтерська облікова система дозволяє компаніям будь-якого розміру отримати надійне, безпечне і доступне рішення задач бухгалтерського, управлінського і матеріального обліку [4]. SmartFin - це хмарне програмне та інформаційне рішення для організації обліку заробітної плати та ведення кадрової документації [5].

Технологія блокчейн - це система, заснована на розподілених книгах обліку, база даних активів чи транзакцій, якими можна ділитися у численних вузлах мережі, надаючи кожному учаснику власну копію, при цьому усі зміни відображаються в усіх копіях майже одночасно. Кожна транзакція записується у вигляді «блоку» даних, а кожен новий блок має зашифровану копію включеного в нього попереднього блоку. Далі блоки сполучаються за допомогою криптографічних підписів для створення «ланцюжка» дій або транзакцій із часовою міткою, розподілених і захищених від підробки. Як наслідок, блокчейн створює непідробну облікову книгу інформації, в якій майже неможливо сфальсифікувати чи знищити записи, щоб приховати певну діяльність. Блокчейн дозволяє компаніям записувати обидві сторони транзакції одночасно у спільній книзі в реальному часі, а не просто зберігати звичайні записи фінансових операцій в окремих приватно створених базах даних чи книгах обліку[6].

Принципи блокчейну, що застосовуються до обліку:

1. Децентралізація (усі дані зберігаються в усіх);
2. Доступність і прозорість (дані доступні всім учасникам приватного блокчейну в межах прав доступу);
3. Трастлесс (немає потреби в довірі учасників блокчейну один до одного);

4. Безпека (зміни до приватного блокчейну не можна додати ззовні);
5. Незворотність (незворотність транзакції, неможливість зміни);
6. Консенсус (дані, які додають учасники, перевіряє система) [7].

Технології штучного інтелекту й машинного навчання можуть бути успішно застосовані для автоматизації регулярно повторюваних та структурованих завдань. Пріоритетні напрями: управління дебіторською і кредиторською заборгованістю, кодування облікових записів, управління витратами, управління грошовими потоками. Використання зазначених цифрових технологій дасть змогу не лише автоматизувати, а й підвищити ефективність процесів формування звітів, інвентаризації, аудиту, сплати податку на додану вартість [8].

Технологія Big Data включає зберігання інформації (нині пов'язане з хмарними технологіями), її структурування (застосовують програмні рішення та платформи), управління й аналіз (оброблення та створення аналітичних звітів). Використання Big Data в обліку пов'язане з реалізацією його аналітичної функції в комплексній взаємодії з інформаційною, прогнозною та контрольною [9].

Наочним проявом технологічної революції 4.0 є використання цифрової, електронної або IT-орієнтованої структурованої версії фінансової звітності загального призначення, вдосконаленням, яке сприяє просуванню обліку і забезпечує його розвиток відповідно до новітніх технологій передачі і надання інформації з одного боку і наростаючих обсягів, складності та важливості фінансової інформації з іншого. Цифрова фінансова звітність – це фінансова звітність з використанням структурованої комп'ютерно орієнтованої форми на відміну від традиційного формату фінансової звітності, що складалася у паперовому вигляді, електронних версій паперових звітів, таких як HTML, PDF, або як документ у форматі текстового редактора, який зчитується тільки людиною [10].

Провівши дослідження, можемо зробити висновок, що стрімкий розвиток цифрових технологій зумовлює зміни у бухгалтерському обліку, які викликають процеси модернізації методів обліку та удосконалення облікового процесу.

Список використаних джерел: 1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 - 2020 роки. Розпорядження Кабінет Міністрів України, від 17.01.2018 № 67-р. Чинна редакція 09.09.2020. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kr180067?an=24&scop=2373&fcop=3024> (дата звернення 28.04.2021). 2. BAS та 1С:Підприємство в хмарі URL: <https://uit.kiev.ua/product/hmarni-rishennja-2/> (дата звернення 28.04.2021). 3. MASTER:Бухгалтерія. URL: <https://masterbuh.com/product/1> (дата звернення 28.04.2021). 4. Облік SaaS. URL: <https://ioblik.com/uk/product> (дата звернення 28.04.2021). 5. SmartFin. URL: <https://smartfin.ua/> (дата звернення 28.04.2021). 6. Блокчейн і бухгалтерський облік. URL: <https://nexia.dk.ua/blokchein-i-bukhhalterskyi-oblik/> (дата звернення 28.04.2021). 7. Як блокчейн змінить бухгалтерію. URL: https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ012012 (дата звернення 28.04.2021). 8. Пілевич Д. Трансформація системи бухгалтерського обліку в умовах розвитку цифрових технологій. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. №3(23). 2020. С.149-157. 9. Панченко О.Д. Big Data як основа інформаційного забезпечення реалізації аналітичної функції управлінського обліку в рослинництві. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2020/58_2020/23.pdf (дата звернення 28.04.2021). 10. Спільник І., Палюх М. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Випуск 1-2. С. 83-96. URL: DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2019.01.083> (дата звернення 28.04.2021)

Гречка О.М., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **К.В. Гнедіна**, канд. екон. наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

***Ключові слова:** стратегія, стратегія сталого розвитку, формування стратегії, сталий розвиток*

В умовах сьогодення перед різними підприємствами тієї чи іншої галузі незалежно від форми власності постає проблема вибору пріоритетних напрямів для подальшого розвитку та посилення конкурентних позицій. Також одним із актуальних питань є розробка підприємствами стратегії сталого розвитку, яка сприяє пошуку нових шляхів забезпечення не лише економічної, а й екологічної та соціальної ефективності їх діяльності.

Сталий розвиток показує сутність особливого положення господарської системи в складному ринковому середовищі та характеризує гарантію цілеспрямованості її руху в сьогоденні і прогнозованому недалекому майбутньому, він синтезує в собі сукупність властивостей самої системи і найважливіших складових її господарської, а також комерційної діяльності [1].

Для досягнення сталого розвитку підприємство повинно акцентувати увагу на таких аспектах, як: потенціал підприємства, зв'язки та комунікація з іншими сферами та партнерами, стійкість на ринку, інноваційна діяльність, екологізація технологічний процесів, якість продукту, вплив на соціум тощо. Сталий розвиток підприємства варто розглядати як його можливість ефективно функціонувати, здійснюючи економічну діяльність в умовах непередбачуваності впливів зовнішнього середовища, сприяючи зменшенню негативного впливу на довкілля та покращенню соціальних ефектів. Сталий розвиток означає стабільність і безперервність безпосередньо процесу розвитку підприємства, тобто постійність його змін задля вдосконалення.

Щоб забезпечити сталий розвиток, необхідно розробити відповідну стратегію. Процес формування стратегії належить до низки управлінських процесів [2]. Формування стратегії відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки компанії, оскільки без планування, прогнозування та розробки стратегії надзвичайно складно долати загрози фінансовій, соціальній, інтелектуальній, екологічній, технічній безпеці підприємства [3].

У цілому, процес формування будь-якої стратегії є складним, тому його необхідно проводити поетапно. У загальному вигляді етапи формування стратегії сталого розвитку відповідають етапам формування будь-якої стратегії і складаються з таких етапів:

- 1) постановка мети;
- 2) визначення можливих варіантів досягнення мети;
- 3) оцінка варіантів досягнення мети і вибір найкращого варіанту.

Для постановки мети на першому етапі формування стратегії необхідно здійснити оцінку сталого розвитку підприємства, що побудована на таких принципах [4]:

- обліку та взаємообумовленості розвитку підсистем підприємства (економічної, виробничої, соціальної, екологічної);
- досягнення стійкості динаміки розвитку підприємства з урахуванням економічної ефективності, соціальної стабільності та екологічної безпеки;

– пріоритетності мети, яка полягає у виявленні ресурсів стійкості розвитку підприємства.

Розробку заходів щодо досягнення мети на другому етапі формування стратегії сталого розвитку необхідно здійснювати, враховуючи стадію життєвого циклу підприємства, наявність ресурсів для вирішення наявних проблем, а також їх актуальність та масштабність. Вибір найкращого варіанту на третьому етапі безпосередньо залежить від роботи, проведеної на другому етапі, адже чим більше варіантів було розроблено, тим більше варіативних шляхів досягнення мети треба оцінити, обравши після такого оцінювання найкращий варіант. На цьому етапі також важливо враховувати стадію життєвого циклу підприємства, його виробничі потужності, кадрові ресурси тощо. Проте навіть обраний варіант стратегії не є остаточним, він може коригуватися з урахуванням потреб підприємства.

Отже, розробка стратегії сталого розвитку вимагає від підприємства детального аналізу власної діяльності та урахування як внутрішніх, так і зовнішніх факторів впливу, а також різних аспектів діяльності (економічних, екологічних, соціальних). Стратегія сталого розвитку повинна бути спрямована на розвиток інноваційної діяльності та потенціалу підприємства, підвищення його соціальної та екологічної відповідальності, а також на забезпечення стійкості на ринку та формування нових конкурентних переваг. Не варто недооцінювати складність процесу формування стратегії сталого розвитку, він має здійснюватися поступово із ґрунтовним підходом до кожного етапу.

Список використаних джерел: 1. Квятковська Л.А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Випуск 1 (48). С. 85-89. 2. Деркач М.І. Концепт сталого розвитку як домінуюча ідеологія людської цивілізації у XXI ст. Вісник Дніпропетровського університету. 2009. Випуск 3/1. С. 185-191. 3. Hnedina K.V. Strategy: Essence, Advantages, Methods and Techniques of Formation. Бізнес Інформ. 2019. № 2. С.14-20. 4. Міщенко С.П. Теоретичні засади стійкого розвитку підприємства. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2011. № 36. С. 168-171.

УДК 339.727.22(477)

Демків Ю.М., канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ СВІТОВОГО РИНКУ ЗОЛОТА ЯК ОБ'ЄКТУ ІНВЕСТУВАННЯ

Ключові слова: *світова динаміка ціни на золото, ринок золота, інвестиційна привабливість, глобальний попит на золото, дорогоцінні метали, прибутковність активу.*

Роль золота, як грошей, поступово втратила свою актуальність і перетворилась на товар, а потім в ліквідний актив. Золото є важливим елементом світової фінансової системи, невід'ємною частиною економічних відносин. Золото – дорогоцінний метал, що має безліч практичних застосувань. Інтеграційно-глобалізаційні процеси, а також розвиток ювелірної і технічно-інноваційних галузей впливають на світовий попит на золото, тенденції видобутку золота і розвиток прямого і похідного ринку золота. Значна частина попиту на золото в усьому світі пов'язана з інвестиціями, в тому числі і з боку центральних банків. Викликають інтерес зміни динамічних економічних характеристик золота і його сучасне позиціонування, як глобального активу на ринку в сучасних перманентно-кризових умовах.

Історія золота давно пов'язана з грошима. У 30 р. до н. е. римський імператор Август встановив ціну на золото в 45 монет за фунт. З тих пір його вартість неухильно зростала, досягнувши піку в 1823 долара за унцію в 2011 році. 3.12.2015 року вона впала до 1050,60 долара. Після цього почала зростати, досягнувши нового максимуму в 2061,50 долара 7 серпня 2020 року [1].

Золото позиціонувалося і продовжує розглядатися провідними світовими економістами та державними діячами під дуже різними концептуальними, але завжди актуальними напрямками. Цінові показники ринку золота за більш, ніж віковий період підлягають ретро-аналізу. Ринок золота в своєму розвитку зберігає стабільно-позитивну динаміку за багато десятиліть. Цінова динаміка дорогоцінних металів нового століття стрімко зростаюча, а в частині золота ще більш активна під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів [2, 3]. Поряд із зростанням світового видобутку золота [4], зростанням попиту на дорогоцінні метали в промисловості, воно активно підтверджує статус надійного активу для інвестування, поліпшуючи свої позиції в порівнянні з іншими інвестиційними активами [4;5].

Дослідження золота, як активу, слід починати з детального розгляду особливостей економіко-історичної природи золота, еволюції довгих цінових коливань золота, порівняння їх з аналогічними на інші дорогоцінні метали, аналізу впливів і констатування першості золота, виявлення закономірності між ціновими хвилями і інвестиційними критеріями-показниками (попит, прибутковість, обсяги і структура вкладень) для обґрунтування висновку про стабільне і ефективне функціонування золота в умовах економічних трансформацій в глобальному середовищі.

У сучасному світі відмінною особливістю золота стало його масштабне інвестиційне використання, як страхового резервного фонду. Золотий запас відображає валютно-фінансове становище країни і її кредитоспроможність на світовому ринку. У зв'язку з цим золото продовжує відігравати важливу стабілізаційну роль в комплексі міжнародних економічних відносинах, регулюючи платіжний баланс, заповнюючи валютні резерви, страхуючи від інфляції і будучи фінансовим буфером в кризові періоди. Статистика показує, що станом на грудень 2020 року у США знаходилося приблизно 8 133,53 метричних тонни золота і це був найбільший золотий запас. Це більш ніж в два рази перевищувало золотий запас Німеччини і більш ніж в три рази перевищував золотий запас Італії та Франції. Китай зайняв шосте місце. У 2020 році в світі 74 відсотки центральних банків заявили, що вони інвестують у фізичне золото [6]. При цьому, економічна глобалізація поступово трансформувала і доповнила сутнісне наповнення золота, як загального еквівалента, світових грошей, резервної одиниці і створила Міжнародний інвестиційний актив. Світовий ринок золота на сьогодні характеризується масштабними інтеграційними процесами, здійснюючи комплексну торгівлю металом в якості базового активу, золотих облігацій, пайових інвестиційних фондів та інших похідних інструментів.

Один з факторів, що впливають на ціну золота в світовій практиці коливання цін на інші дорогоцінні метали (срібло, платина). Співвідношення цін золота і платини вважається індикатором стану світової економіки [7]. Ціни на золото і срібло мають історично усталену кореляцію і рідко відхиляються один від одного. Але золото в порівнянні з платиною і сріблом більш стабільно зберігає цінову динаміку в часі, можна сказати, що з позиції вкладень це довгограючий актив, такий, що володіє довгою стабільною прибутковістю. Таким чином, золото вважається одним з найбільш оптимальних способів вкладення коштів.

Аналіз динаміки ставок прибутковості за пів століття показує позитивну тенденцію. У період з січня 1971 року по червень 2019 року золото займало четверту позицію серед активів із середньою річною прибутковістю 10,44 відсотка, що лише незначно відставало від сировинних товарів із середньою річною прибутковістю 10,64 відсотка [8]. У 2020 році золото перевершило майже всі основні активи [9].

За підсумком 2020 року прибутковість золота вийшла на другу позицію, поступившись лише NASDAQ. Прибутковість золота в якості інвестицій досягла майже 25 відсотків у 2020 році, а середньорічна ціна на золото безперервно зростала з 2015 року [9].

Попит на золото в усьому світі в 2019 році оцінювався в 4356 метричних тонн, при цьому інвестиції були найбільшим одержувачем цього дорогоцінного металу. Станом на 3 квартал 2020 року світовий попит на золото склав 2976,3 метричних тонн, що нижче ніж у 2019 році за аналогічний період [10]. Подібна тенденція не спостерігалася з 2009 року і рушійною силою цього падіння стала пандемія коронавірусу. Однак, в частині структурного призначення «інвестиції в золото» за аналізований період 2020 року є лідером [10].

Поєднання економічних побоювань, непередбачуваних COVID-19 перспектив, і міжрегіонального тиску змушує багатьох спрямовуватися до перевірених у часі інвестицій в золото. Враховуючи обсяги торгів останнього часу, варто очікувати продовження тренду зміцнення цін на золото в майбутньому і розглядати його як інвестиційну константу в світових економічних трансформаціях.

Список використаних джерел: 1. Gold Fixing Price 10:30 A.M. (London time) in London Bullion Market, based. 2. Grimal, Pierre (1991). The Penguin dictionary of classical mythology. Kershaw, Stephen. (Abridged) ed. London: Penguin Books.<https://www.gold.org/goldhub/data/historical-mine-production>. 3. Annual average gold price from 1900 to 2020. URL: <https://www.statista.com/statistics/268027/change-in-gold-price-since-1990>. 4. J. Cargill, "The Nabonidus chronicle and the fall of Lydia: Consensus with feet of clay", American Journal of Ancient History 2 (1977:97–116). 5. Mikesell, R. F. (1994). The Bretton Woods Debates: A Memoir. Essays in International Finance 192. Princeton: International Finance Section, Dept. of Economics, Princeton University. 6. Share of gold investments made by sovereigns and central banks worldwide in 2020, by mode of investment. URL: <https://www.statista.com/statistics/1155133/global-approach-gold-investment-sovereigns-central-banks/#statisticContainer>. 8. Федорчук А. Платина повертає позиції. URL: <http://gazeta.dt.ua/business/platina-povertaye-poziciyi-.html>. 9. Average annual return of gold and other assets worldwide from 1971 to 2019. URL: <https://www.statista.com/statistics/1061434/gold-other-assets-average-annual-returns-global>. 10. Gold Outlook 2021. URL: <https://www.gold.org/goldhub/research/outlook-2021>. 11. Demand for gold worldwide from 1st quarter of 2016 to 3rd quarter of 2020, by purpose. URL: <https://www.statista.com/statistics/274684/global-demand-for-gold-by-purpose-quarterly-figures/>

Деревянко Ю. В., здобувачка вищої освіти
Толмачова А. М., асистент кафедри фінансового аналізу та аудиту
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

АУДИТ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Ключові слова: *земельна ділянка, земельний аудит, купівля-продаж землі*

Проблема створення ефективного ринку сільськогосподарських земель в Україні є надзвичайно ваговою: від цього залежить розвиток агропромислового комплексу, земельних відносин та національної економіки загалом. Відповідно до Земельного кодексу України, Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1, ст. 1].

Питання аудиту земельних ділянок розглядалося небагатьма українськими вченими. Дослідження стосувалися в більшій мірі особливостей аудиту в аграрному секторі економіки загалом. Серед вітчизняних науковців: В. М. Жук, К. П. Дудка, Д. В. Єременко, О. Г. Пономаренко. Можна зробити висновок, що економічні, організаційно-методичні та нормативно-аналітичні аспекти земельного аудиту є недостатньо вивченою ділянкою та потребують подальших досліджень.

Земельна реформа в Україні, головним завданням якої є перерозподіл земель з одночасною їх передачею у приватну та колективну власність, триває від часів здобуття незалежності, і щорічно парламентом продовжувався мораторій на купівлю-продаж. Рішучі зміни відбулися 31 березня 2020 року: Верховна Рада України проголосувала за законопроект № 2178-10 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення», яким було знято мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення. Серед причин такого рішення виділяють, зокрема, такі [3]: мораторій не дозволяв фермерським господарствам та великим аграрним виробникам купувати землю, а отже, позбавляв їх можливості займатися довгостроковим фінансовим плануванням бізнесу; відсутність цивілізованого ринку землі є негативним маркером для інвесторів в український ринок землі; місцеві громади та державний бюджет втрачають близько 2,8 млрд. податкових надходжень щороку через відсутність легального оформлення угод з фактичного продажу землі.

Слід зауважити, що особи, зацікавлені в набутті прав на земельну ділянку для ведення сільськогосподарського бізнесу часто використовують нелегальні методи та «сірі» схеми для отримання землі. Зростає масове розкрадання земель державної та комунальної форми власності. Саме для перевірки законності набуття такого права та визначення можливих ризиків, пов'язаних з користуванням цими землями, проводиться земельний аудит.

Відносини при проведенні державної інвентаризації земель регулюються Конституцією України, Земельним кодексом України, законами України «Про землеустрій», «Про плату за землю», «Про оренду землі», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про Державний земельний кадастр», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» та іншими нормативно-правовими актами.

Метою державної інвентаризації (аудиту) земель є встановлення власника або користувача земельної ділянки; визначення місця розташування земельної ділянки, її меж, розміру, правового статусу; виявлення земель, що не використовуються, використовуються нерационально чи не за цільовим призначенням; встановлення кількісних та якісних характеристик земель, необхідних для ведення державного земельного кадастру; виявлення і консервація деградованих сільськогосподарських угідь і забруднених земель; прийняття за

результатами інвентаризації земель відповідних рішень органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування [2].

Зазвичай земельний аудит включає такі види робіт, як: перевірка правостановлюючих документів на землю, перевірка права власності на земельну ділянку, перевірка можливих обмежень на використання землі та обтяження права на землю. Якщо користування земельною ділянкою здійснюється шляхом оренди землі, то обов'язковою є перевірка положень договорів оренди на відповідність положенням Закону України «Про оренду землі» [4].

Перший етап земельного аудиту присвячений перевірці документів, що встановлюють право на землю: перевіряються обов'язкові реквізити, встановлюється наявність помилок, інтервалів видачі документів. На другому етапі проводиться детальний аналіз інформації про ділянку в системі державного земельного кадастру, підстав виникнення прав власності та землевпорядної документації. На третьому етапі здійснюється перевірка обмежень на використання землі. Заключний четвертий етап присвячений перевірці фізичних властивостей ділянки та їх розвитку.

Не можна оминати увагою й той факт, що інформація щодо земельних ділянок, що наявна у розпорядників, повинна бути відритою і доступною. З цією метою державою уже розробляється нова інформаційна геосистема - оновлений Держгеокадастр, що являє собою карту, на яку будуть нанесені всі необхідні об'єкти: природно-заповідний фонд, ліси, природні об'єкти, окремі земельні ділянки, надра. Така система має захистити громадян від корупції та створити умови для інвестування.

На сьогодні земля є одним із найцінніших активів. Таким чином, аудит земельних ділянок покликаний вберегти покупця ділянки від проблем, що заважатимуть використовувати її так, як планувалося, а також допоможе з'ясувати основні вади і провести необхідні дії по зменшенню впливу виявлених ризиків власниками. Для оперативного виявлення та виправлення юридичних помилок необхідно проводити земельний аудит хоча б раз на рік.

Список використаних джерел: 1. Земельний Кодекс України від 25.10.01 № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>. 2. Пояснювальна записка до проекту закону України №6199 от 16.03.2017, Про державну інвентаризацію (аудит) земель. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/gh4s700a?ed=2017_03_16. 3. Ринок землі в Україні. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ринок_землі_в_Україні. 4. Юридичний аудит прав на землю: як підготуватися і чого очікувати. Аграрник. 2016. URL: <https://agrarnik.com/index.php/stati-beta-versiya/item/3523-yuridichnij-audit-prav-na-zemlyu-yak-pidgotuvatisya-i-chogo-ochikuvati>

Дерій Ж.В., д-р екон. наук, професор, завідувачка кафедри теоретичної та прикладної економіки

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ключові слова: природно-заповідний фонд, довкілля, сталий розвиток.

Згідно з Законом України «Про природно-заповідний фонд», до нього відносяться ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонових моніторингу навколишнього природного середовища [1].

Об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ) поділяються на дві групи:

- природні території та об'єкти, до яких відносяться заповідники, заказники, парки, ландшафтні парки, урочища;
- об'єкти, які створені штучно: ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Станом на 01.01.2021 на території Чернігівської області нараховується 674 об'єкти ПЗФ загальною площею 262607,2 га, з них загальнодержавного значення 24 одиниці та 650 місцевого значення при цьому площа ПЗФ становить 7,87% від площі адміністративно-територіального утворення.

Вагому роль ПЗФ та окремих його об'єктів, відображено у працях [2; 3; 4], автори яких акцентують увагу на важливості збереження ПЗФ у досягненні цілей сталого розвитку.

На території області починаючи з 2013 р. було створено 38 нових об'єктів ПЗФ. До них було віднесено ботанічні заказники місцевого значення, а саме Липовий Яр, Цикля; лісові заказники місцевого значення – Конторщина, Прибори, Лисенки, Олишівська дача; регіональні ландшафтні парки Ніжинський, Ялівщина; ландшафтні заказники як місцевого так й загальнодержавного значення – Мурав'ївський, Бакумова гора, Сосна, Нижній Болгач, Засенкове,; Потаманський; ботанічні пам'ятка природи місцевого значення – дерева садиби П.Г. Березовського, сосна Василя Ялоцького, вікові дерева бувшої садиби Г.М. Глібова, Лизуново-руднянські дуби, Бурковщинський дуб; орнітологічний заказник місцевого значення Кулик.

Найбільшими об'єктами ПЗФ Чернігівської області є:

Ічнянський національний природний парк, який був створений відповідно до Указу Президента України від 21 квітня 2004 року № 464 з метою збереження, відтворення і раціонального використання типових і унікальних лісостепових природно-ландшафтних та історико-культурних комплексів у верхів'ї р. Удай. У 2019 р. внаслідок вибухів на артилерійських складах у м. Ічня, частина парку постраждала, зокрема відбулось забруднення ґрунтів, загинула рослинність, дерева, змінилися ландшафти.

Мезинський національний природний парк, було створено згідно з Указом Президента України від 10 лютого 2006 року № 122 на базі ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Рихлівська дача», ландшафтних заказників місцевого значення «Мезинська Швейцарія», «Криничне», «Жуків яр», «Змеєвщина», «Свердловський», ботанічного заказника

«Дубравка». При створенні парку було визначено мету – раціонально використовувати природні комплекси зони Полісся та зберегти їх для прийдешніх поколінь.

Регіональний ландшафтний парк «Міжріччинський» розташований в міжріччі Дніпра та Десни і є одним з найбільших в Україні за площею – майже 79 тис. га. Створений 20 червня 2002 року рішенням сесії Чернігівської обласної ради. Більшу частину території парку займають ліси, поширені також заплавні луки та болота, зростає значна кількість рідкісних рослин, які занесено до Червоної книги, а також рослини які визначено як регіонально рідкісними та рослини, які внесено до Зеленої книги. Крім того, у парку проживають рідкісні тварини.

Регіональний ландшафтний парк «Ялівщина», який розташований в історичній місцевості міста Чернігова, є місцем еколого-просвітницької роботи і екологічного виховання. На території парку було створено екологічну стежку, на окремих ділянках, проводяться змагання з туризму, спортивного орієнтування та краєзнавства для школярів міста і області. Даний парк є елементом рекреаційної території міста, що в умовах змін клімату сьогодні є доволі цінним фактором комфортності умов проживання у населених пунктах.

Регіональний ландшафтний парк «Ніжинський» розміщений у зонах мішаних лісів та лісостепу. Цей регіон відзначається своєрідною флорою і фауною. Не дивлячись на негативний вплив осушувальної меліорації, яка була здійснена раніш, наукові дослідження на території урочища «Смолянка» та його околицях підтверджують наявність рідкісних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, 39 видів тварин занесених до Червоної книги України та ряд видів, які охороняються міжнародними конвенціями [5].

Для області актуальною залишається проблема збереження природно-заповідного фонду, а саме: більшість меж територій та об'єктів ПЗФ не винесені в натуру; відсутня земельно-кадастрова документація на переважну більшість об'єктів ПЗФ; у державній статистичній звітності з кількісного обліку земель землі, яким надано статус об'єктів ПЗФ без вилучення їх у землекористувачів, окремо не обліковуються; землі існуючих об'єктів ПЗФ не переведені до категорії природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення.

Така ситуація призводить до розміщення об'єктів захоронення відходів на територіях ПЗФ, їх забруднення відходами, погіршення загального екологічного стану, що є неприпустимим при орієнтації на досягнення цілей сталого розвитку. Тому вирішення окреслених проблем повинно мати першочерговість задля відповідності концепції сталого розвитку та збереження довкілля.

Список використаних джерел: 1. Закон України «Про природно-заповідний фонд». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>. 2. Купчик О.Ю., Дерій Ж.В. Екологічний стан придорожньої смуги за біоіндикаційними та хімічними показниками. *Вісник Чернігівського національного технологічного університету*. Технічні науки: зб. Чернігів: ЧНТУ, 2016. № 2 (4). С. 221-227. 3. Дерій Ж.В., Вінниченко К.О. Інструменти екологічної політики при вирішенні проблем раціонального використання земельних ресурсів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*: Науковий журнал. Чернігів: ЧНТУ, 2018. № 4 (16). С. 7-15. 4. Дерій Ж.В., Захарін С.В. Управління муніципальними відходами у контексті сталого розвитку. *Еко Форум – 2020*: збірка тез доповідей IV спеціалізованого міжнародного Запорізького екологічного форуму, 15 – 17 жовтня 2020 р. / Запорізька міська рада, Запорізька торгово-промислова палата. Запоріжжя: Запорізька торгово-промислова палата, 2020. с. 424. 5. <https://eco.cg.gov.ua/index.php?id=16893&tp=1&pg=>.

Жечева О. І., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Є. О. Кулікова**, викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

ІРО, ЯК МЕХАНІЗМ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ

Ключові слова: *ІРО, фондова біржа, фінансово-економічна безпека, гарячі ІРО.*

В сучасних умовах розвинені фінансові ринки характеризуються не тільки достатком фінансових продуктів, доступних приватним і інституціональним інвесторам, а й різноманіттям інструментів залучення коштів компаніями. Найпопулярнішим і динамічно зростючим стало ІРО, також відоме, як «первинна публічна пропозиція цінних паперів».

ІРО часто визначають, як наступний логічний крок у формуванні розвинутої організаційно-економічної структури бізнесу та досягнення стійкого рівня фінансово-економічної безпеки. Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників, які погоджуються з таким визначенням, є В. Балашов, В. Гейз, П. Гулкін, Н. Євтушенко, Н. Костенко, А. Лукашов, В. Нікіфорова, Д. Фрір, Р. Гоффат та ін.

ІРО представляє певну, законодавчо визначену процедуру, яка включає всі економічні, правові та фінансові відносини, що зароджуються, під час підготовки емітента та виходу на біржу. Оприлюднення забезпечує, відповідно до національного законодавства, реєстрацію та продаж обігових та перевипущених акцій, широкий загал на організованому ринку, фондовій біржі, вперше. Використання інструментів ринку капіталу може мати позитивний вплив не тільки на певні компанії чи галузі, але також може стимулювати розвиток національної економіки в цілому [2].

ІРО буває лише одноразово. Тому потрібна ретельна підготовка до нього, бо це найважливіша подія в житті компанії. Підготовка займає в середньому близько 6 місяців. ІРО відкриває перед компанією нові можливості і горизонти. Однак разом з цим, компанія набуває безліч додаткових зобов'язань, як перед тисячами нових інвесторів, так і перед регулюючими органами. ІРО вимагає від компанії чітку довгострокову стратегію, зрозумілу та привабливу інвесторам.

Сьогодні багато українських компаній мають достатньо масштабів та амбіцій, щоб спробувати вийти на біржу. В Україні є сильні компанії, такі як «Нова Пошта», «Біофарма», «Розетка», «TIS», «Kness» і «UDP». Можливо, не всі вже сьогодні готові до ІРО. Але не більше були до цього готові «XXI Century», «Kernel», «Astarta» і «МНР» в 2005-2008 роках.

Іноземні аналоги цих компаній давно торгують на провідних світових біржах, наприклад, Amazon котирується на NASDAQ у США із загальним капіталом приблизно 950 млрд. Доларів США. Фармацевтичний гігант Novartis котирується на Швейцарській фондовій біржі з ринковою капіталізацією 207 мільярдів доларів. Траст Hutchison Port Holdings Trust котирується на Сінгапурській фондовій біржі з ринковою капіталізацією 125 мільярдів доларів США [1].

Труднощі аналізу додає ажіотаж навколо так званих «гарячих ІРО», попит на які більше пропозиції. Приклади «гарячих ІРО» - це «Facebook», «Twitter», «GoPro», «Ferrari», «Square» та інші. Найчастіше приріст акцій цих компаній в перший день перевищує 50-60%, однак можлива і зворотна динаміка.

Незважаючи на повну прозорість фінансових даних та інформації про стан бізнесу, не варто забувати, що для інвесторів ІРО досить ризикований крок - важко визначити не тільки справедливу вартість паперів, а й напрямок середньострокового тренда: більшість виходять на

ринок компаній молоді та знаходяться в фазі динамічного зростання, що додає невизначеності і ризиків, що ускладнює прогнозування потенціалу акцій.

Список використаних джерел: 1. «Листинг в США. Руководство по размещению акций на NASDAQ и NYSE» PWC. 2. Заdereцька Р. І., Партин Г. О., Бирка І. І. Переваги і недоліки первинного публічного розміщення акцій як інструмента формування інвестиційних ресурсів підприємства. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2014. Т. 19, Вип. 2(5). С. 123-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2014_19_2%285%29__31

УДК 336.221(477)

Іванова Д. С., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **В. М. Остапенко**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри митної справи

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

РЕФОРМУВАННЯ НОРМ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В АСПЕКТІ АКЦИЗНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Ключові слова: *податок, податкова система, акциз, Податковий кодекс України, врегулювання, реформування.*

Одним із найважливіших аспектів щодо подолання проблем сфери непрямого оподаткування в Україні, що сформувалися через економічну кризу та дестабілізацію внаслідок пандемії COVID-19 є забезпечення реформування норм чинного законодавства. VI розділ Податкового кодексу України, що містить в собі положення щодо практики справляння акцизного податку, потребує коригування та виправлення неточностей [2].

Ст. 212.1.1 ПКУ [1]: необхідним є конкретизація «особи, постійного представництва», яка виробляє підакцизні товари на митній території України, у т.ч. з давальницької сировини, або ввозить підакцизні товари на митну територію України, словами «юридична особа», враховуючи її резидентний статус.

Ст. 212.1.4 ПКУ [1]: слід виключити обов'язок сплати податку особами, які реалізують конфісковані підакцизні товари. Згідно чинного законодавства, акциз за цей товар вже було сплачено попереднім власником, тобто особою, постійним представництвом, яка виробляє підакцизні товари на митній території України, у т.ч. з давальницької сировини (ст. 212.1.1 ПКУ [1]), або особою – суб'єктом господарювання, постійним представництвом, яка ввозить підакцизні товари на митну територію України (ст. 212.1.2 ПКУ [1]).

Ст. 213.1.4 ПКУ [1]: доцільно виключити із об'єктів оподаткування операції з реалізації конфіскованих підакцизних товарів.

Ст. 213.1.6 ПКУ [1]: виключення потребує підпункт, що передбачає обкладання акцизним податком операцій з втрачених підакцизних товарів (об'єкт оподаткування: обсяги та вартість цих товарів, що перевищують встановлені норми втрат). Обкладання акцизним податком подібних операцій є соціально несправедливим, оскільки платник податку несе чималі збитки. Дана стаття Податкового кодексу суперечить також визначенню акцизного податку як непрямого на споживання певних видів товарів, що включається до їх ціни (ст. 14.1.4 ПКУ [1]). На певні види підакцизних товарів наразі не встановлені або не можуть взагалі бути встановлені норми втрат через їх специфіку. Немає відповідних законодавчих актів, що регламентують

встановлення цих норм втрат та осіб, що мають повноваження здійснити це. Зі всіх груп підакцизних товарів встановлені норми втрат лише на спирт етиловий (при транспортуванні на різних видах транспорту, зберіганні та переміщенні) та на інші горілчані вироби (пиво із солоду, натуральні виноградні вина, вермути, сидр і перрі тощо). Норми втрат залежать від складової рецептури сировини, з якої виробляється даний підакцизний товар. Оскільки дана інформація є конфіденційною, намагання встановити норми втрат може спричинити втручання в господарську діяльність підприємства та відповідно порушення прав.

Ст. 214.6 ПКУ [1] потребує виключення через його суперечливість в аспекті визначення акцизного податку як непрямого (ст. 14.1.4 ПКУ [1]). У разі наявності наднормативних втрат спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового та алкогольних напоїв, допущених з вини виробника під час виробництва підакцизних товарів (продукції), ним передбачається встановлення базою оподаткування вартості (кількості) цих товарів, які можна було б виробити з наднормативно втрачених товарів (продукції). Відкритим є питання щодо норм втрат на більшість підакцизних товарів, а також існування неясності в тому, які саме підакцизні товари мають враховуватись як базові для нарахування податку.

Ст. 214.7 ПКУ [1]: реформування полягає в необхідності скасування пункту, що встановлює базою оподаткування підакцизні товари, що були зіпсовані, знищені або втрачені. Доповнення, що внесені в ст. 216.3 ПКУ [1] щодо виключення з нарахування податкового зобов'язання операцій з втрачених підакцизних товарів не виправляють існуючу проблему, оскільки, згідно цього пункту, не підлягає оподаткуванню підакцизний товар, що втрачений через випаровування в процесі виробництва, обробки, переробки, зберігання або транспортування із застосування нормативних вимог. На більшу частину підакцизних товарів даних вимог не існує.

Необхідним є виключення ст. 216.2 ПКУ [1] через її соціальну несправедливість, оскільки встановлюється, що датою виникнення податкових зобов'язань з приводу зіпсованого, знищеного або втраченого підакцизного товару є дата складання відповідного акту. Платник податку зазнає чималі збитки внаслідок вказаних обставин, а обкладання акцизним податком призведе до ще більших матеріальних втрат.

Зміст ст. 222.2.1 ПКУ [1] є некоректним, оскільки полягає в тому, що «податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) сплачується платниками податку до або в день подання митної декларації». Підставою для сплати акцизного податку є митна декларація, де сума акцизного податку нараховується окремо. Необхідним є встановлення порядку сплати акцизного податку із товарів, що ввезені на митну територію України в день подання митної декларації, а не раніше, оскільки відсутні підстави для сплати та неможливість визначення бази оподаткування (обчислюється з вартості ввезених на митну територію України товарів).

Отже, аспект законодавчого врегулювання є одним із основних задля подолання проблем непрямого оподаткування в Україні та стабілізації податкової сфери загалом. Впровадження даних змін сприятиме зменшенню виробництва фальсифікованої продукції та контрабандного імпорту підакцизної продукції, сприятиме зниженню податкового тиску та послабленню тіньового сектору економіки.

Вдосконалення нормативно-правової бази в аспекті адміністрування та контролю акцизного податку потребує також включення таких аспектів, як [3]:

монополізація оптового ринкового сектору тютюнових виробів та міцних алкогольних напоїв;

сертифікація та реєстрація виробничого обладнання підакцизних товарів;

перехід до дистанційних засобів контролю виробників та розпорядників складів підакцизної продукції; впровадження цифрових акцизних марок;
створення системи електронного обміну документами про переміщення підакцизних товарів;
орієнтування на платників податків та споживачів підакцизних товарів;
адаптація законодавства до умов ЄС.

Список використаних джерел: 1. Податковий кодекс України. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>. 2. Ярема Я. Р. Проблеми податкової системи в умовах імплементації угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Гроші, Фінанси і Кредит*. 2019. №2(13). С. 326-330. 3. The COVID-19 crisis in Ukraine. 2020. *Tackling coronavirus (COVID-19) contributing to a global effort*. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/COVID-19-CRISIS-IN-UKRAINE.pdf>

УДК 657.631:330.21

Ищук К. А., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Л. Л. Гевлич**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна

АУДИТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИЯВЛЕННЯ ПОМИЛОК ОБЛІКУ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Ключові слова: аудит, оплата праці, облік, розрахунки, помилки.

Розрахунки з оплати праці є одним з найскладніших об'єктів аудиту, бо вимагають роботи з великою кількістю первинної документації та несуть ризик можливості заниження величини оподаткованого прибутку та ухиляння від сплати ЄСВ підприємством, що перевіряється.

Основним завданням аудитора при перевірці розрахунків з оплати праці є встановлення достовірності відповідних показників фінансової звітності та дотримання чинного законодавства при їх формуванні, що часто супроводжується виявленням помилок та порушень. Аналіз практики обліку та наукових досліджень А.В. Кудлай, Т.А. Федотової, О.Г. Чіпець, І.Ю. Кінебас, О.Г. Рябчук, І.Р. Коротаєвої [1-3] дозволив ідентифікувати групи таких помилок (див табл. 1).

Таблиця 1 – Групи помилок, що виявляються при аудиті розрахунків з оплати праці

Група	Різновид помилки	Приклад
Помилки у розрахунках	Механічні	Введення у первинні документи, облікові регістри, бази даних тощо неправильних вихідних даних
	Арифметичні	Неправильно розрахована сума заробітної плати
	Збій автоматизованого обліку	Неодноразове нарахування заробітної плати
Помилки у застосуванні нормативних вимог	Неправильне застосування норм законодавства	Нарахування заробітної плати менше встановленої мінімальної
	Неправильне застосування норм трудового договору	Помилково нарахована премія

Від аудитора очікують виявлення помилок як зовнішні користувачі для прийняття ефективних управлінських рішень на основі звітності, так і керівники підприємства, що перевіряється, для попередження порушень у майбутньому. Дотримання прийняттого рівня

аудиторського ризику в рамках перевірки можливо тільки при ефективній організації аудиту, зокрема, за рахунок: урахування специфіки галузі підприємницької діяльності при проведенні аудиту, використання адекватної методики аудиту з урахуванням зарубіжного досвіду та автоматизації аудиту.

Застосування вказаних напрямів дозволить підвищити якість аудиту розрахунків підприємства з оплати праці за рахунок збільшення вибірки без зростання трудомісткості, а відповідно, і вартості перевірки.

Список використаних джерел: 1. Кудлай А.В., Федотова Т.А. Аудит розрахунків з оплати праці. *Міждисциплінарні наукові дослідження: особливості та тенденції*. 2020 Том 1. С. 12-16. 2. Чіпець О.Г., Кінебас І.Ю. Шляхи вдосконалення обліку та аудиту розрахунків з оплати праці. URL: <https://cutt.ly/9vCndX3>. 3. Рябчук О.Г., Коротаєва І.Р. Особливості та проблеми аудиту розрахунків з оплати праці. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. №4(62). С. 123-130.

УДК 005.52:658

Коломієць Д. В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **В. Д. Гоцуляк**, канд. екон. наук, доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Ключові слова: господарська діяльність, управління, конкурентоспроможність, аналіз, інформаційно-аналітичне забезпечення.

Метою власників будь-якого підприємства є отримання прибутку в процесі здійснення його діяльності. У свою чергу, діяльність є сукупністю взаємопов'язаних дій, які здійснюються під впливом управлінських рішень. Важливим для прийняття таких рішень є наявність різносторонньої аналітичної інформації.

Для підвищення ефективності діяльності підприємства використовується комплексна методика аналізу господарської діяльності, однак на сьогодні недостатньо досліджені питання щодо основних завдань аналізу в процесі управління та встановлення відповідних видів аналізу у розрізі відповідних підсистем.

Дослідженню теоретико-методичних засад аналітичного забезпечення управління господарською діяльністю присвячено роботи: Махмудова Х. З., Михайлова О. С., Світлична А. В., Мосійчука М. М., Волкова Д. П., Ситника Г. В., Стаднюк Т. В., Темчишина Ю. Л., Мниха Є. В., Талаха О. М., Костенко О. М., Савченка Р. О. та інші.

Аналіз господарської діяльності займає важливе місце в системі ефективного управління, оскільки від його результатів залежить інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття виважених стратегічних управлінських рішень, спрямованих на посилення конкурентоспроможності підприємства та виявлення резервів підвищення ефективності його діяльності.

Основними завданнями інформаційно-аналітичного забезпечення у системі ефективного управління операційною діяльністю промислового підприємства є:

- оцінка правильності і ефективності прийнятих управлінських рішень щодо операційної діяльності у цілому та окремих її напрямків;
- визначення сильних і слабких сторін у господарській діяльності, що визначає коло тактичних і стратегічних завдань підприємства;
- моніторинг окремих сторін, операцій, бізнес-процесів, що здійснюються в рамках операційної діяльності;
- діагностика рівня і динаміки оціночних показників господарської діяльності;
- розрахунок можливих змін аналітичних показників при реалізації тих чи інших варіантів управлінських рішень на перспективу;
- детальне вивчення фінансово-господарської діяльності окремих структурних підрозділів підприємства у розрізі центрів відповідальності [1, 2].

Аналіз операційної діяльності є необхідною складовою загальної системи управління підприємством, передумовою проведення якісного, всебічного аналізу господарської діяльності підприємства та вагомим теоретико - методичним підходом в обліковій і аналітичній практиці.

Аналіз операційної діяльності спрямований на виявлення шляхів і резервів оптимізації та підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання, забезпечення економічно-обґрунтованої мінімізації витрат, підвищення ефективності використання ресурсів, оптимальність надання послуг, підвищення їх якості, поліпшення результатів діяльності, що призводить до правильного вибору методу (методики) аналізу [3].

Деталізований спектр основних завдань аналізу господарської діяльності має включати чотири тематичні блоки:

- стратегічний аналіз ринкових можливостей підприємства - маркетинговий аналіз концентрації ринку та аналіз основних конкурентів підприємства, аналіз конкурентної позиції та конкурентоспроможності підприємства, оцінка місткості ринку та вивчення попиту на продукцію підприємства на основі маркетингового аналізу, аналітична оцінка структури ринків збуту продукції, аналіз цінової політики підприємства, аналітичне обґрунтування обсягів виробництва та асортиментної політики підприємства;
- аналіз бізнес-процесів - оцінка реінжинірингових процесів діяльності, аналіз процесу матеріально-технічного постачання, аналіз процесу виробництва продукції (робіт, послуг), аналіз процесу розрахунків з покупцями і замовниками, аналіз інноваційного розвитку підприємства;
- аналіз ресурсного потенціалу - аналіз персоналу підприємства, аналіз наявності та використання матеріальних ресурсів, комплексний аналіз ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства;
- аналіз витрат господарської діяльності - аналіз структури та динаміки витрат за статтями та елементами, факторний аналіз собівартості виробленої продукції, аналіз витратомісткості продукції, аналіз прямих та інших витрат діяльності, аналіз загальногосподарських, адміністративних та збутових витрат, аналіз собівартості окремих видів продукції, [4].

Аналітичне дослідження господарської діяльності передбачає використання сукупності певних правил, прийомів та методів його проведення, тобто методики аналізу. Так як аналіз господарської діяльності відіграє значну роль в обґрунтуванні управлінських рішень доцільно виокремити методику таких видів аналізу:

- ретроспективний аналіз називають також поточним, оскільки він найчастіше проводиться за поточними планово-звітними періодами роботи. Особливість методики поточного аналізу полягає в тому, що фактичні результати оцінюються порівняно з планом і даними попередніх аналітичних періодів;

- оперативний економічний аналіз, на відміну від поточного, наближений в часі до моменту здійснення господарських операцій. Він ґрунтується на даних первинного обліку і безпосереднього спостереження за процесом виробництва;

- перспективний аналіз проводиться до здійснення господарських операцій для обґрунтування оперативних і стратегічних управлінських рішень та застосовується для прогнозування основних показників і результатів операційної діяльності [5].

Отже, аналіз операційної діяльності займає важливе місце в системі управлінського аналізу, оскільки від його результатів залежить інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття виважених стратегічних управлінських рішень, спрямованих на посилення конкурентоспроможності підприємства. Іншим фактором є виявлення резервів підвищення ефективності його діяльності, що сприяє до максимізації прибутку та зменшенню понесених витрат.

Список використаних джерел: 1. Махмудов Х. З., Михайлова О. С., Світлична А. В. Оцінка операційної діяльності підприємства. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2017. Випуск 4 (71). 2. Мосійчук М. М. Формування системи аналітичних показників для потреб управління операційною діяльністю. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2015. Випуск 1 (2). 3. Волков Д. П. Порівняльна характеристика методик аналізу основної операційної діяльності промислового підприємства. Інноваційна економіка. 2019. Випуск 2. 4. Ситник Г. В., Архіпов Н. М. Система управління ефективністю операційної діяльності підприємства. Економіка та управління підприємствами. Проблеми економіки. 2018. Випуск 1 (35). 5. Волков Д. П. Алгоритм аналізу операційної діяльності в умовах стратегічного розвитку підприємства. Роль і місце бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в розвитку економічної науки та практики: матеріали міжнародн. наук.-практ. конф., 2019.

UDC 657

Kravchenko V. V., Master's degree student, Specialty "Accounting and Taxation"

Scientific supervisor: **Slobodianyuk Y. B.**, Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Audit Department

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine

CHALLENGES OF THE COVID-19 PANDEMIC: AUDITORS' EXPERIENCE

Key words: *organization of audit, audit procedures, pandemic consequences, pandemic risks, COVID-19.*

For more than a year now, Ukraine has been living in a new COVID-19 reality. If the first months of quarantine were characterized by fading and desire to "wait" for a problematic moment gone, now it is obvious that it is necessary to adapt to the new living conditions and rethink short-term and long-term strategies in all spheres of life.

We can assess the impact of COVID-19 on the audit activity from two points of view. First of all, bearing in mind all the economic consequences caused by pandemic, analyzing the audit as a business. And secondly, considering the audit as a process.

Of course, quarantine affects the entire economy and the audit business in particular. Auditors depend on the quality of business in the country and the possibility of its going concern. If the business

cannot ensure its activities, it will not receive profits and, as a result, will not be able to pay for the audit services and the client base will reduce. In addition, due to the unstable economic situation and devaluation of national currency in Ukraine [1], there is an actual decrease in the amounts of money received for providing an audit.

Since we speak about audit as the specific list of procedures performed to obtain the reasonable assurance, we can estimate consequences of pandemic as the same as for any other activities that were provided offline. In quarantine conditions, auditors often could not physically reach the object of an audit. Therefore, the work of auditors had to be transferred to a remote form. For this reason, it was essential to master modern technologies. Actually, any crisis usually brings new opportunities and development. Some of the digital technologies that have started to be used due to pandemic are quite user-friendly and allow to save time. So, it seems that audit after the end of the quarantine will not be the same as it was before. Familiarization with digital mechanisms is also crucial because of technological improvement in the clients' systems of work. If new means of doing business are developing, control and skepticism should also be intensified.

Furthermore, we should remember about quality of the provided audit. According to ISA 500 [2, p.411], "audit evidence provided by original documents is more reliable than audit evidence provided by photocopies or facsimiles, or documents that have been filmed, digitized or otherwise transformed into electronic form...". Since in conditions of strict quarantine, auditors do not have the possibility to come to the audited entity, audit procedures should be indefinitely postponed or added additionally to ensure the reliability of audit evidences [3]. If it is not possible to obtain sufficient acceptable audit evidence before submitting the audit report, the Audit Public Oversight Body of Ukraine recommends to "consider modifying the opinion and, depending on the circumstances, express a qualified opinion or refuse to express an opinion" [4].

However, it is quite popular to have electronic document flow nowadays. Especially after beginning of the pandemic, more and more entities switched to documents, which were created, signed and stored in electronic form. There are no doubts about the convenience of such organizational technology for enterprises. But it raises up the question of relevance of the ISAs and the necessity of providing new recommendations for carrying out classical audit procedures. Auditor just cannot modify the opinion or refuse to express the opinion every time just because of accounting technology modernization. Thus, there is a strong need to implement the guidance with explained additional procedures, that can be performed by auditors in cases of electronic document flow availability at the enterprise. This question could be the basis for further research.

Risk assessment should also be made considering the fact of the current pandemic. Especially such environmental risk as the risk of a possible lack of going concern should be properly examined. Due to the economic damage caused by the coronavirus pandemic many businesses went bankrupt and there is always a question if those enterprises that survived on the first stages of quarantine, would have enough resources to provide their activities in the future. Moreover, auditors should pay extra attention to the increased possibility of fraud and errors due to COVID-19 as a triggering event. Employees feel pressured because of new working conditions and need to make quick decisions. Large sums of money could be spent very quickly in difficult working circumstances, which makes it impossible to check everything properly and creates an opportunity for unscrupulous employees and other stakeholders who may take advantage of the situation. At the same time, panic and uncertainty about the future are a unique environment for streamlining fraud. The same situation occurs with errors – individuals have to work from home, where there are a lot of routine problems, children and pets, which often distract etc. All of these push to low concentration and inattention of employees. Because of the transition to remote way of work, informational security becomes especially important. It should be considered as a special risk when evaluating client's activity and also as confidentiality indicator if we speak about audit firm's security.

The main thing is that “Corona crisis” is influencing not only the auditors, but every part of economy in general. All employers and employees face decreases in demand on the market, challenges due to learning new technologies and working remotely. That means that users of the financial reporting are inside of quarantine conditions as well. So, this is the unique time for auditors to reach a new experience and use it in “after-COVID” time.

References: 1. Official hryvnya exchange rates. National bank of Ukraine : web-site. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?startDate=01.01.2020&endDate=12.04.2021> (date of application: 05.04.2021). 2. IAASB. Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements. Vol. 1. 2018. 1146 p. URL: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-2018-HB-Vol-1.pdf> (date of application: 29.03.2021). 3. Highlighting Areas of Focus in an Evolving Audit Environment Due to the Impact of COVID-19. IAASB : web-site. URL: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/Staff-Alert-Highlighting-Areas-of-Focus-in-an-Evolving-Audit.pdf> (date of application: 05.04.2021). 4. COVID-19 Pandemic Factors Information Notice. Audit public oversight body of Ukraine : web-site. URL: <http://www.apob.org.ua/?p=1812> (date of application: 05.04.2021).

УДК 657.422.6

Кривич Н.В., здобувачка вищої освіти

Бутко А.Ю., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Л.А. Поливана**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку та аудиту

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, м. Харків, Україна

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

Ключові слова: *запаси, бухгалтерський облік, управлінський облік запасів, управлінський звіт про наявність запасів*

Запаси складають основу функціонування підприємства. Вони забезпечують процеси діяльності необхідними ресурсами, а також впливають на прибуток і витрати підприємства. Інформація про запаси приймає участь у прийнятті управлінських рішень і є частиною управлінського обліку. Оперативне управління запасами дозволить оптимізувати бізнес-процеси і ефективно використовувати ресурси підприємства. Актуальність теми полягає у постійному прагненні підприємств до зменшення затрат, в тому числі і на запаси, що в свою чергу підвищить ефективність їх використання та призведе у подальшому до збільшення прибутків. Питанню вивчення управлінського обліку запасів приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні вчені. Свій вклад у дослідження теми зробили такі науковці: Бутинець Ф.Ф. [1], Голов С.Ф. [2] та Нападовська Л.В. [3].

П(С)БО 9 «Запаси» надає таке визначення «запасам»: це активи, які утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [4]. Ми погоджуємося із визначенням, в тому числі і з тим, що запаси приймають участь в процесі управління підприємством.

Для характеристики запасів використовують їх класифікацію. За наданим групуванням у плані рахунків, одним із видів є виробничі запаси. Виробничі запаси – запаси засобів виробництва, які знаходяться на складах суб’єкта господарювання і необхідні для забезпечення безперервного виробничого процесу, причому це лише ті предмети праці, які ще не задіяні у процесі виробництва і зберігають свою натурально-речову форму [5, с. 74]. Виробничі запаси безпосередньо використовуються при виробництві продукції, тому їх наявність є важливою складовою ефективного функціонування підприємства.

Ми пропонуємо підприємствам враховувати галузеву специфікацію при запровадженні системи управлінського обліку запасів. Це дозволить враховувати при закупівлі обсяги, а також час їх створення, потреби та доставки. Підприємству необхідно керуватися своїми потребами у ресурсах – це надасть змогу забезпечити безперервну діяльність без простоїв.

Збір, аналіз та подання інформації про запаси у зрозумілій формі дозволяє її користувачам приймати обґрунтовані управлінські рішення. На думку Марущак Л. [6, с. 137], метою управлінського обліку запасів є: щоденний контроль за доходами і витратами матеріальних ресурсів за центрами відповідальності; безперервна оцінка фактичної вартості наявних запасів та аналіз ефективності їх використання; виявлення резервів зниження витрат запасів та їх оптимізація на складах; своєчасне складання та подання звітів про рух запасів, вибір методів оцінки запасів при їх вибутті та достовірне відображення всіх операцій в обліку. На нашу думку, також доречно додати своєчасний контроль за нормами запасів та ефективністю їх використання. Управлінський облік запасів повинен допомагати у вирішенні питань щодо того, як зменшити витрати на них та уникнути нестачі на складах. Проте, слід зазначити, що для забезпечення прийняття рішень, обов’язковою умовою є подання звітності користувачам управлінської інформації. Для цього слід використовувати внутрішні управлінські звіти, форми яких підприємство має затвердити самостійно. Тому, ми наполягаємо на таких управлінських звітах про запаси, що міститимуть необхідні дані: Звіт про наявність запасів, Звіт про закупівлі, Звіт про відпуск запасів у виробництво та ін. Ми пропонуємо такі основні назви стовпців Управлінського звіту про наявність запасів (табл. 1).

Таблиця 1 - Управлінський звіт про наявність запасів

Номер	Назва запасу	Одиниці виміру	Місцезнаходження	Всього на складі	Дата закупки	Нормативна кількість	Вартість закупівлі

Управлінський звіт ми пропонуємо заповнювати матеріально-відповідальним особам або керівникам підрозділів чи складів, що потім подають його на розгляд головному бухгалтеру. Регулювання процесу постачання з допомогою методів системи управлінського обліку, надасть змогу оптимізувати та удосконалити його.

Аналізуючи наведену інформацію можна дійти висновку, що підприємства мають вести управлінський облік запасів. Ефективне використання методології управлінського обліку дозволить зменшити витрати підприємства на придбання та логістику запасів. Контроль руху запасів і вартості закупівлі, а також інформація про їх наявність та нормативні показники, дасть змогу регулювати попит у ресурсах. Інформацію про запаси слід подавати в управлінських звітах, на основі яких внутрішні користувачі будуть приймати рішення. При затвердженні системи управлінського обліку, а також форм звітів, підприємства мають керуватися своєю спеціалізацією. Подальші дослідження пов’язані із вивченням методології управлінського обліку запасів та її обґрунтуванням, оптимізацією ресурсопотоків, а також автоматизацією процесів обліку.

Список використаних джерел: 1. Бутинець Ф.Ф., Малюга Н.М., Давидюк Т.В., Канурна З.Ф., Чижевська Л.В. Бухгалтерський управлінський облік: підручник. / за ред. проф. Бутиця Ф.Ф. 3-тє вид., доп. і перероб. Житомир: ПП "Рута", 2005. 480 с. 2. Голов С.Ф. Управлінський облік: підручник. К.: Лібра, 2006. 704 с. 3. Нападовська Л.В. Управлінський облік : підручник. для студ. вищ. навч. закл. К.: Кн., 2004. 541 с. 4. «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.99 р № 246. Дата оновлення: 03.11.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>. (дата звернення: 04.05.2021р). 5. Пушкар М.С. Фінансовий облік: підручник. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 626 с. 6. Марущак Л. Управлінський облік формування та використання запасів на підприємстві. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2014. Вип. 2 (11). С. 134-141.

УДК 336.226.112.3(477)

Кухтій А.А., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О.С. Сакун**, д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК В УКРАЇНІ

Ключові слова: адміністрування податку на прибуток, податок на прибуток, ставка податку на прибуток

Одним з найвагоміших джерел наповнення бюджету країни безумовно є податок на прибуток підприємств. На даний момент, не зважаючи на карантинні умови, працюють та відкриваються нові підприємства. Більшість таких підприємств повинні сплачувати податок на прибуток.

Податок на прибуток – це податок, який сплачується підприємствами з їхнього фінансового результату (доходи за мінусом витрат) [1]. Відноситься до загальнодержавних податків та зборів згідно розділом 3 Податковим кодексом України.

Платниками податку є резиденти та нерезиденти (табл. 1)

*Таблиця 1 – Платники податку на прибуток**

Платники податку	Пояснення
резиденти	суб'єкти господарювання - юридичні особи, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами.
	фізичні особи - підприємці, у тому числі такі, що обрали спрощену систему оподаткування, та фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність, щодо виплачених нерезиденту доходів (прибутків) із джерелом їх походження з України
нерезиденти	юридичні особи, які утворені в будь-якій організаційно-правовій формі та отримують доходи з джерелом походження з України
	нерезиденти, які здійснюють господарську діяльність на території України через постійне представництво та/або отримують доходи із джерелом походження з України

*Джерело: складено автором на основі [2]

Не є платниками податку [2]:

- неприбуткові підприємства, установи та організації у порядку та на умовах, встановлених цим пунктом.
- суб'єкти господарювання, що застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності.

Основна ставка податку на прибуток в Україні становить 18%. Також розглянемо і інші ставки (табл.2).

*Таблиця 2 – Ставки податку на прибуток в Україні 2021 року**

Ставка	Пояснення
Під час провадження страхової діяльності юридичних осіб - резидентів одночасно із ставкою податку на прибуток, ставки податку на дохід встановлюються у таких розмірах	
3 %	за договорами страхування від об'єкта оподаткування
0 %	за договорами з довгострокового страхування життя, договорами добровільного медичного страхування та договорами страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема договорів страхування додаткової пенсії
0, 4, 5, 6, 12, 15, 18 і 20 %	застосовуються до доходів нерезидентів та прирівняних до них осіб із джерелом їх походження з України у випадках, встановлених пунктом 141.4 статті 141 ПКУ
Під час провадження букмекерської діяльності, азартних ігор (у тому числі казино) одночасно із ставкою податку на прибуток, ставка податку на дохід встановлюється у розмірі	
10%	від доходу, отриманого від азартних ігор з використанням гральних автоматів;
18%	від доходу, отриманого від букмекерської діяльності, азартних ігор (у тому числі казино), крім доходу, отриманого від азартних ігор з використанням гральних автоматів, зменшеного на суму виплачених виплат гравцю.

**Джерело: складено автором на основі [2]*

Для більш детального розгляду ставок можна звернутися до статті 141. Податкового кодексу України.

З 1 січня 2018 року строк звітування за рік однаковий для всіх підприємств. Річна декларація з податку на прибуток подається платниками протягом 60 днів після звітного року, незалежно від того звітують вони щорічно або щоквартально [3].

Податок сплачується протягом 10 кал. днів після останнього дня строку подачі декларації передбаченого ПКУ. Актуальні дати для кварталів вказані у табл. 3.

*Таблиця 3- Актуальні дати для сплати податку на прибуток у 2021 році**

Звітний період	Крайній день сплати
I квартал 2021	21.05.2021
II квартал 2021	20.08.2021
III квартал 2021	19.11.2021
IV квартал 2021	11.03.2022

**Джерело: складено автором на основі [1]*

Якщо платник податку не сплачує узгоджену суму грошового зобов'язання протягом встановленого терміну, такий платник притягується до відповідальності у вигляді штрафу у розмірах [2]:

- **при затримці до 30 календарних днів** включно, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання – **10 відсотків погашеної суми податкового боргу**;
- **при затримці більше 30 календарних днів**, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання – **20 відсотків погашеної суми податкового боргу**.

Але якщо карантин продовжать на травень 2021 року, то за несвоєчасну сплату податку на прибуток за I квартал фінансового штрафу не буде.

Дослідження податку на прибуток підприємств є актуальним, оскільки цей податок зараз є одним з найвагоміших джерел наповнення бюджету країни і надалі буде.

Список використаних джерел: 1. Адміністрування податку на прибуток підприємств. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7204-admnstruvannya-podatku-na-pributok> 2. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n2502> 3. Податок на прибуток. URL: <https://buhgalter911.com/uk/news/nalog-na-pribyl/>

УДК 657.1:658

Кушпіга Д.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Л.Л. Гевлич**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку, аналізу та аудиту

Донецький Національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ВИТРАТ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Ключові слова: витрати, облік, контроль, удосконалення, управління.

Величина витрат підприємства напряму впливає на фінансові результати його діяльності, тому дослідження шляхів оптимізації обліку та контролю витрат є напрямом підвищення ефективності управління та діяльності суб'єкта господарювання в цілому.

Метою роботи є ідентифікація напрямів удосконалення обліку та контролю витрат підприємства з точки зору оптимізації управління ним.

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» витратами звітного періоду визнаються зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками) [1]. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття в фінансовій звітності визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати».

Аналіз облікової практики та наукових досліджень [2] дозволив констатувати проблему організації ефективної облікової та контрольної систем щодо витрат на вітчизняних підприємствах. Відсутність повної, достовірної, своєчасної інформації про витрати за центрами відповідальності, напрямами діяльності та видами продукції, у свою чергу, заважає налагодити ефективне управління операційною діяльністю вітчизняних підприємств.

Для вирішення зазначеної проблеми вітчизняні науковці та практики пропонують такі заходи: формалізувати вимоги щодо повноти та своєчасності облікової інформації про витрати і доходи підприємства; посилити контроль в рамках первинного обліку витрат, зокрема, щодо розробки сучасних шаблонів первинних документів, які задовільняють управлінські потреби; впровадити обов'язковий внутрішній аудит, що дозволить попереджувати помилки та порушення ведення обліку витрат; акцентувати увагу менеджменту на розробці ефективної облікової політики щодо витрат; удосконалити класифікацію загальновиробничих витрат для відображення оптимальної кількості ознак, розкриття цільового призначення й економічного змісту витрат, врахування організаційної структури та особливостей підприємства.

Оптимізація облікової та контрольної систем підприємства, у тому числі щодо витрат, розглядається вітчизняними науковцями та практиками-менеджерами як напрям удосконалення

управління та діяльності в цілому. Основні заходи оптимізації спрямовані на створення ефективної системи управлінського обліку витрат.

Перспективи подальших досліджень проблеми оптимізації витрат підприємства пов'язані із дослідженням напряму зовнішнього аудиту витрат підприємства як способу верифікації інформації фінансової звітності та, одночасно, визначення проблем облікової системи та управління підприємством.

Список використаних джерел: 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 12.05.2011 № 3332-VI URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. 2. Єлісеєва О. К., Гільорме Т. В. Обґрунтування підходів щодо обліку та аудиту витрат операційної діяльності підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 9. С. 759-764.

УДК 336.774

Лобода Н. О., канд. екон. наук, доцент кафедри обліку, аналізу і контролю Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Чабанюк О. М., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів, Україна

ЕВОЛЮЦІЯ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ В УМОВАХ КОРОНАКРИЗИ ЯК ФУНКЦІЯ НЕВІДОМОГО

Ключові слова: лізинг, лізингодавці, фінансування, лізингові компанії, коронавірусна хвороба.

На сьогоднішній день в Україні існує велика потреба в оновленні матеріальної бази та її модернізації. Одним з таких, найбільш ефективних способів, за якого разом з тим не відбувається значного відволікання оборотних коштів, може стати лізинг.

Для економіки України в цілому лізинг корисний тим, що може стати потужним імпульсом технічного переозброєння виробництва та структурної перебудови економіки, забезпеченню взаємної вигоди партнерів тощо. Лізинг є перспективним напрямом та відкриває нові можливості для суб'єктів господарювання і фізичних осіб [1].

Лідерами ринку фінансового лізингу в світі є Великобританія, Китай, Японія, Німеччина та Франція. Практика регулювання цього ринку різна та визначається зрілістю самого ринку, рівнем властивих ризиків та доступністю інструментів зниження цих ризиків. В Україні протягом останніх років ринок фінансового лізингу постійно зростає та поки залишається досить невеликим, особливо у порівнянні з європейськими країнами.

Зростання лізингового ринку неможливе без глибокого аналізу його сучасного стану, виявлення проблем, тому, що від цього залежить розвиток та ефективність функціонування економіки в цілому [2].

Послуги фінансового лізингу в Україні надаються банками, юридичними особами-лізингодавцями, які не є фінансовими установами (далі – ЮО-лізингодавці), та фінансовими компаніями, які є фінансовими установами (далі – ФК-лізингодавці) [2].

Аналізуючи динаміку активності компаній (як ЮО-лізингодавців, так ФК-лізингодавців), які надають послуги фінансового лізингу, можна констатувати, що з 2012 р. до 2019 р. вона зростала (рис. 1). Щодо ЮО-лізингодавців, можна зазначити, що в 2013 р. спостерігалися пікові показники – було укладено 11 000 договорів на суму 31,6 млрд грн. Події, що були в Україні

(2013-2014 рр.), а саме девальвація гривні, мали негативні тенденції (кількість компаній значно зменшилась). Саме тому, в 2014 р. спостерігаємо дуже велике падіння (з 32 млрд грн до 7 млрд грн.). Але з 2015 р. до 2019 р. відбувається поступове збільшення (з 6 млрд грн. до 25 млрд грн.). Аналізуючи динаміку активності ФК-лізингодавці, можна констатувати, що їх діяльності незначна.

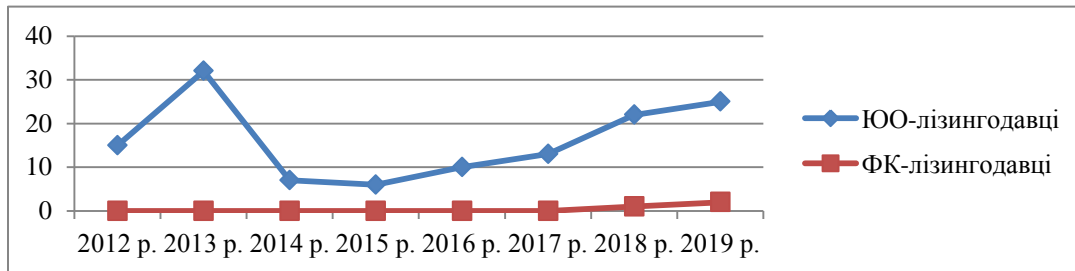

Рисунок 1 – Динаміка активності компаній, які надають послуги фінансового лізингу*, млрд грн

**Джерело: розроблено за даними [2]*

Активне використання фінансового лізингу відбувається завдяки відновленню економічної активності та зручній формі фінансування капітальних інвестицій на ринку фінансових послуг. Аналізуючи динаміку обсягу джерел фінансування лізингових компаній, можна констатувати зростання, хоча і повільне. Лізингові компанії значно обмежені у можливостях залучення коштів (рис. 2). З 2015 р. по 2018 р. основним джерелом фінансування був власний капітал (41% та 33% відповідно). В 2019 р. картина значно змінилася. Різні джерела фінансування майже розподілилися порівно (авансові платежі 28%, кредити банків - 27%, власний капітал - 26% та інші джерела - 19%).

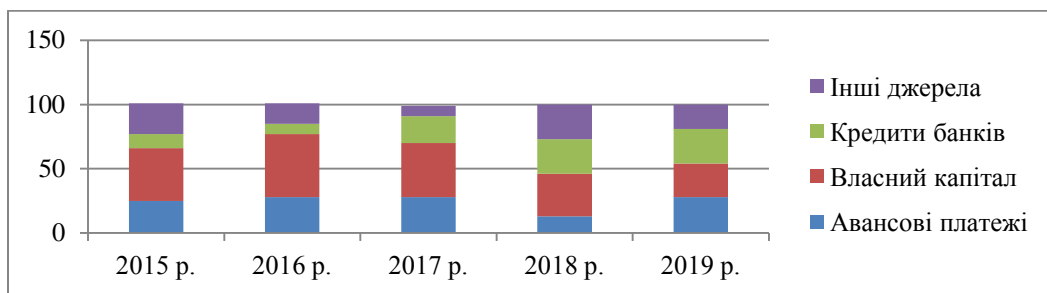

Рисунок 2 – Структура джерел фінансування лізингових компаній*, %

**Джерело: розроблено за даними [2]*

Станом на кінець 2019 року склад та співвідношення джерел фінансування діяльності ФК-лізингодавців та ІОО-лізингодавців відрізняються (рис. 3). Якщо для ФК-лізингодавців основним джерелом фінансування діяльності лізингових компаній є інші джерела фінансування (88 %), тоді як для ІОО-лізингодавців цей показник розподілений між різними джерелами майже рівномірно (власний капітал 27%, авансові платежі – 30%, кредити банків 28% та інші джерела – 14%).

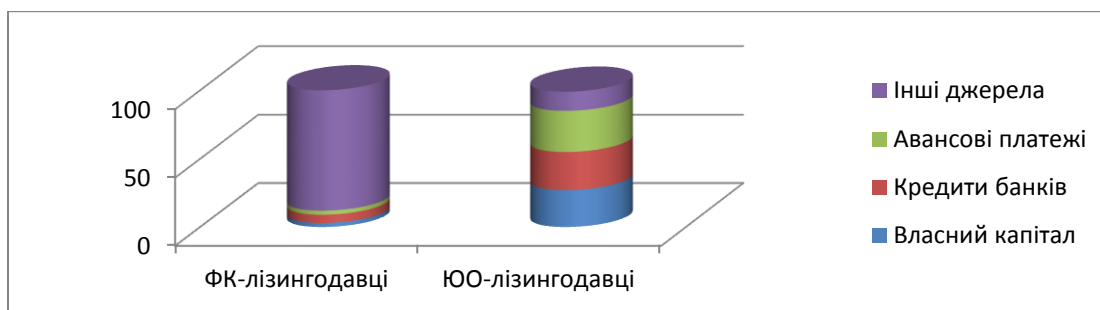

Рисунок 3 – Джерела фінансування діяльності лізингових компаній станом на кінець 2019 р*, %

*Джерело: розроблено за даними [2]

В 2019 році можна спостерігати позитивні темпи приросту лізингового портфелю, які були спричинені в першу чергу сталим зростання ВВП України, використання коштів МВФ для фінансування лізингових компаній, а також збільшеним банківським кредитуванням лізингових послуг.

Станом на 1 півріччя 2020 р. обсяг угод лізингу склав 8,39 млрд. грн., що на 52% менше порівняно з аналогічним періодом торік. Враховуючи карантинні обмеження, які були спричинені пандемією коронавірусної хвороби (COVID-19), в другому кварталі 2020 р. лізингових угод було укладено на 3% менше, ніж за аналогічний період минулого року (4,1 млрд грн і 4,3 млрд грн відповідно).

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що лізинг є необхідним та дієвим інструментом процесу оновлення матеріальної бази підприємства та її модернізації. Але на сьогоднішній день, основним фактором, що продовжує впливати на розмір лізингового ринку, є вплив пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) на економіку.

Список використаних джерел: 1. Лобода Н.О. Організаційні форми управління лізинговим процесом. *Торгівля, комерція, підприємництво*: зб. наук. пр. / [ред. кол.: Апопій В.В., Дайновський Ю.А., Скибинський С.В. та ін.]. Львів.: вид-во ЛКА, 2011. Вип. 12. С. 128-131. 2. Офіційний web-сайт Українського об'єднання лізингодавців. Дослідження ринку лізингу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: [http://www. leasing.org.ua](http://www.leasing.org.ua)

УДК 657:336.

Марчук У.О., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу

Савенко М.О., здобувачка вищої освіти

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана», м. Київ, Україна

РЕГУЛЮВАННЯ КРИТЕРІЇВ ВИЗНАННЯ ДОХОДІВ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

***Ключові слова:** доходи, операційна діяльність, нормативні документи, визначення та критерії визнання.*

Найбільшу частку доходів в діяльності підприємств зазвичай складають доходи від реалізації продукції, робіт, послуг, оскільки їх отримують від продажу основного продукту своєї діяльності. Такі доходи є операційними доходами господарюючих суб'єктів, тому для правильного їх відображення в обліку необхідно знати яким чином ці доходи визначаються в нормативній базі України.

Облік доходів від операційної діяльності на підприємстві регулюється низкою нормативних документів, зокрема: НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та НП(С)БО 15 «Дохід» та нормами ПКУ.

Відповідно в НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» наводиться наступне визначення термінам доходи та операційній діяльності: «доходи - збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників)». А «операційна діяльність - основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю» [1].

Узагальнюючи вищезначене, можна дійти висновку, що доходи від операційної діяльності це збільшення економічних вигід за рахунок результатів основної діяльності підприємства.

В НП(С)БО 15 «Дохід» визначення поняття «дохід» не наводиться, проте дохід визначають по мірі його визнання, а саме: «визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена» [3].

В даному НП(С)БО 15 зазначається, що до доходів від операційної діяльності підприємства належить дохід від реалізації продукції (робіт, послуг) та інші операційні доходи такі, як доходи від операційних курсових різниць, доходи від операційної оренди, доходи від відсотків або роялті, нараховані на залишки поточних рахунків в банку, доходи від продажу оборотних та необоротних активів і тому подібні. Тобто це доходи які прямо пов'язані з основною діяльністю підприємства.

Оскільки предметом нашого дослідження є доходи від реалізації і саме вони є доходами від операційної діяльності, наведемо критерії визнання таких доходів, що означені НП(С)БО (рис. 1).

Однак варто зауважити, що бартерні операції (обмін продукцією) не можна вважати доходом підприємства.

Отже, спільними критеріями для цих двох категорій є те, що доходи визнаються коли отримано вигоду і суму доходу можна достовірно визначити та оцінити.

Рисунок 1 – Означення критеріїв визнання доходів від реалізації продукції та послуг діючими НП(С)БО

Конкретного визначення доходів від операційної діяльності в ПКУ немає. Але важливим аспектом оподаткування доходів від реалізації продукції, товарів чи послуг є те, що визнаються за ПКУ доходи тільки тоді, коли покупцю послуг чи продукції передано повністю всі права та ризики на володіння даною продукцією чи послугами. І відповідно тільки в такому випадку доходи оподатковуються.

Тобто якщо, наприклад, підприємство реалізувало продукцію але залишило право на ризики за собою, тобто надало гарантію покупцю, в такому випадку дохід не визнається і відповідно не оподатковується.

Іншою особливістю оподаткування доходів від операційної діяльності підприємства є ціна даної операції. Відповідно до ПКУ ціна повинна бути звичайною, тобто бути на рівні ринкової ціни і не нижчою ніж собівартість і ціна придбання для товарів, наприклад. Цьому аспекту податкові органи також приділяють велику увагу, адже за умови заниження цін підприємство не доплатить податок на прибуток [2].

Вище викладене дозволяє дійти висновку, що визнання доходів відповідно до означених нормативних актів узагальнює трактування їх сутності з врахуванням різних класифікаційних ознак, однак найбільшу питому вагу займають доходи від операційної діяльності господарюючих суб'єктів.

Список використаних джерел: 1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України № 73 від 7 лютого 2013 року. Дата оновлення: 23.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 18.12.2020). 2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року (з врахуванням змін і доповнень). Дата оновлення: 02.04.2020. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.12.2020). 3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 року № 290 (із змінами і доповненнями). Дата оновлення: 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99> (дата звернення: 18.12.2020).

УДК 338.4

Мілованов Д.В., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **Н.О. Козіцька**, канд. екон. наук, доцент, завідувачка кафедри обліку і економічного аналізу

Первомайська філія Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Первомайськ, Україна

ВПЛИВ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ОРГАНІЗАЦІЮ АНАЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

***Ключові слова:** зовнішнє середовище, внутрішнє середовище, зовнішні фактори впливу, внутрішні фактори впливу, аналітичний процес, торгівельне підприємство.*

Динамічність внутрішнього та зовнішнього середовищ діяльності суб'єктів господарювання у торгівельній сфері спонукають замислитись щодо ефективності їх діяльності. Ще більшої вагомості даним процесам додає факт пріоритетності, адже на сучасному етапі розвитку економіки України торгівля стала однією з провідних галузей для суб'єктів підприємницької діяльності різних форм власності. Функціонування суб'єктів торгівлі супроводжується значним кругообігом ресурсів, основне місце серед яких займають товари. В свою чергу, економічний аналіз на підприємствах торгівлі має свої особливості, відмінні від інших галузей. Операції з товарами є основною ділянкою аналітичного процесу торговельного підприємства, яка забезпечує контроль за точністю і об'єктивністю основного показника діяльності підприємства – обсягу товарообігу.

Вагомий вклад в теорію та методіку економічного аналізу операцій з товарами зробили вітчизняні вчені А.А. Чаплінська, М.І. Уграк, Н.О. Мацюк, В.В. Вудвуд, О.С. Ромашенко, О.А. Біловодська, М.Л. Дворецький, І.В. Кулаковська, Н.О. Макаренко, А.О. Музиченко та інші. Віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених, необхідно зазначити, що сучасний розвиток економічних відносин у сфері торгівлі вимагає вирішення нових задач та посилює значення економічного аналізу в управлінні операціями з товарами як важливого інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень [1]. Однак, враховуючи залежність ефективності підприємницької діяльності від чинників внутрішнього та зовнішнього оточення виникає необхідність досліджень їх впливу.

Науковці, які досліджували середовище, що оточує підприємство, виділяють мікросередовище (середовище прямої дії на підприємство), де суб'єкти середовища безпосередньо впливають на діяльність певного підприємства і макросередовище (середовище непрямої дії), фактори якого зазвичай не впливають на підприємство так само помітно, як фактори середовища прямої дії [2] (рис.1).

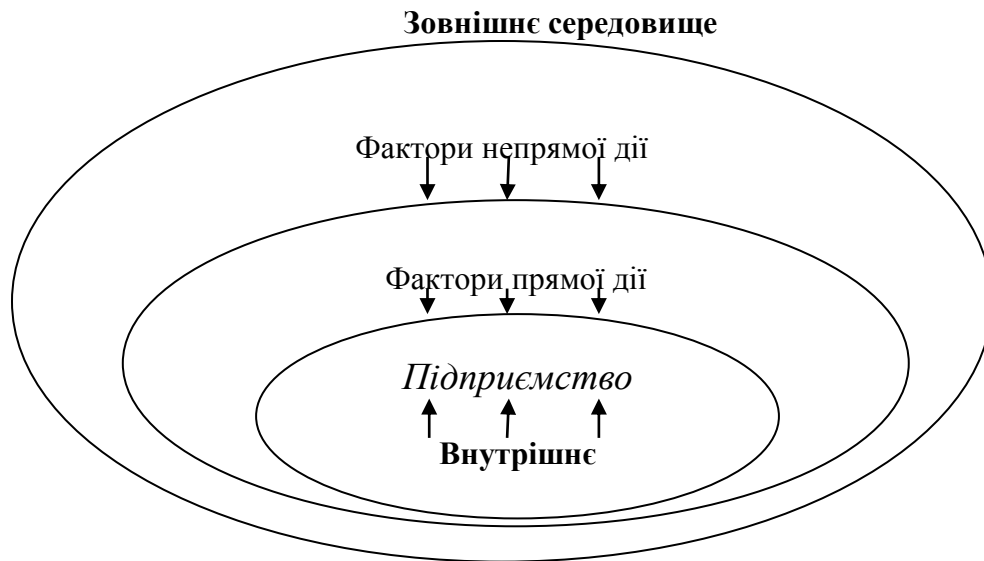

Рисунок 1 – Взаємозв’язок підприємства з зовнішнім і внутрішнім середовищем

Аналіз впливу внутрішнього та зовнішнього середовищ є насамперед засобом, що допомагає керівнику побачити, передбачити та оцінити, тобто проаналізувати, в достатньо конкретному значенні вплив різних факторів на підприємство, та базуючись на цій інформації, приймати максимально ефективні управлінські рішення. Наразі конкурентоспроможність торговельних підприємств залежить не стільки від того, що воно робить, скільки від того, як воно це робить, те, як торговельне підприємство здійснює управління бізнес-процесами і наскільки ці процеси відповідають потребам споживчого ринку [3].

Опрацювавши наукові доробки вітчизняних вчених, констатуємо, що аналітичний процес на підприємствах торгівлі визначається впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства (рис.2), при зміні яких перед підприємством відкриваються нові можливості чи створюються додаткові труднощі (загрози). Тому підприємство повинне вміти передбачати можливості і загрози, що виходять із внутрішнього та зовнішнього середовищ.

Отже, результатом проведеного дослідження є групування факторів впливу на організацію аналітичного процесу у сфері торговельної діяльності. Разом з тим, аналіз зовнішнього середовища, на наш погляд, набуватиме більшої інформативності, якщо йому передуватиме пізнання сутності власного бізнесу як пріоритетного напряму діяльності, відносно якого можливе здійснення оцінки впливу зовнішніх загроз і використання можливостей.

Список використаних джерел: 1. Бровко О.Т. Облік та внутрішній аудит в управлінні товарними запасами підприємств роздрібною торгівлі [Текст]: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Бровко Олена Тимофіївна ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - К., 2012. 21 с. 2. Ковбатьок М.В., Беник Н.Г. Вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на процес функціонування та адаптації підприємств. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua> > irbis_nbuv > cgiirbis_64. 3. Ромашенко О.С. Сучасні технології управління товарними запасами торговельного підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* 2017. № 3 (21). С. 86-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есmebi_2017_3_13

Рисунок 2 – Фактори впливу на організацію аналітичного процесу підприємств торгівлі*
 *Джерело: згруповано автором

Мініна О.В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО ВОДОКОРИСТУВАННЯ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Ключові слова: сталий розвиток, регіональна система, водні ресурси, водокористування, забруднення водних об'єктів

Україна – вододефіцитна країна, тому проблеми сталого водокористування є нагальними для всіх її регіонів, зокрема і для Чернігівської області. Її гідрографічна мережа належить до басейнів великих річок Десна та Дніпро. Усього на території області протікає 1570 річок загальною довжиною 8369 км. Головною водною артерією області є р. Десна.

Загальний забір води по області за останні 11 років скоротився на 33,8%, проте чітка тенденція до його скорочення спостерігалася лише в період з 2012 по 2017 рр. із незначним підвищенням у 2016 р. За вказаний період забір води скоротився на 39%, а в період з 2009 по 2012 рр. він зріс на 12,65%. У 2019 р. загальний забір води по області, згідно з даними державного обліку водокористування форми №2ТП-водгосп, становив 101,5 млн м³.

Найбільшим споживачем води в області є промисловість – її частка в загальному заборі коливається в межах 55-65%. Другим за величиною споживачем є комунальне господарство (частка в межах 20%), третім – сільське господарство (близько 15%), причому левову частку води використовує рибництво.

Динаміка використання води промисловістю області описується поліномом третього ступеню, сільським господарством – поліномом четвертого ступеня (рис. 1).

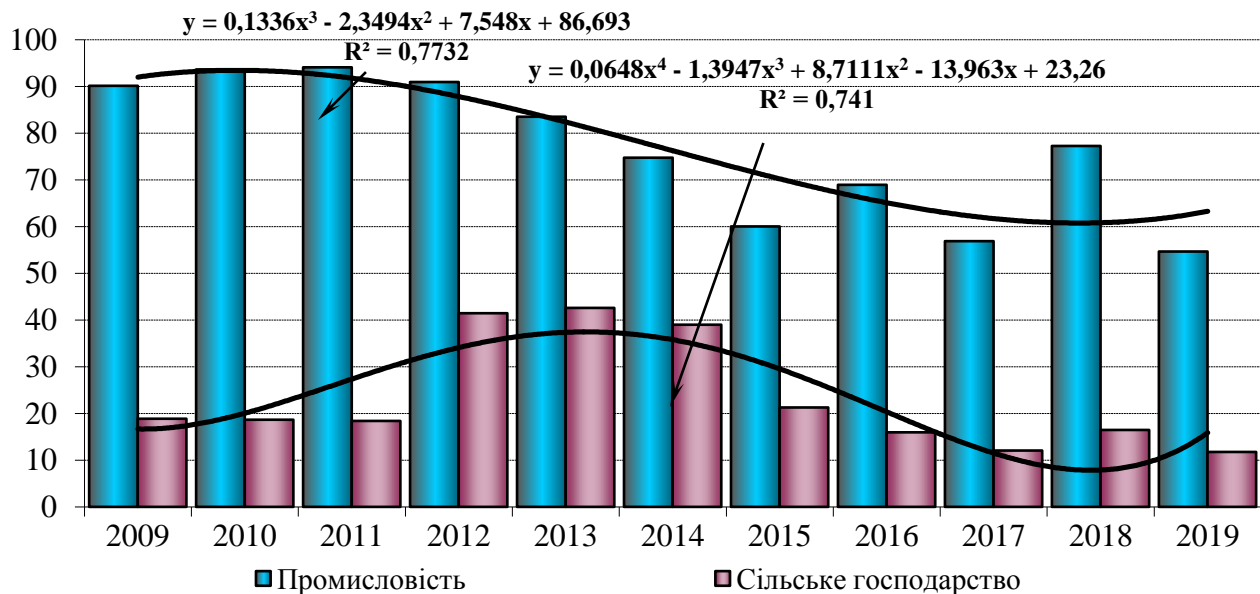

Рисунок 1 – Динаміка використання води промисловістю і сільським господарством Чернігівської області в 2009-2019 рр.

Десятирічна динаміка скиду зворотних вод представлена на рис. 2, у загальному об'ємі яких найбільшу частку займають нормативно чисті без очистки води – 65-75%. Частка нормативно очищених вод коливається в межах 3,5-5,5% і лише у 2019 р. збільшується до 8,6%, а у

2015-2016 рр. – до 16-19%. Частка ж забруднених вод у ці роки відповідно зменшується до 6-7%, решту досліджуваного періоду вона коливається в межах 13-18%.

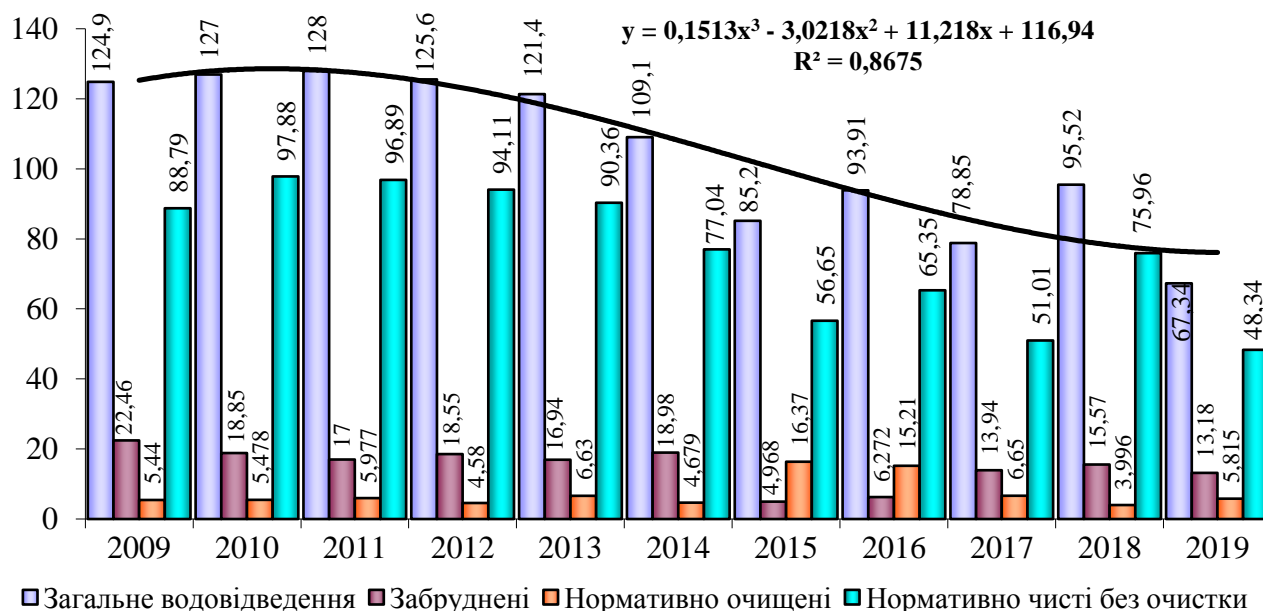

Рисунок 2 – Динаміка скиду зворотних вод у водні об’єкти області, млн м³

За даними суб’єктів системи моніторингу Чернігівської області, упродовж аналізованого періоду на території регіону гідрохімічні показники якості поверхневих вод у створах спостереження в цілому не зазнали значних змін і переважно відповідали гранично допустимим концентраціям для водойм рибогосподарського призначення.

На екологічний стан поверхневих вод області впливали скиди недостатньо очищених стічних вод внаслідок неефективної роботи каналізаційно-очисних споруд, невнесення в природу прибережних захисних смуг і водоохоронних зон, а також їх недодержання, насамперед у населених пунктах, засмічення водойм побутовими відходами. Головні джерела забруднення поверхневих водних об’єктів – це підприємства житлово-комунального господарства.

Основні проблеми при очищенні зворотних вод виникають на комплексах очисних споруд, які експлуатуються зазначеними підприємствами. Загалом ці проблеми пов’язані з недовантаженістю, зношеністю обладнання та відсутністю коштів на проведення поточних ремонтних робіт чи реконструкції в цілому.

Основними забруднюючими речовинами водотоків є: органічні речовини, залізо загальне, марганець, іони амонію, фосфатіони.

Загальний обсяг скиду забруднюючих речовин у поверхневі водні об’єкти Чернігівської області за останні десять років скоротився на 22%, проте обсяг скиду забруднюючих речовин з перевищенням ГДС залишаються досить високими, суттєве їх зниження відмічаються лише у 2015-2016 рр. (скорочення втричі порівняно з попереднім періодом). У перерахунку на душу населення маса скинутих забруднюючих речовин у поверхневі водні об’єкти у 2019 р. становила 18,13 кг.

В області діють 22 комплекси очисних споруд повної біологічної очистки; 4 комплекси очисних споруд повної біологічної очистки, які працюють, як накопичувачі; 1 комплекс фізико-механічної очистки та 41 комплекс полів фільтрації. Усі очисні споруди, які не забезпечують достатнього очищення стічних вод, належать до комунальної сфери, знаходяться в незадовільному технічному стані, недовантажені, потребують реконструкції чи капітального ремонту.

Список використаних джерел: 1. Головне управління статистики у Чернігівській області [Офіційний сайт]. URL: <http://www.chernigivstat.gov.ua/books/silgosp.php>

УДК 334.7:004:34

Мостіпан Н.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О.С. Лашук**, канд. держ. упр, доцент кафедри підприємництва і торгівлі Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, України

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Ключові слова: інформація, інформаційні технології, економічна інформація, інновації, суспільство, корупція,

Інформаційні технології в сучасному суспільстві постійно розвиваються, що призводить до нових ризиків та загроз. Однак сьогодні основними проблемами, що виникають при захисті прав людини, є складність у визначенні злочинців, складність реагування на позаземні домени в Інтернеті, а також баланс між контрзаходами та вільним збереженням інформаційного простору [1].

На сучасному етапі розвитку саме конкурентоспроможність національної економіки та інноваційний потенціал залежать від ступеня інформатизації суспільства.

Для задоволення потреб сучасного суспільства виникає проблема інформаційного забезпечення всіх сфер діяльності людини, і як одна із найважливіших – надійний захист інформації. Особливої гостроти ця проблема набуває у зв'язку з масовою комп'ютеризацією, об'єднанням електронної техніки у комп'ютерні мережі та використання Інтернет [2].

Якість та цінність інформації визначається потребою в ній та її економічною та соціальною ефективністю. Цінність інформації визначається вартістю початкового її збору, зберігання та обробки даних з метою отримання та передачі кінцевої інформації користувачам. У більшості випадків ціна (вартість) та вартість генерування інформації майже незрівнянні.

Розвиток сучасних інформаційних технологій спровокував в економіці поширення злочинів саме у сфері нових інформаційних технологій. Причинами скоєння злочинів є витоки конференційної інформації підприємств та організацій, яка згідно чинного законодавства є комерційною таємницею. Злочини пов'язані з неможливістю фіксації та наочного спостереження, труднощами з'ясування місця виникнення злочину, великою кількістю засобів кодування інформації, неналежними зв'язками між окремими аспектами у самій сукупності доказів та швидкодії знищення даних доказів.

В умовах глобалізації саме наукові знання, зберігання інформаційних носіїв та новітні інформаційні технології визначають могутність країни. Саме тому країни, які зробили науковий прорив, посилюють роль вищої освіти, дають їм можливість створювати новітні інформаційні та комп'ютерні технології та ініціювали масове відновлення технологій, вже займають найвигідніші позиції у світовому ринку.

На стадії економічного розвитку важко знайти сфери людської діяльності, в яких не використовуються комп'ютерні технології та інформаційні технології. Роль інформаційних технологій у сфері управління організаціями зростає внаслідок постійно удосконалення виробництва сучасної продукції, зростаючих вимог до якості та технічного рівня та збільшення обробки інформації, пов'язаної з переоснащенням виробництва.

Економічні злочини класифікуються як злочини, які завдали значної шкоди країні чи бізнесу. Як показує юридична практика притягнення до відповідальності осіб є складним та

трудомістким. Найбільш масовими є ухилення від сплати податків, незаконна торгівля валютою або крадіжка державного чи ділового майна, які щороку наносять величезні збитки економіці країн.

До основних видів злочинів захисту в економічній інформації належать:

- порушення у сфері використання бюджетних коштів;
- порушення посадових осіб органів місцевої влади та місцевого самоврядування, корупція;
- злочини у сфері власності, рейдерство;
- ухилення від сплати податків;
- злочин у фінансово-кредитній сфері.

Одним з найнебезпечніших видів злочинів, який призводить до економічного занепаду держави, є легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Питання захисту економічної безпеки є основою існування будь-якої країни. Головною метою економічної безпеки є готовність усіх державних органів захищати національні інтереси держави, створювати механізми захисту економіки держави та зберігати і відновлювати процес відтворення соціально-політичної стабільності суспільства.

В умовах глобалізації та політичної нестабільності економічної безпеки України основними загрозами є соціально-політичний конфлікт, велика кількість незадоволених людей, високий рівень внутрішньої та зовнішньої міграції, високий рівень тінізації в економіці, збільшення безробіття, корупція тощо.

Україна активно співпрацює з країнами Європейського Союзу у питаннях покращення національної безпеки, стратегічно важлива така співпраця з США. Співробітництво сприяє демократії та зміцненню законності, зменшенню рівня корупції та проведення реформ в різних сферах діяльності в Україні, підвищення обороноздатності, зміцнення економічної та інформаційної безпеки та розвиток високих технологій.

Забезпечення високого рівня економічної безпеки можливо за допомогою процесу активізації внутрішніх факторів та зменшення негативного впливу зовнішніх чинників на соціально-економічний аспект забезпечення економічного розвитку. Це передбачається застосуванням внеску до економіки держави фінансових ресурсів, за допомогою таких засобів, як:

- формування нормативно-правових засад захисту прав інвесторів, оптимізації зменшення податкового тиску на підприємницьку діяльність;
- боротьба із корупцією, відхід від збагачення шляхом зловживання людськими цінностями;
- залучення заощаджень населення в інвестиційні ресурси;
- зміцнення валютної системи;
- впровадження кредитної політики НБУ, яка сприяє зниженню облікової ставки з метою здешевлення кредитів для національного господарства;
- створення державних інвестицій, що в свою чергу допоможе удосконалити програмно-цільовий підхід в державному фінансуванні програм соціально-економічного розвитку, галузевих, регіональних та науково-технічних програм для реалізації механізмів державно-приватного партнерства [4].

Список використаних джерел: 1. Мостіпан Н.В. Проблеми захисту прав людини в інформаційному суспільстві. *Юність науки – 2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 23-24 квітня 2020 р.). Національний університет «Чернігівська політехніка». Чернігів: ЧНТУ, 2020. С. 246-247. 2. Живко О.М. Правові аспекти захисту інформації суб'єктів господарювання. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 2008, Вип. 6(74). С. 211-220. 3. Лекарь С.І. Поняття та зміст економічної безпеки: *Форум права*, 2012. С. 399-402. 4. Tymoshenko, O. and

Oleshko, A. (2018), “State policy of economic security of Ukraine in conditions of global instability”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 9, pp. 30– 33. DOI: 10.32702/2306-6806.2018.9.30.

УДК 657.212

Ніколаєнко Л. С., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О.С. Сакун**, д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ІНШОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Ключові слова: *інша дебіторська заборгованість, дебіторська заборгованість за виданими авансами, дебіторська заборгованість за розрахунками з підзвітними особами, дебіторська заборгованість за нарахованими доходами, дебіторська заборгованість за претензіями, дебіторська заборгованість за відшкодуванням завданих збитків, дебіторська заборгованість за позиками членам кредитних спілок, дебіторська заборгованість за розрахунками з іншими дебіторами, дебіторська заборгованість за розрахунками з державними цільовими фондами.*

У зв'язку з нещодавнім швидкоплинним розвитком пандемії коронавірусу (COVID-19) Україною було запроваджено карантинні заходи, що суттєво вплинуло на рівень і масштаби ділової активності підприємств та на зростання іншої дебіторської заборгованості. В сучасних умовах постійних обмежень важливим є заздалегідь передбачити та не допустити надмірного зростання іншої дебіторської заборгованості тому, що саме ефективне управління іншою дебіторською заборгованістю відноситься до необхідних умов успішної діяльності підприємства, оскільки воно створює передумови для швидкого зростання бізнесу і збільшення фінансових можливостей підприємства. Облік іншої дебіторської заборгованості на підприємстві потребує особливої уваги, поступового вирішення проблем та розробки індивідуального підходу до дебіторів підприємства.

На сьогодні є багато різних підходи до визначення сутності поняття «дебіторська заборгованість». Відповідно до основні з них «дебіторська заборгованість» визначається як:

– борги (Л.Е. Алексеева, І.О. Бланк, Е.П. Козлова, М.Я. Коробов, Е.М. Причепій, А.М. Черній, В.Д. Гвоздецький, М.С. Мочерний, О.М. Кияшко та ін.). Наприклад, І.О. Бланк вважає, що під дебіторською заборгованістю необхідно розуміти суму заборгованості на користь підприємства, що представлена фінансовими зобов'язаннями юридичних та фізичних осіб по розрахунках за товари, роботи, послуги, видані аванси та ін., а О.М. Кияшко визначає дебіторську заборгованість як суму заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, що виникла в результаті минулих подій, яку кредитор має право вимагати відшкодувати [5, с. 36];

– боргові вимоги (Г. Г. Кірейцев, І. Бернар, Л.О. Лігоненко та ін.). На думку Л.О. Лігоненко, дебіторська заборгованість – включені у склад активів підприємства майнові вимоги до інших осіб, які є боржниками у відносинах, що виникають за різних обставин [6, с.88];

– права на повернення боргу (М.В. Кужельний, В.Г. Лінник, Н.Ю. Зудіна, Л.В. Черненко та ін.). Н.Ю.Зудіна визначає поняття “дебіторська заборгованість” як право організації на надходження фінансових і нефінансових активів, яке виникає із зобов'язань юридичних та фізичних осіб у процесі господарської діяльності [2];

– грошові кошти, які дебітори повинні сплатити підприємству (А.Ю. Редько, А.Ф. Вещунова, Р.А. Слав'юк, П(С)БО 10). Відповідно до П(С)БО 10, дебіторська заборгованість – це сума заборгованості, пов'язана з необхідністю функціонування підприємств, встановленням ними господарських відносин з постачальниками, покупцями та іншими організаціями. Такі зв'язки забезпечують безперервне постачання виробництва, ритмічність відвантаження і реалізації продукції покупця [9];

– вкладення в обігові кошти (В.Ф. Палій, Т.М. Мараховська, О.С. Любенко О.С. Іванілов та ін.). Т.М. Мараховська и О.С. Любенко зазначають, що дебіторська заборгованість – елемент оборотного капіталу, сума боргів фізичних та юридичних осіб підприємству. О.С. Іванілов вважає, що це – складова оборотного капіталу, яка передбачає певні вимоги до фізичних та юридичних осіб з оплати товарів, продукції, робіт [3, с. 156];

– відкритий кредит (О.П. Крайник, З.В. Клепнікова, Т.В. Момот та ін.). Наприклад, Т.В. Момот ототожнює дебіторську заборгованість із безвідсотковою позикою контрагентам [8, с. 207].

За об'єктами щодо яких виникає дебіторська заборгованість: дебіторська заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця; дебіторська заборгованість забезпечена векселем; інша довгострокова заборгованість; дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги; дебіторська заборгованість за розрахунками; інша поточна дебіторська заборгованість.

Інша дебіторська заборгованість - це поточна дебіторська заборгованість з різними дебіторами за виданими авансами, нарахованими доходами, за претензіями, за відшкодування завданих збитків, за позиками кредитних спілок та за іншими операціями[1].

Для обліку іншої дебіторської заборгованості використовують рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» має відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків № 291 такі субрахунки:

- 371 «Розрахунки за виданими авансами»
- 372 «Розрахунки з підзвітними особами»
- 373 «Розрахунки за нарахованими доходами»
- 374 «Розрахунки за претензіями»
- 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків»
- 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок»
- 377 «Розрахунки з іншими дебіторами»
- 378 «Розрахунки з державними цільовими фондами»
- 379 «Розрахунки за операціями з деривативами»[4].

Аналітичний облік ведеться за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення й погашення.

Організаційні процедури, що забезпечують визнання за облікове відображення розрахунків із дебіторами включають організацію документування, організацію податкового супроводження, організацію проведення інвентаризації розрахунків.

При цьому треба враховувати зміни до системи документального супроводження розрахункових операцій, за якими певні види первинних документів, що використовувалися традиційно, змінили свій статус або форму застосування. Рахунок-фактура визнаний первинним документом і доповнений частиною визнання виконаних робіт (інвойс); акти виконаних робіт не є обов'язковими до використання. Внесені зміни у документування податкового супроводження розрахункових операцій та електронного адміністрування справляння податку на додану вартість, який супроводжує значну частину розрахунків із дебіторами, зокрема за авансами виданими, із підзвітними особами, за розрахунками за претензіями, за розрахунками щодо відшкодування матеріальних збитків та ін.[7].

За результатами дослідження приходимо до висновку, що основою обліку іншої дебіторської заборгованості є вчасне подання якісної інформації, щодо розрахунків різних дебіторів за виданими авансами, нарахованими доходами, за претензіями, за відшкодування завданих збитків, за позиками кредитних спілок та за іншими операціями, що є можливим за умови організації деталізованого аналітичного обліку. Отже, організація обліку іншої дебіторської заборгованості за запропонованою системою субрахунків та рахунків аналітичного обліку забезпечить формування належного інформаційного забезпечення, необхідного для своєчасного прийняття управлінських рішень та здійснення оперативного контролю за іншої дебіторської заборгованістю.

Список використаних джерел: 1. Гладких Т.В. Фінансовий облік: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 480 с. 2. Зудина Н.Ю. Анализ и регулирование дебиторской задолженности в коммерческой организации: автореф. дис.... к.э.н. [Текст] / Зудина Н.Ю. М.: ФГОУ, 2009. 26 с. 3. Іванілов О.С., Смачило В.В., Дубровська Є.В. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 1. С.156-163. 4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Міністерство фінансів України від 09.12.2002. № 1012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>. 5. Кияшко О.М. Облік дебіторської заборгованості з позиції концепції збереження капіталу. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2009. Вип. 16 (1). С. 190-193. 6. Лігоненко Л.О., Новікова Н.М. Управління дебіторською заборгованістю підприємства. К.: КНТЕУ, 2005. 276 с. 7. Левченко З. М. Організація бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С.1167-1171. 8. Момот Т.В. Сучасні моделі управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Научно-технический сборник Харьковской национальной академии городского хозяйства*. 2008. № 85. С. 207-211. 9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 року № 237. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/>. 10. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: zakon.rada.gov.ua.

УДК 33.65.005.95/96

Павлоцька К.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **А.В. Синиченко**, старший викладач кафедри менеджменту та поведінкової економіки

Донецький Національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна

ПОГІРШЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК НАСЛІДОК СВІТОВОЇ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Ключові слова: психологічний клімат колективу, організація праці в колективі, показники діяльності підприємства, працездатність

Соціально-психологічний клімат колективу являється одним із найважливіших факторів, які впливають на продуктивність трудової діяльності. В останні роки серед підприємств, незалежно від сфери діяльності, поширюється тенденція до налагодження позитивного психологічного клімату в колективі для підняття рівня управлінської культури та підвищення працездатності

робітників. Це пов'язано, в основному, із заохоченням кожного робітника у процес роботи, його стимулюванням до саморозвитку, прагненням кар'єрного зростання, а також наданням можливості розуміти, що результати компанії напряму залежать від вкладу саме його сил та праці. Однак, радикальні зміни – світова епідеміологічна ситуація з 2019 року й до сьогодні – спричиняє порушення побудованих стратегій підтримки емоційного стану колективу, вводячи певні корективи та негативні наслідки, такі як: дотримання дистанції та вимоги індивідуального захисту, перехід на віддалений режим.

Визначенню впливу емоційного клімату колективу на господарську діяльність та її результати, вивченню психологічних аспектів взаємодії працівників та шляхам удосконалення соціально-психологічного клімату завжди приділяли увагу. Проводилися наукові дослідження й за окремими галузями діяльності підприємств. Серед таких дослідників значаться Шепель В.М., Платонова С.В., Базалійська Н.П., Шевченко О.В., Кушнір Ю.В. та інші.

Метою дослідження є виявлення причин погіршення емоційно-психологічного стану колективу в умовах карантинних обмежень та запропонування методів вирішення даної ситуації.

Психологічний клімат має досить складний процес побудови, оскільки кожен із суб'єктів та об'єктів, які входять в дану систему, розрізняються за своїми особливостями і ознаками – характер, ідеї, цілі, вимоги, амбіції тощо. Специфікою клімату також являється інтегральна та динамічна характеристика психологічного стану кожного учасника [1]. Саме від учасників залежить ступінь задоволеності життєдіяльності утвореного колективу. Система колективних відносин між учасниками визначає структуру емоційно-психологічного клімату як певного процесу синтезу міжособистих відносин у спілкуванні та трудових відносинах. Сформовані колективні стосунки вимагають від людини конкретного стилю поведінки. Психологічний стан одного учасника провокує або мотивує поведінку інших членів, таким чином направляє їх на досягнення виокремлених цілей, а також на усунення фруструючих впливів [2].

На сучасному етапі формувати позитивний психологічний клімат досить важко. Основним аспектом цього є поява нового формату навколишнього середовища, який підтримує сторону, протилежну тісним контактам, колективним зв'язкам та стовідсотковому живому спілкуванню. Основні причини погіршення психологічного клімату в колективі на даний момент носять індивідуальний та соціальний характер.

Індивідуальні причини:

- страх за своє здоров'я, намагання захистити себе від потенційно можливих фізичних ускладнень;
- накопичений стрес та негативні емоції під час перебування в обмежених умовах (ізоляція, дистанційний формат, економічна криза),
- обмеження в пересуванні та спілкуванні формують ефект «відчуження» та впевненість в правильності лише особистих думок.

На основі аналізу психологічного стану у більшості спільноти в сучасний період спостерігається замкнутість, обмеження в спілкуванні, що спричиняє у певних осіб розкриття особистого потенціалу та бажання самореалізації не в повній мірі, плавно перетікаючи в пасивний стан [3].

Серед причин погіршення психологічного стану колективу соціального характеру (трудоий процес) слід зазначити наступне:

- дотримання дистанції спричиняє утримування інших людей на певній відстані, що не дає можливості в повній мірі проаналізувати їх емоції, обмежує в жестикуляції та прояві особистості в цілому;
- перехід на віддалений режим роботи – у більшості випадків, спричиняє непорозуміння при вирішенні певних ситуацій та проблем, оскільки всі пояснення або рішення передаються в

неемоційному, друкованому сухому форматі, який потребує більшої уважності та сил для сприйняття, розуміння, аналізу та узагальнення;

- накладається додаткове навантаження при спілкуванні та відсутності постійного зв'язку з працівниками в момент робочого дня;

- психологічне напруження за рахунок додаткового нагромадження нових умов та обмежень на робочих місцях.

За таких умов може спостерігатися спад працездатності працівників, відсутність зацікавленості в розвитку, пасивність до праці в цілому. Якщо говорити про соціальний стан колективу, то погіршення клімату в колективі може охарактеризуватися проявом неприязні, конфліктів не тільки на робочі теми, а й через особисті переконання.

З'являється необхідність в пошуках нових відповідей на питання «як покращити клімат у колективі?», оскільки встановлені умови не мають жодної схожої риси з тими, що були раніше. Можливим рішенням може стати утворення нових умов праці та додаткові заохочення:

- створення інтерактивної трудової платформи за кожним підприємством окремо для роботи та спілкування;

- формування єдиної системи документації;

- надання сертифікатів на курси за інтересами;

- формування позитивного настрою та думок перед робочими годинами;

- наявність неформальної структури в колективі;

- проведення певних виїзних заходів, які б не порушували карантинних обмежень та не стосувалися робочих моментів задля підтримки спільних інтересів та дружніх колективних відносин.

За проведеним аналізом виявлено, що погіршення колективного клімату може призвести до спаду показників діяльності підприємства, низького рівня виконання обов'язків та доручень, невиконання певного обсягу роботи у відповідні терміни, а також ситуації з пошуку нового персоналу, що теж потребує часу і додаткових витрат. Таким чином виявлені проблеми на сьогоднішній день стають передумовою у постановці нової задачі для менеджерів – визначити та побудувати інноваційні стратегії покращення колективних відносин з урахуванням нових умов.

Список використаних джерел: 1. Хитрич Т.В. Кушнір Ю.В. Психологічний клімат колективу: від теорії до практики. Актуальні проблеми освіти і науки: досвід та сучасні технології, 2020. С. 227-231. 2. Микитюк С.С., Базалійська Н.П. Удосконалення соціально-психологічного клімату на промисловому підприємстві. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління* 2017 (№1/06) С.24-31. 3. Гурінович О.М. Соціально-психологічний клімат трудового колективу, 2020 URL: <http://zhpllp.licey.org.ua/news/12-15-57-13-06-2020/> (дата звернення: 11.04.2021).

Пацин В.Є., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Л.І. Марущак**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту

Тернопільський технічний університет імені Івана Пулюя, м. Тернопіль, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові слова: *інтегрована звітність, поняття інтегрованої звітності, базові принципи інтегрованої звітності*

Актуальність теми полягає у тому, що у процесі інтеграції національних економік до світового господарства відбувається зміна поглядів на склад і структуру фінансової звітності, яка донедавна розглядалася як головне джерело інформації для користувачів з метою прийняття ними відповідних рішень. Проте процеси, що відбуваються у суспільстві та мають вплив на ведення бізнесу, обумовлюють необхідність трансформації звітності, яка буде об'єднувати фінансові й нефінансові звіти в єдину модель та структурувати стратегічні завдання підприємства, орієнтуватися на підвищення якості взаємодії із зацікавленими сторонами. Саме таку інформацію і зможе надати інтегрована звітність, яка на сучасному етапі розвитку економіки ще не отримала широкого розповсюдження, що і обумовлює актуальність обраної теми.

Інтегрована звітність – це поєднання елементів як фінансової так і нефінансової звітності підприємств. **Нефінансова звітність** – це інструмент соціально відповідального бізнесу, який надає інформацію про вплив компанії на суспільство, економіку та навколишнє середовище, описуючи діяльність компанії у відповідному суспільному контексті [5]. Різні підходи до визначення поняття «інтегрована звітність» подані у табл. 1.

Таблиця 1 - Підходи до визначення поняття «інтегрована звітність»

№ з/п	Автор (автори)	Визначення поняття «інтегрована звітність»
1	2	3
1	Корягін М. та Куцик П.	Інтегровану звітність не слід розглядати як якийсь новий феномен, що не має свого теоретико-методичного фундаменту, вона тісно взаємопов'язана із фінансовою та нефінансовою звітністю, хоча і розвивається на основі використання власних принципів і методології побудови. На відміну від інших форм звітності, порядок складання яких регулюється нормативно, інтегрована звітність виникла внаслідок поступового накопичення досвіду корпоративного звітування під впливом вимог ринку [2]
2	Николишин А.	Інтегрована звітність – найбільш інноваційний і цілісний підхід до корпоративної звітності у світі, метою якого є надання максимально якісної, повної інформації постачальникам фінансового капіталу, яким важлива оцінка здатності підприємства створювати вартість протягом тривалого часу [4]

1	2	3
3	Нестеренко О.	Інтегрована звітність – процес узагальнення показників, що характеризують еколого-, соціо-економічну та фінансово-господарську діяльність підприємства, в результаті якого створюється періодичний інтегрований звіт, який містить корисну інформацію про створення вартості в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі [3]

Інтегрована звітність стимулює організації думати про те, як усі їхні ресурси разом створюють вартість. На практиці це означає, по суті, те, що до уваги беруться екологічні, соціальні й управлінські аспекти, а також нематеріальні активи, які створюють вартість, але не вимірюються при цьому в традиційному сенсі (наприклад, бренди та інтелектуальна власність – два найочевидніші приклади). Головна мета **інтегрованої звітності** – створення стійкої вартості підприємства, тобто це та мета, яка може залишитися за межами традиційної фінансової звітності просто через короткострокову природу фінансових даних [1].

На сьогодні ще не розроблені стандарти інтегрованої звітності, однак є деякі загальні правила її складання, але за результатами аналізу основних принципів інтегрованої звітності встановлено, що при її формуванні необхідно керуватися наступними принципами, поданими на рис. 1.

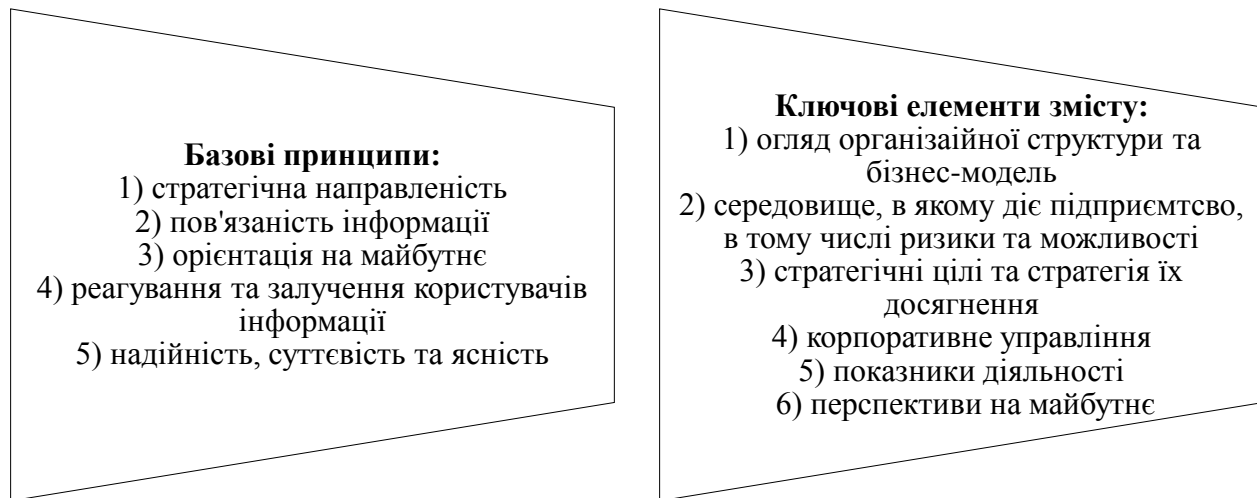

Рисунок 1 – Структура інтегрованої звітності

Подальший розвиток інтегрованої звітності має бути спрямований на такі важливі аспекти, як розроблення системи показників, що об'єднує фінансовий і не фінансовий звіти, методи отримання інформації, використання інформації різних систем забезпечення (управлінського обліку, моніторингу, аналізу стійкого розвитку) в процесі підготовки інтегрованої звітності.

Отже, інтегрований звіт висвітлює інформацію щодо ефективності використання підприємством різних видів капіталів (фінансового, виробничого, людського, природного) або впливу на нього та можливостей організації створювати вартість для себе та зацікавлених сторін, стратегічних орієнтирів її розвитку на різні періоди та виступає джерелом повної інформації, необхідної для прийняття рішень користувачами інтегрованої звітності.

Список використаних джерел: 1. Вісник МСФЗ Світовий досвід. Українська практика. Інтегрована звітність – поверніть упевненість своїм інвесторам! [Електронний ресурс] URL: https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZ001253. 2. Куцик П.О. Організація впровадження інтегрованої системи обліку та звітності. Торгівля, комерція, підприємництво. 2012. Вип. 14. С. 48-59. 3. Нестеренко О.О. Методологія та організація формування інтегрованої звітності: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.00.09 / Харківський державний університет харчування та торгівлі. Харків. 2018. 43 с. 4. Николишин А.Є. Теоретичні основи формування інтегрованої звітності підприємства. // Тези XII Всеукр. наук. on-line конф. студентів, магістрів та аспірантів з міжнар. участю «Сучасні проблеми екології»(17 травня 2016) Житомир: ЖДТУ, 2016. С. 55-56. 5. Gurt.org Інтегрована звітність – якісна інформація для компанії та про компанію [Електронний ресурс] URL: <https://gurt.org.ua/news/recent/18762/>

УДК 657

Писаренко Т.М., канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Костюкевич О.В., здобувачка вищої освіти
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТОВАРІВ

Ключові слова: *товар, торгівельна діяльність, облік товарів, нормативне забезпечення обліку товарів.*

Торгівельна діяльність відіграє важливу роль в економіці будь-якої країни. Світова економіка розвивається в умовах значних обсягів товарообігу. Обсяги цих товарних потоків коливаються під дією значної кількості чинників: попит, пропозиція, економічні кризи, військові загострення, природні потрясіння. Всі ці коливання впливають як на оперативний облік товарів окремого підприємства, так і на облік товаропотоку на рівні держав.

Сучасний товаропотік ніяким чином не йде у порівняння з початком зародження всієї торгівельної діяльності. Перші прояви торгівлі мали вигляд обміну лишками товарів, які залишалися невикористаними у господарстві. Кмітливі господарі ставили собі за мету виробляти товари найбільшої затребуваності, щоб у майбутньому отримати від них більше економічної вигоди. З часом вдосконалювалася ручна праця і зростала її продуктивність. Як наслідок, в окремих господарствах виникали лишки, які можна було продавати. Паралельно до того розвивалися транспортні сполучення між різними господарствами, країнами, континентами. В підсумку людство отримало ті масштаби торгівельної діяльності, яку ми зараз спостерігаємо.

В усі часи розвитку торгівельної діяльності виникала потреба у веденні належного обліку товарів. Фактично перші навчальні посібники у сфері обліку були інструкціями по обліку торгівельної справи.

Бенедикт Котрульї неаполітанський купець, дипломат. У своїх працях він уперше говорить про бухгалтерський облік як про науку. Його праця «Про торгівлю і досконалого купця» описує організацію та облік торгівельної діяльності [1].

Не менш відомою є праця Луки Пачолі «Трактат про рахунки та записи». У праці висвітлені основні принципи сучасного бухгалтерського обліку (документація, інвентаризація, подвійний запис, звітність). Трактат складається із двох частин. Перша частина називається «Інвентар», а друга – «Диспозиція». У першій частині трактату Лука Пачолі описує, що таке інвентар і як слід формувати інвентаризаційний опис купцям. Він зазначає, що спочатку купець повинен детально

описати свій інвентар, тобто виписати на окремих листках або в окрему книгу «все, що, на його думку, належить йому в цьому світі як у рухомому, так і в нерухомому майні» [2].

Спочатку облік товарів вівся вручну. Але збільшення обсягів товарних запасів та збільшення їх товарообігу зумовило виникнення автоматичних засобів та спеціалізованих програм для обробки облікової інформації. Крім того, з метою протидії корупційним процесам у сфері торгівлі перед кожною державою постало питання щодо нормативного регламентування обліку товарів на кожному етапі їх руху.

У торгівельній діяльності основними етапами руху товарів є послідовність таких дій:

- пошук постачальника товарів і вивчення питань щодо їх доставки до базового підприємства. На цьому етапі об'єктами обліку виступають купівельна вартість товарів та транспортно-заготівельні витрати;

- оприбуткування товарів, налагодження складського обліку товарів та їх зберігання. На цьому етапі здійснюється перевірка відповідності наявних товарних запасів якісним характеристикам та кількісним показникам, визначеним договором поставки. Перевіряються умови зберігання товарів (температурний режим, вологість повітря, розміщення у складському приміщенні), оцінюються можливі втрати;

- розрахунки з постачальниками та транспортними організаціями. Об'єктами обліку виступають вартість кредиторської заборгованості, визначеної у первинних документах постачальника і транспортної організації;

- реалізація товарів. Об'єктами обліку на цьому етапі виступає ціна реалізації товару, торгівельна націнка, розрахунки за податками та розрахунки з покупцями.

Базовим нормативом з обліку товарів є Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». Норматив застосовується до підприємств, організацій та інших юридичних осіб, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності [3]. Норматив визначає основні методологічні підходи до формування первісної вартості товарів, обліку транспортно-заготівельних витрат, торгівельної націнки, оцінки методів списання товарів при вибутті, відображення товарів у фінансовій звітності.

Важливими для торгівельної діяльності є кодекси:

- Податковий кодекс – визначає принципи та методи оподаткування господарської діяльності підприємства на всіх етапах його життєвого циклу [4];

- Цивільний кодекс – визначає порядок здійснення договірних відносин у господарській діяльності підприємства [5];

- Господарський кодекс – визначає основи для здійснення діяльності суб'єктами господарювання різних форм власності [6];

- Митний кодекс – визначає перелік товарів, які можуть бути експортовані та імпортовані, методику розрахунку мита [7].

Окрім цих нормативних документів, торгівельна діяльність регулюється певними правилами і порядками: Порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів [8], Правила роботи дрібнороздрібної торговельної мережі [9].

Отже, торгівельна діяльність була і залишається досить важливим напрямком господарської діяльності у світі. Саме розвиток торгівлі забезпечує високі макроекономічні показники держави та визначає економічний добробут її населення.

Список використаних джерел: 1. Господарський облік середньовіччя. URL: <https://lektsii.com/2-110118.html> (дата звернення 16.04.2021). 2. Васільєва Л.М. Внесок Луки Пачолі в розвиток бухгалтерського обліку. *Агросвіт*. №7, 2014. С.13-16. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/7_2014/4.pdf (дата звернення 16.04.2021). 3. Національне положення

(стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене наказом МФУ від 20.10.99 № 246 від 20.10.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення 16.04.2021).

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 16.04.2021).

5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 16.04.2021).

6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 4365-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 16.04.2021).

7. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 16.04.2021).

8. Порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів, затверджені постановою КМУ від 15.06.2006 № 833. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/833-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.04.2021).

9. Правила роботи дрібнороздрібною торговельною мережею, затверджені наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 08.07.1996 № 369. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0372-96#Text> (дата звернення 16.04.2021).

УДК 657

Писаренко Т.М., канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Мадей А.В., здобувачка вищої освіти
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна

РІВНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ В УКРАЇНІ

Ключові слова: грошові кошти, облік грошових коштів, нормативне забезпечення обліку грошових коштів.

Для здійснення виробничої діяльності кожне підприємство повинне мати в необхідних розмірах грошові кошти, а саме: готівку, яка зберігається в касі підприємства; кошти на рахунках в банках; депозити до запитання.

Облік грошових коштів повинен бути належним чином організований. Основними завданнями організації обліку грошових коштів є:

- раціональна організація безготівкових та готівкових розрахункових операцій;
- забезпечення збереження грошових коштів і цінних паперів в касі підприємства відповідно до чинного законодавства;
- своєчасне і належне документування операцій з руху грошових коштів та їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку;
- здійснення контролю за дотриманням касової дисципліни;
- проведення інвентаризації грошових коштів та відображення результатів інвентаризації на рахунках бухгалтерського обліку [1].

Облік грошових коштів в Україні чітко регламентується вітчизняним законодавством. Можна виділити чотири рівні нормативного регламентування обліку грошових коштів:

- базові нормативи;
- вітчизняні підзаконні нормативно-правові акти, які визначають стандарти обліку;
- міжнародні нормативно-правові акти щодо ведення обліку;
- інструкції, положення та інші нормативи державного рівня.

До базових нормативів відносять правові акти, які визначають загальні правила ведення господарського обліку в державі:

- Господарський кодекс України [2];
- Податковий кодекс України [3];
- Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4];
- Закон України «Про Національний банк України» [5];
- Закон України «Про банки і банківську діяльність» [6];
- Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» [7].

Другим рівнем нормативного регулювання обліку грошових коштів виступають національні стандарти обліку (далі НП(С)БО), а саме:

- НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [8];
- НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [9];
- НП(С)БО 22 «Вплив інфляції» [10].

Реформування обліку, яке розпочалося в Україні ще в кінці 90-х років ХХ-го століття, зумовило застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (далі МСБО). Ведення обліку грошових коштів за міжнародними стандартами передбачає використання відповідних стандартів:

- МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» [11];
- МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів» [12];
- МСБО 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції» [13].

І, нарешті, існують інструктивні нормативні матеріали, які конкретизують техніку ведення обліку грошових коштів:

- Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні [14];
- Інструкція про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків – резидентів і нерезидентів [15];
- Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [16];
- Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [17].

Отже, облік грошових коштів є важливою та відповідальною ділянкою облікового процесу на будь-якому підприємстві. Саме ця ділянка потребує знань і досвіду від облікового персоналу підприємства, оскільки налагодження чіткого обліку грошових коштів є запорукою фінансової стабільності господарюючого суб'єкта.

Список використаних джерел: 1. Облік грошових коштів. URL: http://boguslav-vpusp.net.ua/images/Files/Vuxoblik/8_oblik_grosh_koshtiv.pdf (дата звернення 16.04.2021). 2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 4365-IV. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 17.04.2021). 3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 17.04.2021). 4. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 16.04.2021). 5. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення 16.04.2021). 6. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 16.04.2021). 7. Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 № 265/95-ВР. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 16.04.2021). 8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом МФУ від 07.02.2013. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 16.04.2021). 9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів», затверджене наказом МФУ від 10.08.2000 № 193. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text> (дата звернення 16.04.2021). 10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 22 «Вплив інфляції», затверджене наказом МФУ від 28.02.2002 № 147. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0269-02#Text> (дата звернення 16.04.2021). 11. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів», редакція від 01.01.2012. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_019#Text (дата звернення 16.04.2021). 12. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів», редакція від 01.01.2012. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_022#Text (дата звернення 16.04.2021). 13. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції», редакція від 01.01.2012. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_048#Text (дата звернення 16.04.2021). 14. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене Постановою Правління НБУ від 29.12.2017 № 148. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text> (дата звернення 16.04.2021). 15. Інструкція про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків – резидентів і нерезидентів, затверджене Постановою Правління НБУ від 17.12.2003 №1172/8493. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03#Text> (дата звернення 16.04.2021). 16. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом МФУ від 02.09.2014 № 879. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення 16.04.2021). 17. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом МФУ від 30.11.1999. № 291. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 16.04.2021).

УДК [338.43:339.564]664(477)

Повна С.В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та державної служби Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ВПЛИВ ЕКСПОРТНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРА НА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Ключові слова: сталий розвиток, аграрний сектор, харчова промисловість, ключові фактори успіху, конкурентні переваги, стратегічні орієнтири

Трьома першими цілями сталого розвитку є подолання бідності, подолання голоду та міцне здоров'я [1], усі вказані цілі мають відношення до аграрного сектора та харчової промисловості через забезпечення ними можливості правильного і достатнього харчування. Україна має безпрецедентні можливості у сфері продовольчої безпеки через її багатство на родючі землі.

Аграрний сектор спроможний забезпечити конкурентні переваги харчової промисловості України шляхом створення потужної сировинної бази.

На сьогодні аграрний сектор має потужну експорту спрямованість, 60% вирощеної пшениці експортується. Доля рослинництва у структурі експорту України за 2017-2019 рр. збільшилася з 21% до майже 26% (табл. 1).

Таблиця 1 - Структура експорту та імпорту продукції АПК у 2017-2019 рр.,
млн дол. США*

Продукція	2017		2019		2019/2017, %
	млн дол. США	% до загального обсягу	млн дол. США	% до загального обсягу	
Експорт					
Усього, в т.ч.:	43264,7	100	50054,6	100	115,7
живі тварини, продукти тваринного походження	1108,8	2,6	1277	2,6	115,2
продукти рослинного походження	9215,7	21,3	12914,5	25,8	140,1
жири та олії тваринного або рослинного походження	4605,7	10,6	4732,2	9,5	102,7
готові харчові продукти	2826,7	6,5	3220,4	6,4	113,9
Разом по продукції аграрного сектора та харчової промисловості	17756,9	41	22144,1	44,3	124,7
Імпорт					
Усього, в т.ч.:	49607,2	100	60800,2	100	122,6
живі тварини, продукти тваринного походження	731,5	1,5	1071,5	1,8	146,5
продукти рослинного походження	1368	2,8	1794,6	3	131,2
жири та олії тваринного або рослинного походження	266,6	0,5	253,3	0,4	95,0
готові харчові продукти	1935	3,9	2616,6	4,3	135,2
Разом по продукції аграрного сектора та харчової промисловості	4301,1	8,7	5736	9,5	133,4

*Джерело: складено автором на основі [2; 3]

Отже, у 2017-2019 рр. продукція аграрного сектора та харчової промисловості разом забезпечували майже половину (41-44%) товарного експорту України, натомість імпорт за цими галузями складав лише близько 9%. Але якщо за готовими харчовими продуктами приріст експорту за вказані роки склав 14%, то приріст імпорту – 35%, що свідчить про втрату галузю конкурентоспроможності навіть у межах України. І якщо за цією галуззю у 2017 р. експорт був більший за імпорт на 46%, то у 2019 р. – лише на 23%.

Для харчової промисловості важливими є наступні ключові фактори успіху: імідж фірми; якість продукції; простота технології; повне завантаження виробничих потужностей; ефект масштабу; інтенсивна збутова мережа; ефективне маркетингове позиціонування; інтенсивна реклама. Ми вважаємо, що імідж підприємства харчової промисловості насамперед забезпечується якістю вироблюваної продукції. Тобто, у першу чергу підприємствам харчової галузі варто звертати більше уваги на якісні аспекти виробництва продукції для її більшої відповідності потребам населення у здоровому харчуванні.

Якість харчової продукції, у свою чергу, залежить від якості її складників, де одним з основних є сировина, яку поставляє аграрний сектор. Але сьогодні підприємства харчової галузі України – не єдині, хто зацікавлений у результатах діяльності аграрного сектора. Так, експортери зернових (зернотрейдери) активно працюють над популяризацією вирощування зернових культур, створюють заохочувальні програми для сільгоспвиробників (переважно це товарні кредити під майбутній урожай) [4]. Ці кроки дозволили стимулювати і модернізувати

українське агровиробництво, залучити в агросектор суттєві інвестиції, але вони ж забезпечили прямий експорт української сировини, без можливості її обробки.

Тому, на нашу думку, стратегічними орієнтирами розвитку харчової промисловості є укладання довгострокових взаємовигідних контрактів із постачальниками сировини (аграрними підприємствами та господарствами населення). Це забезпечить поставки якісної сировини та спроможність суб'єктів аграрного сектора заздалегідь планувати структуру вирощування задля кращої відповідності потребам підприємств харчової галузі. Але для цього мають бути гарантії з боку підприємств харчової галузі щодо закупівель продукції, а також прийнятний рівень закупівельних цін.

Можна констатувати прийнятний рівень розвитку харчової промисловості та забезпечення нею продовольчої безпеки України. Однак галузь не повністю використовує наявні конкурентні переваги, які надає високорозвинений аграрний сектор в якості її сировинної бази. При продажу на світовому ринку не сировини (зернових), а продуктів її переробки, підприємства мають змогу значно наростити обсяги доданої вартості та підвищити рівень добробуту в Україні. Однак для цього стратегічними настановами розвитку харчової промисловості мають стати орієнтація на підвищення якості продукції та забезпечення довгострокової взаємовигідної співпраці із суб'єктами аграрного сектора.

Список використаних джерел: 1. Глобальні цілі сталого розвитку 2015-2030. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html> (дата звернення 04.05.2021). 2. Статистичний щорічник України за 2017 рік / за ред. Вернера І.Є. – К.: Державна служба статистики України, 2018. 541 с. 3. Статистичний щорічник України за 2019 рік / за ред. Вернера І.Є. К.: Державна служба статистики України, 2020. 465 с. 4. Володимир Славінський: «Експорт перетворив вітчизняний АПК на високотехнологічне індустріальне виробництво» («Агропрофі»). URL: <https://www.nibulon.com/news/novini-kompanii/volodimir-slavinskii-ekspert-peretvoriv-vitchiznyanii-apk-na-visokotexnologichne-industrialne-virobnictvo-agroprofi-8826.html> (дата звернення 04.05.2021)

УДК 657.6

Пономаренко В.С., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **К.В. Гнедіна**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ОГЛЯД ВИМОГ ДО НАБУТТЯ СТАТУСУ АУДИТОРА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Ключові слова: *аудит, аудитор, аудиторська діяльність, сертифікація аудиторів, кваліфікаційні вимоги.*

Вагоме місце у сфері ведення бізнесу посідає довіра, а впевненість діловим партнерам підприємства надає затверджена аудитором фінансова звітність. На сьогодні досить поширеним стає питання компетентності аудитора, а саме: чи сертифікований він на національному рівні, чи має міжнародний сертифікат. При цьому, обидва вони є гарантом якості наданих аудитором послуг. Вимоги до претендентів на отримання сертифікату аудитора можуть відрізнятися у

різних країнах. З метою пізнання процесу сертифікації аудиторів доцільно дослідити вимоги до набуття статусу аудитора та етапи сертифікації у зарубіжних країнах.

Люксембург. У даній країні сертифікат аудитора надається *Консультативною комісією з питань доступу до аудиторської професії (Consultative Commission for the Access to the Audit Profession – CCAAP)*, яка в свою чергу, є одним із підрозділів *Комісії фінансового нагляду (CSSF)*, що регулює аудиторську діяльність на теренах цієї держави. Так, є три типи кандидатів на професію аудитора в Люксембурзі [1]:

- кандидати, які здійснюють професійну діяльність у Люксембурзі, як зазначено у пункті (1) статті 1 Регламенту Великого герцогства (далі – «РВГ: доступ до професії») від 14 грудня 2018 року, що встановлює кваліфікаційні вимоги підприємців-ревізорів;

- кандидати, які затверджені в якості обов'язкових аудиторів або які задовольняють вимогу про затвердження в інших державах-членах ЄС, як зазначено у пункті (2) статті 1 «РВГ: доступ до професії»;

- кандидати, які є власниками схвалення, що вважається рівноцінним у третіх країнах, що забезпечують взаємодію з Люксембургом, як зазначено у пункті (3) статті 1 «РВГ: доступ до професії».

Перевірка професійної компетентності має на меті оцінити здатність претендента застосовувати теоретичні знання, отримані заздалегідь та протягом періоду професійної підготовки. Іспит складається з щорічної сесії, організованої з вересня по листопад. Дати відкриття та закриття сесії встановлюються CSSF та екзаменаційним журі і повідомляються кандидатам через пресу (*Luxemburger Wort*) та шляхом публікації практичних деталей на веб-сайті CSSF [1].

Для того, щоб зареєструватися для складання іспиту, кандидат, який пройшов стажування принаймні три роки до дати закриття звичайної сесії, повинен надіслати до CSSF поштою [1]:

- оригінали адміністративних сертифікатів щодо навчальних балів ECTS, які необхідно заповнити (подати за три місяці до реєстрації для складання іспиту);

- копію свідоцтва про додаткове навчання Університету Люксембургу або копію магістра аудиту Університету Люксембургу, що включає ті самі предмети;

- лист із зазначенням характеру залучень під час стажування, а також цільових секторів.

Реєстрація для кожного тесту іспиту дозволяється лише за рішенням CSSF. А оцінювання складається з двох окремих частин [1]:

- письмовий іспит – 50 % оцінок;

- усне опитування – 50 % оцінок.

Письмовий та усний тест не залежать один від одного і можуть проходити під час однієї і тієї ж сесії або під час різних сесій. Письмовий тест іспиту складається з одного або декількох практичних питань, пов'язаних з одним або декількома суб'єктами щодо юридичних положень законодавства і який спрямований на перевірку здатності претендента нормативно мислити. Усний тест полягає в забезпеченні здатності кандидата відповідати на питання по практиці професії – вирішення ситуацій в межах дотримання етичних норм і принципів [1]. До того ж, оцінки кандидата дійсні протягом шести років, якщо він/вона не вирішить здати тест знову, бо в цьому випадку він/вона втратить перевагу попередніх оцінок [1]. Також, претендент може скласти кожен тест не більше чотирьох разів. А для того, щоб скласти іспит, несертифікований аудитор повинен отримати не менше 40 % балів з кожного тесту та 50 % від загальної кількості балів. CSSF повідомляє кандидатів про рішення журі поштою. Успішні аудитори можуть отримати звання сертифікованого аудитора і негайно попросити їх затвердження та отримати диплом згодом [1].

Словенія. Агентство громадського нагляду за аудитом (ANR) видає ліцензію на виконання завдань сертифікованого аудитора, якщо особа відповідає наступним умовам [2]:

- має рівень освіти, здобутий за програмами другого циклу відповідно до закону, що регулює вищу освіту, або освіту, яка відповідає рівню освіти, здобутої за програмами другого циклу;

- має принаймні п'ять років професійного досвіду, з яких щонайменше три роки досвіду роботи з аудиту за останні шість років до подання заявки на отримання дозволу, з аудиторською фірмою або державним аудитором або аудиторською фірмою, уповноваженою будь-якою державою-членом ЄС;

- здійснив практичну підготовку та перевірку професійних знань для виконання завдань сертифікованого аудитора, визначених Правилами отримання сертифікатів професійних знань та змісту та Експертизою професійних знань для виконання завдань сертифікованого аудитора та Правилами обов'язкового змісту практичного навчання;

- претендент не позбавлений ліцензії на виконання обов'язків аудитора в минулому або якщо минуло щонайменше п'ять років з моменту остаточного відкликання ліцензії;

- не засуджений до безумовного покарання за умисне кримінальне правопорушення, яке переслідується за посадою;

- має високий рівень активних знань словенської мови.

Сам тренінг для отримання сертифікату професійних знань складається з двох частин. У першій частині кандидат складає теоретичний та практичний іспит з окремих предметів, а в другій частині представляє та захищає підсумкову роботу [2].

Несертифікований аудитор може бути оцінений на іспиті з окремого предмета з оцінкою: успішний або невдалий. При цьому, претендент отримує оцінку на іспиті успішно, якщо набрав принаймні 51 % можливих балів. Потім організатор навчання видає сертифікат про набуття професійних знань для виконання завдань сертифікованого аудитора кандидату, який успішно проходить програму навчання [2].

Так, дозвіл на виконання обов'язків сертифікованого аудитора діє протягом трьох років з дати видачі. На прохання власника термін дії ліцензії поновлюється на три роки, якщо він/вона проходить навчання за програмою безперервної професійної освіти відповідно до правил, встановлених ANR [2]. Якщо власник дозволу не закінчує навчання за програмою постійної додаткової професійної підготовки або не подає запит на поновлення дозволу, дозвіл втрачає чинність. Особі, чий дозвіл на виконання обов'язків сертифікованого аудитора скасовано, дозволяється повторно отримати дозвіл на виконання обов'язків сертифікованого аудитора після закінчення п'яти років після його відкликання [2]. До того ж, повторне отримання дозволу можливе лише один раз. Для цього особа, чия ліцензія як сертифікованого аудитора було анульовано, повинна знову пройти практичне навчання та перевірку професійних знань. До того ж, практичне навчання повинно бути суттєво актуальним і в основному охоплювати аудит окремих та консолідованих умов бухгалтерського обліку, а також, повинно проводитися та документуватися відповідно до правил, встановлених ANR [2].

Швеція. Шведська інспекція аудиторів (SIA) виступає органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, та здійснює процес сертифікації аудиторів. Так, щоб стати сертифікованим аудитором, кандидату необхідно мати щонайменше шість років теоретичної та практичної підготовки після середнього рівня та згодом скласти іспит аудитора [3].

При цьому, практичне навчання повинно проводитися протягом трьох років, зокрема, аудит річних звітів та консолідованої фінансової звітності або подібних бухгалтерських матеріалів. Щонайменше два роки практичного навчання повинні бути завершені в країні, що входить до складу ЄС, під наглядом уповноваженого сертифікованого бухгалтера або фізичної особи, якій

дозволено проводити обов'язковий аудит в країні, що входить до складу ЄС. Частина практичної підготовки, що залишилася, повинна бути виконана таким же чином або в іншому штаті під наглядом фізичної особи, якій дозволено проводити обов'язкові аудити без кваліфікаційних обмежень у цій державі і яку SIA вважає відповідним керівником [3]. Якщо ж претендент працював з аудитором або бухгалтерією, але не мав уповноваженого або затвердженого керівника, це не вважається практичним навчанням [3].

Тренінг повинен проходити за програмою та бути всебічним за своїм обсягом. Це забезпечує знання з аудиту в різних галузях. Також, він повинен включати планування, виконання та звітування про аудиторські завдання. Особливий акцент має бути зроблений на оцінках та висновках аудитора, а також на етичних правилах, яких аудитор повинен дотримуватися під час проведення аудиту [3]. Щоб отримати прохідну оцінку на іспиті, необхідно відповісти мінімум на 60 % питань правильно. А після проходження іспиту аудитор вважається сертифікованим і отримує свій сертифікат [3].

Таким чином, розглянувши процеси сертифікації аудиторів у трьох різних країнах можемо дійти висновку, що претендент на отримання сертифікату аудитора повинен пройти декілька іспитів. Зазвичай перший етап – це теоретичні питання, котрі необхідно розкрити письмово, другий – вирішення практичних ситуацій шляхом усного опитування кандидатів.

Отже, незважаючи на певні відмінності у наданні статусу сертифікованого аудитора, усі бажаючі, що відповідають встановленим на рівні відповідної держави вимогам та які успішно склали іспити отримують сертифікат аудитора, зможуть не лише підвищити власну кваліфікацію, але й посприяти розвитку аудиторської діяльності як на теренах своєї країни, так і на міжнародному рівні.

Список використаних джерел: 1. Access to the audit profession. URL: <https://www.cssf.lu/en/audit-profession-access>. 2. Pooblašćeni revizorji. URL: <https://www.anr.si/licenciranje/pooblasćeni-revizorji>. 3. Auditor exam. URL: <https://www.revisorsinspektionen.se/en/English/education-to-become-an-authorized-auditor>.

UDC 334.72:330.131.7

Popelo O.V., Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Civil Service
Chernihiv Polytechnic National University, Chernihiv, Ukraine

CLASSIFICATION FEATURES OF VENTURE ENTERPRISE

Keywords: *venture entrepreneurship, venture investment, venture capital, innovation activity, innovations, innovation process, globalization.*

In today's globalization, investments in the development and development of innovations are the driving force to maintain the scientific and technological potential of the country at the appropriate level and ensure a stable competitive position in the world market. One of the most effective mechanisms that provides innovation processes with resources for their development is venture financing. Its functional task is to promote business growth by providing a certain amount of money in exchange for a share in the share capital or a certain block of shares. As for the overall task, venture capital is a mechanism that not only allows you to quickly innovate, but also to implement projects with a high degree of risk [2].

According to the form of organization of innovative activity, ventures are distinguished: intra-firm organization, inter-firm cooperation, integration organization, non-integration organization.

In-house organization is the creation of temporary or permanent divisions of large industrial corporations, as well as separate divisions of companies in the form of subsidiaries (spin-off), designed to select and finance commercially promising production ideas.

Intrafirm cooperation plans joint research work to implement innovative projects. These include sectoral inter-firm research institutes, scientific and technical (ICA) alliances of companies, consortia and joint ventures.

Integration organization provides for joint integration associations (venture innovation structures) - science and technology clusters, i.e. science and technology centers, technology parks and technology cities.

The main forms of venture entrepreneurship depending on the sources and methods of financing.

According to the content of innovation (type of scientific and technical products), enterprises that develop: product innovations (focus on the development, production and implementation of new improved products in the field of production, consumption); process innovations (new production technologies, production organization); market innovations (opening new areas of application of products or promoting the sale of a product or service in new markets).

According to the degree of novelty that a venture enterprise receives, enterprises that receive: basic innovations are distinguished; improving innovations; pseudo-innovations (extend the life cycle of improving innovation through a change in design, material from which products are made).

By degree of specialization: specialized venture enterprises (development and commercialization of a certain type of scientific and technical products); diversified venture enterprises (development and commercialization of various types of scientific and technical products in order to reduce the risk of failure of one of the projects and cover losses due to successful innovative venture projects).

By type of association, which includes venture enterprises: corporations (contractual association created on the basis of a combination of industrial, scientific and commercial interests of the merged enterprises, with the delegation of certain powers of centralized regulation of each participant to the governing bodies of the corporation; created by enterprises of various forms of ownership on a contractual basis); scientific and technical alliances (venture strategic alliances) contractual associations of several enterprises with universities, state laboratories on the basis of an agreement on joint financing of R&D, development or modernization of products; consortia are temporary statutory associations (industrial and banking capital for the implementation of certain projects or programs) of enterprises to achieve its members a certain common economic goal; concerns (statutory associations of enterprises and other organizations on the basis of their financial dependence on one or a group of members of the association, with the centralization of the functions of scientific, technical and industrial development, investment, financial, foreign economic and other activities).

According to investment prospects (innovation, potential) there are: "low-potential venture enterprises" (enterprises for venture capital), "middle market ventures" (middle market), "high-potential enterprises" (high-potential).

By type of organizational structure of innovation management are distinguished venture enterprises with the following OSU: linear; matrix; design; program-target; network; virtual.

According to the completeness of the coverage of the stages of the innovation process (science - technology, production), there are organizations that have begun work on innovative products: basic research; from applied research; at the stage of research and development and design work (experimental development); at the stage of commercialization of innovation.

According to the stage at which the innovative development is: enterprises at the stage of novelty; strengthening and growth of innovation; maturity of innovation.

With the participation of foreign venture capital: national venture enterprises; venture enterprises with foreign investment; foreign venture enterprises.

Venture business in Ukraine is in its infancy. Its development will be facilitated by existing scientific institutions with highly qualified personnel and experience in developing the most developed and integrated technological solutions in various fields of science and technology, the emergence of a new generation of managers, which is a positive factor in attracting foreign investors [1].

Venture capital could be a catalyst for the growth of further innovative activity of small business in Ukraine, so it is necessary to constantly improve the conditions for further development and

reorientation from traditional economic activities with medium risk and short payback to innovative sectors of the economy.

References: 1. Butko, M. P., Popelo, O. V. (2014). Venture financing as a mechanism for using the innovative potential of the business environment of the region. *Economist*, (3), pp. 20–22. 2. Butko, M., Popelo, O., Uznazova, A. (2017). Activation of venture entrepreneurship as a prerequisite for the development of innovation. *Problems and prospects of economics and management*, (4(12)), pp. 7-15. 3. Kuzmin, O. E., Lytvyn, I. V. (2011). *Venture business: theoretical aspects and practice*. Lviv Polytechnic Publishing House.

УДК 336.717.061

Решетник К. Р., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Т. Ф. Сундук**, асистент кафедри банківської справи

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

Ключові слова: факторинг, факторингові компанії, класичний факторинг, некласичний факторинг, вартість факторингу.

Одним з основних чинників підвищення загального соціально-економічного рівня країни є рівень ділової активності суб'єктів підприємницької діяльності. Проте обмеження джерел фінансування господарської діяльності підприємств стримує розвиток бізнесу в країні. Тоді факторинг як нова фінансова послуга на банківському ринку фінансових установ України виступає ефективним засобом поповнення обігових коштів та сприяння як відновлення ділової активності, стрімкому розвитку суб'єктів господарювання, так й підвищення загальноекономічного стану країни. У свою чергу, факторингові операції є не традиційною фінансовою послугою для банків України, а отже, ця сфера діяльності залишається не дослідженою. Тому вагомого значення набуває визначення перспектив розвитку факторингових операцій на вітчизняному фінансовому ринку.

Корпоративний фінансовий інститут (CFI) визначає факторинг як фінансову операцію, в якій компанія продає свою дебіторську заборгованість фінансовій компанії, яка спеціалізується на купівлі дебіторської заборгованості зі знижкою [1]. Тобто факторинг можна визначити як фінансову операцію, що має кредитний характер та передбачає передачу компанією-постачальником права вимоги на дебіторську заборгованість фактору, який за відповідну винагороду перераховує йому кошти, а компанія-покупець, у свою чергу, зобов'язана сплатити кошти проти платіжних вимог фактору.

Наразі ринок факторингових послуг в Україні перебуває на етапі свого формування та становлення, оскільки послуга факторингу все ще залишається відносно новою фінансовою операцією для усіх її суб'єктів, що підтверджується незначними обсяги надання таких послуг порівняно з іншими розвинутими країнами світу. Тоді як рівень розвитку факторингу у світі відображає рівень розвитку економіки та ділової активності бізнесу країни. Значення частки факторингу від ВВП держави у розвинених країн в середньому становить близько 11 %, що відображає рівень розвитку факторингової діяльності держави. Тому можна стверджувати, що в Україні вона все ж таки є досить низькою, а відповідно й наявна місткість та незаповненість даного сектору фінансового ринку. З огляду на це доцільним є визначення проблем, що стримують розвиток факторингових операцій в Україні.

Напевно першою і основоположною проблемою є не співставлення нормативно-правової бази і неповнота висвітлення аспектів регулювання факторингу. Не зважаючи на те, що наразі Національний банк України перейняв усі повноваження регулятора факторингу фінансового сектору країни і здійснює певні початкові дії щодо вирішення даної проблеми, зокрема, планування подальших дій. Але ця проблема має доволі масштабний характер, а отже, й з метою її вирішення знадобиться певний час. Тобто це трудомістка робота, що вимагає розумний часовий горизонт для того, щоб вона була якісною.

Зокрема, наприкінці 2020 року НБУ разом із Європейським банком реконструкції і розвитку провели онлайн-конференцію, де було зазначено, що факторинг має потенціал для стимулювання зростання малого бізнесу в Україні, оскільки компанії, які зазнали наслідки від пандемії шукають фінансування. Основним висновком онлайн-заходу є розробка обґрунтованої політики та належної нормативної бази, щоб забезпечити сприятливе середовище для розвитку факторингу, розширити доступ до фінансування для малих та середніх підприємств, зміцнити їх фінансову стійкість. Також міжнародна факторингова компанія (Factors Chain International) висловила свою думку, що Україні необхідно розробити ефективну регуляторну політику, що регулює факторинговий бізнес та прийняти закон про факторинг.

Натомість вже на початку 2021 року НБУ оприлюднив Білу книгу, яка присвячена висвітлення поточного стану факторингових операцій небанківського сектору та майбутньому його регулюванню. Окрім того, в цій книзі також у зв'язку із переплетіннями в деяких моментах небанківського та банківського сектору зазначено ще одну проблему факторингу в країні. А саме: розвиток факторингу у його неklasичному розумінні, що передбачає купівлю для подальшого врегулювання проблемних або непрацюючих кредитів. Цими послугами користуються як діючі банки для очищення балансів, так і банки, які перебувають у стадії ліквідації [2, с. 4].

Тоді відповідно до кращих міжнародних практик та з метою контролю за дотриманням правил ринкової поведінки під час стягнення проблемної заборгованості, Національний банк вбачає за доцільне вести реєстр колекторських компаній, які працюють за договором комісії/доручення. А фінансова установа повинна буде мати внутрішні положення про роботу з колекторами, розкривати інформацію про них, а також нести відповідальність за протиправну діяльність колекторських компаній по відношенню до позичальників. А з метою вдосконалення регулювання обох форм факторингу (класичного торгового факторингу та операцій із проблемною заборгованістю) Національний банк планує розглянути можливість їх розділення на законодавчому рівні [2, с. 17-18].

Проте окрім регулювання факторингових операцій та наявності неklasичного виду факторингу є ще низка проблем, зокрема, вартість факторингу. Багато науковців та дослідників зосереджували на цьому увагу протягом історії існування факторингових операцій на вітчизняному банківському ринку.

Насправді на вартість цієї фінансової послуги впливає не тільки розмір доходу, який бажає отримати банк. Факторинг – це така специфічна фінансова послуга для банківського сектору, якій притаманні певні особливості. Хоч за факторинговими операціями формується менший обсяг резервів, ніж за іншими активними операціями банків, але наявний підвищений ризик. Оскільки окрім загальних ризиків наявні ще й специфічні, які походять від самих суб'єктів, що приймаються на факторинг. Також специфіка послуга у тому, що окрім фінансування клієнта до моменту отримання платежу від дебітора, надаються додаткові супровідні послуги банком за відповідною укладеною факторинговою угодою. Тому вартість формується із комісійних, розмір яких залежить від обсягу супровідних послуг та із нарахованих відсотків за авансоване фінансування клієнта. Але враховується також і ризик, який несе банк у разі настання несприятливих умов. А отже, вагомого значення набуває здійснення якісного та відповідного специфіки факторинговим операціям ризик-менеджменту банком.

Таким чином, факторинговим операціям як банківського, так й фінансового сектору загалом притаманні і присутні проблеми, які необхідно вирішувати з метою розвитку факторингу в країні. Тоді успіх факторингу в Україні напряду визначається вирішенням ряду проблем. Перш за все, загальноекономічних: покращення економічного розвитку країни загалом та суб'єктів підприємницької діяльності, зокрема, платіжної дисципліни підприємств. Далі нормативно-правових – необхідно узгодити поточні законодавчі документи та бажано створити спеціальний ЗУ «Про факторинг». Також факторам необхідно посилити функції ризик-менеджменту, що призведе до покращення якості їх портфелю та посилити співпрацю із європейськими банками, що сприятиме одержанню досвіду якісного впровадження та здійснення факторингових операцій банківськими установами та у кінцевому підсумку інтеграції вітчизняних фінансових установ у європейське фінансове середовище.

Список використаних джерел: 1. What is Accounts Receivable Factoring? CFI. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/accounting/accounts-receivable-factoring/>. 2. Біла книга "Майбутнє регулювання ринку факторингу". Національний банк України. 2020. С. 24.

УДК 336.71

Решетник К. Р., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **У. М. Котенко**, старший викладач кафедри банківської справи Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІІ БАНКІВСЬКОЇ ІПОТЕКИ В УКРАЇНІ

Ключові слова: іпотека, іпотечне кредитування, нерухоме майно, первинний ринок нерухомості, вторинний ринок нерухомості.

У сучасних умовах посилення ризиків при кредитуванні банківськими установами особливого значення набуває застава політика як невід'ємна складова загальної кредитної політики банку. Тому застава виступає ефективним інструментом і гарантом забезпечення виконання зобов'язань з боку позичальника, а отже, й способом хеджування ризиків пов'язаних із неповерненням основного боргу і плати за користування банківським кредитом. Одним з видів предметів застави є нерухоме майно. Таку заставу прийнято називати іпотекою, яка, у свою чергу, вважається надійною і високоефективною.

Так починаючи із середини 2020 року на вітчизняному банківському ринку, спостерігалось зростання обсягів кредитування під іпотеку, що є унікальним для України явищем, зважаючи на глибину кризи та значну невизначеність. Ключовим фактором, який сприяв пришвидшенню темпів зростання кредитування стало значне зниження вартості іпотечних кредитів. Стандарти іпотечного кредитування банківських установ на сьогодні достатньо консервативні у зв'язку з тим, що банки орієнтуються переважно на офіційні доходи домогосподарств та вимагають значного першого внеску від позичальників. Такий внесок позичальника становить близько 30 % від вартості іпотеки, що є доволі об'єктивним явищем, оскільки це дозволяє банкам найбільш оптимально збалансувати ризик.

За результатами проведеного Національним банком України щорічного опитування про умови іпотечного кредитування було визначено, що банки-респонденти за рік видали понад 90%

нової іпотеки в системі [1, с. 16]. Також за рахунок іпотеки на сьогодні фінансується менше 5 % угод з купівлі житла, тобто потенціал зростання іпотечного кредитування суттєвий [1, с. 14].

Окрім того, за перші дев'ять місяців 2020 року було схвалено 65,6 % заявок на іпотечне кредитування. У середньому за квартал 2020 року це становило близько тисячі нових видач. А середнє співвідношення кредиту і вартості житла є досить низьким – 59,6 % для іпотеки, виданої в III кварталі. Проте співвідношення витрат на обслуговування боргу та доходів позичальника за рік зросло і є доволі високим – 45,9 %. Хоча половина нової іпотеки в III кварталі 2020 року мала помірне боргове навантаження до 40% [1, с. 16].

Опитування банків підтверджують той факт, що ринок іпотечного кредитування дуже концентрований. Понад 85 % нових угод (278 млн грн) уклали п'ять банків. У регіональному розрізі найбільше іпотечних кредитів видано в Києві – 135 договорів на 130,6 млн грн (40 % від загальної суми). Після Києва найбільше іпотечних договорів укладено в Київській області – 59 договорів на 51,6 млн грн (16 % від загальної суми), у Харківській – 53 договори на загальну суму майже 37 млн грн (11 % від загальної суми), у Львівській – 24 договори на 20 млн грн та Дніпропетровській областях – 29 договорів на 14,7 млн грн.

З огляду на зазначену інформацію, з метою дослідження тенденцій розвитку ринку іпотеки було визначено, що у січні 2021 року видано 444 кредити на загальну суму 326 млн грн. Якщо порівняти з груднем 2020 року, обсяг видачі нових іпотечних кредитів знизився на 37%. Це сезонний ефект, оскільки проти січня 2020 року обсяг нової іпотеки все ж таки збільшився на 85% у порівнянні із попереднім роком. Окрім того, у січні зріс середній розмір кредиту на купівлю житла. Якщо у грудні 2020 року він становив близько 702 тис. грн, то в січні 2021 року – 734 тис. грн.

У свою чергу, середня ставка іпотечного кредиту на вторинному ринку станом на січень 2021 року становила 13,8% (у грудні 2020 року – 14%), на первинному – 15,9% (у грудні – 16,9%). А середній розмір іпотечного кредиту на купівлю первинної нерухомості станом на початок 2021 року – 881 тис. грн, вторинної – 708 тис. грн. Також загальна частка укладених іпотечних договорів на купівлю житла на вторинному ринку становила близько 82 % від усіх нових видач [2].

Таким чином, можна стверджувати, що отримані дані на основі опитування банків щодо кредитів на купівлю, будівництво та реконструкцію нерухомості, наданих під заставу нерухомості показали, що вторинний ринок продовжує суттєво переважати за кількістю й за обсягом кредитування.

Однак не зважаючи на поступове відновлення іпотеки, ключовим ризиком сектору ще залишається зволікання із впорядкуванням первинного ринку нерухомості та посиленням прав інвесторів у житло. Наприкінці 2020 року з'явилося кілька законопроектів, покликаних урегулювати ринок та вдосконалити механізми фінансування будівництва житла, проте помітного прогресу в цьому напрямі немає. Тому необхідно зазначити, що без підвищення прозорості в галузі, посилення відповідальності забудовників та впровадження механізмів фінансування будівництва, що унеможливають шахрайство, іпотека на первинному ринку нерухомості не стане масовою [1, с. 14].

Таким чином, банки віддають перевагу роботі із вторинним ринком та лише близько десятої частини нових кредитів надається на житло в новобудовах. У свою чергу, це явище свідчить про високі ризики, які несе первинний ринок як для банків, так й для інвесторів.

Однак хоч й спостерігається зростання іпотеки, але комерційна нерухомість зазнала дещо помітнішого впливу кризи. У другому півріччі 2020 року активність на ринку офісної нерухомості значно нижча від докризових рівнів. Від початку пандемії ринок офісів – ринок орендаря, тому власники площ вимушені йти на поступки, щоб підтримувати попит. А це, у свою чергу, відобразилось на ставках, де на кінець першого півріччя ціна оренди офісних площ втратила до 10% у порівнянні із першим півріччям 2019 року. Ставки змушує падати і зростання

вакантності, що надалі лише підігріватиметься пропозицією нових офісних площ [1, с. 15]. Окрім того, необхідно зазначити, що переважна кількість підприємств застосовують диференційовану ступінь віддаленої роботи, тому попит на офісні приміщення за 2020 рік доволі зменшився. А отже, подальший стан комерційної нерухомості залежить від тривалості пандемії. Однак навіть після повернення до звичного режиму роботи для повного відновлення цього сектору скоріш за все знадобиться як мінімум один рік.

Також необхідно зазначити, що наявні певні проблеми, які можуть вплинути на активне іпотечне кредитування у подальшому. Зокрема, стримуючим фактором є низький рівень платоспроможності позичальників, дисбаланс на ринку новобудов, дійсність мораторію на стягнення майна за валютною іпотекою. Але за умов стабільності економіки країни банківський сектор буде збільшувати обсяги фінансування іпотеки, що є позитивною тенденцією як для самого сектору, так й для фінансового ринку України.

Отже, сучасні кризові явища безпосередньо вплинули на ринок нерухомості, а отже, й на вартість іпотеки. Тому вимоги щодо іпотеки є доволі консервативними, але поступово умови кредитування стають більш привабливими для позичальників.

Список використаних джерел: 1. Звіт про фінансову стабільність. *Національний банк України*. 2020. С. 49. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H2.pdf?v=4. 2. Ставки за іпотечними кредитами продовжили знижуватися у січні – результати опитувань банків. *Національний банк України*. 2021. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/Stavki-za-ipotechnimi-kreditami-prodovzhili-znizhuvatisya-u-sichni-rezultati-opituvan-bankiv>.

УДК 657

Романашенко І.О., здобувачка вищої освіти

Романашенко М.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Т.Г. Маренич**, д-р екон. наук, професор, завідувачка кафедри обліку та аудиту

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ МСФЗ НА МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УКРАЇНІ

Ключові слова: МСП, МСФЗ, фінансова звітність, бухгалтерський облік, НП(С)БО, МСФЗ для МСП.

Наслідком розвитку міжнародного співробітництва в Україні стала активізація інтересу до МСФЗ. Проте, одночасно з цим українські компанії зазнають труднощів під час виходу на світові ринки капіталу, одна з яких пов'язана з недоступністю для іноземних партнерів інформації, що розкривається у фінансовій звітності підприємств. Доведено, що використання МСФЗ забезпечує зрозумілість, доступність та порівнянність фінансової інформації для потенційних інвесторів, сприяє надходженню іноземних інвестицій та розширенню ринків збуту.

Вивченням практичної цінності використання МСФЗ у діяльності МСП займалась велика кількість науковців, зокрема Л. В. Товкун [5], Б. А. Засадний [6], В. Г. Васильєва [7, 8], К. С. Костюченко [7], О. М. Вакульчик [8] та інші.

Метою роботи є дослідити сучасний стан застосування МСФЗ на малих та середніх підприємствах в Україні та виділити проблеми, які виникають під час переходу з національних стандартів на спрощену версію МСФЗ.

Найпершим законодавчим актом, який визначив передумови для застосування МСФЗ в Україні був Указ Президента України від 23.05.1992 «Про перехід України до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку і статистики» [1]. 09 липня 2009 року Радою з МСФЗ був прийнятий Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств, який сьогодні діє в Україні. Він є спрощеною версією МСФЗ, що виключає питання, які не є актуальними для малих підприємств, зокрема питання прибутку на акції, проміжної фінансової звітності, операційних сегментів, припиненої діяльності [2].

На початку 2020 року в Україні більшу частину серед суб'єктів господарювання становили мікропідприємства – 82,33%. Це можна пояснити тим, що велика кількість людей займаються підприємницькою діяльністю як фізичні-особи підприємці. На малі підприємства припадає 12,86%, що також складає значну частину. Найменше великих підприємств – лише 0,14% та середніх – 4,7% (рис. 1) [3].

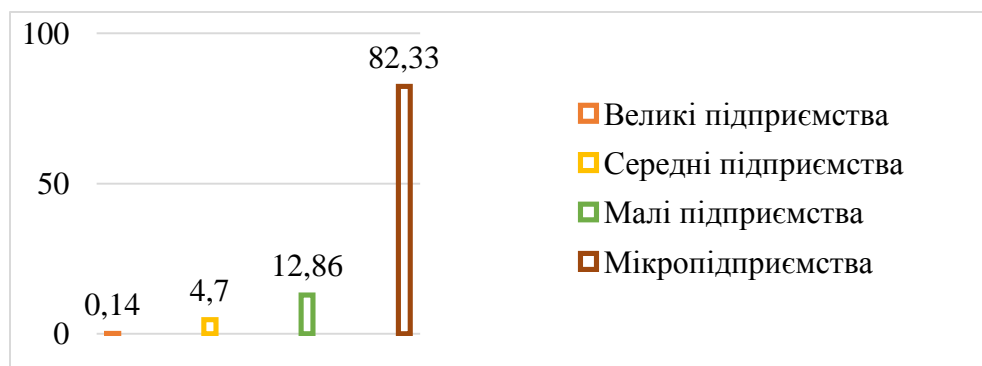

Рисунок 1 – Кількість українських підприємств за розмірами на початок 2020 р., у %

Зараз все більше українських підприємств переходять на МСФЗ. Такий перехід дозволяє уникнути облікової плутанини, коли одне підприємство формує звітність водночас згідно з національними і міжнародними стандартами [4, с. 159]. Важливим моментом переходу на МСФЗ є переваги для ринку капіталу, надання своєчасної і прозорої інформації для ухвалення управлінських рішень, що важливо для користувачів. Зазначимо, що користувачам цікава не вся інформація про підприємство, а та, яка відповідає їхнім потребам і меті [5, с. 273].

Вітчизняні науковці виділяють такі проблеми в системі бухгалтерського обліку в Україні, які не дозволяють повноцінно перейти на використання МСФЗ під час формування фінансової звітності, а саме прив'язка положень Податкового кодексу України до даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності незалежно від стандартів, що використовуються; єдиний замовник і користувач фінансової звітності вітчизняних підприємств, складеної відповідно до МСФЗ – держава; менталітет і професійний досвід вітчизняних бухгалтерів здебільшого не відповідає поставленому завданню [6, с. 686]. Також однією з проблем переходу є те, що значна кількість підприємств, що складають фінансову звітність за МСФЗ, на практиці продовжують вести бухгалтерський облік з дотриманням вимог національних стандартів. Всі знають, що національні стандарти складаються на основі МСФЗ, проте вони є лише наближеними до них. В. Васильєва у своїй статті посилається на думку Бенджаміна Хілла, старшого спеціаліста з МСФЗ Агентства США з міжнародного розвитку (United States Agency International Development), який говорить про те, що до українського законодавства не були включені повні формулювання з МСФЗ, є багато пропусків, змін та доповнень, які відсутні в МСФЗ [7, с. 30]. Це призводить до невідповідності концептуальних основ ведення бухгалтерського

обліку складанню фінансової звітності, що впливає на якість облікової інформації та виникнення інформаційних ризиків [8, с. 12].

Отже, процесу впровадження МСФЗ для МСП в Україні характерні труднощі організаційного, фінансового та кадрового напрямів. Але перехід на МСФЗ – це питання часу тому, що він є об'єктивно неминучим процесом. Зміна структури обліку – це не тільки ознайомлення з технічним змістом нової облікової основи, а й управління процесом змін. Перш за все це вимагає, щоб усі зацікавлені сторони розуміли причину необхідних змін, а також в чому суть переваг МСФЗ, в тому числі і для МСП, і якими є шляхи до успішної їх реалізації.

Список використаних джерел: 1. Про перехід України до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку і статистики : Указ Президента України від 23.05.1992 №303/92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303/92/ed20110418> (дата звернення: 28.04.2021). 2. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств від 1 січня 2013 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_063 (дата звернення: 29.04.2021). 3. Запит до Державної служби статистики України «Щодо кількості підприємств за розмірами підприємств на початок 2020 року». URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 29.04.2021). 4. Романашенко І. О. Особливості застосування МСФЗ в українських реаліях. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Розвиток бухгалтерського обліку, оподаткування і контролю в умовах інтеграційних процесів»*. Херсон. 2020. С. 158–160. 5. Товкун Л. В. Міжнародні стандарти фінансової звітності: особливості впровадження в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. №4. 2019. С. 272-275. 6. Засадний Б. А. Перспективи розвитку національної системи бухгалтерської системи в умовах євроінтеграційних процесів. *Економіка і суспільство*. №20. 2019. С. 685-692. 7. Васильєва В. Г., Костюченко К. С. Впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні: проблеми та перспективи. *Економічний простір*. 2012. № 60. С. 29-37. 8. Вакульчик О. М., Васильєва В. Г. Вдосконалення концептуальної основи фінансової звітності підприємств у процесі адаптації бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів. *Вісник АМСУ. Серія «Економіка»*. 2015. № 2. С. 11-16.

УДК 330.322:342.

Сакун О.С., д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Мельниченко П.В., аспірант кафедри теоретичної та прикладної економіки
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ЕКОНОМІКИ: ЗАРУБІЖНИЙ КОНТЕКСТ

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційний потенціал, державне управління, інвестиційні інституції.*

Спираючись на успішний досвід зарубіжних країн, слід зазначити, що інструменти державного управління є важливими стимулами активізації розвитку інвестиційного потенціалу економіки.

Нормативно-правове регулювання як основа запровадження інвестиційної політики займає важливе місце серед ключових факторів успіху інвестиційного розвитку зарубіжних країн. Наприклад, США мають потужну розгалужену дворівневу систему інвестиційного та

податкового нормативно-правового регулювання [1]. Виходячи із американського законодавства рівень обов'язків щодо активізації та підтримки інвестиційної діяльності для регіонального та федеративного рівня є однаковим. Також слід відзначити самостійність та автономію у прийнятті рішень щодо економічного розвитку своєї території, залучення іноземного капіталу і контролю за іноземними інвесторами, стимулювання розширення підприємницької та господарської діяльності для місцевих органів влади через формування відповідної регіональної фіскальної політики [2].

Система нормативно-правового регулювання Великобританії характеризується відсутністю єдиного закону, що регламентує інвестиційну діяльність. Особливістю її також є першочергове завдання захисту прав інвесторів та сприяння безперервному і швидкому нагромадженню капіталу в інтересах стейкхолдерів, що в результаті призводить до розвитку виробничої сфери [1].

У Німеччині важливу роль в системі правового регулювання відведено інвестиційним компаніям. Інвестиційні компанії позиціонуються як кредитні установи, а їх діяльність регламентується окремим законодавством. Тут також не передбачено єдиного закону або державного органу для регулювання інвестиційної діяльності [1].

Особливим аспектом японської моделі управління інвестиціями є здійснення фінансування проектів, спрямованих на інвестування в інфраструктуру відповідно до потреб конкретних суб'єктів підприємницької діяльності. Координуються ці проекти консультативними радами, що формуються державою. Для урядових організацій даної країни характерно те, що за необхідності розширення масштабів виробництва, певна галузь на законодавчому рівні набуває особливого статусу, який надає їй право адміністративної координації інвестицій на певний часовий період. Після закінчення встановленого періоду цей режим може бути скасований, тобто можна судити про те, що даній країні притаманний капіталоутворюючий характер інвестиційної політики. Значним плюсом представленого процесу є можливість акумулювання вагомих обсягів фінансових ресурсів для ефективного інвестування [3].

В країнах з високим економічним розвитком широкого застосування набули інструменти фіскального стимулювання інвестиційної активності. Це пояснюється тим, що вони мають ряд переваг порівняно з прямим бюджетним фінансуванням, а саме: незалежність та автономія у можливостях ухвалення рішень для приватного сектору щодо пріоритетів здійснення інвестиційної та інноваційної політик; уникнення формування ринку інноваційної продукції, що здатен функціонувати лише за штучної підтримки держави; зниження рівня бюрократії в системі органів державної влади; відсутність залежності від послідовності стадій бюджетного процесу та необхідності затвердження асигнувань, а також узгодження інтересів різних відомств і ухвалення законодавчих актів; активізація та мотивування інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств різних промислових галузей, базуючись на дотриманні принципів справедливості та ефективності господарського процесу [4].

Наприклад, США використовують такі пріоритетні напрями фіскальної політики: збільшення бази оподаткування, зменшення найбільших значень ставок оподаткування, скорочення фіскальної функції податків через превалювання інших функцій, лібералізація ставок оподаткування, однакове податкове навантаження при однаковому рівні доходу незалежно від форми інвестування [5]. З метою мінімізації наслідків кризових явищ для економіки країни пріоритетно відбуваються спроби зменшити податкові пільги для запобігання можливості платників зменшити свої податкові зобов'язання. Однак такі заходи не стосуються тих суб'єктів господарювання, які займаються реалізацією пріоритетних інноваційних проектів, а також підтримують рівень обсягів інвестування, вони, як правило, мають право на додаткові податкові преференції [6]. Також у США в рамках програми формування робочих місць The American Jobs Act надаються податкові пільги на капітальні інвестиції.

Механізм стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів у Великобританії схожий за принципом побудови на американський, проте йому притаманні певні особливості. Наприклад, ставки податку на прибуток корпорацій встановлюються щорічно на фінансовий рік, який завершився. Корпораціям надано право всі витрати на НДДКР відносити на витрати виробництва незалежно від розміру. Також англійська податкова система містить вагомий перелік податкових пільг. Зокрема це стосується таких податків, як оподаткування дивідендів компаній та податок з прибутку на приріст капіталу [5]. Підсумовуючи, слід зазначити, що для сучасного етапу прояву кризових явищ характерне зберігання тенденції до податкового стимулювання інвестиційної активності та формування інвестиційного ресурсу [6].

Уряд Німеччини широко використовує неоподатковувані надбавки на виробництво товарів за рахунок інвестицій, а також інвестиції у сферу НДДКР, зменшення ставок корпоративного податку, зміна податкової структури, зменшення податку на дохід і прибуток з одночасним збільшенням податку на споживання та додану вартість [5].

Для податкової системи Франції характерний значний перелік різноманітних стимулів інвестиційно-інноваційної діяльності. Пільгова податкова політика в цій країні практикується з 90-х рр. Зокрема вона стосується користування коштами податкового кредиту для проведення досліджень, періодично підвищується його найбільший розмір, спрощується послідовність та процедура отримання права на пільги, формуються більш сприятливі умови для венчурних компаній. Також таким суб'єктам господарювання надається право нараховувати податковий кредит на підставі приросту витрат на НДДКР стосовно загальної суми витрат, які були здійснені в попередні роки [5]. Зокрема, урядом Франції встановлено преференційний податковий режим для підприємств у спеціальних зонах підприємницької діяльності (у районі Дюнкерка, Ля Сіота, Ля Сена). Податкові пільги діють також для підприємств, які виконують програму підготовки кадрів на виробництві, а також фірмам, що здійснюють діяльність в рамках програми науково-технічних досліджень (30 % від щорічного приросту витрат на науково-дослідні потреби) [7].

Важливим для України є також досвід Франції щодо реалізації спеціальної програми залучення іноземних інвесторів у розвиток науково-дослідних центрів країни. Пріоритетність для одержання урядової фінансової підтримки надається підприємствам, які інвестують у проектно-конструкторські розробки, системи управління та засоби математичного забезпечення; у виробничу сферу районів за межами "великого Парижу"; компаній, що надають не менше ніж тридцять робочих місць в перші три роки функціонування. Субсидії надаються у відповідності до оподаткованого доходу компанії, проте в реальності оподаткуванню підлягає лише п'ятдесят відсотків їх величини, а друга половина враховується в суму амортизаційних відрахувань підприємства. Пільговий режим при цьому поширюється на субсидії, які спрямовуються на розвиток науково-технічного прогресу та у фонд амортизаційних відрахувань [8].

Лідруючі позиції по залученню зовнішніх інвестицій у світі займає КНР, що досягається завдяки формуванню та застосуванню широкого кола спеціальних податкових, митних та інших видів фінансових інструментів. Існують спеціальні пільги для галузей матеріального виробництва, які визначені пріоритетними для держави. До них належать: машинобудування, електроніка, сільське господарство тощо. Незважаючи на низький рівень комерціалізації, більшу частину бюджетних інвестицій уряд Китаю спрямовує у суспільно важливі сфери, що надає цьому виду інвестицій вагомості у забезпеченні прискореного економічного зростання цієї країни [8].

Важливим є досвід Швеції щодо використання державної системи пільгового оподаткування на інвестиційні резерви. Відповідно до цієї системи компаніям було дозволено відраховувати в інвестиційні резерви майже сорок відсотків усіх неоподаткованих комерційних прибутків.

Створення інвестиційних резервів змотивувало розвиток науково-технічного прогресу в даній країні.

Інституційне сприяння інвестиційному розвитку держави здійснюється шляхом формування відповідної інвестиційної політики, а також через створення та ефективне функціонування спеціальних інституцій (агентств) просування інвестицій.

Важливу роль у залученні інвестицій та реалізації обраного курсу інвестиційної політики відіграють окремі структури – інвестиційні інституції. Наприклад, у Франції фінансування економічного розвитку забезпечує Міністерство наукових досліджень і технологій та Національний центр наукових досліджень Франції. Слід наголосити на важливості діяльності такого інституту як АНВАР, що пов'язано з підтримкою і розвитком технологічної кооперації в межах європейського співтовариства на рівні підприємств і дослідницьких лабораторій. АНВАР здійснює експертизу проєктів, представлених в межах окремих загальноєвропейських програм підприємствами Франції. За умови позитивної оцінки таких проєктів АНВАР забезпечує сорок відсотків фінансування з боку державних організацій [8].

Інвестиційне партнерство Канади (IPC) [1] створено у 1996 році як один з кроків федеральної інвестиційної стратегії, покликаної залучати прямі іноземні інвестиції в країні. IPC реалізує федеральну інвестиційну стратегію Канади. Тісно співпрацює з провінціями, територіями та основними муніципалітетами. За організаційною формою – це партнерство департаменту промисловості Канади та Департаменту закордонних справ і міжнародної торгівлі (DFAIT). IPC підвітне двом міністрам і двом заступникам міністрів різних департаментів у рівних умовах.

Першопочатком було створення між Департаментом промисловості Канади та DFAIT партнерства з інвестицій у формі спільної венчурної організації, об'єднуючи разом людські та фінансові ресурси. 19 федеральних департаментів та агенцій мають свою частку в інвестиціях і представлені у Правлінні заступників міністрів IPC. Партнерство також співпрацює, як з провінційними та територіальними урядами, так і з ключовими муніципалітетами. Робочий контакт підтримується за допомогою робочих зустрічей, офіційних консультацій і брифінгів.

Основними напрямками федеральної інвестиційної стратегії є: формування сприятливого інвестиційного клімату; розвиток стратегічного маркетингу та формування комунікаційного плану; впровадження конкретних інвестиційних програм; управління партнерством.

Польська агенція з інформації та іноземних інвестицій (Polish Information & Foreign Investment Agency (PAiIZ)) [9] являє собою новоутворену організацію від злиття Polish Information Agency (PAI) і Polish Agency for Foreign Investment (PAIZ). Необхідність створення цієї агенції було зумовлене потребою координування тих видів діяльності, які сприяють економічному розвитку країни. Це інституція так званої «третьої генерації», яка повинна була займатися пошуком інвесторів на рівні секторів економіки, згідно зі стратегічними пріоритетами економічного розвитку країни. Результати діяльності PAiIZ знайшли своє відображення у формуванні принципів інформаційної політики на подальші роки. Сучасні науковці наголошують, що сучасна Польща формує свій позитивний інвестиційний імідж, спираючись на сприятливий інвестиційний клімат завдяки захисту інвестицій від нелегальної експропріації; можливості вільного обміну національної валюти в місцевих банках; можливості конвертації або репатріації прибутку; можливості купівлі нерухомості або земельних ділянок іноземними інвесторами тощо [10].

Список використаних джерел: 1. Гоцуляк Л. В. Інвестиційна політика розвинених країн в умовах становлення інноваційної економіки. Ефективна економіка. 2014. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3330>. 2. Бойчук Р. П. Окремі проблеми становлення інвестиційного права України. Право та інноваційне суспільство. 2016. № 1 (6). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/Boichuk6.pdf>. 3. Адаменко І.П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни. Бізнес-інформ. 2014. № 3. С. 341-345.

4. Блискавка Т. Зарубіжний досвід фіскального регулювання інноваційного процесу в економічно розвинених країнах. Дослідження міжнародної економіки: Збірник наукових праць. 2011. Вип. 1(66). С. 155-165. 5. Литвиненко Я. В. Податкова політика. Київ : МАУП, 2003. 224 с. 6. Innovations in taxation: A new forum for tax reform professionals. Fiscal reform & Economic Governance. URL : <http://www.fiscalreform.net>. 7. Государственное регулирование экономики: опыт пяти стран / Ступин В., Хохлова Т., Шадрин А и др. Институт экономики переходного периода. Москва, 1999. 196 с. 8. Затонацька Т. Світовий досвід формування державної інвестиційної політики та механізмів її реалізації. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. Вип. 9 (161). С. 6-10. 9. Polish Information & Foreign Investment Agency/ Yearbook 2003. Warsaw. PAIIZ, 2004. 10. Коваль Г. І., Дударчук Т. Ю. Прямі іноземні інвестиції в країнах із перехідною економікою. Науковий вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. 2007. № 7. С. 110–115.

УДК 658.8:332

Самійленко Г.М., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та державного управління

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

МАРКЕТИНГОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУР

Ключові слова: маркетинг, кластер., кластерні структури, маркетингові інструменти, кластерні утворення, маркетингове забезпечення

Сучасні тенденції економічного розвитку країн визначаються закономірностями та напрямками глобалізаційних процесів, які супроводжуються появою та формуванням нових інтеграційних зв'язків та новітніх організаційних форм господарюючих суб'єктів, до яких можна віднести і кластерні утворення. Функціонування економічно розвинутих країн свідчить, що постійним елементом ринкової діяльності є маркетинг, який пронизує та супроводжує протікання різноманітних бізнес-процесів та їх зміни, в тому числі і формування кластерних структур. В Україні ж сьогодні склалася інша ситуація: процес кластеризації підприємств здебільшого планується та здійснюється без врахування маркетингової специфіки їх діяльності, що негативно впливає на ефективність кластерних об'єднань. Такі об'єднання здійснюються для досягнення переваг та реалізації спільної діяльності, здатні забезпечувати умови переходу до нової економіки відкритого типу [1, с. 15], а також спрямовані на адаптацію до сучасних ринкових умов та сприяють розвитку підприємництва в глобалізаційних вимірах [2, с. 587]. Однак при всій популярності сьогодні і досі не існує єдиної думки, єдиного підходу до розуміння та визначеності поняття «кластер» [3].

Важливим питанням постає й оцінка ефективності певного процесу, в межах даної роботи ефективність стосується кластерних структур та її залежність від застосування маркетингових підходів та інструментів.

До характерних рис успішної, ефективної діяльності кластерів можна віднести [4]:

- орієнтація на ринкові потреби, яка є основою для формування стратегії діяльності підприємств кластера;
- досягнення відповідності між стратегіями окремих виробничих та операційних систем та регіональною стратегією розвитку;

- співробітництво та кооперація, які сприяють утворенню стійких зв'язків, а також стимулюють до пошуку нових, кращих методів роботи;

- встановлення та налагодження взаємодії між підприємствами-учасниками кластера, яка дозволяє розглядати його як єдину систему, що в свою чергу є значною перевагою порівняно з підприємствами, які функціонують самостійно, позаоб'єднанням.

Дослідження існуючих наукових робіт відносно сутності кластеризації та реалізації цього процесу на практиці засвідчує відсутність теоретико-методологічних засад доречності створення кластера з точки зору маркетингового підходу, який полягає в створенні такої моделі об'єднання учасників, яка орієнтована на максимальне задоволення потреб регіонального ринку певними продуктами, послугами або роботами. З цієї позиції, основною умовою застосування маркетингових інструментів на етапі обґрунтування створення певного кластера та його діяльності, буде пов'язання інтересів підприємств-учасників кластерів з потребами їх споживачів.

Обґрунтування доцільності створення кластера з точки зору маркетингового підходу, маркетингової підтримки та супроводу його діяльності можна визначити як маркетингове забезпечення кластерних структур. Тобто, це процес використання маркетингових інструментів з метою спрямування бізнес-процесів на досягнення найбільш повного задоволення споживачів регіонального ринку за рахунок максимального наближення якості та ціни продукту, який створюється кластерним утворенням.

Маркетингове забезпечення кластерних структур включає в себе:

- структуру та цільовий характер маркетингового забезпечення, які складаються, по-перше, зі створення інформаційної бази, що включає в себе ідею кластера, його будову та сферу діяльності, сформовану стратегію розвитку та маркетингову політику; по-друге, розробку та впровадження такого комплексу маркетингу, який би співвідносив бізнес-інтереси учасників кластерного об'єднання та споживачів певного ринку;

- ринкові фактори кластера та середу його функціонування, яка являє собою складну систему та залежить від великої кількості чинників ринку, врахування яких необхідно здійснювати на всіх етапах кластеризації;

- кластер як систему з врахуванням внутрішньої будови та відносин між його учасниками: полягає в розгляді кластерних структур одночасно як ринкових утворень та як об'єктів впливу маркетингу. Тому структура кластера та процес взаємовідносин його учасників повинні бути оптимальними відповідно до мети кластеризації, так як від цього залежить створення такої продукції або послуги, які відповідають ринковим потребам. А також маркетингове забезпечення повинно бути спрямоване на створення продукту, що відповідає ринковим потребам та вимогам і до того ж не суперечить стратегії та позиціонуванню кластера.

Таким чином, під маркетинговим забезпеченням кластерних структур слід розуміти сукупність заходів, спрямованих, по-перше, на обґрунтування доцільності створення кластера та створення його оптимальної структури в існуючому ринковому середовищі; по-друге, створення необхідних умов для ефективного функціонування кластера та задоволення ринкових потреб.

В сучасних економічних умовах маркетинг повинен стати провідним інструментом при формуванні та подальшій діяльності кластерних структур. Маркетинг в кластерах – це колективна діяльність з просування продукції чи послуг кластера на місцевому чи закордонних ринках [5]. Створення кластерного утворення без застосування маркетингового підходу наразі може привести до погіршення його ринкових позицій, а при подальшому функціонуванні – до зниження конкурентоздатності та ефективності, припинення існування. Практична реалізація маркетингового забезпечення як системи елементів, процедур, маркетингових інструментів спрямовуватиме функціонування кластера на досягнення максимального рівня відповідності між якістю продукту та споживчими потребами ринку. Таким чином, маркетингове забезпечення дозволить використовувати інструменти кластеризації для формування структури

кластеру, стратегії функціонування та його розвитку, визначення переліку продукції або послуг та регулювання попиту на них.

Список використаних джерел: 1. Горник В.Г., Дачій Н.В. Інвестиційно-інноваційний розвиток промисловості: монографія. К.: Вид-во НАДУ, 2005. 200 с. 2. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / відпов. ред. Ю.В. Кіндзерський. К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. 408 с. 3. Самійленко Г.М. Основні характеристики та синергетичний ефект кластерних структур регіону. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. Чернігів. нац. технол. ун-т : ЧНТУ, 2020. № 3 (23). С. 83-92. 4. Войнаренко, М. П. Кластерные технологии в системе развития предпринимательства, интеграции и привлечения инвестиций. URL: <http://www.unecse.org/fileadmin/DAM/ie/wp8/documents/voynarenko.pdf>. 5. Орлик О.В. Механізм розвитку кластерних структур та стадії їх життєвого циклу. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія «Економіка». Вип. 6(3), 2012. С. 30-37. URL: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201263/30-37.html>.

УДК 330.526[332:004]

Самойлович А.Г., аспірантка кафедри менеджменту і державної служби

Науковий керівник: **О.В. Попело**, д-р екон. наук., доцент кафедри менеджменту і державної служби.

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ключові слова: *дистанційна зайнятість, цифрова економіка, тренди цифрової економіки, віддалена робота, регіональна економіка.*

Використання технологій в організації бізнес-процесів змінює характер зайнятості та відкриває нові можливості для працевлаштування і розвитку як регіональної, так і національної економіки. Якщо до початку пандемії коронавірусу лише одинці розмірковували над тим, які теоретичні переваги має дистанційна зайнятість та яким чином можливо організувати роботу віддалено, то із запровадженням загальнонаціональних локдаунів та постійних самоізоляцій роботодавці по всьому світу буквально були змушені організувати роботу працівників на умовах дистанційної зайнятості з метою збереження робочих місць та бізнесу в цілому.

Можливість виконувати ту чи іншу роботу віддалено залежить від її складу, специфіки, необхідності застосовувати спеціальне обладнання та матеріали. Багато фізичних або ручних занять, а також тих, що вимагають використання стаціонарного обладнання, не можна робити віддалено. Сюди входять надання допомоги, експлуатація техніки, використання лабораторного обладнання та обробка клієнтських операцій у магазинах. Навпаки, такі дії, як збір та обробка інформації, спілкування з іншими, навчання та консультування та кодування даних теоретично можуть здійснюватися віддалено [1].

Крім того, під час пандемії роботодавці виявили, що, хоча деякі завдання можна виконати віддалено в умовах кризи, вони набагато ефективніше виконуються особисто. Ці заходи включають інструктаж, консультування та надання порад і зворотного зв'язку; побудова відносин із клієнтами та колегами; залучення нових працівників до компанії; ведення переговорів та прийняття критичних рішень; навчання та кураторство; робота, яка виграє від

співпраці, наприклад, інновації, вирішення проблем і творчість. Наприклад, навчання, що здійснюється дистанційно, вимагає значного переосмислення діяльності для отримання результатів, подібних до тих, що були б досягнуті особисто [1]. Можливість віддаленої роботи у певних секторах обумовлена також високою часткою працівників, які мають вищу освіту.

Дистанційна робота - це форма зайнятості, за якої виконання роботи відбувається у віддаленні від традиційного робочого місця, із гнучким режимом робочого часу і використанням ІТ як основи організаційних зв'язків. За методологією міжнародної організації ІТАС (International Telework Assosiation & Council) до категорії дистанційно зайнятих відносять дві групи працівників: надомних працівників (home based telework), які хоча б один робочий день на тиждень виконують свої трудові обов'язки у себе вдома та мобільних працівників (mobile telework) – спеціалісти, які повністю або частково виконують свої трудові обов'язки поза домом або робочим місцем в офісі, у відрядженнях, на об'єктах замовників/клієнтів [2].

В Україні дистанційна зайнятість здебільшого розповсюджена у системі call-центрів – спеціалізованих телекомунікаційних центрів, які надають консультаційні та інформаційні послуги клієнтам Інтернет- та інших компаній. Специфіка їх роботи полягає у тому, що основні офіси компаній розташовані в Києві та інших великих містах, а центри технічної підтримки – в маленьких містах, де рівень заробітної плати та ціни за оренду приміщення значно нижчі. Організація дистанційної роботи потребує окремого ізольованого приміщення, оснащеного технологічним та офісним обладнанням (телефон, комп'ютер тощо).

Попри всі переваги, які надає віддалена робота як працівникам, так і роботодавцям, така форма зайнятості є проблематичною для людей, які не володіють достатньою самодисципліною або потребують активного міжособистісного спілкування у процесі роботи. Тому для ефективного використання дистанційної зайнятості роботодавцю необхідно чітко визначити методи, критерії оцінки обсягів та якості виконуваних робіт, строки виконання робіт тощо.

Таким чином, розвиток дистанційної зайнятості збільшує мобільність трудових ресурсів шляхом створення нових робочих місць, а також сприяє використанню потенційних можливостей людей, які через низку причин не можуть бути традиційно зайняті.

Таблиця 1 – Переваги та недоліки дистанційної зайнятості

	Для працівників	Для роботодавців
Переваги	<ul style="list-style-type: none"> – можливість працевлаштування для людей з обмеженими можливостями, студентів, молодих матерів, людей літнього віку; – економія часу та коштів на щоденні поїздки на роботу; – гнучкий графік робочого часу; – можливість створення індивідуальних умов на робочому місці; – можливість ефективного поєднання робочих, сімейних, особистих інтересів; – можливість працевлаштування для людей з віддалених районів; – розширення можливостей зайнятості; – скорочення захворюваності, особливо на вірусні інфекції внаслідок зменшення контактів з оточуючими; 	<ul style="list-style-type: none"> – зниження накладних витрат на оренду офісних, виробничих приміщень і створення нових робочих місць; – підвищення ефективності праці надомних працівників; – гнучкість використання трудових ресурсів; – можливість зберегти у штаті працівників, які не можуть у подальшому виконувати свої трудові обов'язки на підприємстві; – отримання певних податкових та державних пільг за створення нових робочих місць, у т.ч. для людей з обмеженими можливостями; – можливість організувати бізнес-процеси в умовах локдауну;
Недоліки	<ul style="list-style-type: none"> – недостатня самодисципліна; – складнощі та непорозуміння, які виникають з боку членів сім'ї; – необхідна наявність спеціальної техніки та інформаційних систем; 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність контролю за виконанням завдання;

В Україні легалізовані різні види зайнятості, визнані підприємницька та індивідуальна трудова діяльність, сімейний підряд, фермерське господарство, кооперативи і товариства різних типів. Проте відсутність законодавчого визначення такого виду зайнятості, як дистанційна унеможливує будь-яке правове регулювання його використання, а отже значно обмежує права та створює загрози, як для працівників, так і для роботодавців.

Список використаних джерел: 1. What's next for remote work: An analysis of 2,000 tasks, 800 jobs, and nine countries URL:<https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/whats-next-for-remote-work-an-analysis-of-2000-tasks-800-jobs-and-nine-countries/> Дата звернення 04 травня 2021 р.
2. Опыт США в развитии домашней занятости и в трудоустройстве инвалидов URL: http://www.vneshmarket.ru/content/document_r_2665547E-325E-4032-A7A9-CE2AA1F1686C.html

УДК 657.6

Сизоненко Н.Ю., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Т.В. Клименко**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

Ключові слова: *аудиторські послуги, аудит, якість аудиторських послуг, контроль якості надання аудиторських послуг, чинники впливу на якість аудиторських послуг*

В сучасних умовах розвитку економіки України фінансова звітність багатьох компаній дуже ретельно та прискіпливо аналізується та перевіряється. Саме тому аудит сьогодні є вкрай важливим і має високий попит, відповідно й вимоги до якості надання аудиторських послуг пропорційно зростають. Питання покращення якості аудиторських послуг важливе не тільки для користувачів цих послуг та органів державної влади, а й для самих аудиторів, які, перш за все, зацікавлені в розвитку та розширенні ринку аудиторських послуг, зростанні престижу професії аудитора. Тому, беручи до уваги все вище перелічене, стає зрозуміло, що забезпечення якості аудиторських послуг є актуальним питанням, дослідження якого має задовольнити невідкладну потребу у розробці методів забезпечення якості, способів і прийомів її контролю.

Для початку необхідно розібратись в самому понятті «якість аудиторських послуг». Зауважимо, що науковці так і не дійшли одностайної думки щодо трактування цього поняття. Так, В. Драчук визначає якість аудиторських послуг як «...системне дотримання реальної професійної незалежності, вимог чинного законодавства та стандартів аудиту, дотримання Кодексу професійної етики і професійної діяльності в сфері аудиту» [1]. Натомість, О. Редько описує це поняття як сукупність певних критеріїв, котрі замовник аудиторських послуг визначає з метою отримання аудиторських послуг належної саме для нього якості, а саме:

- точність, обґрунтованість аудиторського висновку та консультацій;
- виявлення максимально можливої кількості помилок та невідповідностей як в обліку, так і в звітності;
- гарантування відсутності можливості накладення штрафних санкцій від контролюючих органів;
- оцінювання якості знань і продуктивності роботи управлінського персоналу;
- виявлення шахрайства з боку працівників;

- надання консультацій, які сприятимуть зменшенню розміру податків, витрат і зростанню прибутку;
- мінімально можливі терміни надання аудиторських послуг;
- повна конфіденційність щодо виявлених недоліків [2].

Зрозуміло, що якість надання аудиторських послуг повинна бути скоординована системою зовнішнього контролю, що врегульована законодавчо. Згідно Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 № 2258-VIII «контроль якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності, які мають право проводити обов'язковий аудит фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес, проводиться Інспекцією» [3]. Також цим нормативним актом визначено, що «контроль якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності, які надають послуги із обов'язкового аудиту фінансової звітності (крім суб'єктів аудиторської діяльності, які мають право проводити обов'язковий аудит фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес), проводиться Аудиторською палатою України»[3].

Одним з найефективніших методів підвищення якості аудиторських послуг вважається підвищення відповідальності як аудиторських фірм, так і безпосередньо самих аудиторів. Так, у Законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» зазначено, що «підставою для притягнення аудитора... до професійної відповідальності є вчинення ним професійного проступку» [3]. У такому разі застосовується одне з таких стягнень, як: попередження, зупинення права на надання аудиторських послуг строком від одного місяця до трьох років, офіційна заява Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю або АПУ про невідповідність аудиторського звіту вимогам законодавства, накладення штрафу та виключення аудитора з Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності з надання аудиторських послуг [3].

Не менш важливим чинником підвищення якості аудиторських послуг є розвиток системи внутрішнього контролю якості аудиторських послуг всередині аудиторської мережі, функціонування якої має базуватися на сукупності принципів, зокрема: орієнтація діяльності на підвищення якості послуг, які надаються; принцип відповідальності; збалансованість, своєчасне сповіщення про відхилення та невідповідності; принцип системності; розподіл обов'язків; дотримання норм Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг та норм аудиторської етики.

Проведений Аудиторською палатою України контроль якості надання аудиторських послуг показав, що більшість аудиторських фірм, що підлягали перевірці, мають власну систему контролю якості. Однак оскільки сьогодні Україна йде в напрямку євроінтеграції, то і аудиторські фірми прагнуть розширити свою клієнтську базу, тому в своїй діяльності намагаються дотримуватися принципів МСА. Проте, через неповне та недосить чітке виконання цих вимог, виникають певні труднощі та недоліки при впровадженні системи контролю якості аудиторських послуг:

- плани аудиту здебільшого представлені у вигляді стандартних аудиторських програм і тому не враховують сучасні вимоги;
- виконання поставлених завдань не супроводжується процедурою, котра б надавала керівникам впевненість, що виконавці завдання дотримуються етичних вимог;
- не розділяється поняття моніторингу відповідності політики та процедури контролю якості з поточним керівника групи аудиторів.

Отже, враховуючи все описане, можна стверджувати, що якість аудиторських послуг є безумовно важливим і вагомим фактором. Проведене дослідження дало змогу поглибити знання та явлення про якість аудиторських послуг. Якість аудиторських послуг – це виконання базового принципу інституціональної концепції аудиту – забезпечення розумної впевненості в

тому, що аудиторська діяльність здійснюється з дотриманням нормативно-правових актів українського законодавства, професійних стандартів аудиту, норм аудиторської етики і у відповідності до очікувань основної групи користувачів.

На жаль, розглянута система зовнішнього контролю якості аудиторських послуг України не дає потрібного результату і тому якість аудиторських послуг, в першу чергу, залежить від самих аудиторів. Тому, вважаємо, що для того, щоб вітчизняні аудиторські фірми могли вийти на міжнародний ринок та скласти достойну конкуренцію зарубіжним колегам, необхідно зміцнити нормативну базу, зберегти основоположні принципи аудиторської діяльності, постійно підвищувати професійну компетентність аудиторів та сприяти розвитку високоякісної системи комп'ютеризації аудиту.

Список використаних джерел: 1. Драчук В.Ю. Контроль якості аудиторських послуг в Україні: проблеми та шляхи вирішення. URL: http://www.rusnauka.com/26_WP_2012/Economics/7_116377.doc.htm. 2. Редько О. Якість аудиторських послуг: філософія та міфологія. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2009. №1. С. 46-53. 3. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>.

УДК 657 (430)

Сизоненко Н.Ю., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Т.В. Клименко**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА АУДИТУ В НІМЕЧЧИНІ

Ключові слова: *бухгалтерський облік, аудит, аудиторська діяльність, інститут аудиту, Німеччина*

Зародження і розвиток бухгалтерського обліку є невіддільною складовою всієї історії розвитку суспільства. Стрімкий розвиток та розповсюдження бухгалтерії відповідно викликає потребу висвітлити її історію зародження і розповсюдження по всьому світу.

На сьогоднішній день бухгалтери більшості країн світу аналізують історичні документи та книги, адже дослідивши та проаналізувавши історію науки можливо збагнути та усвідомити хити та недоліки, що мали місце в сфері утворення і ведення обліку в минулому та існують і в сучасному періоді.

Значний внесок в загальносвітовий розвиток системи бухгалтерського обліку зробила і така країна, як Німеччина. Як відомо, Німеччина – високорозвинена західноєвропейська країна, яка характеризується високим соціально-економічним та інтелектуальним потенціалом. Вона має давні традиції бухгалтерської справи.

У Німеччині перші кроки із запровадження аудиту датовані 1870 роком, коли доповненням до Закону «Про акціонерні товариства» було встановлено вимогу, що наглядом радам необхідно було перевіряти Баланс, Звіт про прибутки й доповідати про результати перевірки на загальних зборах акціонерів [1]. Але у цьому Законі не містилося вимог щодо способу організації такої перевірки: або це мала бути внутрішня перевірка (ревізорами – працівниками цього підприємства), або необхідно було залучати зовнішніх ревізорів. Проте, пізніше у німецькому законодавстві все ж таки передбачили проведення зовнішнього аудиту [2].

14 серпня 1884 р. у Німеччині створюють Інститут бухгалтерів-ревізорів. Інститут функціонував на кошти банків і представляв інтереси великого фінансового капіталу.

У німецькій школі виділяли три напрямки вивчення Балансу: 1) економічний аналіз; 2) юридичний аналіз, що привело до створення бухгалтерської ревізії; 3) популяризація знань про баланс серед акціонерів [2].

Саме в Німеччині наприкінці XIX ст. виник науковий напрямок – балансоведення. При цьому, вперше саме німецькими юристами тих часів сформульовані основоположні вимоги до балансу: правдивість, ясність, точність, повнота, наступність, єдність балансу [2].

З 1908 року розпочата спеціальна підготовка бухгалтерів-ревізорів при Лейпцизькій вищій комерційній школі, до того ж, строк навчання складав 1 рік, а до зарахування підлягали тільки кандидати з вищою економічною освітою та досвідом бухгалтерської роботи.

За результатами дослідження історії становлення аудиторських інституцій у Німеччині, виявлено, що в 1932 році був створений Інститут аудиторів, у результаті передачі йому повноважень раніше існуючого Інституту ревізії. Інститут аудиторів функціонував до 1945 року, а по закінченні Другої світової війни був заснований Дюссельдорфський інститут аудиторів, який у 1954 році був перейменований в Інститут аудиторів Німеччини.

Основними завданнями Інституту аудиторів є: сприяння розвитку аудиторської професії та забезпечення країни висококваліфікованими кадрами, розробка єдиних професійних принципів і норм, контроль за дотриманням цих норм усіма представниками аудиторської професії. Для аналізу проблем, що виникли у роботі Інституту аудиторів, при ньому організовувалися спеціалізовані комітети, які включали досвідчених і почесних представників аудиторської професії. Результати цих обговорень публікуються у спеціальному журналі [2].

У середині XX століття в Інститут аудиторів добровільно входять майже 80% усіх представників цієї професії. Головною умовою членства є добровільне, але невідхильне додержання професійних правил, в тому числі дотримання етичних норм [2].

На сьогодні для позначення професії аудитора у ФРН використовується термін «*віртушафтспрюфер*», що буквально означає «*контролер економіки*». Законодавством Німеччини визначено, що аудитор є представником вільної професії, його завдання полягає у здійсненні виробничо-економічного контролю, особливо річних фінансових звітів підприємств, та поданні інформації про результати такого контролю [3].

Зауважимо, що вплив держави на аудиторську діяльність Німеччини проявляється в тому, що всі аудитори та аудиторські фірми повинні в обов'язковому порядку бути членами Аудиторської палати. Це дозволяє: забезпечити захист професійних інтересів аудиторів і сприяє зростанню авторитету аудиторської професії; надавати консультаційну та правову допомогу членам палати; підвищувати кваліфікацію аудиторам; контролювати аудиторську діяльність та сприяти навчанню нових аудиторських кадрів. Членами Аудиторської палати, поряд з аудиторами, є й керівники, члени правління та інші відповідальні працівники аудиторських фірм, незалежно від того, чи вони зайняті безпосередньо аудитом [2].

З 1 січня 1986 р. професійні аудиторські норми приведені у відповідність із 4, 7 і 8 директивами Ради європейських Співтовариств, як і норми бухгалтерського обліку й звітності. Право проведення аудиторських перевірок закріплене тільки за офіційно уповноваженими аудиторами, а також офіційно уповноваженими аудиторськими фірмами [2].

Механізм підготовки аудиторів досить складний, оскільки вимоги до претендентів є досить високими: щоб бути допущеним до іспиту, кандидат зобов'язаний мати вищу освіту по одній із визначених спеціальностей і 6-річну практику у галузі економіки (при цьому не менше 4 років брати участь у виконанні певних контрольних функцій). Як виняток, допускаються до іспиту кандидати, які не мають закінченої вищої освіти, але у них є не менше ніж 10-річний стаж у якості

аудитора-асистента або іншого працівника в аудиторській діяльності. Необхідно зауважити, що кандидат має мати громадянство країни відповідно до ст. 116 Конституції ФРН [4].

Екзаменаційні комісії формуються владою федеральних земель, при цьому питання про допуск до іспиту претендента вирішує комісія, яка також має право вимагати у кандидата додаткові відомості й рекомендації. Допущені до іспиту надають письмову наукову працю за фахом, а також виконують три письмові роботи в присутності екзаменаторів і усну частину іспиту. У разі успішного складання іспитів, видається документ, який засвідчує професійний статус аудитора. Після одержання цього документа аудитори стають членами Аудиторської палати, яка веде реєстр аудиторів, аудиторських об'єднань, що прийняли присягу контролерів бухгалтерських книг, а також їх товариств. Кожен аудитор має власну печатку, яка ідентифікує професійний статус і позицію, фундаментовану на законодавчих приписах.

Отож, враховуючи вище перелічене, можемо констатувати, що система бухгалтерського обліку та інститут аудиту Німеччини має давні традиції і орієнтована на чітке дотримання норм законодавства. Держава створювала загальноприйняті умови господарювання, які стали обов'язковими для всіх господарюючих суб'єктів і повинні суворо дотримуватися. Важливим елементом німецького бухгалтерського законодавства став принцип обов'язковості, який забезпечив можливість надання бухгалтерських документів відповідно до податкових законодавств. Для німецької бухгалтерської практики ХХ-ХХІ ст. стали характерні дві особливості: готовність прийняти державне втручання в економічну діяльність компанії та сильні традиції антиіндивідуалізму. Внаслідок цього постачальниками капіталу стали банки, котрі створили власні аудиторські фірми і зобов'язують їх до співпраці з ними, надаючи необхідну фінансову інформацію. Сьогодні, маючи висококласних спеціалістів, Німеччина займає одну з домінуючих позицій в сфері бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел: 1. Würdinger H. Aktien und Konzernrecht / C. F. Müller, 1966. 334 s. 2. Лучко М.Р., Бенько І.Д. Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах : навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 370 с. 3. Соколов Я. В. История развития бухгалтерского учета. Москва: Финансы и статистика, 2004. 272 с. 4. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland / 23.05.1949. URL: <https://www.gesetzeiminternet.de/gg/BJNR000010949.html#:~:text=Art%2020,Gewalt%20und%20der%20Rechtsprechung%20ausge%C3%BCbt>.

УДК 336.2

Синельник К.Д., здобувачка вищої освіти 1 курсу магістратури, група МФАМп-201

Науковий керівник: **О.С. Сакун**, д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Ключові слова: *оплата праці, оподаткування, податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, соціальна пільга*

Податкова система України розвивається під впливом різноманітних політичних, економічних та соціальних чинників. Зараз в умовах пандемії та періодичного локдауну, підприємства намагаються мінімізувати свої витрати, деякі з них шляхом скорочення штату або відправляючи робітників у відпустку за власний кошт. Для робітників же, навпаки, збереження роботи та отримання матеріальної винагороди за виконану працю є головною метою. Але

законодавчо встановлено, що частину цієї винагороди отримує держава. Остання, отримує її шляхом надходження податків до державного бюджету.

Відповідно до ПКУ із заробітної плати утримуються такі податки як: податок на доходи фізичних осіб та військовий збір.

Під час нарахування доходів у формі заробітної плати база оподаткування визначається як нарахована заробітна плата, зменшена на суму страхових внесків до Накопичувального фонду, а у випадках, передбачених законом, – обов'язкових страхових внесків до недержавного пенсійного фонду, які відповідно до закону сплачуються за рахунок заробітної плати працівника, а також на суму податкової соціальної пільги за її наявності[1].

Одним із центральних прямих загальнодержавних податків в Україні є податок на доходи фізичних осіб, який стягується з доходів, отриманих фізичними особами, як на території держави, так і за її межами. Податок на доходи фізичних осіб є значним та важливим механізмом розподілу фінансових ресурсів між фізичними особами та бюджетом держави [2]. Ставка податку складає 18% та встановлюється на загальнодержавному рівні.

На важливість ПДФО, як одного із суттєвих джерел наповнення бюджетів різних рівнів, вказує той факт, що з кожним роком зростає обсяг цього податку та його частка у зведеному бюджеті України[3].

В Україні застосовується пропорційна система оподаткування, а отже, утримується єдиний відсоток для всіх, незважаючи від отриманого доходу, що підштовхує деяку категорію громадян приховувати розмір заробітної плати, шляхом отримання частини її в конверті або взагалі працювати неофіційно.

Військовий збір – це податок, який утримується з доходу фізичних осіб, зокрема заробітної плати. Ставка військового збору складає 1,5%. Військовий збір в Україні запровадили як тимчасовий податок на період АТО/ООС та закінчення реформування Збройних сил України. Військовий збір став своєрідним доповненням до податку на доходи фізичних осіб.[4]

Згідно законодавчих актів, держава регулює питання оплати праці шляхом соціальної гарантії, тобто робітник отримає грошову винагороду не нижче фіксованої мінімальної суми. На сьогоднішній день розмір мінімальної заробітної плати становить 6000 грн. Верхньої ж межі законом не встановлено.

Система оподаткування дає можливість отримати податкову соціальну пільгу, але за умови, що отриманий дохід за місяць не буде перевищувати прожитковий мінімум працездатної особи помножений на 1,4 та округлений до десятків. Станом на 2021 рік для отримання податкової соціальної пільги дохід не має перевищувати 3180 грн, тобто нею можна скористатися, працюючи наприклад, неповний робочий день, або у місяці прийому(звільнення) з роботи.

Отже, можемо зробити висновки, що податок на доходи фізичних осіб є одним із найважливіших податків, який посідає перше місце щодо наповнення державного та місцевого бюджетів. Переважною часткою є саме база оподаткування у вигляді заробітної плати, яка знаходиться під чітким контролем щодо утримання податку на доходи.

Для удосконалення системи оподаткування оплати праці, необхідно враховувати інтереси самих платників, оскільки пропорційна система стягування податку є не зовсім коректною відповідно до рівнів доходу громадян. Вирішити цю проблему можна шляхом запозичення досвіду зарубіжних країн щодо введення прогресивної ставки податку на доходи фізичних осіб.

Список використаних джерел: 1. Податковий кодекс України: прийнятий 2 грудня 2010 р. №2755-VI URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17). 2. Макаренко А., Котова Н., Удосконалення обліку і контролю оподаткування та сплати ЄСВ та ПДФО із заробітної плати працівників суб'єктів господарювання. *Ефективна економіка*. 2020. №12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/9.pdf. 3. Дутова Н., Лесік Є., Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: проблеми та вдосконалення на базі досвіду зарубіжних країн.

Економіка і організація управління. 2019. №1(33). URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/7064>. 4. Онищенко В. П. Військовий збір 2020. *Головбух.* 2020. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7401-vyskoviy-zbr>

УДК 657: 631.1

Сівак В. С., Гараздовська Ю.І., здобувачі вищої освіти

Науковий керівник: **Л.П. Петришин,** д-р екон. наук, доцент кафедри обліку, аналізу і контролю

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Ключові слова: *сільське господарство, управлінський облік, бухгалтерський облік.*

Станом на сьогодні, в умовах пандемії COVID-19, впровадження нових облікових технологій є найбільш коротким шляхом вирішення багатьох проблем для внутрішнього і зовнішнього продовольчого ринку. Також, виникають додаткові вимоги до системи управління сільськогосподарським підприємством, які можна досягнути шляхом вдосконалення та розробки нових інструментів управлінського обліку.

Ключовим аспектом ефективного функціонування сільськогосподарського сектору є розвиток системи управління. Саме управлінський облік забезпечує отримання економічної інформації, необхідної для прийняття рішень з метою підтримання ефективної діяльності суб'єктів господарювання. Через управлінський облік створюється фундамент для швидкого підйому і збільшення виробництва сільськогосподарської продукції та її своєчасної реалізації.

Розробка управлінського обліку для сільськогосподарських підприємств України повинна враховувати їх істотні особливості. Адже на відміну від підприємств інших галузей, сільськогосподарський сектор має іншу структуру менеджменту, економіки, технологій та організаційної діяльності [1].

Розвиток торгівельних відносин передбачає зростання потреби в інформації, яка необхідна для планування, контролю і прийняття управлінських рішень. Саме формування та надання такої інформації є основним завданням управлінського обліку.

Зокрема, аби визначити аспекти удосконалення обліку в сільському господарстві потрібно розібратись з його проблемними питаннями.

Принадіжно зауважимо, що немає чітко регламентованої процедури ведення управлінського обліку, а також відсутня законодавча база. До прикладу, в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» міститься лише тлумачення терміну управлінського обліку, а в наказі Міністерства аграрної політики України «Про затвердження методичних рекомендацій з планування, обліку і калькуляції собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств» не передбачені рекомендації з проведенням на підприємстві внутрішньогосподарського обліку.

Проблемами забезпечення ефективного функціонування управлінського обліку та його формування для підприємств є також і те, що половина оперативної інформації, яка застосовується менеджерами для контролю та оцінювання господарської діяльності, формується поза офіційною системою бухгалтерського обліку; дані управлінського обліку застосовуються для погодження з даними бухгалтерського обліку та їх уточнення; основним джерелом

інформації не є бухгалтерський облік, щодо задоволення потреб системи управління у більшій кількості підприємств тощо [2].

Впровадження принципів управлінського обліку в сільськогосподарських підприємствах сприятиме поліпшенню процесу керування підприємством загалом, що, як наслідок, призведе до збільшення прибутків при мінімальних витратах.

Основним завданням управлінського обліку на сільськогосподарському підприємстві є забезпечення систематичної облікової інформації про кількісні та якісні показники, величину витрат та перспективи реалізації продукції. Сюди також варто віднести оптимізацію поставок та використання ресурсів, якісне калькулювання витрат на транспортування та виробництво, супровід та документування впродовж усього циклу виробництва продукції.

Для удосконалення системи управлінського обліку та його стабілізації в сільському господарстві необхідно, перш за все, сформувати належну інформаційну базу, що буде характеризувати роботу сільськогосподарських підприємств. По-друге, необхідно провести аналіз наслідків діяльності, розробити практичні рішення щодо перспектив розвитку таких підприємств. Також необхідно постійно здійснювати систематичний контроль за дотриманням відповідальними особами завдань, щодо витрат, випуску та реалізації продукції і проводити підсумкові перевірки наслідків діяльності підрозділів, розробляти плани завдань на перспективу.

Отже, ефективне удосконалення системи управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах можливе через поступову організацію і впровадження нововведень, складання повної та актуальної інформаційної та законодавчої бази. Підвищення ефективності існуючої методики управлінського обліку можливе через застосування новітніх інформаційних технологій та комп'ютерних систем для підвищення оперативності облікового процесу, зручності документації та поліпшення якості та спрощення облікових процесів.

Список використаних джерел: 1. Турова Л.Л., Костюнік О.В. Проблеми впровадження управлінського обліку в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 5. С. 37–40. 2. Кушнір Т.Б., Вербицька В.І. Управлінський облік у системі організаційного, інформаційного і методичного забезпечення конкурентоспроможності підприємств агропромислового комплексу. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг* : зб. наук. пр. 2016. № 2 (24). С. 198–208.

УДК 657.657.631.6

Сівак В. С., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **С. В. Приймак**, канд. екон. наук, доцент кафедри обліку, аналізу і контролю

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ АНАЛІЗУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Ключові слова: фінансовий аналіз, фінансова стабільність, конкурентоспроможність, фінансовий стан, ефективне управління.

Ринкова економіка вимагає грамотного управління фінансами, що, як наслідок, підвищує важливість та актуальність проведення комплексного аналізу, який дозволяє найбільш точно і правильно оцінити невизначеність ситуації за допомогою сучасних кількісних і якісних методів дослідження. Основним змістом фінансового аналізу є аспекти і кардинальне системне вивчення фінансового стану і фінансової діяльності підприємства, факторів їх формування з

метою оцінки ступеня основних фінансових ризиків і прогнозування трендового рівня прибутковості капіталу.

Систему основних показників, що відображають суть, наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів підприємства, характеризує фінансовий стан підприємства. Задовільний фінансовий стан є запорукою його фінансової стабільності, можливості виконання договірних зобов'язань на державному рівні та з приватними суб'єктами господарювання. Підприємство повинно постійно підтримувати платоспроможність і рентабельність, а також оптимальний стан активу і пасиву балансу за рахунок маніпулювання витрат на виробництво [1].

Під час проведення фінансового аналізу об'єкта підприємництва виділяють його основні завдання. Перш за все, це своєчасна та об'єктивна комплексна діагностика фінансового стану підприємства, встановлення його «слабких місць» і вивчення причин їх виникнення. По-друге, пошук напрямків поліпшення фінансового стану підприємства, його платоспроможності та фінансової стійкості. Також це розробка нових, специфічних заходів, спрямованих на збільшення ефективності використання фінансових ресурсів, зміцнення фінансового стану підприємства і підвищення конкурентоспроможності його продукції. За результатами проведеного комплексного аналізу та виявлення подальших напрямів діяльності проводиться узагальнення результатів та прогнозування потенційних фінансових можливостей на ринку капіталу [1].

За однією із класифікаційних ознак фінансовий аналіз поділяється на внутрішній і зовнішній. Вони кардинально відрізняються за своїми цілями і змістом [1].

Основним завданням внутрішнього фінансового аналізу є процес дослідження механізму формування, розміщення і використання капіталу підприємства. Метою такого аналізу є пошук резервів зміцнення фінансового стану, підвищення прибутковості і нарощування власного капіталу суб'єкта господарювання [1].

Зовнішній фінансовий аналіз являє собою процес дослідження фінансового стану суб'єкта господарської діяльності з метою прогнозування ступеня ризику інвестування капіталу та рівня його прибутковості, а також конкурентоспроможності продукції і самого підприємства на ринку [1].

Аналіз фінансового стану підприємства проводиться головним чином за відносними показниками, так як абсолютні показники балансу в реальних умовах дуже важко привести до порівняння [2].

Вагомим показником, що характеризує фінансову стійкість підприємства, є забезпеченість запасів джерелами фінансування, до яких відносяться не тільки власний оборотний капітал, але і короткострокові кредити банку під товарно-матеріальні цінності, а також непрострочена заборгованість постачальникам, отримані аванси від покупців.

Чинні методики аналізу фінансової діяльності підприємства та його фінансового стану повторюють і доповнюють один одного. Вони можуть бути використані комплексно або окремо в залежності від конкретних цілей і завдань аналізу, інформаційної бази, наявної в розпорядженні фінансового аналітика [2].

Відносні фінансові показники оцінки фінансового стану та конкурентоспроможності підприємства є тільки орієнтовним індикатором фінансового стану підприємства. Сигнальним показником фінансового стану підприємства є його платоспроможність.

Слід зазначити, що побудова системи ефективного управління фінансовою діяльністю підприємства на сьогоднішній день відноситься до числа найбільш важливих економічних завдань, що стоять перед керівництвом підприємств і організацій, а в умовах кризи економіки і масової неплатоспроможності підприємств набуває першочергового значення. Визначення фінансового стану на ту або іншу дату допомагає зрозуміти, наскільки правильно підприємство

управляло фінансовими ресурсами протягом періоду, що передував цій даті, і наскільки була вірною обрана підприємством фінансова політика.

Ефективне управління фінансовою діяльністю підприємства служить запорукою його процвітання на ринку і умовою конкурентоспроможності. Підприємство, вільно маніпулюючи коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперебійний процес виробництва та реалізації продукції, мінімізувати витрати на його розширення і оновлення, а також досягти високих фінансових результатів діяльності.

Список використаних джерел: 1. Приймак С.В., Клебан О.Д. Фінансова діагностика як інструмент контролінгу. *Економічні науки*. Серія «Облік і фінанси». Збірник наукових праць Луцький національний технічний університет. 2010. Випуск 7 (25). Ч. 3. С. 26-35. 2. Савицька Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства. 2001. (4-е видання, перероблене і доповнене)

УДК 336.13

Стоцька Д. В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **В. Я. Вовк**, д-р екон. наук, професор, професор кафедри міжнародного менеджменту

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ДЛЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

Ключові слова: *фінансова система, пандемія COVID-19, банківський сектор, споживчі кредити*

Фінансова система України, як і всі інші системи, деякий час потерпала від негативного впливу пандемії COVID-19. Але при цьому, на сьогоднішній день, фінансова система може успішно боротися з негативним впливом пандемії та надалі функціонувати в потрібному темпі. Якщо розглядати функціонування банків та банківської системи в цілому, то потрібно зазначити, що в період пандемії вони залишалися достатньо капіталізованими та високоліквідними, без серйозних дисбалансів. За цих обставин, актуальним питанням є дослідження впливу пандемії на стан фінансової системи загалом та банківського сектора зокрема, визначення перспектив відновлення показників банківської діяльності на докризовому рівні для задоволення потреб реального сектора економіки та населення України.

Метою даної роботи є дослідження наслідків пандемії Covid-19 для банківського сектора України, оцінювання наявного потенціалу для протистояння викликам сьогодення та перспектив розвитку у посткризовий період.

Достатність капіталу істотно перевищила мінімальний рівень. Його надлишок банки тепер можуть використати для поглинання кредитних збитків та для подальшого кредитування. Фінансові установи стали високоефективними та прибутковими, тож, урешті, самі генерують капітал. [1, с. 16]

Також зазначимо, що українські банки не посилили економічну нестабільність, а навпаки – їх підтримка бізнесу, за допомогою надання кредитів, сприяла та сприятиме економічному зростанню в майбутньому.

Важливу роль у боротьбі з пандемією та її впливом відіграє Національний банк України (НБУ). Щоб сприяти подоланню кризи, він задіяв всі можливі інструменти, а саме

макропруденційні інструменти (інструменти капіталу, інструменти ліквідності та інші інструменти), які значно впливають на фінансову стійкість і стабільність банківського сектора.

Щоб надати банкам більше простору для дій НБУ відтермінував упровадження буферів консервації капіталу та системної важливості. Також НБУ заохочував банки реструктуризувати кредити позичальникам, які зазнали тимчасових фінансових труднощів через пов'язанні з пандемією обмеження. [2, с. 5]

Коронакриза стала першою кризою, яка не супроводжувалась значним відпливом коштів громадян із банків. [4]

Незважаючи на те, що на початку кризи в березні минулого року збільшились операції щодо зняття вкладників коштів із їх рахунків, такий відплив тривав недовго. Це пояснюється тим, що достатня ліквідність банківської системи зуміла залишити довіру громадян, маючи змогу повернути кошти на першу вимогу вкладників. До того ж, приплив коштів у банківську систему спостерігався протягом всього часу коронакризи.

Ліквідність банківської системи поза загрозою, НБУ рапортує про суттєве перевищення нормативу по ліквідності системи. Також НБУ надав більше 13 млрд грн кредитів рефінансування строком від 30 днів.

Хоча банки і мають високу ліквідність, кредитування поступово уповільнюється: банки зважають на ризики неповернення коштів, тож зниження процентної ставки, хоча й відіграє певну роль, але на загальному фоні не надто велику. [1, с. 17]

За прогнозами фахівців банківської сфери, падіння обсягів споживчих кредитів не буде тривалим. Поступове відновлення економіки та пропозиція кредитів з боку банків та інших фінансових установ все ж таки сприятимуть зростанню попиту на споживчі кредити.

Доцільно згадати про прийняті Закони України, які мають полегшити негативні економічні наслідки від запровадження карантинних обмежень. Ці закони стосуються саме споживчого кредиту та надають певні пільги для позичальників на період карантину.

Основними пільгами є: звільнення від штрафних санкцій на період карантину та заборона збільшення процентної ставки. [3] Саме зниження кредитних ставок сприятиме розвитку кредитування. Починаючи з 2020 року банківська система працює з однозначними процентними ставками за депозитами. Інфляція протягом року була низькою, а монетарна політика – стимулюючою. Тож, за збереження макроекономічної стабільності ставки за кредитами будуть знижуватися і надалі. Завдяки стійкості операційних прибутків український банківський сектор залишається високоприбутковим.

В цілому слід відзначити, що вплив пандемії й карантинних обмежень має негативний вплив на фінансову систему та банківський сектор України. При цьому фінансова система продовжує ефективно функціонувати та позбавляється від негативних наслідків і має достатній потенціал для відновлення показників на докризовому рівні у короткостроковій перспективі, що дозволить забезпечити потреби реального сектора економіки у додатковому фінансуванні.

Список використаних джерел: 1. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України. – [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kas.de/documents/270026/8703904> (дата звернення 07.05.2021). 2. Звіт про фінансову стабільність. – [Електронний ресурс]. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H2.pdf?v=4 (дата звернення 04.05.2021). 3. Кредити під час карантину: хто і за що може не платити? – [Електронний ресурс]. URL: <https://vkr.ua/publication/krediti-pid-chas-karantinu-khto-i-za-shcho-mozhe-ne-platiti> (дата звернення 07.05.2021). 4. Як змінилися економіка та фінансова система України у перший рік пандемії: звіт НБУ за 2020 рік. – [Електронний ресурс]. URL: https://biz.ligazakon.net/news/203407_yak-zmnilisya-ekonomka-ta-fnansova-sistema-ukrani-u-pershiy-rk-pandem-zvt-nbu-za-2020-rk (дата звернення 04.05.2021).

Сухова А.В., Соловінська М.С., Стренадко В.Р. здобувачки вищої освіти

Науковий керівник: **О.А. Луценко**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку та аудиту

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, м. Харків, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Ключові слова: страховий ринок, модель регулювання ринку страхування

Незважаючи на постійні ринкові перетворення протягом 2014-2019 рр. в Україні не вдалося сформуванню ефективного, стійкого ринку страхових послуг.

Важливим кроком для побудови прозорого ринку фінансових послуг стало прийняття законопроекту № 2413-а «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» [1], яким передбачалося одночасне здійснення ефективного нагляду за банківським ринком та ринком небанківських фінансових послуг через передачу функцій від Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг до центрального банку і національної комісії з цінних паперів і фондового ринку.

Так, 01 липня 2020 року набув чинності Закон № 79-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» [2]. Відповідно до даного закону Національний банк України стає регулятором та наглядовим органом на ринку страхування.

Ми вважаємо, що перехід регулювання небанківських фінансових установ до Національного банку дозволяє окреслити такі напрями їх розвитку:

- скорочується кількість органів державного нагляду за ринком небанківських фінансових послуг;

- залишають ринок «недобросовісні гравці»;
- запроваджуються однакові прозорі правила;
- збільшується інвестиційна привабливість небанківських фінансових установ;
- знижується вартість надання фінансових послуг споживачам;
- зростає захищеність користувачів фінансових послуг.

Метою діяльності Національного банку є формування платоспроможного, стійкого, конкурентного ринку страхування в Україні з належним захистом прав споживачів послуг страхування.

Для досягнення цієї мети державою зроблено такі кроки:

- Національним банком запроваджено нову модель регулювання ринку страхування, яка враховує положення директив ЄС, світові практики регулювання та нагляду за ринком страхування та перестраховання, а також особливості ринку страхування в Україні.

- З 1 липня 2020 р. Департамент нагляду за страховим ринком Національного банку України відповідає за здійснення пруденційного нагляду за головними суб'єктами страхового ринку: страховими компаніями, спеціалізованими перестраховиками та страховими посередниками.

- Оприлюднено Білу книгу "Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні", в якій Національний банк як майбутній регулятор ринків небанківських послуг описує поточний стан ринків, їх проблеми та заплановані зміни в їх регулюванні [3]. Також НБУ пропонується нове регулювання, яке спрямоване на вирішення ключових проблем ринку, які негативно впливають на його стійкість, прозорість та конкурентне середовище: проблеми з платоспроможністю та

ліквідністю, відсутність чіткої бізнес-моделі в більшості компаній, низький рівень управління ризиками та корпоративного управління.

Таким чином, нова модель регулювання ринку страхування передбачає:

- удосконалення вимог до ліцензування, оцінки платоспроможності та ліквідності, корпоративного управління та системи управління ризиками, застосування ризик-орієнтованого пруденційного нагляду;

- суттєве оновлення вимог до прозорості учасників ринку, аналогічне відповідним вимогам до банків;

- оновлення підходів до звітності, посилення вимог до прийнятності активів та оцінки їх якості, оцінки резервів, структури капіталу та рівня його достатності;

- належний розвиток практичної роботи страховиків та добросовісній поведінці стосовно страхувальників через запровадження Національним банком нагляду за ринковою поведінкою та розробкою відповідних інструментів, які покликані забезпечити захист прав споживачів послуг страхових компаній.

- вдосконалення процедури реорганізації, відновлення діяльності та виведення компаній із ринку; суттєве скорочення видів обов'язкового страхування, які на сьогодні є неактуальними, оскільки за останні десять років за ними не укладали договорів страхування.

На нашу думку, впровадження нової моделі регулювання та нагляду за ринком страхування Національним банком України сприятиме:

- підвищенню рівня капіталізації, ліквідності та стійкості страхових компаній;
- диверсифікації страхових продуктів та посиленню конкуренції на ринку страхових послуг;
- забезпеченню високих стандартів захисту прав споживачів страхових послуг та власників полісів;
- прозорості функціонування ринку страхування та підвищення його привабливості для інвесторів.

Список використаних джерел: 1. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56124. 2. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 44, ст.277) URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text> 3. Біла книга "Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні". URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-rinku-strahuvannya>. 4. Проект від 23.08.2012 року, який розроблений Українською федерацією ubezpieczenia «Стратегія розвитку страхового ринку України в 2012-2021 роках». URL: http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257.

Федоренко О.Д., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **В. Я. Вовк**, д-р екон. наук, професор кафедри міжнародного менеджменту

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

***Ключові слова:** виробнича потужність, підприємство, ефективна виробнича потужність, система організації, випуск, продукція, номенклатура, асортимент, фонд робочого часу, продуктивність, трудомісткість, обладнання.*

В основі функціонування будь-якого підприємства лежить забезпечення стійких позицій на ринку в умовах жорсткої конкуренції. Ефективне використання виробничих потужностей завжди було одним з головних пріоритетів керівників підприємств, що дозволяло збільшити конкурентоспроможність та максимізувати прибутки. Дефіцит якісно нових виробничих потужностей залишається однією із суттєвих проблем багатьох підприємств, яка зумовлює необхідність оновлення виробничих потужностей та підвищення ефективності їх діяльності.

Виробнича потужність підприємства характеризує максимально можливий річний обсяг випуску продукції (видобутку і переробки сировини або надання певних послуг), заздалегідь визначених номенклатури, асортименту та якості за умови найбільш повного використання прогресивної технології та організації виробництва [1, с. 106]. Для розрахунку виробничої потужності необхідно мати такі дані: плановий фонд робочого часу одиниці обладнання, кількість одиниць обладнання, продуктивність обладнання, трудомісткість виробничої програми, досягнутий коефіцієнт виконання норм виробітку.

Підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства є комплексною проблемою, до якої належить не тільки питання капітальних вкладень (інвестицій) і використання обладнання, а й також питання планування, організації, технічної підготовки й управління виробництвом. Основними факторами, які впливають на структуру основних виробничих фондів підприємств, є рівень автоматизації і механізації, рівень спеціалізації і кооперування, кліматичні та географічні умови розміщення підприємств. Кожний фактор по-різному впливає на структуру виробничих фондів. Поліпшити структуру основних виробничих фондів можна за рахунок: оновлення та модернізації устаткування, ефективнішого використання виробничих приміщень установленням додаткового устаткування на вільній площі, ліквідації зайвого і малоефективного устаткування [1, с. 107].

Слід звернути увагу на те, що в умовах реформування економіки категорія «виробнича потужність» набуває більш ринкового змісту, мотиви її руху включають ринкові цільові настанови, а пропорції поєднання особистих і натурально-речових факторів визначаються не тільки технологічною доцільністю, а й знаходяться під сильним впливом вимог, які висувають споживачі, що зумовлює потребу у введенні нового поняття – «ефективна виробнича потужність підприємства». Ефективна виробнича потужність підприємства – це максимально можливий обсяг продукції, який може бути вироблений підприємством і реалізований на ринку споживачу при визначеному рівні цін [1, с. 107]. Її межі можна встановлювати, виходячи з графіка безбитковості підприємства і його виробничої можливості.

Одним із перших учених, який обґрунтував необхідність оптимізації величини виробничих потужностей підприємств був А Маршалл. Він звернув увагу на зміни ціни в періодах, протягом яких пропозиція може збільшуватися до точки максимальної виробничої потужності, і довготривалому періоді, коли змінюється технологія. Поточний розмір основного капіталу А. Маршалл визначав як максимальну потужність.

У сучасних умовах господарювання створення нових виробничих потужностей, їх раціональне структурування формується тільки з урахуванням впливу нових цілей підприємства. Радикальні зміни зовнішніх і внутрішніх умов виробництва, таких як технічна модернізація, вдосконалення систем організації та управління, впровадження високих технологій, застосування більш дієвих систем стимулювання праці, підвищення якості продукції приводить до розширення ефективної виробничої потужності.

Ефективне використання виробничої потужності надає підприємству можливість виробляти більше продукції за менших затрат ресурсів. Зокрема, підвищення інтенсивності використання й екстенсивності навантаження виробничих потужностей належить до основних напрямів підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства. Екстенсивне навантаження машин, обладнання й устаткування можна підвищувати до обмеженого календарним фондом часу певного рівня [2, с. 122]. Як правило, заходи екстенсивного напрямку не потребують капітальних витрат. Резерви підвищення інтенсивного навантаження устаткування практично не є такими вичерпними, зростаючий рівень інтенсивного використання виробничого апарату потребує значних інвестицій, але вкладення капіталу порівняно швидко відшкодовуються за рахунок одержуваного додаткового економічного ефекту. Постійні структурні перетворення виробничої системи різних рівнів мають особливе значення за орієнтації на ринкові потреби.

Здатність підприємства оперативного реагувати на зміну споживчого попиту активно впливає на формування якісно нових конкурентоспроможних виробничих потужностей. Успішне вирішення завдань створення й освоєння принципово нових виробничих потужностей припускає всебічне вивчення особливостей їх впливу на рівень розвитку продуктивних сил, структуру господарського управління, організацію виробничо-технологічних зв'язків.

Зважаючи на досвід використання виробничої потужності та ресурсів підприємств промислово розвинутих країн світу, можна стверджувати, що стратегія ресурсозбереження й тактика введення нових виробничих потужностей є взаємообумовленими, а висока ефективність виробництва може бути досягнута за рахунок поточної мобілізації економічних та організаційних чинників [2, с. 124]. В період становлення ринкового механізму господарювання головним завданням є підвищення ефективності використання основних засобів. Від вирішення цього завдання залежать фінансовий стан підприємства та рівень його конкурентоспроможності.

Отже, виробнича потужність відіграє важливу роль у формуванні результативності діяльності підприємства, від рівня її використання та темпів приросту залежать темпи економічного розвитку. Ефективніша виробнича потужність може бути досягнута шляхом вдосконалення оцінки вільних потужностей, резервів та вузьких місць з метою їх мобілізації в майбутньому. Також важливим є формування здатності підприємства оперативного реагувати на зміну споживчого попиту, яка активно впливає на формування якісно нових конкурентоспроможних виробничих потужностей. Дослідження нових механізмів функціонування виробництва та вдосконалення його виробничих потужностей залишається достатньо актуальним, оскільки в умовах глобальної невизначеності саме здатність швидко адаптуватись до нових умов є ключовою конкурентною перевагою будь-якого підприємства.

Список використаних джерел: 1. Кулько І. В. Ефективне використання виробничих потужностей машинобудівних підприємств в умовах перехідної економіки. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2013. №1. С. 106–108. URL: <https://eurodev.duan.edu.ua/images/PDF/2013/1/16.pdf>. 2. Слепян Е. В., Сотченко Ю. К., Ніколаєв С. В. Виробнича потужність підприємства та підвищення ефективності її використання. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. №1. С. 121–124. URL: [evzdia_2017_1\(1\)_26.pdf](http://evzdia_2017_1(1)_26.pdf)

Харченко Ю.П., канд. наук з держ. управління, доцент кафедри менеджменту та державної служби

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ЗАЙНЯТИСТЬ, ЯК ОЦІНОЧНИЙ ПОКАЗНИК ІНКЛЮЗИВНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Ключові слова: *регіональний розвиток, інклюзивний розвиток, зайнятість, децентралізація, територіальні громади.*

Необхідність дослідження сфери зайнятості на регіональному рівні актуалізують процеси децентралізації державного управління в Україні, оскільки регіональна диференціація рівня економічної активності населення має автентичні передумови і є одним із базових показників для оцінки інклюзивності регіонального розвитку.

Аналіз рівня зайнятості свідчить про збільшення цього показника серед громадян усіх вікових груп. Винятком є особи 40-49 років, адже серед них, показник рівня зайнятості скоротився з 79,4% до 78,7%.

Серед осіб віком від 35 до 50 років (майже 80%) спостерігається найвищий рівень зайнятості, а найнижчий – серед осіб у віці 60-70 років (14%) та у віці 15-24 роки (31%). Низький відсоток зайнятості серед молоді обґрунтовується тим, що значна кількість осіб цього віку це учні, студенти, які здобувають місцевості освіти тому не входять до складу робочої сили.

Варто зауважити, що аналіз обсягів та рівня зайнятості свідчить про зменшення кількості безробітних як у містах так і селах. При цьому у міських поселеннях спостерігається збільшення кількості зайнятого населення віком 15-70 років на 143 тис. осіб (до 11,4 млн осіб), а рівень зайнятості зріс з 58,1% до 59,1%. Кількість зайнятого населення у сільській місцевості збільшилася на 74 тис. осіб, тобто до 5,2 млн осіб, а рівень зайнятості зріс з 55,0% до 56,2%.

Крім того, останнім часом на ринку праці в Україні спостерігаються суттєві гендерні особливості пов'язані з тим, що серед чоловіків чисельність зайнятого населення віком 15-70 років збільшилася на 205 тис. осіб, а от серед жінок вказаний показник збільшився лише на 12 тис. осіб. До того ж серед чоловіків рівень зайнятості становить 64,0%, а серед жінок вказаний показник лише 52,9%.

Позитивним є і те, що в Україні скорочується кількість громадян зайнятих у неформальному секторі економіки. Дефініція «неформальний сектор економіки» вперше зустрічається у доповіді, підготовленій Міжнародною організацією праці (МОП) з питань зайнятості, яка озвучена у Кенії, 1972 р. У доповіді наголошувалось, що найбільшою проблемою зайнятості є не кількісні показники безробіття, а існування значної кількості «трудоючої бідноти», представники якої працюють у нелюдських умовах, продукують товари та послуги, однак обсяг діяльності їх не фіксується та не регулюється державними органами влади. Це явище в доповіді назвали «неформальний сектор економіки». Наголошено і на тому, що окремі види діяльності неформального сектора при умові мінімального сприяння та підтримці державним управлінням змогли б забезпечити зайнятість ширшому колу осіб [1].

Показовим є те, що неформальний сектор зменшує певну частку безробітних або частково зайнятих працівників, тим самим пом'якшуючи соціальну напругу – створює додаткові робочі місця, сприяє підвищенню реальних доходів населення та збільшує пропозицію на ринку товарів і послуг. Варто наголосити, що діяльність у неформальному секторі не завжди супроводжується навмисним ухиленням від сплати податків, зборів, внесків на соціальне страхування чи порушенням законодавства про працю. Доволі часто її називають «економікою виживання», «економікою злиднів», «паралельною тіньовою економікою», «вимушеною економікою» тощо.

Тому, є позитивним зменшення кількості громадян у віці 15-70 років, зайнятих у неформальному секторі економіки, скільки у 2019 році, у порівнянні з 2018 роком, цей показник скоротився на 81 тис. осіб та становила 3,5 млн осіб. Нажаль, ще присутні випадки коли серед зайнятих громадян кожний п'ятий найманий працівник не був зареєстрований. Неформальна зайнятість була найбільш поширена у сільському, лісовому та рибному господарствах (42%), в торгівлі, ремонті автотранспортних засобів (17%), та у будівництві (17%).

Питома вага зайнятих у неформальному секторі економіки була найбільш поширена у Миколаївській, Івано-Франківській, Херсонській, Рівненській, Чернівецькій областях від 34% до 49% зайнятого населення, а найменшою – у Київській, Харківській та Полтавській областях (10%-11%).

Безробітне населення (за методологією МОП) у віці 15-70 років у 2019 році, у порівнянні з 2018 роком, скоротилося на 91 тис. осіб та становило 1,5 млн осіб.

Дещо зменшився в цілому і рівень безробіття (за методологією МОП) з 8,8% до 8,2% робочої сили, при цьому вказане скорочення рівня безробіття відбулося в усіх регіонах. Найнижчим рівень безробіття був у Харківській області (5,0%), м. Києві (5,8%), Одеській та Київській областях (відповідно, по 5,9%), а найвищим – у Луганській (13,7%), Донецькій (13,6%), Кіровоградській (11,0%), Полтавській та Волинській областях (відповідно, по 10,6%).

Отже, підсумовуючи, спостерігаємо істотні структурні зрушення зайнятості, серед яких гнучкіший ринок праці, скорочення масштабів зайнятості у нелегальній сфері економіки, значно поширюється неформальна зайнятість, оскільки є найбільш доступною і не ставить високих професійно-кваліфікаційних вимог до працівників, серед яких діяльність в домогосподарствах та ін. Варто зазначити, що через пандемію значні контингенти трудових мігрантів, які здійснювали виїзди на більш тривалий термін на роботу в іншу місцевість або за кордон, змушені залишитись в Україні, що має вплив на показники безробіття.

Список використаних джерел: 1. Офіційна веб-сторінка Міжнародної організації праці. URL: www.ilo.org. 2. Офіційна веб-сторінка Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 3. Офіційна веб-сторінка Державного центру зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>

Холявко Н.І., д-р екон. наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Колоток М.О., здобувачка вищої освіти

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ БАНКИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Ключові слова: транснаціональний банк, пандемія COVID-19, інформаційні технології, діджиталізація.

Глобалізаційні процеси обумовили об'єктивну необхідність функціонування великих транснаціональних банків, під якими прийнято розуміти банки, обсяг активів яких становить не менше 2 млрд дол. США, які мають філії щонайменше у 5 країнах, реалізують свою політику як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, здійснюють довгострокове планування своєї діяльності та несуть соціальну відповідальність за ведення своїх справ. Окрім традиційних функцій банків, транснаціональні кредитують інші держави, обслуговують ринок євровалют, фінансують діяльність міжнародних кредитно-фінансових організацій і т.п.

Пандемія COVID-19 сколихнула весь світ і негативно позначилась на діяльності підприємств низки галузей економіки. Відчутних трансформацій під впливом нових викликів зазнали і транснаціональні банки. Причому ці трансформації проявились двосторонньо: з одного боку, банки вимушені були модернізувати свою операційну діяльність та підходи до комунікації з клієнтами, зокрема шляхом імплементації новітніх інформаційних технологій; з іншого боку, вони зробили чималий внесок у процес боротьби з протидією та її наслідками для суспільства (табл. 1).

Таблиця 1 – Характеристика програм деяких транснаціональних банків у боротьбі з пандемією

Назва	Країна	Стислий зміст програми
Bank of America	США	Допомога клієнтам, що включає пільгове кредитування малого бізнесу, відстрочку платежів, зниження комісії банку та ін.
UniCredit	Італія	Фінансування італійських компаній, призупинення розстрочки платежів, введення більш лояльних умов кредитування для компаній тощо
Banko Santander	Іспанія	Виділено 105 млн євро на боротьбу з пандемією; реалізується активна співпраця з урядом країни задля покращення стану економіки
Sumitomo Mitsui Financial Group	Японія	Виділено 500 млн єн для підтримки функціонування Центру дослідження та застосування іPS- клітин
Crédit Agricole	Франція	Виділено кошти (напр., в Україні – 1,1 млн грн) для закупки обладнання у рамках програми "We care".

**Джерело: складено авторами на основі [6-10]*

Одним із найбільших світових транснаціональних банків за ринковою капіталізацією є JP Morgan Chase [1]. Попри великі масштаби діяльності, цей банк проявив високу гнучкість та адаптивність до нових умов функціонування. Більше того, йому вдалось у 2020 р. значно підвищити рівень депозитних вкладень, скоротити на 3% довготерміновий борг і покращити привабливість компанії у зв'язку з ростом акціонерного капіталу на 7% [2]. JP Morgan Chase не залишився осторонь глобальних процесів боротьби з COVID-19, а саме: виділив понад 250 млн дол. США на вирішення проблем економіки й охорони здоров'я; надавав фінансову допомогу малому бізнесу; удосконалив мобільний банкінг (для мінімізації необхідності фізичного

відвідування клієнтами відділень); морально та матеріально підтримував своїх співробітників протягом періоду карантину [3].

До гігантів світового ринку фінансових послуг відноситься також китайський банк Industrial and Commercial Bank of China. Станом на кінець 2020 р. банку вдалося підвищити чистий прибуток порівняно з минулим роком на 1,4%, а прибуток для створення нових резервів – на 4,2% [4]. Даний банк виділив 250 млн юанів для підтримки економіки країни на період пандемії, ці кошти було спрямовано на відновлення виробництва, зовнішньої торгівлі й іноземних інвестицій [4].

Як і наведені вище транснаціональні банки, Mizuho Financial Group також вдалось утримати свої лідерські конкурентні позиції на світовому ринку фінансових послуг. У 2020 р. група Mizuho збільшила чистий прибуток і досягнула 73% планового значення даного показника [5]. У період пандемії значну увагу фінансова група зосередила на вдосконаленні цифрового банкінгу та підтримці стартап-проектів.

Підсумовуючи, маємо констатувати, що утримувати належний рівень конкурентоспроможності на світовому ринку фінансових послуг в умовах пандемії та карантинних обмежень вдалось передусім тим установам, які активно діджиталізували свою діяльність, впроваджували інноваційні інформаційні технології, фінансували фінтех-стартапи та приділяли значну увагу підтримці й формуванню лояльних умов взаємодії зі споживачами і персоналом. Поряд із цим, потужні транснаціональні банки беруть активну участь у процесах боротьби з коронавірусною інфекцією COVID-19 та її наслідками, долучаючись до урядових заходів та ініціюючи власні програми.

Список використаних джерел: 1. Єлисеєва О. К., Бабак К. (2020) Аналіз світового ринку банківських послуг. *Вісник Хмельницького національного університету*. Вип. №2. С. 276-280. 2. Семенов Д. JP Morgan Chase. Аналіз звіту, діяльності та привабливості для інвесторів. URL: <https://ru.investing.com/analysis/article-200277518>. 3. Here to Help: Our Response to COVID-19. URL: <https://www.jpmorganchase.com/impact/covid19>. 4. Serve the Real Economy Effectively, Continue to Improve Quality of Operations. ICBC Registers a Stable Performance with Good Momentum of Growth in 2020. URL: <http://www.icbc-ltd.com/icbcltd/about%20us/news/icbcregistersastableperformancewithgoodmomentumofgrowthin2020.htm>. 5. Message from the Group CEO. URL: <https://www.mizuhogroup.com/investors/financial-information/annual/web/ceo-message>. 6. Bank of America Announces Additional Support for Consumer and Small Business Clients Experiencing Hardship From the Impact of the Coronavirus. URL: <https://newsroom.bankofamerica.com/press-releases/consumer-banking/bank-america-announces-additional-support-consumer-and-small>. 7. Iniziative aziendali per l'Italia. URL: <https://www.unicredit.it/it/contatti-e-agenzie/supporto-covid-19.html>. 8. Measures to alleviate the impact of the coronavirus. URL: <https://www.santander.com/en/press-room/specials/covid-19/general-information>. 9. SMBC Group's response to COVID-19. URL: https://www.smfg.co.jp/english/covid_19/. 10. ПРОГРАМА КСВ «WE CARE!». URL: <https://credit-agricole.ua/o-banke/we-care>.

Хоменко К. Ю., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О. І. Волот**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ТЕОРІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ

Ключові слова: бухгалтерський баланс, балансове узагальнення, фінансова звітність, теорії балансу.

Сьогодні основним елементом фінансової звітності є баланс. Окрім того, що у ньому відображаються активи, зобов'язання та власний капітал підприємства на певну дату, його структура стала основою для класифікації бухгалтерських рахунків, подвійного запису та принципів бухгалтерських проведення. Саме в процесі свого історичного розвитку баланс і набув такого значення.

Сама наука «балансознавство» виникла в XIX ст., але й досі є дуже актуальною, адже вчення про бухгалтерський баланс є важливою складовою формування облікової моделі.

Проблемою «теорії балансу» займалося багато науковців, наприклад, О. С. Лемішовська, Л. М. Пилипенко, В. А. Кулик та інші. Висновки багатьох досліджень дуже чітко доводять актуальність даного питання та його вплив на розвиток сучасних обліку та звітності.

Взагалі відомо, що ще в Стародавньому Єгипті була створена формула матеріального балансу [1]:

$$\text{Вхідний залишок} + \text{Надходження} = \text{Видаток} + \text{Кінцевий залишок} \quad (1.1).$$

В основу ж обліку Стародавніх Китаю та Греції була покладена чотиригранна система обліку матеріальних цінностей [2]:

$$\text{Надходження} - \text{Видаток} = \text{Залишок кінцевий} - \text{Залишок початковий} \quad (1.2).$$

Вагомий внесок у розвиток балансу вніс італійський вчений Лука Пачолі. Він описав баланс як процедуру, пов'язану зі встановленням тотожності оборотів по дебету і кредиту рахунків Головної книги [3].

Значна увага побудові балансу була приділена в XIX ст., коли відбулося становлення бухгалтерського обліку як науки. Саме в цей час виникла велика кількість балансових теорій, фундаментальними або «класичними» яких є статична та динамічна.

Статична теорія використовувала балансове рівняння для визначення можливості підприємства покрити свої борги за умови ліквідації [3]. Особливостями цієї теорії було те, що метою балансу було відображення вартості майна, а оцінку активів необхідно проводити за поточними цінами на день складання звітності [4].

Динамічна ж теорія визначала рівняння балансу як спосіб відображення кругообігу капіталу [3]. Головними для такої теорії були принципи: оцінка за собівартістю, розмежування звітних періодів, відображення амортизації [4].

Заслуговують на увагу також юридична, економічна та органічна теорії.

В юридичній теорії баланс – це відображення сукупності договірних взаємовідносин, що виникають між учасниками господарського процесу. Економічна ж теорія трактувала баланс як відображення майна підприємства, наявність якого підтверджена інвентаризацією та

відображується за реальною вартістю, а балансове узагальнення, як формат відображення результату оборотів грошової маси у процесі діяльності, описувалося в органічній теорії [3].

Досить відомими також є математична, позитивістська, процедурна, евідинамічна теорії, а ще теорія абсолютного балансу [3].

Розвиток бухгалтерського балансу не стоїть на місці, навіть досі він продовжує удосконалюватися. Сьогодні цей розвиток відбувається у межах облікових концепцій, які мають специфічні риси, а саме: географічно-політичне положення країни; обсяг впливу держави на бухгалтерських облік підприємства; орієнтування на виконання потреб користувачів інформації, які найбільше поповнюють капітал країни; першість мікро- чи макроінтересів країни. Найпоширенішими зараз є континентальна та англо-американська облікова модель [5].

Отже, бухгалтерський баланс займає суттєве місце у фінансовій звітності підприємства та впливає на регулювання економіки загалом. Тому еволюція поглядів на баланс, а саме його теорії, дуже сильно вплинули на формат сучасної фінансової звітності, а також на теорію обліку загалом.

Список використаних джерел: 1. Остап'юк М. Я., Лучко М. Р., Даньків Й. Я. Історія бухгалтерського обліку: навч. посіб. К.: Знання, 2005. 276 с. 2. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней : учеб. пособ. для вузов. М. : ЮНИТИ, 1996. 638 с.; 3. Лемішовська О. С. Теорії балансу в історичному розвитку. *Вісник Запорізького національного університету*. 2014. №24. С. 102–109. 4. Фокина Т. Ю. Основные балансовые теории. *Молодой ученый*. 2017. №51 (185). С. 191–193. 5. Кулик В. А. Бухгалтерський баланс: минуле, сучасне, майбутнє: монографія. Полтава: Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі». Полтава: РВВ ПУЕТ, 2010. 186 с.

УДК 335.26

Хоменко К. Ю., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О. С. Сакун**, д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Ключові слова: податкові пільги, податкова політика, податкове стимулювання, податкове навантаження, податкові закони.

Майже у всіх розвинутих країнах світу держава бере участь у стимулюванні розвитку підприємницької діяльності. Можна виділити три групи методів, якими держава може контролювати діяльність підприємств: економічні, правові та організаційні. Серед економічних важливу роль відіграє податкова політика [7].

Доволі поширеним способом допомоги підприємцям є податкові пільги, завданням яких є зрівняти усіх суб'єктів у галузі оподаткування [5]. У більшій частині країн податкові пільги даються передусім новоствореним і фінансово слабким підприємствам. До того ж цей захід є тимчасовим, адже результат стає помітним вже за два – три роки [6].

Податкові пільги є заміною дотацій, субсидій чи інших інструментів пільгового кредиту. Такі привілеї можуть бути своєрідним «показником» для фізичних та юридичних осіб, коли вони обирають сферу діяльності, в якій будуть працювати, та форму одержання доходів [5].

Не важко здогадатися, що підвищення податків призведуть до збільшення непродуктивних витрат підприємства і зниження його рентабельності. Тому держава має сформулювати такий рівень податкового навантаження, за якого підприємство зможе не тільки мати постійний дохід, а й стимул до розвитку [7].

Стимулююча функція податків сприяє інноваційній та інвестиційній діяльності, також вона позитивно впливає на економічне зростання, розвиток науки, підприємницьку діяльність тощо [7].

Пільги щодо оподаткування мають застосовуватися відповідно до таких принципів [7]:

1) податкові пільги надаються без вибіркового характеру та не мають залежати від виду діяльності, типу підприємства і т.д.;

2) пільги не мають примусового та обов'язкового характеру;

4) надання пільг повинне бути цільовим;

5) пільги не мають наносити шкоди підприємству, а давати тільки позитивний ефект;

6) затверджує порядок надання пільг Верховна Рада України.

В Україні використання податкових пільг розкривається у податкових законах. Положення, які встановлюють надання пільг тим чи іншим категоріям платників, описуються податковими законами, а певні пільги для певних суб'єктів оподаткування – підзаконними актами [5].

Відповідно до ст. 30 Податкового кодексу України податкова пільга – це передбачене податковим і митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку і збору, сплата ним податку і збору в меншому розмірі. Підставами для надання податкових пільг є особливості, які характеризують певну групу платників, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат. Вона може надаватися шляхом встановлення зниженої ставки податку та збору, звільнення від сплати податків та зборів, податкового вирахування (знижки), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору чи зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору [4].

Наявність податкових пільг впливає на податкове навантаження суб'єктів господарювання та на надходження капіталу до державного бюджету [2].

Також податкові пільги можуть допомогти подолати економічні деформації, які виникли через провали ринку, ще вони можуть протидіяти негативним соціальним явищам, які утворилися через справляння окремого податку. Деформуючий вплив податків на інвестиції та заощадження платників можна скоротити за допомогою пільг з податку на прибуток [2].

Отже, державне стимулювання розвитку підприємництва може бути здійснене через податкові пільги. За допомогою такого податкового інструменту може відбутися розширення виробництва, застосування нових технологій, покращення інвестиційної діяльності та розвиток бізнесу загалом.

Список використаних джерел: 1. Гавренкова, Т. С. Податкове стимулювання розвитку малого бізнесу в контексті зарубіжного досвіду. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. Економічні науки: зб. наук. пр. Кіровоград: КНТУ, 2007. Вип. 12, ч. 1. С. 230-235. 2. Лебедзевич Я. В. Податкові пільги та їх соціально-економічна спрямованість. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія : Економічні науки. 2014. № 4. С. 148-154. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2014_4_23. 3. Марченко О. І. Податкові пільги інвестиційного характеру як засіб стимулювання інноваційної. *Економіка та держава*. 2009. №6. С. 33–36. 4. Податковий кодекс України:

Кодекс від 02.12.2010 №2755-VI: Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 5. Податкові пільги в Україні: економічне значення, класифікація та сучасний стан. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/accountant/16618/>. 6. Податкові пільги: стимул до інновацій чи позитивний бонус. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/9614>. 7. Чічкань О. І. Особливості податкового стимулювання підприємницької активності в Україні. *Економіка та держава*. 2013. №10. С. 44-48

УДК 657,1:658

Хрей А.П., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О.С. Сакун**, д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ПОНЯТТЯ ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ

Ключові слова: *ефективність праці, продуктивність праці, чисельність працівників, трудові резерви*

В сучасних економічних умовах розуміння такого поняття як ефективність праці є важливим моментом. Достатнє забезпечення трудовими резервами підприємства, а головне підвищення ефективності праці є одним з головних завдань підприємців, тому дане питання набуває актуальності.

Ефективність праці визначається співвідношенням виготовлених благ та кількості витраченої праці, а підвищення ефективності праці – означає зростання обсягу виготовлених благ без збільшення затраченої праці. Тобто для зростання ефективності праці керівникам підприємства постійно потрібно шукати ресурси покращення умов праці, постійно знаходити нові шляхи для підвищення працездатності робітників [1].

Розглянемо основні показники ефективності праці: показник чисельності працівників, витрати робочого часу, обсяги виготовлених матеріальних та нематеріальних благ, рух особового складу підприємства. Для оцінки ефективності праці потрібно здійснити:

- аналіз чисельності, складу та руху робочої сили;
- аналіз використання фонду часу;
- аналіз продуктивності праці;
- знаходження ресурсів підвищення використання трудових резервів та зменшення трудомісткості на одиницю виготовленої продукції [2].

Головним показником ефективності праці є її продуктивність. Продуктивність визначається співвідношенням кількості виготовленої продукції на одиницю робочого часу. Залежно від прямого чи зворотного відношення будемо мати два показники трудомісткості або виробіток [3].

На рівень продуктивності праці впливає рівень екстенсивності праці, інтенсивності праці, техніко-технологічний стан виробництва, звісно не можна забувати про умови праці, адже головне від чого залежить продуктивність праці – від самих працівників. Потрібно особливу увагу приділяти умовам праці, емоційному стану працівників, настрою в колективі, наявності матеріальних та нематеріальних заохочувань до праці.

Рівень екстенсивності праці показує рівень її продуктивного використання в повній мірі протягом повного робочого часу.

Інтенсивність праці визначається рівнем фізичної та розумової енергії людини, витраченої за одиницю часу та має межі, а саме психологічні та психологічні обмеження організму людини. Нормальною інтенсивністю праці вважається та, при якій людина в кінці робочого дня може повністю поновити витрачену на роботу енергію [1.1].

Одним з складових для високої продуктивності праці підприємство має мати достатню кількість основних та допоміжних працівників з відповідною кваліфікацією. Тобто керівництву потрібно вивчати співвідношення між основними та допоміжними робітниками, тенденції їх змін. Потрібно вивчати структуру кадрів, тобто зіставлення фактичної і планової питомої ваги чисельності всіх категорій працівників із загальною кількістю.

Одним із найважливіших етапів аналізу забезпечення виробництва робочою силою є вивчення її руху. Для цього на підприємстві розраховують коефіцієнти оборотів з приймання, звільнення, плинності, стабільності та загального обороту.

Одним із основних факторів продуктивності праці є використання робочого часу, а саме його скорочення та раціональне використання призводить до збільшення продуктивності. Тобто керівництву потрібно залучати нові методи праці, оновлення техніки для того, щоб за одну одиницю часу виготовляти більше обсягу товарів [4].

Вивчаючи всі вище наведені показники та фактори, постає питання вимірювання продуктивності праці. Вона може розраховуватися як на одного працівника так і на одиницю часу. Існує три методи вимірювання: натуральний, трудовий та вартісний.

В завершенні аналізу зростання працездатності, керівництво має підрахувати виявлені резерви для підвищення ефективності праці. Резерви поділяють на інтенсивні та екстенсивні [2.1].

Резерви зростання продуктивності також можна поділити на три групи:

- соціально економічні;
- матеріально-технологічні;
- організаційно-економічні [1,2].

Отже, в умовах нестабільно економічної ситуації та в умовах високої конкуренції на ринку, питання результативності праці на першому місці. Ефективність праці є основним та головним показником економіки. Тому правильне розуміння цього поняття, уміння його розрахунку та аналізу є невід'ємною задачею економістів та керівників виробництва. Питання ефективності праці є системним та вимагає чіткого системного підходу, постійного вдосконалення факторів, для її зростання та економії затрачених ресурсів.

Список використаних джерел: 1. Погорелова Т.О. Аналіз факторів, які впливають на ефективність праці персоналу підприємства. *Економічні науки*. 2016. №5 URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/25768/1/vestnik_KhPI_2016_27_Pohorielova_Analiz.pdf.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=219. 2. Кравченко М.А. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2010. №5 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=219> 3. Аналіз продуктивності праці та її стимулювання. URL: <http://referatss.com.ua/work/analiz-produktivnosti-praci-ta-ii-stimuljuvannja/> 4. Бойчук Н. Я. Проблеми ефективності використання трудових ресурсів та підвищення ефективності праці. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/4344/1/39_boychuk_nya_problemy_efektyvnosti.pdf

Четверикова О.Ю., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О. О. Сидоренко**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОПЛАТИ ПРАЦІ В ДЕРЖАВНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ РЦ «ІНВАСПОРТ»

Ключові слова: *оплата праці, бюджетне фінансування, премії, єдина тарифна сітка (ЄТС), штатний розклад, посадовий оклад, надбавки, ринок праці.*

Заробітна плата як соціально-економічна категорія, трактується з одного боку як основа добробуту працівників, а з іншого - стимул працівників до високоефективної праці і є наслідком соціально-економічного розвитку держави. Саме від ефективності державної політики у сфері оплати праці залежить рівень життя населення. Такий підхід трактує Конституція України [1], де кожному громадянину дано право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає, або на яку вільно погоджується.

Особливу увагу слід приділити діяльності бюджетних організацій, функціонування яких передбачає використання коштів державного та місцевого бюджетів задля задоволення соціально-культурних та інших потреб суспільства. Характерним для таких організацій є те, що майже 70% цих коштів виділені на оплату праці. Своєчасність нарахування й виплати заробітної плати напряму впливають на рівень ефективності праці працівників бюджетної сфери і є базовою мотивацією для професійного росту кадрів.

Метою дослідження даної роботи є дослідження теоретичних, методичних та практичних аспектів організації розрахунків з оплати праці в бюджетних організаціях та визначення можливих шляхів їх удосконалення.

Завданням даної тези є визначення поняття «оплата праці» та проведення дослідження особливостей розрахунків з працівниками в бюджетних організаціях на прикладі Регіональний центр «Інваспорт».

Термін «Заробітна плата» відповідно до закону «Про оплату праці» має наступне визначення – це винагорода обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу. Заробітна плата залежить від складності, а також від виконаної роботи, професійних і ділових якостей працівника, результатів господарської діяльності підприємства [2].

Бюджетні установи виконують фінансування заробітної плати за окремою статтею, яка є захищеною відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України». Виплати по заробітній платі здійснюються першочергово разом з перерахуванням до фондів обов'язкових платежів [3].

Після проведеного аналізу нормативної та фінансової документації РЦ «Інваспорт» за 2018-2019 роки можемо зазначити, що в центрі встановлена штатно-окладна форма оплати праці, яка повністю підходить до оплати праці працівників центру у зв'язку зі специфікою їх роботи. Головними документами згідно яких в центрі нараховується заробітна плата є: штатний розклад; таблиць обліку робочого часу; накази особового складу.

За штатним розкладом станом на 01.01.2019 в Регіональному центрі «Інваспорт» налічує 22 посади або 20,5 штатних одиниць. Фонд заробітної плати за 2019 рік склав 1651893,12 грн.

Важливим фактором при складанні штатного розкладу та розрахунку посадового окладу даного центру є врахування розряду згідно ЄТС. Розряд згідно ЄТС в центрі встановлюється

згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» [5]. Чим вищий розряд тим більший коефіцієнт до розрахунку окладу.

Після проведеного аналізу постанови слід відмітити, що на посади головного бухгалтера та заступника директора прописано в наказі застосувати на розгляд директора коефіцієнт -5% або -10% нижчий від окладу директора. В центрі для даних посад застосовується коефіцієнт -5%.

В даному центрі відповідно до специфіки його роботи передбачені підвищення до посадового окладу:

- За роботу з інвалідами – отримують всі працівники в розмірі 20%;
- За спеціалізацію – 15% нараховується тренеру-викладачу спортсмени якого на олімпійських іграх зайняли золото, срібло або бронзу. Можна сказати що це підвищення за спеціальних людей. В центрі дане підвищення отримують три тренери.

Данні підвищення накладаються на встановлений посадовий оклад та є невід'ємною його частиною. Всі інші надбавки нараховуються на посадові оклади з урахуванням підвищень.

Види надбавок, що використовуються в центрі:

- За кандидата наук та за Майстра спорту – 15%, нараховуються за отриману відповідну освіту та здобутий відповідний спортивний рівень спортсменів. Дану надбавку отримують два тренери;

- За результати спортсмена – визначаються за періоди від олімпіади до наступної олімпіади – два тренери отримують по 50% та один отримує 30% від окладу;

- За Заслуженого працівника України, Заслуженого тренера України, класовість, спортивне звання – в загальній кількості отримують п'ять працівників відповідно надбавки 20%, 50% та 30% від окладу;

- За вислугу років – отримують всі працівники центру, відповідно до терміну роботи в центрі.

Граничний розмір надбавок одного працівника не повинен перевищувати 50% відсотків посадового окладу.

Зазначимо, що нарахування заробітної плати в Регіональному центрі «Інваспорт» є особливим та керується законами України та Постановою Кабінету Міністрів України № 955 «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників центрів з фізичної культури та спорту осіб з інвалідністю «Інваспорт»» [4]. Саме в Постанові прописано право керівника центру в межах фонду заробітної плати встановленого в кошторисах встановлювати підвищення до посадового окладу та всі можливі надбавки з прописаними % ставками за кожну з надбавок.

На основі проведеного дослідження можемо зробити висновок, що особливості нарахування заробітної плати в державній організації, а саме в РЦ «Інваспорт» відбувається відповідно до законодавчих норм, та відповідає специфіки роботи. При цьому слід зазначити, що тренери можуть отримати надбавки за свої спортивні та наукові досягнення та досягнення їх вихованців, а в постанові прописаний досить великий список для їх заохочення.

Список використаних джерел: 1. Конституція України від 28.06.1995 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. 2. Закон України «Про оплату праці» від 13.02.2020 №108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>. 3. Закон України “Про Державний бюджет України на 2020 рік” від 14.11.2019 № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>. 4. Постанова

Кабінету Міністрів України № 955 «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників центрів з фізичної культури та спорту осіб з інвалідністю «Інваспорт»» від 25.07.2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/955-2007-%D0%BF#Text>. 5. Постанова КМУ «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» №1298 від 30 серп. 2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1298-2002-%D0%BF#Text>.

УДК 332.1

Шадура-Никипорець Н.Т., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Ключові слова: земельні ресурси, землі сільськогосподарського призначення, рівень розораності, потенціал, регіон, сталий розвиток.

Одним із основних елементів ресурсного потенціалу Чернігівської області є її землі, ключова роль серед яких належить землям сільськогосподарського призначення. Земельний фонд області станом на 1 січня 2020 р. складає 3190,3 тис. га, тобто 5,29% від земельного фонду України [2]. У його структурі найбільша частка (64,6%) приходить на сільськогосподарські угіддя (2060,4 тис. га або 64,6%), що складає 4,98% від національного показника. Зважаючи на значне відставання області за чисельністю населення від переважної більшості регіонів України (область обіймає 23 місце) кількість сільськогосподарських угідь, що приходить на особу (2,1 га) значно перевищує як національний рівень (0,9 га) так і європейські показники (0,44 га) [3]. Збереження кількості та підтримання якості сільськогосподарських земель для Чернігівського регіону являється запорукою його сталого розвитку.

Одним із ключових аспектів збереження потенціалу земель області є вирішення проблем ерозії та зсуву ґрунтів. Разом із природними факторами розвитку ерозійних процесів сприяє висока ступінь розораності території (рис. 1), яка перевищує 67% і демонструє тенденцію до зростання. Слід акцентувати увагу на тому, що в середньому по Україні рівень розораності земель складає 54%, а у Європі становить лише 35% [3].

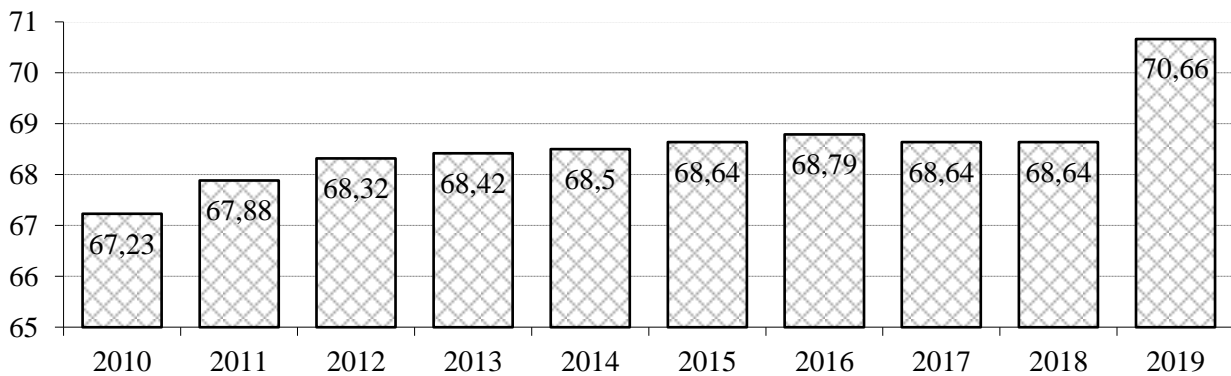

Рисунок 1 – Динаміка рівня розораності сільськогосподарських земель Чернігівської області*, %

*Джерело: побудовано автором на основі [1]

Надмірний рівень розораності земель тісно пов'язаний із активним веденням сільського господарства на території Чернігівської області, що супроводжується значним впливом господарського комплексу регіону на його екологічну стійкість. При цьому істотних змін зазнає ґрунт, адже основна частина елементів ґрунту вилучається разом із урожаєм (особливо характерно для однорічних культур), а щорічне повторення такого вилучення вичерпує запас основних поживних елементів ґрунту, знижуючи його природню родючість. Для заповнення вилучених речовин аграрії Чернігівської області в ґрунти вносять в основному мінеральні добрива. Це має як позитивні наслідки – поповнення запасів поживних речовин у ґрунті, так і негативні – забруднення ґрунту, води й повітря. В області сформувалася тенденція до збільшення як площ, удобрених мінеральними добривами, так і до концентрації їх внесення, що значно перевищує загальнонаціональні показники (рис. 2). При цьому потенціал органічних добрив повністю не використовується, сформувалася тенденція до зменшення їх використання (обсяг внесення органічних добрив на один гектар посівної площі сільськогосподарських культур скоротився із 900 кг/га у 2010 р. до 700 кг/га у 2019 р.) [1].

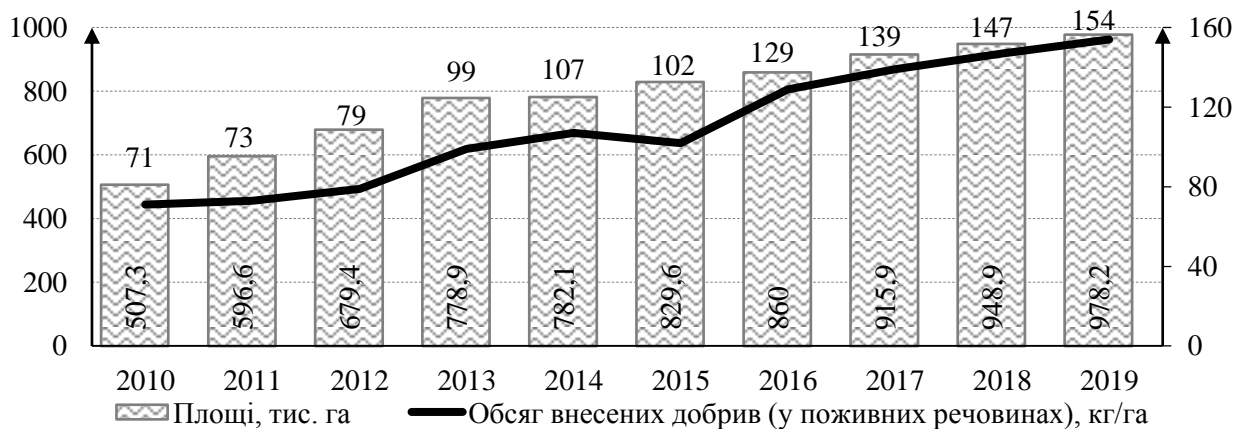

Рисунок 2 – Динаміка площі сільськогосподарських культур, що удобрена мінеральними добривами та обсягів їх внесення на один гектар посівної площі у Чернігівській області
**Джерело: побудовано автором на основі [1]*

Крім мінеральних добрив, у ґрунт вносяться різні хімічні речовини для боротьби з комахами (інсектициди), бур'янами (пестициди), для підготовки рослин до збирання. Більшість цих речовин дуже токсичні, не мають аналогів серед природних сполук, тому наслідки їх застосування складно повністю передбачити, що сприймається як фактор екологічної загрози. Площа сільськогосподарських земель, що обробляються пестицидами в межах Чернігівської області за останні десять років зростає у два рази, щорічно у середньому до обробітку пестицидами залучалося 56,7 тис. га нових угідь (рис. 3).

Існуюча ситуація не сприяє нарощенню ресурсного потенціалу Чернігівської області відповідно до концепції сталого розвитку та вимагає проведення заходів, спрямованих на балансування економічних та екологічних інтересів у сфері землекористування.

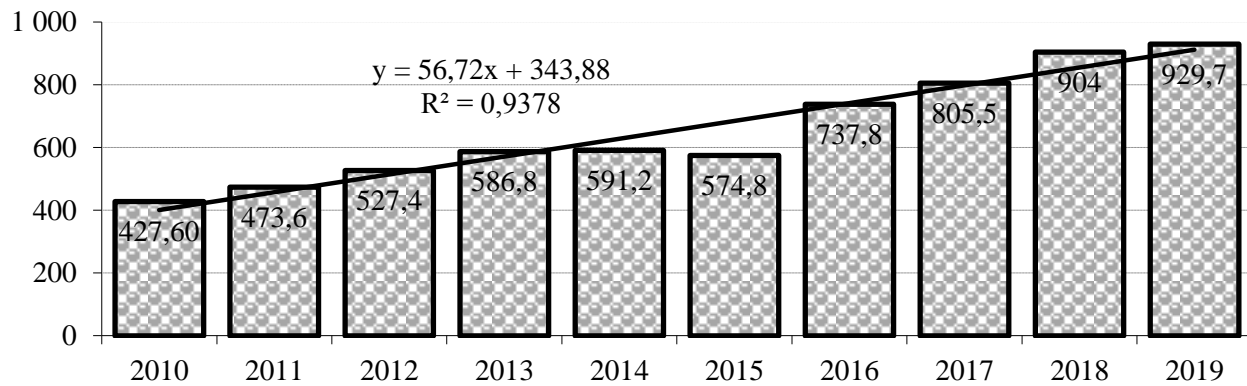

Рисунок 3 – Динаміка площ, на яких застосовувались пестициди*, тис. га

*Джерело: побудовано автором на основі[1]

Список використаних джерел: 1. Головне управління статистики у Чернігівській області [Офіційний сайт]. URL: <http://www.chernigivstat.gov.ua/books/silgosp.php>. 2. Державна служба статистики України [Офіційний сайт]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Земельний довідник України [Електронний ресурс]. URL: 2020 <https://agropolit.com/spetsproekty/705-zemelny-dovidnik-ukrayini--baza-danih-pro-zemelny-fond-krayini>.

UDC 657.633-021.4

Shelest A., Master's Degree Student

Scientific Supervisor: **Hnedina K.V.**, PhD in Economics, Assistant Professor of the Department of Accounting, Taxation and Audit,

Chernihiv Polytechnic National University, Chernihiv, Ukraine

THE SYSTEM OF INTERNAL QUALITY CONTROL OF AUDIT SERVICES: FEATURES OF FORMATION

Keywords: *audit, audit market, quality of audit services, internal control system, quality control policy, ethical principles.*

There is a problem of the relationship between external and internal users of information and audit firms in the national and global markets of audit services. Incomplete and irrational use of the strategic potential of audit firms contributes to the fact that the quality of audit services at the regional and national levels is insufficient, which entails a loss of user confidence in the services of such a firm. The priority issue is the formation of a quality management system for audit services and the formation of an effective management system to ensure the quality of audit services and increase user confidence. After conducting an audit at the enterprise, an audit report is provided, which indicates the actual state of financial and economic activities of a particular entity. The quality of audit services provided depends on the adequacy of the results of the audit. In the context of globalization of economic relations, rapid and effective management decisions based on truthful and verified information are the key to the successful operation of the business entity. Therefore, the services of audit firms are in demand to provide confidence in information about the activities of the enterprise. Despite the essential scientific achievements in the field of quality management of audit services, internal quality control

systems of Ukrainian audit firms need to be improved. It cases the relevance and timeliness of this research.

According to International Standard on Quality Control (ISQC) 1, “Quality Control for Firms that Perform Audits and Reviews of Financial Statements, and Other Assurance and Related Services Engagements” International Quality Control Standard 1 [1], the purpose of quality assurance of audit services is “to establish and maintain a quality control system that would provide it with sufficient confidence that: the firm and its personnel operate in accordance with professional standards, legal and regulatory requirements; and the reports provided by the firm or the engagement partners are appropriate”. Audit firms should implement quality control policies and procedures to ensure that users are confident in their professional standards for the provision of audit services. The nature, scope of policies and procedures for quality control of the firm depend on factors such as the size and nature of its practice, geographical branching, organizational structure, and considerations of the cost of services [2].

The ISA 220 [3] recommends that audit entities apply those control procedures that are appropriate for each particular entity that is the customer of the audit services. The same standard defines the procedure for delegation of authority between employees of the audit firm, ways to resolve conflicts of interest, assessment of new and retention of existing customers, the procedure for consultation. Also, according to ISA 220, audit firms are recommended to “... implement quality control policies and procedures that ensure that all audits are conducted in accordance with ISAs or in accordance with national standards or vice versa” [1,3,4].

The International Quality Control Standard 1, “Quality Control for Firms Auditing and Reviewing Historical Financial Information and Other Assurance Engagements and Related Services”, [1] considers the firm’s responsibility for its quality control system for financial audits and reviews. Reporting, as well as other assurance tasks and related services. It should be applied together with the relevant ethical requirements. The quality control system consists of policies designed to achieve the following objectives of establishing and maintaining a quality control system that provides it with sufficient confidence that [1]:

1. The firm itself and its staff act in accordance with professional standards, legal and regulatory requirements.
2. The reports provided by the firm or task partners are appropriate to the circumstances.

The purpose of ISQC 1 is to set standards and provide guidance on a firm's responsibility for its quality control system for audits and reviews of financial statements, as well as other assurance engagements and related services [1]. That is, the fundamental difference between ISA 220 and ISQC 1 is that the former governs the responsibilities of staff and determines the application of quality control procedures for assurance engagements, and the latter regulates the responsibilities of the audit firm and determines the application of not only audit quality control procedures, but also the provision of related services. In both standards, the object of management is internal quality control, which should provide a division of functions, responsibilities, and areas of activity of audit staff, which would achieve the highest quality in the provision of services [1].

However, ISA 220 and ISQC 1 do not provide for the scale and number of audit staff. Therefore, these requirements can only be met by large audit firms. Where a special unit of quality control of audit services has been created. If the assurance service is provided by an individual auditor or a small audit firm, the risk of combining professional functions and responsibilities increases, which significantly complicates the application of the requirements of ISA 220 and ISQC 1.

It is to be noted, that quality control of audit services is implemented at two levels: external and internal. In accordance with the Law of Ukraine “On Auditing Financial Statements and Auditing Activities”, external quality control of audit services is carried out by auditing the quality of audit services of audit entities regarding their compliance with international auditing standards, the principle

of independence, efficiency of internal audit quality control system, requirements of this Law” [5,6]. Internal quality control involves the formation of a quality assurance system at the level of the audit firm, responsible for its organization [5,6].

In order to ensure the relevant quality level of audit services, the audit firms also form internal standards. These standards include the policies and procedures for ensuring the independence and internal quality control of services provided by the audit firm, defines a quality control system that ensures that the firm and its personnel act in accordance with professional standards, regulatory and legal requirements, and that the reports provided by the firm or partner on assignment to existing customers are appropriate.

Taking into account that the internal quality control system of audit needs constant monitoring and improvement, the research in the field of developing a mechanism for identifying threats and ensuring compliance with ethical principles in performing audit tasks is perspective and relevant.

References: 1. *Mizhnarodni standarty kontroliu yakosti, audytu, ohliadu, inshoho nadannia vpevnenosti ta sputnikh posluh*. [Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements]. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201(1).pdf) [in Ukrainian]. 2. S.M. Honcharuk, A.P. Shot. *Kontrol' yakosti audytors'kykh posluh* [Quality control of audit services]. Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine. 2011. Issue 21.9. P.156-160. [in Ukrainian]. 3. International Standard on Auditing (ISA) 220, “Quality Control for an Audit of Financial Statements”. URL: <https://www.ifac.org/system/files/downloads/a010-2010-iaasb-handbook-isa-220.pdf> [in English]. 4. V. Drachuk. *Kontrol' yakosti audytors'kykh posluh v Ukrayini: problemy ta shlyakhy vyrishennya* [Quality control of audit services in Ukraine: problems and solutions]. URL: http://www.rusnauka.com/26_WP_2012/Economics/7_116377.doc.htm [in Ukrainian]. 5. Pushkar M.S. *Audyt: navchal'nyy posibnyk* [Audit: a textbook]. Ternopil National University of Economics. Ternopil: Kart-blansh., 2014. 275 p. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37225/1/%d0%90%d0%a3%d0%94%d0%98%d0%a2_Se maniuk.pdf [in Ukrainian]. 6. K.V. Hnedina. *Orhanizatsiya kontrolyu yakosti audytors'kykh posluh* [Organization of quality control of audit services]. Chernihiv Polytechnic National University. Youth of Science - 2020: socio-economic and humanitarian aspects of society: a collection of abstracts reports of the X International scientific-practical conference of students, graduate students and young scientists. Chernihiv, April 23-24, 2020. P. 181-182. URL: <https://www.stu.cn.ua/media/files/conference/yun20-t2.pdf> [in Ukrainian]

Шелест А.С., здобувачка вищої освіти, група МФАМп-201

Науковий керівник: **Т.В. Клименко**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Ключові слова: організація обліку, малі підприємства, спрощена система оподаткування, фінансова звітність малого підприємства

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено, що «метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства» [6]. Визначальна соціально-економічна роль малого бізнесу в ринковій економіці актуалізує питання ефективного управління та підвищення конкурентоспроможності малих підприємств. Оскільки саме бухгалтерський облік є джерелом інформації для прийняття зважених управлінських рішень, то якісна організація облікового процесу та формування облікового апарату підприємства є пріоритетним завданням керівників підприємств малого бізнесу.

За даними Державної служби статистики України левову частку від загальної кількості підприємств становлять малі підприємства (станом на кінець 2019 року – 362328 одиниць (тобто 95,2% до загальної кількості підприємств) [2]. Значна кількість малих підприємств пояснюється тим, що обсяг отриманої інформації, якою вони оперують, є достатньо малим, і тому такий бізнес може швидко реагувати на економічні та політичні зміни, краще адаптуватися до змін кон'юнктури ринку.

На рівні кожного окремого підприємства згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі – Закон 996-XIV) організація бухгалтерського обліку належить до компетенції власника (власників), відповідно керівник повинен створити необхідні умови для правильного ведення бухгалтерського обліку [6].

На організацію бухгалтерського обліку на малому підприємстві впливає низка факторів, серед яких необхідно виділити такі:

1) форма організації бухгалтерського обліку. Згідно із Законом 996-XIV для забезпечення ведення бухгалтерського обліку підприємство самостійно може обрати одну із таких форм:

- введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером;

- користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку;

- ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або підприємством, що провадять діяльність у сфері бухгалтерського обліку та/або аудиторської діяльності;

- ведення бухгалтерського обліку та складання звітності власником або керівником;

2) форма бухгалтерського обліку. Підприємство може обирати форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з додержанням єдиних засад, встановлених Законом 996-XIV, та з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних [3];

3) система оподаткування підприємства. Згідно із Податковим кодексом України (далі – ПКУ) підприємства можуть використовувати спрощену систему оподаткування, сплачуючи при

цьому єдиний податок, та вести спрощений облік та звітність, або ж застосовувати загальні системи обліку та оподаткування. При цьому суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, поділяються на чотири групи платників єдиного податку, що впливає на ставку останнього та визначає суб'єкта платником чи неплатником ПДВ [5]. Підприємець може обрати самостійно систему оподаткування, враховуючи при цьому переваги та недоліки кожної з них.

Нормативно-правове регулювання та методика ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності малими підприємствами відбувається згідно Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» (НП(С)БО 25) та Міжнародного стандарту фінансової звітності для малих та середніх підприємств (МСФЗ для МСП) залежно від того, за міжнародними чи національними стандартами ведеться облік та звітність (таблиця 1).

*Таблиця 1 – Порівняльна характеристика НП(С)БО 25 та МСФЗ для МСП**

НП(С)БО 25	МСФЗ для МСП
<i>Сфера дії</i>	
Установлює зміст і форму Фінансової звітності малого підприємства та порядок її заповнення	Визначає мету фінансової звітності малих та середніх підприємств та ознаки, завдяки яким інформація у фінансовій звітності є корисною
<i>Суб'єкти, які належать до малих підприємств</i>	
Юридичні особи, які визнані такими згідно критеріїв, зазначених в Законі України 996-XIV: - балансова вартість активів – до 4 млн євро - чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 млн євро; - середня кількість працівників - до 50 осіб	1) не є підзвітними суспільству; 2) оприлюднюють фінансову звітність загального призначення для зовнішніх користувачів
<i>Оцінка статей</i>	
У розрізі кожної статті фінансової звітності малого підприємства	Двома поширеними базами оцінки є історична вартість та справедлива вартість
<i>Принципи визнання статей</i>	
Не визначаються	Під час розробки та застосування облікової політики, керівництво застосовує своє судження, в результаті чого формується інформація, яка є: а) доречною для потреб користувачів з прийняття економічних рішень та б) достовірною; підприємство має орієнтуватись на визначення, критерії визнання та концепції оцінки активів, зобов'язань, доходу та витрат.
<i>Порядок згортання статей</i>	
Згортання статей активів та зобов'язань є неприпустимим, крім випадків, передбачених відповідними НП(С)БО	Підприємство не може проводити згортання активів та зобов'язань або доходу та витрат, якщо це не вимагається МСФЗ
<i>Склад фінансової звітності</i>	
1) Баланс (форми №1-м та №1-мс) 2) Звіт про фінансові результати (форми №2-м та №2-мс)	1) Звіт про фінансовий стан; 2) Звіт про сукупний дохід; 3) Звіт про прибутки та збитки; 4) Звіт про зміни у власному капіталі; 5) Звіт про дохід та нерозподілений прибуток; 6) Звіт про рух грошових коштів; 7) примітки до фінансової звітності (містять стисле викладення значної облікової політики та іншу пояснювальну інформацію)

*Джерело: складено автором на основі [3, 4]

Таким чином, організація облікового процесу на малих підприємствах повинна здійснюватися згідно із норм відповідних нормативно-правових актів. При цьому забезпечення якісної організації бухгалтерського обліку та облікового процесу в цілому сприятиме ефективній обробці, систематизації, зберіганню та передачі інформації користувачам і впливатиме на ефективність та конкурентоспроможність діяльності малого підприємства.

Список використаних джерел: 1. Довбуш А.В., Давидовська Г.І. Особливості організації обліку на підприємствах малого бізнесу в Україні. *Інноваційна економіка*. 2020. №5-6. С. 162-167. URL: <http://inneco.org/index.php/inneco.ua/article/view/642/710>. 2. Кількість підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019 році. *Державна служба статистики України*: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств (у редакції 2015 року). URL: [https://www.mof.gov.ua/storage/files/IFRS_for_SME_\(2015\)%20ukr_AH%20am%20\(3\).pdf](https://www.mof.gov.ua/storage/files/IFRS_for_SME_(2015)%20ukr_AH%20am%20(3).pdf). 4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: затв. наказом М-ва фінансів України від 25 лют. 2020 р. №39 (у редакції наказу М-ва фінансів України від 24 січ. 2011 р. №25). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text>. 5. Податковий кодекс України: Кодекс від 02 груд. 2010 р. №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 лип. 1999 р. №996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

УДК 657:004

Шелест А.С., здобувачка вищої освіти, група МФАМп-201

Науковий керівник: **О.І. Волот**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Ключові слова: *інформаційне забезпечення, бухгалтерський облік, управління обліком, джерела інформації*

У зв'язку із глобалізацією економічних зв'язків та розвитком ринкової економіки розширюються взаємозв'язки підприємства з іншими суб'єктами господарювання, що в свою чергу розширює потік інформації для ведення обліку і прийняття швидких управлінських рішень.

Інформаційне забезпечення являє собою «сукупність форм документів, нормативної бази та реалізованих рішень щодо обсягів, розміщення та форм існування інформації, яка використовується в інформаційній системі» [1].

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» «бухгалтерський облік - процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень» [2], проте, у зв'язку важкістю обробки всієї інформації про суб'єкт господарювання, бухгалтерський облік потребує інформаційного забезпечення, насамперед нормативного.

Система управління бухгалтерським обліком включає чотири рівні (рис. 1.1), де на першому, другому та третьому рівнях управління обліком передбачає неухильне дотримання законів та нормативно-правових актів, а на четвертому – розробляються внутрішні розпорядчі документи [3].

Рисунок 1 – Управління обліком в Україні*

*Джерело: побудовано автором на основі [3]

Формування інформаційного забезпечення облікового процесу підприємства може відбуватися не тільки шляхом неухильного дотримання нормативно-методологічної бази, а й завдяки використанню позаоблікової інформації. Завдяки отриманій позаобліковій інформації управлінський відділ підприємства має змогу швидко реагувати на ті чи інші зміни та швидко приймати управлінські рішення [4].

Оскільки бухгалтерський облік без належного і якісного інформаційного забезпечення функціонувати не може, то воно повинне відповідати наступним вимогам [5]:

- 1) ефективність інформації – система інформації повинна бути з мінімальними затратами, але при цьому забезпечувати всі потреби аналізу та управління;
- 2) об'єктивність інформації – інформація повинна бути достовірною і демонструвати реальні господарські факти;
- 3) єдність інформації – кожне економічне явище або процес має реєструватися один раз;
- 4) аналітичність інформації – отримана інформація має відповідати потребам підприємства для вивчення та аналізу економічних процесів та явищ;
- 5) оперативність інформації – повинна надходити своєчасно для прийняття рішень.

Інформацію для забезпечення системи бухгалтерського обліку можна отримувати з багатьох джерел, серед них є семінари (on-line, off-line), відвідування бібліотеки, підписка на періодичні видання з бухгалтерського обліку, консультаційні послуги спеціалізованих фірм, використання електронних інформаційних CD та послуги Internet-зв'язку [5]. Кожне джерело має ті чи інші переваги та недоліки, відрізняється ціною та терміном доступу до таких джерел інформації, тому обмежуватись одним джерелом отримання інформації не варто.

Отже, інформаційне забезпечення облікового процесу – система обробки та одержання, яка забезпечує обліковий апарат суб'єкта господарювання своєчасною, достовірною та ефективною

інформацією. Інформаційне забезпечення є головним для прийняття зовнішніми та внутрішніми користувачами зважених управлінських рішень. Тому, успішна організація інформаційного забезпечення господарюючого суб'єкта сприяє його ефективному функціонуванню та дозволяє швидко реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища.

Список використаних джерел: 1. Інформаційне забезпечення. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5_%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F; 2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>; 3. Організація обліку. Посібник для студентів спеціальності 7. 03050901 і 8.03050901 «Облік і аудит» усіх форм навчання. URL: http://www.dgma.donetsk.ua/metod/oia/%D0%A3%D0%B8%D0%90_%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf; 4. Організація обліку готової продукції та шляхи його вдосконалення. Кваліфікаційна робота (проект). URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/10371/8_Sakundyak_fem_2019-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD.pdf?sequence=1&isAllowed=y 5. Організація інформаційного забезпечення обліку. URL: <https://helpiks.org/5-44724.html>

УДК 334.012

Шелест А.С., здобувачка вищої освіти, група МФАМп-201

Науковий керівник: **Т.В. Клименко**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ТЕНДЕНЦІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, малі підприємства, державна підтримка

Забезпечення функціонування суб'єктів малого підприємництва та сегменту малого бізнесу є одним із пріоритетних завдань економічної політики країни. Мале підприємництво пов'язане з вирішенням низки соціально-економічних проблем, особливо регіонів, адже діяльність цих суб'єктів господарювання орієнтовна на населені пункти, де вони функціонують. Розвиток малого бізнесу в Україні є важливим як на регіональному, так і на загальнодержавному рівні, оскільки цей сектор є одним із основних, де створюються робочі місця, йому притаманна стійкість до кризових явищ, швидка адаптація до нових економічних умов.

Характерною особливістю малих підприємств є здатність працювати прибутково в умовах обмежень ринкової економіки, вони здатні оперативно реагувати на зміни кон'юнктури ринку. Тому важливість сприяння розвитку малих підприємств обумовлюється здатністю швидкого адаптування до змін та запровадження інновацій, забезпеченням протидії монополізації ринку та загостренню конкуренції за рахунок швидкого насичення ринку товарами і послугами, створенням нових робочих місць.

Згідно із статистичними даними Державної служби статистики України загальна кількість малих підприємств за видами економічної діяльності станом на 2019 рік склала 362328 одиниць

або 92,5% до загального показника кількості підприємств [1]. Суб'єкти малого підприємництва займають ліву частку з усіх підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства. При цьому кількість зайнятих працівників у 2019 році складала 1746,6 тис. осіб або 27,3%, що більше ніж кількість зайнятих осіб на великих підприємствах (1608,3 тис. осіб або 25,1%) [2]. Цей показник підтверджує, що функціонування малих підприємств сприяє й позитивному соціальному ефекту в розвитку держави, адже завдяки їм створюються нові робочі місця. Особливо це важливо на регіональному рівні, де малий бізнес може заповнити прогалини між великими і середніми підприємствами.

Однією з основних характеристик малих підприємств є швидка окупність витрат. За даними статистики, станом на 2019 рік загальні витрати на виробництво продукції склали 895,8 млрд грн, зокрема: матеріальні витрати – 665,6 млрд грн або майже $\frac{3}{4}$; витрати на оплату праці – 121,4 млрд грн або 13,6%; інші витрати – 108,8 млрд грн або 12,1% [3]. При цьому обсяг реалізованої продукції малими підприємствами за 2019 рік становив 1839,9 млрд грн або 19,1% від загального обсягу реалізації всіма підприємствами [4].

Забезпечення розвитку господарської діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, в тому числі малого підприємства, прямо пропорційно залежить від фінансових результатів діяльності бізнесу. У 2019 році 73,7% малих підприємств отримали фінансовий результат до оподаткування у вигляді прибутку в обсязі 176,7 млрд грн, натомість, збитково працювали 26,3% малих підприємств, відповідно їх збиток становив 72,8 млрд грн [5]. У цілому, розмір чистого прибутку малих підприємств у 2019 році склав 89,4 млрд грн [6].

Ефективність функціонування малих підприємств залежить від державної підтримки цього сектору національної економіки. В Україні існує потреба у забезпеченні державної підтримки розвитку малого підприємництва, зокрема, шляхом впровадження заходів, спрямованих на загальносистемне регулювання ринкового середовища (конкурентна, податкова, зовнішньоекономічна, митна та ін. політика), а також специфічних заходів державного регулювання і державної підтримки розвитку малого підприємництва, особливо на регіональному рівні [7].

Окрім низького рівня державної підтримки, малі підприємства мають специфічні чинники та проблеми, які їм властиві:

1) обмежений доступ до фінансових ресурсів (однаковий податковий тиск на великі та малі підприємства заважає розвиватися останньому, оскільки вони мають менші можливості щодо залучення фінансових ресурсів, на відміну від великих конкурентів);

2) жорсткий рівень конкуренції (в Україні малі підприємства становлять понад 90% серед інших категорій підприємств, тому велика кількість конкурентів на рівні як регіону, так і держави, змушує малий бізнес робити технічне та технологічне оновлення виробництва, що вимагає значні додаткові витрати);

3) обмежений доступ до ринку (мала можливість розширення географії збуту та неможливість участі в публічних закупівлях за бюджетні кошти. Перша проблема обумовлена інформаційними чинниками, а саме браком інформації щодо потенційних контрагентів, а друга – кількісними обмеженнями, оскільки органи державної влади часто надають перевагу закупівлі товарів і послуг у великих обсягах, що виключає з цього конкурсу малий бізнес);

4) технологічні бар'єри, обмежений доступ до інновацій та досліджень (проведення досліджень, спрямованих на технічне та технологічне оновлення, для малих підприємств є нерациональним, оскільки технологію вигідніше буде придбати, адже її розробка потребує значний обсяг фінансових і людських ресурсів) [8].

Тому, для вирішення проблем ефективного розвитку малих підприємств в Україні потрібно провадити низку заходів:

- забезпечити формування сприятливого підприємницького клімату шляхом врегулювання законодавчої бази відповідно до принципів державної регуляторної політики та широкого впровадження механізму фінансової підтримки малого бізнесу;

- вжити заходів щодо розвитку малого підприємництва в сільській місцевості, розробити механізм фінансової допомоги таким проектам, зокрема, шляхом розвитку інструментів фінансово-кредитної підтримки за рахунок розширення лізингових операцій із залученням банківського капіталу та бюджетних коштів, введення податкових пільг і компенсацій зниження відсоткових ставок за кредитами;

- стимулювати проведення регіональних тендерів та участю малих підприємств у виконанні регіональних замовлень за бюджетні кошти;

- сприяти розвитку інфраструктури підтримки малих підприємств, у тому числі шляхом розвитку фондів їх підтримки, створення інформаційно-консультаційних центрів тощо.

Отже, малі підприємства мають велику перспективу розвитку для вирішення соціально-економічних завдань держави, зокрема щодо забезпечення економічного зростання, розвитку конкурентного середовища, підвищення рівня зайнятості в країні та добробуту населення, насичення ринку необхідними товарами і послугами тощо.

Список використаних джерел: 1. Кількість підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019 році. *Державна служба статистики України*: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. Кількість зайнятих працівників на підприємствах за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010-2019). *Державна служба статистики України*: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Витрати на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2012-2019). *Державна служба статистики України*: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010-2019). *Державна служба статистики України*: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 5. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010-2019). *Державна служба статистики України*: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 6. Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010-2019). *Державна служба статистики України*: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 7. Щодо ефективності підтримки та перспектив розвитку малого підприємництва у регіонах: аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*: веб-сайт. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/schodo-efektivnosti-pidtrimki-ta-perspektiv-rozvitku-malogo>. 8. Щодо удосконалення податкових інструментів підтримки малого підприємництва в Україні: аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*: веб-сайт. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-udoskonallyennya-podatkovikh-instrumentiv-pidtrimki-malogo>

УДК 340.15:342.5

Буленок М.В., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **О.Г. Козинець**, канд. іст. наук, доцент, завідувачка кафедрою правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТОК МУНІЦИПАЛЬНИХ ОРГАНІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

***Ключові слова:** муніципальні органи, зарубіжні країни, самостійність, демократичний режим, громадяни*

На сучасному етапі місцеві органи влади є суттєвою ланкою політичної системи у зарубіжних країнах. У світі становлення системи місцевого управління пов'язане з процесами росту адміністративної, фінансової та судової самостійності середньовічних міст від центральної адміністрації.

Але місцеве самоврядування має ще глибші корені. А саме, в державно-правовій дійсності воно виникло у Стародавній Греції. Міста-поліси Стародавньої Еллади, а потім Стародавньої Італії стали прикладом становлення самоврядних засад у рамках міст-держав.

Від стародавніх міст-полісів жителі муніципій, що були членами міської громади, запозичили основні принципи й форми становлення самоврядних засад, а з часом і примножили досягнення місцевого самоврядування як специфічної форми публічної влади, вдосконалили його організаційні форми, створивши особливий уклад міського приватного та публічного життя, особливий взірць комунікаційного спілкування, багато традицій які дійшли до наших днів [1, с. 81].

Сучасна система місцевого управління склалася у результаті тривалих адміністративних і муніципальних реформ. Сьогодні у більшості демократичних країн проблеми управління місцевими справами вирішуються як агентами центральної державної влади, так і представницькими органами населення певної адміністративно-територіальної одиниці. У зв'язку з цим у зарубіжних країнах питанню правової регламентації діяльності місцевих органів влади приділяється значна увага. У більшості сучасних держав управління всіма справами на місцях здійснюють спеціальні органи місцевого самоврядування, що формуються на основі загального, рівного й прямого виборчого права при таємному голосуванні, а також спеціально призначеними з центру [2, с. 200].

Міськове, або муніципальне, самоврядування – це система управління місцевими органами, що здійснюється спеціальними виборними органами, які безпосередньо представляють населення тієї або іншої адміністративно-територіальної одиниці певної країни.

Європейська хартія про місцеве самоврядування, прийнята Радою Європи 15 жовтня 1985 р., дає загальне визначення місцевого самоврядування, що фактично стало універсальним і прийняте всіма демократичними державами. Під місцевим самоврядуванням Хартія розуміє «право й дійсну здатність місцевих співтовариств контролювати значну частину суспільних справ, управляти ними в рамках закону під свою відповідальність і на благо населення».

Головними ознаками органів місцевого самоврядування є їхня виборність зі значною самостійністю у вирішенні місцевих питань. Вона ґрунтується на муніципальній власності, праві

стягнення й розпорядження місцевими податками, можливості прийняття широкого кола нормативних актів з питань місцевого управління і т. ін.

Концепція місцевого самоврядування виходить насамперед із того, що місцеві співтовариства населення є одним з основних елементів будь-якого демократичного режиму, а право громадян на участь в управлінні суспільними справами є складовою демократичних принципів побудови більшості сучасних держав. Сила й вплив органів місцевого самоврядування в різних країнах відображають ступінь демократизму існуючого політичного режиму. Ці органи виникли й розвивалися як пряма протидія абсолютній владі центру.

Вага органів місцевого самоврядування визначається також тим, що в повсякденному житті громадяни зіштовхуються саме з діяльністю цих органів, оскільки впливають на створення у відповідній територіальній одиниці умов для життєзабезпечення населення, хоча загальне спрямування соціально-економічної й політичної діяльності визначається центральними органами державної влади та управління.

Однак їхня самостійність має особливий, специфічний характер. Самостійність цих органів інша, ніж самостійність автономних утворень, тому що органи місцевого самоврядування не мають законодавчих повноважень, оскільки можуть діяти тільки на основі й у рамках законодавчих актів, виданих центральними законодавчими органами всієї країни або суб'єкта федерації, якщо це федеративна держава.

На практиці принцип місцевого самоврядування означає передачу тих або інших адміністративних повноважень, що мають суто місцеве значення, у відання органів, обраних безпосередньо населенням цієї територіальної одиниці.

У демократичних державах щодо ролі органів місцевого самоврядування діє доктрина «муніципальна влада поза політикою». Це означає, що органи місцевого самоврядування не повинні вирішувати політичних питань, оскільки вирішення політичних питань зачіпає інтереси всієї держави, і, отже, не може мати суто місцевого значення. Зміст концепції «муніципалітети поза політикою» має на меті більш чітко розділити компетенцію регіональних і центральних органів, не допускати втручання регіональних органів у вирішення загальнодержавних питань [3, с. 214].

Європейська система місцевого самоврядування вплинула й на загальні принципи формування та функціонування місцевого самоврядування в інших регіонах світу.

Місцеве управління – це управлінська діяльність у місцевій територіальній одиниці, здійснювана центральною владою або адміністрацією вищестоящего територіального рівня управління. Здійснюється місцеве управління, як правило, через призначувані вищестоящою владою адміністративні органи.

Так, у Франції в рамках регіону органом управління є префект республіки, що призначається урядовим декретом і представляє уряд і його членів у відносинах із населенням. До його компетенції входять питання фінансів, безпеки, освіти тощо.

У деяких країнах, наприклад у Великобританії, питання місцевого самоврядування та управління регулюються нормами адміністративного, а не конституційного права. У більшості країн основні положення про управління на місцях містяться в конституціях і традиційно розглядаються в науці конституційного права, хоча в деяких постсоціалістичних країнах та інших державах виокремлюється особлива галузь і наука муніципального права.

Таким чином, витоки система місцевого самоврядування бере зі стародавності, її правову основу складають конституційні положення та норми поточного законодавства. Практично в усіх конституціях є принцип, що система органів місцевого самоврядування відповідає системі адміністративно-територіального поділу. Також у самоврядних територіальних колективах є представницькі органи, які обираються. Специфіка муніципальних організаційних форм визначаються історичними, географічними, демографічними особливостями тієї чи іншої

країни, політичним режимом, а також правовою системою. Зокрема, для багатьох країн, що розвиваються, характерна вагома роль у місцевому управлінні представників, призначених зверху, тобто т.зв. «пряме державне управління на місцях». У цілому ж можна констатувати, що в демократичних державах створений досить гнучкий і надійний механізм, який в основному забезпечує координацію зусиль усіх рівнів влади, який дозволяє враховувати різні місцеві особливості.

Список використаних джерел: 1. Бровченко Н.В. Конституційне право зарубіжних країн: навчальний посібник. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2014. 120 с. 2. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: навч. посіб. / В.М. Бесчастний, О.В. Філонов, В.М. Субботін, С.М. Пашков; За ред. В.М. Бесчастного. К.: Знання, 2007. 467 с. 3. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В. О. Ріяки. К.: Юрінком Інтер, 2006. 544 с.

УДК 342.5(1-87)

Бутько А.В., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **О.Г. Козинець**, канд. іст. наук, доцент, завідувачка кафедрою правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ПАЛАТА ЛОРДІВ: ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ПІСЛЯ РЕФОРМИ 1999 р.

Ключові слова: *Палата лордів, реформа, спадкові пери, довічні пери, єпископи*

Британський парламент – є двопалатним. Його верхня палата – Палата лордів. Нині вона вважається проявом британського консерватизму, оскільки ця палата історично складалася зі спадкових та духовних лордів, довічних перів, ординарних лордів з апеляцій, загальна кількість яких станом на 1999 р. нараховувала 1273 особи. Парламентські акти від 1911 р., 1958 р., 1963 р., 1999 р. є основними нормативно-правовими актами, які регулюють сучасне становище Палати лордів. Особливо актуальним є дослідження реформи 1999 р., якою обмежувались прерогативи нащадка середньовічних часів – Палати лордів на користь нижньої, що обирається народом, Палати громад.

Характеризуючи порядок формування Палати лордів, слід зауважити, що вона є унікальним конституційно-правовим феноменом в сучасному парламентаризмі. У ХХІ ст. в жодній демократичній країні світу немає палат парламентів, склад яких би формувався без будь-якої участі населення.

Членство у верхній Палаті британського Парламенту історично пов'язано з володінням одним із п'яти старших за рангом дворянських титулів: герцог, маркіз, граф, віконт і барон. Осіб, які володіють вказаними титулами і засідають у верхній палаті Парламенту, прийнято називати перами, хоча щодо них часто використовують інший термін – лорди.

На сьогодні Палата лордів складається із трьох категорій осіб: 1) спадкові пери; 2) довічні пери; 3) єпископи. Тривалий час найбільш чисельною групою Палати лордів були спадкові пери та переси.

У 1999 р. за ініціативою лейбористського уряду був обмежений інститут спадкового перства. На першому етапі конституційної реформи, яка повинна здійснюватися протягом 10 років, на підставі ст. 1 Акта про палату лордів 1999 р. було ліквідовано статус спадкових перів і майже

вдвічі (до 720 членів) скорочений чисельний склад палати: свої місця зберегли лише 92 спадкових пера (10% від їх загальної чисельності) та порядку 573 довічних перів, включаючи єпископів. Причому спадкове право засідати і голосувати під час перехідного періоду реформи 92 спадкових пера отримали в ході таємного голосування своїх колег по палаті, а 10 спадкових перів погодилися на ультиматум уряду: поміняти звання спадкового пера на звання довічного. Право на участь у діяльності палати було збережено за лордами, титул яким був наданий монархом на знак визнання їх особистих заслуг і за пропозицією уряду. Інші лорди мають право балотуватися на виборах, в тому числі в нижню палату – палату громад.

Так, перший виняток передбачає, що до початку проведення наступного етапу реформи свої місця зберігають 90 спадкових членів Палати. Із 759 спадкових перів Палатою було обрано 15 перів із числа тих, хто заявив про готовність зайняти адміністративні посади в Палаті лордів. 75 місць було розподілено між спадковими перами, які є прихильниками провідних політичних партій і так званими «незалежними перами», які не ідентифікують себе в якості прибічників певної політичної сили. Вибори вказаної категорії перів здійснюються колегією спадкових перів від провідних політичних партій в Палаті лордів пропорційно до їх чисельності. Таким чином, 42 обраних спадкових пера були представниками колегії консервативних спадкових перів, 28 – колегії «незалежних перів», 3 – колегії ліберально-демократичних перів, 2 – колегії лейбористських перів. Відзначимо, що для того, аби спадкові пера могли претендувати на членство в Палаті лордів, вони мали заявити про свою партійну афіліацію [4, с. 664]. Склад колегій визначається за ознакою партійної належності, і їх членами мають право бути виключно спадкові пера. Акт про Палату лордів 1999 р. встановлює правило, що в разі відкриття вакансії спадкового пера (смерть чи інші причини) мають проводитися довибори перів на заміщення вказаного місця в Парламенті. У даному контексті слід підкреслити, що спадкоємці спадкових перів, які були обрані в Палату лордів, спадкують титул, однак не право засідати в Парламенті.

Другий виняток полягає в тому, що свої місця в Палаті лордів зберегли два спадкових пера, які виконують церемоніальні функції. Перший – граф-маршал, що займає посаду головного церемоніймейстера і голови геральдичної палати, яка з 1483 р. є спадковою і належить роду герцогів Норфолкських. Другий – лорд-гофмейстер, який управляє господарством королівського двору та здійснює загальний контроль за станом комплексу будівель Вестмінстерського Парламенту [3, с. 427].

Реформа складу Палати лордів закріплювала також право засідати в Парламенті «перів королівської крові» («королівських герцогів»): чоловіка королеви Єлизавети II, її синів, двоюрідних братів монарха. Однак усі вони, у т.ч. й спадкоємець престолу принц Чарльз, 3 листопада 1999 р. заявили про відмову від свого привілею засідати в Палаті лордів. Тому на сьогодні «пери королівської крові» відвідують Парламент виключно за присутності королеви при відкритті парламентських сесій.

Палата лордів не має фіксованого числа членів. Нині в ній нараховується 780 членів. З них приблизно 667 місць припадає на довічних перів (представники політичної, економічної та культурної еліти, які набувають цього статусу через власні заслуги та досягнення), 88 – спадкових перів і 25 – священнослужителів. До духовних лордів належать вищі ієрархи англіканської церкви – архієпископи Йоркський і Кентерберійський, а також деякі єпископи. При цьому, ставиться питання про призначення і представників інших конфесій, перш за все – мусульман. У зв'язку з тим, що Палата лордів є вищою судовою інстанцією у Великобританії, до складу Палати лордів були запроваджені ординарні лорди з апеляцій, які є видатними юристами країни. Вони призначаються довічно.

Сукупність проведених конституційних перетворень механізму формування верхньої Палати Парламенту по-різному оцінюється дослідниками. Наприклад, В. Богданор назвав реформи Палати лордів «тихою революцією» [5, с. 77]. Н. А. Алексєєв, у свою чергу, сприймав прийняття

Акту про Палату лордів 1999 р. як «революційний захід», що відкриває нову сторінку в конституційній історії Сполученого Королівства і вносить принципові зміни в традиційні основи британського парламентаризму [1, с. 235]. У даному контексті І. Г. Ковальов більш стриманий у своїх висновках. Автор зазначає: «Видалення із верхньої Палати майже всіх спадкових перів було назрілою і необхідною реформою, однак вона жодним чином не змінила аристократичного характеру Палати лордів» [2, с. 348].

Отже, на нашу думку, в кожній із наведених вище позицій є певне раціональне зерно. Звичайно, реформа Палати лордів в аспекті її персонального складу не мала радикального характеру, однак, беручи до уваги специфіку розвитку та методику конституційного реформування правової системи Великобританії, проведені зміни все ж можна вважати певною мірою революційними.

Список використаних джерел: 1. Алексеев Н. А. Палата Лордов Британского Парламента: От Суда Короля Эгберта до революции Премьера Т. Блэра. М.: БЕК, 2003. 432 с. 2. Ковалев И. Г. Палата лордов в XX веке. Сто лет реформ. М.: Перо, 2011. 393 с.; 3. Ковалев И. Г. Экономика и современное государственно-политическое устройство Великобритании. М.: Перо, 2011. 587 с. 4. Конституционное право зарубежных стран: учебник / Н. В. Мишина, А. Р. Крусян, Д. Я. Гараджаев и др. Харьков: Право, 2015. 848 с.; 5. Bogdanor V. Constitutional Reform In Britain: The Quiet Revolution. *Annual Review of Political Science*. 2005. Vol. 8. P. 73-98.

УДК 340.15

Васильєва Д.А., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О.Г. Козинець**, канд. іст. наук, доцент, завідувачка кафедрою правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

УКРАЇНА В СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО ТА РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Ключові слова: *сейм, сенат, Пани-Рада, шляхта, феодалі, великий князь, король, селяни*

Період XIV-XVII ст. був дуже складним для українських земель. На початку XIV ст. Україна піддалась експансії з боку Великого князівства Литовського (далі – ВКЛ), у другій половині XVI ст. – Речі Посполитої (далі РП). Ці події похитнули державний, суспільний лад, економічне становище і це далеко не все. Щоб краще зрозуміти становище України під контролем цих двох держав, варто провести порівняння.

Державний устрій ВКЛ був практично ідентичний устрою Київської Русі, чого не можна було сказати про РП. Її було поділено на 6 воєводств – Руське, Белзьке, Київське, Чернігівське, Подільське, Брацлавське. Воєводства поділялися на повіти, кожен повіт у свою чергу на волості. Влада у ВКЛ зосереджувалася в руках князя династії Гедиміновичів. Місцева династія складалася з удільних князів та намісників. При князі діяла Пани Рада, до неї входили: удільні князі, намісники та ієрархи церков. Центральна адміністрація складалася з маршалок, канцлера, гетьмана, підскарб'я та ін. З XV ст. почався скликатися сейм, в його роботі брала участь шляхта. Українці повинні були сплачувати податки і брати участь у військових походах. Форма державного устрою була більш наближена до федерації [3, с.84]. У РП з місцевої шляхти король призначав воєвод, старост і каштелянів. У РП на українських землях існувала волосна система

адміністративно-територіального поділу. Декілька волостей склали повіт. У системі управління особливе місце займали шляхетські сеймики, які збиралися у воєводствах і повітах. На сеймиках шляхта обирала також своїх представників до загально-національного сейму і Люблінського трибуналу.

Панівною частиною населення у ВКЛ була шляхта, а у РП – феодал-землевласники. У РП феодалі поділялися на магнатів та шляхту. Шляхта мала спадковий титул, володіла вотчинами або удільними землями, несла військову службу. У ВКЛ феодалі обіймали всі найважливіші посади, визначали напрями внутрішньої та зовнішньої політики держави. Найбільш привілейованими з феодалів були магнати, князі, пани радні й пани хоругові. Панами радними були великі землевласники. Вони входили до складу ради при князеві.

Селяни в РП не мали права залишати села, не мали приватної власності на землю, несли трудові повинності, платили грошові та натуральні побори і податки.

Державними органами влади в центрі були: король, який обирався шляхтою, і сейм – станово-представницький орган, він складався з сенату, де засідали світські і духовні магнати з королівським двором, та посольської ізби – куди кожна земля чи воєводство посилали обраних послів. На місцях існували представники державної влади та місцевого шляхетського самоуправління – сеймики [2, с.142]. У ВКЛ особливе місце серед шляхти займали військово-служиві люди. Це були шляхтичі, які не мали феодално-залежних від себе людей; безземельна або служива шляхта, яка жила за рахунок служби у великих феодалів або оренди в них невеликих ділянок землі, які обробляла власною працею [1, с.113].

Щодо судової системи, то у ВКЛ суд спочатку був складовою адміністрації, але пізніше він став окремим органом. Судова система РП зберігалася з часів Третього Литовського статуту і складалася з шляхетських судів. У ВКЛ судочинство здійснювалося від імені князя старостами, воєводами та намісниками. На рішення територіальних судів можна було приносити скаргу князю. В суді князя, який був судом вищої інстанції, приймала участь Пани-рада, але іноді в великокнязівському суді судила без князя. Крім того, великокнязівський суд був судом першої інстанції по всіх справах князів, панів, урядників. У РП гродський суд – розглядав кримінальні справи; чинив його намісник, староста чи воєвода одноособово за допомогою замкового судді і писаря. Підкоморський суд – у кожному повіті підкоморій і коморник розглядали земельні позови. Земський суд – розглядав цивільні справи шляхти у складі судді, підсудка і писаря. Діяли також асесорський суд, каптурові суди, домініальні, церковні, старостинські, лавні [2, с. 144].

Отже, для українського народу перебування у складі ВКЛ не понесло збитків, тобто мало, в цілому, позитивне значення. Економічна влада належала українським панам, міста зберегли український склад, а православна церква посідала провідне місце у суспільстві. Щодо Речі Посполитої, то тут все було з точністю до навпаки. Українців обмежили практично в усьому, народ вважався безправним. Якщо в складі ВКЛ українці зберігали свої традиції та деякі закони, то після входження до Речі Посполитої на територію України було поширено польський територіальний устрій, систему органів влади та законодавство.

Список використаних джерел: 1. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 656 с.; 2. Іванов В.М. Історія держави і права України. К.: Атіка, 2007. 728 с.; 3. Терлюк І.Я. Історія держави і права України. К.: Атіка, 2011. 944 с.

Єрьома Ж.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О.Г. Козинець**, канд. іст. наук, доцент, завідувачка кафедрою правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ФОРМА ДЕРЖАВИ: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА

Ключові слова: держава, форма держави, форма правління, форма устрою, форма державного режиму

Кожна держава характеризує себе в певній формі, а саме зовнішнє вираження організаційних процесів і здійснення державної влади. Форма держави – це порядок організації та здійснення державної влади в країні. Насамперед вона залежить від розміру країни, етнічного складу населення, історії та культурних традицій народу та ін.

Слід сказати, що форма держави не є постійним поняттям. Вона залежить як від конкретного історичного періоду так і від умов походження. Арістотель поділив форму держави на підставі двох причин: кількості правителів (одного, кількох, багатьох) та у чиїх інтересах здійснюється правління. Остання особливість – це критерії, що ділять країну на правильні, а саме монархію, дворянство, де влада дорівнює інтересам суспільства; та неправильні – тиранія, олігархія та демократія, де влада відповідає інтересам правлячого (деспота).

Платон ділить державу на форми, засновані на тому, хто керує (управляє державою). Він виділив п'ять форм правління: аристократія – правління найкращих, тимократія – правління найсильніших, олігархія – правління найзаможніших, демократія – влада народу, тиранія – влада однієї людини. Платон говорив про можливість однієї форми поступово переростати в іншу.

Цицерон бачив критерій розмежування форм держави у характері та волі тих, хто управляє державою. Відповідно до цього він виділяє три прості форми держави: владу царя – монархії, владу оптиматів – аристократію та владу народу – демократію. Ці форми є не найкращими на думку Цицерона, він висловлював свою думку про те, що ідеальною державною формою є змішана форма, яка має в собі всі позитивні ознаки простої форми [1, с.118-119].

Ж.-Ж. Руссо вважав, що форма держави – це організаційна структурна державних установ найвищого рівня. Він перелічив такі форми правління: монархії - одна людина здійснює владу, аристократії здійснює група заможних людей, а демократія – владу виконують усі члени суспільства [2, с.105].

Таким чином, форма держави – дає змогу визначити, як і в якому напрямку держава існує і розвивається.

Форма держави означає спосіб організації та здійснення державної влади на всій території країни, який створюється за допомогою взаємодії трьох елементів, а саме: форми державного правління, форми державного устрою та форми державного режиму.

Почну з форми державного правління:

1) форма державного правління – представляє собою елемент держави, що характеризує структуру організації влади, порядок утворення і повноваження вищих органів державної влади, а також їх взаємозв'язок між собою, з іншими політичними партіями, соціальними групами та суспільством загалом.

Форма державного правління має такі ознаки: - охарактеризовує процедури формування, структуру та термін повноважень вищого органу державної влади; - визначає зміст принципу розподілу влади між вищими державними органами; - дозволяє окреслити здатність державних установ на найвищому рівні здійснювати взаємодію з іншими центральними та місцевими

органами влади, органами місцевого самоврядування, політичними партіями, громадськими організаціями та громадянами.

2) форма державного устрою – це спосіб устрою державної влади, при якому державна територія поділяється на складові частини, а порядок взаємовідносин держави з її частинами закріплено в конституційних аспектах, тобто це поділ країни на певні складові та розподіл влади між нею та саме цими складовими.

Форма державного устрою має такі основні риси: - дає можливість реалізації прав і законних інтересів національних меншин щодо самовизначення шляхом надання тій території, де вони мешкають, певних пільг на їхнє самоврядування; - характеризує управлінську діяльність держави та організацію населення на її території; - має можливість описати взаємодію між центральними, регіональними та місцевими органами влади; - визначає принципи розподілу території держави на складові частини.

3) форма державного режиму – це елемент форми держави, який означає сукупність прийомів, форм і методів здійснення державної влади.

Форма державного режиму має таку характеристику: - описує стан правопорядку в державі; - характеризує можливість у здійсненні державної влади участі громадян (в реалізації державновладних повноважень); - визначає взаємозв'язок між владою і населенням; - в процесі виконання своїх обов'язків органами державної влади забезпечує реалізацію прав і свобод людини і громадянина; - має змогу характеризувати співвідношення правових і неправових способів здійснення функції влади (повноважень).

Слід сказати, що всі ці представлені елементи держави тісно пов'язані між собою: до зміни форми держави призведе будь-яка зміна державного режиму, і навпаки, зміна форми державного устрою також сприятиме зміні державного режиму [3, с.47-48].

Звичайно, що не буває все ідеально, тому що існують такі чиники, які впливають на специфіку форми держави не тільки позитивно, а й навпаки.

До факторів, які значною мірою визначають конкретну форму держави, належать:

економічні – економічний устрій держави, соціально-матеріальні умови та державні економічні відносини;

ідеологічно-культурні – культурний рівень суспільства, характер релігійних міркувань, історичні традиції;

політичні – рівень розвитку соціального та державного життя, завдання та цілі, поставлені державою, співвідношення політичних сил, що визначає внутрішній соціально-політичний стан держави;

соціально-національні – існування у державі різних етнічних груп, соціальних груп та класів, що можуть вплинути на розвиток країни;

міжнародні – вплив інших країн, міжнародних організацій, співпраця щодо конкретної держави (країни) [4, с.73-74].

Залежно від форми державно-територіального устрою розрізняють унітарні, федеративні, конфедеративні держави. А залежно від форми державного режиму розрізняють демократичні, тоталітарні і авторитарні держави.

Отже, існують різні підходи до визначення поняття «форма держави», які не схожі між собою, але нам залишається просто стати на сторону того поняття, яке є для нас чітким та зрозумілим.

Список використаних джерел: 1. Венгеров А. Б. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов. М.:Юрипруденция, 2000. 528 с.; 2. Загальна теорія держави і права / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.; 3. Загальна теорія держави і права : (основні

поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції) : навч. посіб. / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.:Юрінком Інтер, 2008. 400 с.; 4. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): учебник. Харьков.: Эспада, 2007. 840 с.

УДК 340.15:342

Костюченко Н.Д., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О.Г. Козинець**, канд. іст. наук, доцент, завідувачка кафедрою правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ І ПРАВА ГАЛИЦЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

***Ключові слова:** соціалістична республіка, радянська влада, Галичина, декрети, постанови, революційний комітет*

Створення Галицької соціалістичної радянської республіки (далі – ГСРР) було неоднозначним. Головним завданням утворення республіки було знищення української державності та Західноукраїнської Народної Республіки (далі – ЗУНР) яка діяла на цих теренах в 1918-1919 рр. Але у цей час також існував еміграційний уряд ЗУНР у Відні, який проводив активну політику на міжнародній арені. Тому для того, щоб знищити сильний осередок українського була створена, так би мовити, маріонеткова Галицька соціалістична радянська республіка. На нашу думку, це була лише гра на патріотизмі цього регіону, бо населення весь час прагнуло своєї автономії першим кроком до якої було створення ЗУНР. Щоб задовольнити цей патріотизм російський уряд й створив республіку для того, щоб легше залучити територію до УСРР. Також варто зауважити що, республіка була якби буферною зоною тривалого конфлікту в районі Південно-Західного фронту.

Необхідно відмітити, що частина населення радо вітала радянську владу після багатьох років панування польської еліти й нехтування правами українців, частині було просто цікаво подивитися, як виглядають більшовики, а решта українського населення зайняла очікувальну позицію [1, с.57]. Сама політика була зовні дуже приваблива. На перший погляд були такі гасла: «Геть війну!», «Давайте мир!», кидалися гасла «Роздамо землю!», земля якби роздавалася, але через тижнів два – три колективізовувалася. Створивши комнезами, комітети бідняків і перші комуни уряд залучився їхньою прихильністю, але абсолютна більшість населення побачило, яке насправді це суспільство [3].

ГСРР була проголошена 15 липня 1920 р. Декларацією тимчасового Радянського уряду Східної Галичини – Галицького революційного комітету (Галревкому), створеного в Харкові за директивою В. Леніна і ЦК РКП(б) під час визвольного походу Червоної Армії на західноукраїнські землі. ГСРР займала більше третини території Східної Галичини, зі столицею у місті Тернопіль. До складу уряду республіки входили В.П. Затонський (голова), М.Л. Баран (заступник голови), А.Г. Бараль, М.В. Левицький та ін. До складу ГСРР увійшли: Бережанський, Борщівський, Бродівський, Бучацький, Гусятинський, Заліщицький, Збаразький, Зборівський, Золочівський, Підгаєцький, Рогатинський, Скальський, Тербовлянський, Сокальський, Тернопільський, Чортківський і, частково, Бобрській, Кам'яно-Струмільовській, Перемишлянський, Радехівський повіти (територія сучасної Тернопільській та частково Львівської областей) [4, с.63]. Вищим органом влади був Галревком. На місцях створювалися

сільські, міські та повітові ревкоми. У повітах утворилися повітові революційні комітети, в селах обирались сільські ревкоми на загальних зборах селян, при сільських ревкомах організувалася сільська міліція з 5-10 чоловік, яка була виконавчим органом ревкому. Декретом № 6 був утворений відділ внутрішніх справ при Галицькому революційному комітеті, а декретом № 7 – військовий відділ.

Щодо декретів та постанов ГСРР, то у своєму першому декреті від 1 серпня 1920 «Про встановлення соціалістичної Радянської влади в Галичині» в якому зазначалося, що вся влада належить революційним комітетам. Це означало, що скасовувалися всі раніше пануючі закони Західноукраїнської Народної Республіки, Австро-Угорщини, Польської держави. Також Галревком проголосив три державні мови – українську, польську та їдиш, було запроваджено хлібну продрозкладку, оголошено загальну трудову повинність, відбулася націоналізація землеволодінь та підприємств, планувалась шкільна реформа із створенням так званої «трудової школи». Разом із першим декретом було прийнято постанову № 2 «Про земельні маєтки і плодах, про збирання хліба і сіна», ця постанова затверджувала конфіскацію земельних володінь поміщиків, церков та монастирів та передача їх селянам. Ще однією постановою стала Декларація № 2 Галицького ревкому про права та обов'язки робітників у ГСРР, прийнята 1 серпня 1920 р., за якою був введений 8-годинний робочий день і організований робітничий контроль на виробництві. Також важливим був Декрет №2 про відділення школи від церкви та держави [2, с.79-82].

Отже, ГСРР проіснувала лише 52 дні і це не випадково, бо вона повністю була зв'язана з польсько-радянською війною і після її закінчення поступово припинила своє існування назавжди.

Список використаних джерел: 1. Верига В.І. Галицька Соціалістична Советська Республіка 1920 р. Нью-Йорк-Торонто-Париж-Мальбурн,1986. 202с. 2. Тищик Б. Й. Галицька Соціалістична Радянська Республіка (1920 р.). Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1970.200 с.; 3. ГСРР 1920 – гібридна «республіка» більшовицького Кремля у Галичині URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7866/Artykul/2560523,ГСРР-1920-гібридна-республіка-більшовицького-Кремля-у-Галичині>. 4. Лісна І. С. Становлення української державності в Галичині (1918–1923 рр.). Тернопіль, 2001. 92 с.

УДК 351.74:340.15

Павлова С.Л., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О.Г. Козинець**, канд. іст. наук, доцент, завідувачка кафедрою правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ПОЛІЦЕЙСЬКА РЕФОРМА 1862 РОКУ. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ

Ключові слова: *реформа, поліція, жандармерія, таємна поліція, каральна політика, імператор*

У другій половині XIX ст. в організації і структурі поліції був зроблений цілий ряд змін безпосередньо пов'язаний із проведенням буржуазних реформ 1860-1870-х р. Суттєві перетворення поліції було здійснено в 1862 році. Помітно зросло значення Міністерства внутрішніх справ, у діяльності якого все більшу роль стали відігравати адміністративно-

поліцейські функції. Особливої значущості у зв'язку з цим у складі міністерства стали набувати департаменти поліції.

Період II половини XIX ст. має велике історичне значення для сприйняття та розуміння процесів розвитку Російської імперії в епоху модернізації суспільства. Реформи 60-70-х років XIX ст. були необхідними для перебудови системи державного управління, невід'ємною частиною якої була поліція, яка забезпечувала правопорядок у такий вирішальний для країни період [1].

Рішення про реформування поліції було прийнято імператором Олександром II у зв'язку з початком реорганізації системи державного управління та цілим комплексом серйозних реформ, де локомотивом була селянська реформа з метою скасування кріпосного права в країні. Загалом проблема реформ у сфері управління була ключовою майже протягом усього XIX століття. Початок було покладено з утворення міністерств у 1802 р., зокрема Міністерства внутрішніх справ. Реформа поліції стала невід'ємною частиною державної реформи у другій половині XIX століття. Великі перетворення царя-реформатора вимагали надійної поліцейської підтримки [4].

Реформа поліції була законодавчо оформлена двома нормативними актами, прийнятими 25 грудня 1862 р., а саме «Тимчасовим положенням про організацію поліції в містах та районах Імперії» та «Положеннями про нормальний стан поліції європейської Росії». Так, одночасно з'явилися документи, які регламентували структуру, функції, обов'язки та «нормальний» персонал поліції. Протягом 1863 р. реформа поліції зумовлена необхідністю взяти під контроль мільйони селян, звільнених від панщини в 1861 році. На поліцію були покладені такі функції: охорона громадського порядку; контроль населення; розшук злочинців; досудове розслідування; охорона предметів, виконання вироку, конвой. Поліція поділялася на відділи: загальний; кримінальний; залізниця; фабрика; річка; політична поліція (корпус жандармів).

У губернських центрах діяли губернські відділи поліції та провінційна жандармська контора, яку очолював або жандарм генерал-майор або полковник. На території провінції діяли окремі повітові поліції та міська поліція. Начальником повітової поліції було призначено губернатора. Йому підпорядковувався колегіальний орган виконавчої влади – районний відділ поліції (помічник поліцейського, засідателі). Міська поліція діяла у всіх провінційних містах, в окремих повітових і безповітних містах. Міський відділ поліції очолював начальник поліції, який призначався губернатором чи міським головою. Нижні чини та виконавчі посадові особи, районні судові виконавці, міські судові виконавці, наглядачі поліції та ін. Міста були поділені на сектори: частини (міський пристав), секція (окружний пристав) та околоток (районна поліція). На вулицях поліція стежила за порядком. Загальне керівництво поліцією та жандармерією здійснювало Управління поліції МВС [4]. Норми «Тимчасових правил організації поліції в містах та повітах імперії» фактично діяли більше півстоліття [1].

Загалом у Російській імперії посилювалася каральна функція державної машини, централізувався адміністративний апарат, організовалася бюрократична система управління різними сферами державного життя.

З 1862 р. у кожному окрузі почали створюватись об'єднані органи поліції – відділи поліції на чолі з окружним начальником поліції. При адміністрації існував кабінет, який очолював секретар, і архів. Повіт поділявся на менші адміністративно-структурні відділи (штати), ділянки (сотні) та селища. У штатах поліцію очолювали судові пристави, які призначалися за пропозицією окружного поліцейського губернатора, якому підпорядковувалася вся поліція провінції. Судові пристави виконували розшукові та охоронні функції на території держави [3].

Водночас спеціальних вказівок щодо організації та проведення оперативно-розшукових заходів поліцією із застосуванням негласних агентів не було. Те, як розкривались кримінальні правопорушення, було суто професійною справою поліції. Розшукову діяльність поліцейської змови поєднували з правовою безпекою та запобіжними заходами. Через те, що злочинці

набували різної кримінальної спеціалізації (конокради, грабіжники, шахраї, кишенькові злодії), співробітники поліції також спеціалізувались на розкритті певних видів злочинів. У середині XIX ст. формується професійний та рецидивний злочин, із розвитком залізничних, річкових та морських транспортних мереж з'являються запрошені виконавці. Для розкриття таких злочинів та пошуку злочинців поліція повинна була покладатися на таємних агентів, для яких пошукова робота стала професією, і, як правило, окремі злочинці ставали інформаторами таємної поліції.

З другої половини XIX століття відбулися дві хвилі нормативно-правових перетворень, що безпосередньо вплинули на організацію пошукової роботи – реформи 1862 і 1880 рр. Удосконалення правового регулювання детективної роботи відбувалося під знаком розробки більш ефективних правил боротьби із зростаючою революційною діяльністю.

Шляхом створення політичної поліції в Російській імперії, яка також діяла на території українських губерній був створений на базі Третього відділення Департамент поліції, який до лютого 1917 р. складався з восьми відділів та спеціального (політичного) відділу. Крім того, до його структури входили: канцелярія (секретарська частина), господарська та казначейська частини та архіви. Місцеві органи Департаменту поліції – відділи безпеки – склалися, як правило, з трьох основних підрозділів: канцелярії, відділу зовнішнього нагляду та відділу розвідки (відділу внутрішнього нагляду). Канцелярія займалася загальною та таємною кореспонденцією, отримуючи відомчі циркуляри та вказівки, а також підсумовували отримані дані та вели аналітичну роботу. Відділ зовнішнього нагляду за допомогою шпигунських служб здійснював моніторинг членів антиурядових організацій. Департамент розвідки здійснював моніторинг антиурядових об'єднань за допомогою секретних агентів. Він також був провідним підрозділом відділу безпеки.

У результаті реформи 1862 р. замість міської та земської поліції в кожному повіті було створено єдиний поліцейський орган – повітове управління поліції (УВП). У статті «Тимчасового положення» зазначалося, що «в губерніях, що регулюються спільною установою, міська та земська поліція об'єднуються в загальну окружну поліцію, департаменту якої підпорядковується весь округ з окружними містами, посадами, міста і села, які в ньому знаходяться».

Реформа затвердила новий принцип функціонування місцевої поліції, зробила її структуру більш гармонійною, а штатний розпис – досконалішим. У Катеринославській губернії вдосконалилась система фінансування поліції, збільшився її персонал.

Таким чином, можна зробити висновок, що 60-ті роки XIX століття стало переломним моментом у розвитку, реорганізації та подальшому функціонуванні поліцейських органів у Російській імперії. Водночас нові принципи, закладені реформами 1862 р., зберігались переважно до революції 1905-1907 рр.

Список використаних джерел: 1. Коротенко Д. В. Реформа полиции 1862 г.: Реалии Екатеринославской губернии. Грамота, 2013. № 2. Ч. 1. С. 86-91. 2. Заруба В.М. Историк держави і права України академік М. Є. Слабченко (1882–1952). Дніпропетровськ: ПП «Ліра ЛТД», 2004. 456 с.; 3. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія. Харків: Золота миля, 2012. 620 с.; 4. Полиция под прицелом «великих реформ» Александра II. URL: <http://pda.ormvd.ru/pubs/102/large-conversion-of-the-reformer-required-a-reliable-police-security/>

Рожкова С.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О.Г. Козинець**, канд. іст. наук, доцент, завідувачка кафедрою правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

МАГДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО: ОСОБЛИВОСТІ ДІЇ НА УКРАЇНІ

Ключові слова: міське право, самоврядування, привілей, лава, місто, поляки, німці

Магдебурзьке право – це збірка норм, яка включає в себе і судове право і міське право, тобто все, що стосується міського життя. Це привілей фактично розпочинав новий етап у розвитку населених пунктів. Із простих сіл вони перетворювалися на центри торгівлі, розвитку підприємництва та ремесел, іншими словами набували ознак сучасних міст. Це свого роду самоврядування населеного пункту.

Одночасно з Магдебурзьким правом, міста одержують право володіти власним гербом. Його зображення вперше було зафіксовано в документі міського самоврядування у II половині XVI ст. Цей атрибут з'являється в документах міста, підкреслюючи незалежність міста від князя чи королівства [1].

Перше місто на Україні, яке отримало Магдебурзьке право, був Львів 1339 р., потім Кам'янець-Подільський 1374 р., потім Луцьк 1432 р. та ін.

Попервах до органів самоврядування обирали не всіх, це був особливий привілей. Найголовніше, що ці посади не купувались і не передавались у спадок. Це зменшувало рівень чиновної корупції та впливало на ефективність правління. Обирання в Магістрат чи Лаву чи Раду проходило не для всіх. Обирали людей, які досягли 24-річного віку, які мали повні права мешканців даного міста, які мали нерухомість, були християнами. Громадянство не було спадковим, людина, яка досягла 24 років мала довести своїми справами, роботою, що вона достойна мати права мешканця даного міста.

Громадяни обирали Магістрала – керував містом, суддю – щоб вирішував сперечливі питання, городничого – стежив за порядком. Громада сама вирішувала скільки в скарбницю грошей платити, і на що будуть витрачені податки.

Слід зазначити, що не всі міста мали однакові права, і тому вони поділялися на ратушні та магістрацькі. В останньому всі повноваження належать Магістрату, включаючи війта, бургомістра (помічника), Раду (консультантів, радників) і Лаву [2, с. 116].

Усі міста України, що володіли Магдебурзьким правом українські дослідники, зокрема М. Владимирський-Буданов, А. Яковлів, поділили на три групи.

До першої групи зараховували міста з так званим повним Магдебурзьким правом (Львів, Київ, Кам'янець-Подільський), що мали самоврядування на основі 2 колегій: міська рада у складі радників і бургомістрів, що виконували переважно адміністративні функції, та війт і лавники, що здійснювали судові функції [3].

До другої групи міст належали міста з неповним Магдебурзьким правом (Правобережна Україна) – де діяла спільна колегія з бургомістрами, радниками, війтом і лавниками, що виконували адміністративні та судові функції. Ці міста склали основну кількість міст України, що володіли Магдебурзьким правом.

Третю групу міст становили приватновласницькі міста, які формально мали органи міського самоврядування, подібні до міст із неповним Магдебурзьким правом, але у своїй діяльності знаходилися під цілковитим контролем власника чи його представника. Така модель міського самоврядування була у містах Гетьманщини. Можна зазначити, що тут також поряд із

джерелами Магдебурзького права використовували джерела Саксонського Зерцала, Литовські Статути, українське звичаєве право. Міста з неповним Магдебурзьким правом також поділяли на міста, в яких посада війна належала місту, та міста, в яких війтівство належало іншим особам – старості, або спадковому війту.

Застосування магдебурзького права в усій Україні, окрім Києва, припинилося указом Миколи I у 1831 р. [4, с. 76].

А в Києві воно було скасовано через 3 роки, у 1845 р.

Отже, запровадження в українських містах Магдебурзького права має дуже велике значення. Це сприяло модернізації міського життя та встановленню виборів до місцевих органів влади та судів, але водночас і призвело до обмеження прав українського населення. Корінне населення України було позбавлене права обіймати керівні посади в органах місцевого самоврядування, оскільки ці посади займали поляки та німці.

Список використаних джерел: 1. Магдебурзьке право в історії української державності URL: https://trada.gov.ua/?page_id=3520 ; 2. Лукша О.В. Міське самоврядування в Україні: посібник-порадник для депутатів місцевих рад / О.В. Лукша, І.О. Федів. К., 2010. 117 с. 3. Магдебурзьке право в Україні. URL: <file:///C:/Users/sweet/Downloads/8776-8392-1-2-20200205.pdf> ; 4. Грушевський М. Історія України-Руси в 10 т. К., 1994. Т.6. 655 с.

УДК 352.07:342.553(477)

Федоренко Д. В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник **А. Г. Нігченко**, канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ПРИНЦИПИ ТА СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

***Ключові слова:** міське самоврядування, система місцевого самоврядування, принципи місцевого самоврядування, децентралізація.*

Сьогодні, коли в державі відбуваються демократичні зміни, назрівають проблеми щодо децентралізації країни: розподілу бюджетів; виникають суперечливі питання стосовно конструкції взаємовідносин між Києвом та районами в місті Києві; загострюється потреба у вдосконаленні системи місцевого самоврядування; визначені повноважень місцевих рад і депутатів місцевих рад. Не менш важливими залишаються проблеми визначення відповідальності органів місцевого самоврядування та особисто кожного, кому територіальна громада довірила захищати її інтереси на місцевому рівні. Отже, важливість і актуальність даної теми підкреслюється на всіх рівнях.

Питанню визначення місця системи місцевого самоврядування в конституційно-правовому просторі України присвячені праці багатьох науковців, зокрема, О. Батанова, Н. Гринчука, А. Крусяна, О. Лебединської, С. Сівкова та ін.

Мета доповіді – визначення змісту поняття інституту місцевого самоврядування, принципів та системи місцевого самоврядування.

Сутність місцевого самоврядування в Україні окремо визначено У ХІ розділі Конституції України. Зокрема, наголошено, що «міське самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів

України. Особливості здійснення місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі визначаються окремими законами України» [1].

Зазвичай, науковці під принципами місцевого самоврядування відповідно до положень законодавчої практики розуміють обумовлені природою місцевого самоврядування основні, докорінні засади його організації та функціонування.

Згідно із ст. 4 Закону України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997, основними принципами місцевого самоврядування є народовладдя; законність; гласність; колегіальність; поєднання місцевих і державних інтересів; виборність; правова, організаційна та матеріально-фінансова самостійність в межах повноважень, визначених законами; підзвітність та відповідальність перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державна підтримка та гарантії місцевого самоврядування; судовий захист прав місцевого самоврядування [2].

Народовладдя (демократія) проявляється через ціннісні, ідеологічні та правові засади формування та діяльності органів місцевого самоврядування.

Гласність і колегіальність є необхідною умовою здійснення управління в інтересах територіальної громади, а не окремої особи чи групи осіб, і відсутності корупції в органах місцевої влади.

Сучасний напрямок розвитку держави, що полягає у децентралізації дає реальну матеріально-фінансову самостійність, але безумовно потребує контролю за розподілом коштів і матеріальних цінностей зі сторони громади і державних правоохоронних органів.

Щоб припинити безконтрольне втручання у рішення органів місцевого самоврядування в законодавстві закріплені принцип судового захисту прав цього правового демократичного інституту.

У загальному, дуже важливим є нормативно-регулятивний характер принципів, їх взаємоузгодженість та взаємодія Вони підлягають формальному закріпленню у правових актах і тому гарантуються державою і набувають значення загальних правил.

Згідно Конституції України і Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до системи місцевого самоврядування відносять територіальні громади сіл, селищ, міст – первинний суб'єкт місцевого самоврядування, сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, сільського, селищного, міського голову, старосту, органи самоорганізації населення.

У Законі також встановлено, що у містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету.

Окремими законами визначається особливість місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі, чиним є Закон України «Про столицю України - місто-герой Київ» від 1999 року.

Таким чином, головні якості місцевого самоврядування відображають його принципи. Система місцевого самоврядування визначається сукупністю різних організаційних форм та інститутів місцевої демократії, через які здійснюються функції та повноваження місцевого самоврядування.

Список використаних джерел: 1. Конституція України: Основний Закон від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10.05.2021). 2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10.05.2021)

Чумаченко В.Ю., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник **А. Г. Нітченко**, канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ СУДІВ

Ключові слова: *судова система, судоустрій, правосуддя, територіальність, спеціалізація, інстанційність, суди загальної юрисдикції.*

Питання спеціалізації судів завжди є в центрі уваги. Уже більш як п'ятнадцять років система правосуддя в Україні реформується. Та й час не стоїть на місці. Він висуває нові вимоги, підвищуються стандарти правосуддя. Тому й курс реформи постійно зазнає коректив.

Даний принцип спеціалізації суддів за різних часів мав неоднозначне тлумачення, по-різному досліджувався різними дослідниками та отримував різноманітні модифікації свого законодавчого закріплення.

Окремі аспекти цієї теми розглядалися у працях В. М. Кампа, М. І. Козюбри, В. Є. Скоморохи, В. Ф. Бойка, В. Т. Маляренка, Д. М. Шадури та інших вчених.

Відповідно до ст. 124 Конституції України судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Ідея спеціалізації судової системи знаходить своє відображення у ст. 125 Конституції України, в якій зазначено, що система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації [1]. Ст.ст. 17, 18 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» закріплюють положення, згідно з якими система судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності. У тому числі, поряд із запровадженням спеціалізації суддів закон передбачає й догматичні норми за якими у місцевих загальних судах та апеляційних судах діє спеціалізація із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх та слідчого судді, який здійснює повноваження із судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні в порядку, передбаченому процесуальним законодавством.

Суди загальної юрисдикції можуть бути загальними і спеціалізованими. Загальні суди реалізують цивільну і кримінальну юрисдикції, а також юрисдикцію у справах про адміністративні правопорушення. До створення адміністративних судів вони здійснюють також адміністративну юрисдикцію. Господарські суди є судами так званої «господарської» юрисдикції, яка, власне, поєднує елементи цивільної та адміністративної юрисдикції. Також Конституцією України спеціалізацію визнано принципом для побудови системи судів загальної юрисдикції [2, с. 7].

На наше переконання, спеціалізований суд необхідно визначати, як державний орган, який покликаний здійснювати судову владу і наділений, як правило, винятковою компетенцією з розгляду відповідних категорій справ.

Принцип спеціалізації в Україні можна розглядати по-різному, та виділити два основні підходи. Згідно з першим, у системі судів загальної юрисдикції поряд із загальними судами утворюються і діють спеціалізовані суди, тобто, адміністративні, господарські суди, суди у справах неповнолітніх тощо. Згідно з другим підходом, система судів загальної юрисдикції повинна складатися з чітких спеціалізованих вертикалей: судів кримінальної, цивільної, адміністративної юрисдикцій.

Принцип спеціалізації є одним із факторів забезпечення права на правосуддя, оскільки компетентний суд уповноважений розглядати і вирішувати судові справи, які впливають із певного виду правовідносин, це той суд, у фаховості якого впевнена особа, що до нього звертається, тобто, критерієм спеціалізації є предмет спірних правовідносин і властива йому відповідна процесуальна процедура. Можуть існувати й інші критерії: такі як вік або суб'єкт або певна сфера певних правовідносин, - сімейні, земельні, трудові справи тощо.

Необхідність спеціалізації викликана ускладненням та урізноманітненням суспільних відносин, а отже, і їхнього правового регулювання. Не тільки судді, а й інші правники не можуть бути компетентними в усіх сферах правовідносин, вони неспроможні охопити весь нормативний масив, що застосовується в Україні.

Особливою формою спеціалізації суддів є слідчий суддя, який здійснює повноваження із судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні в порядку, передбаченому процесуальним законодавством.

У Кримінальному процесуальному кодексі України відсутня окрема стаття, яка б містила норми про статус слідчого судді як суб'єкта кримінального провадження. У законі у визначенні терміну «слідчий суддя» позначено лише спрямованість його діяльності через вказівку на повноваження (права, які є одночасно й обов'язками): «суддя... до повноважень якого належить здійснення у порядку, визначеному цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні...» [3, с. 135].

Отже, підводячи підсумок викладеному вище, слід констатувати, що спеціалізація судів, слугує удосконаленню знань в окремих галузях законодавства та практики його застосування Є гарантією якісного, професійного вирішення судових справ, формуванню нових підходів до захисту прав людини і законних інтересів юридичних осіб.

Створення спеціалізованих судів є одним із засобів підвищення ефективності судової системи та її розвантаження. З часом вона буде лише поглиблюватись. Це показує, що у майбутньому в Україні можуть бути створені суди з податкових спорів, сімейні суди, кримінальні суди тощо. Але дана спеціалізація буде доречною лише на рівні місцевих судів. В такому разі зберігатиметься цілісність системи судів, що також є найважливішим принципом судоустрою.

Список використаних джерел: 1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 26.12.2020). 2. Гаркуша О. О. Спеціалізація судової діяльності як фактор оптимального функціонування судової влади. *Адвокат*. 2009. № 2. С. 4-7. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2009_2_1 (дата звернення 26.12.2020). 3. Марочкін І. Є., Сібільова Н. В., Тихий В. П. Організація судової влади в Україні: навч. посібн. Харків, 2007. 184 с.

Чумаченко В.Ю., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **О.Г. Козинець**, канд. іст. наук, доцент, завідувачка кафедрою правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ У ПРОГРАМНИХ ДОКУМЕНТАХ ДЕКАБРИСТІВ

***Ключові слова:** імператор, таємні товариства, свобода, ліберальні цінності, західноєвропейські ідеї*

Рух декабристів, який звикли ототожнювати лише з історією Росії, був визначним явищем і в українській минувшині. Повстання декабристів було аристократичним рухом, головними дійовими особами якого були офіцери армії та представники знаті. Причини повстання декабристів були різноманітні: спротив дворянства проти режиму, який успішно обмежив свої привілеї завдяки своїй селянській політиці, поширився серед частини молодих офіцерів з ліберальними і навіть радикальними ідеями.

Декабристський рух розпочався як таємне товариство під назвою «Союз порятунку», що діяло з 1816 по 1818 рік у Петербурзі. Слідом за ним виник Союз добробуту, створений у 1818 році. Останній існував до 1821 року, об'єднував понад двісті членів і мав філії в Петербурзі, Москві, Кишиневі та інших містах Російської імперії. Обидва товариства були організовані молодими офіцерами, які нещодавно повернулися з іноземної військової кампанії під час наполеонівських війн. Переконавшись, що російська армія надала свободу європейським людям, ці ліберально налаштовані та освічені молоді представники російської знаті були розчаровані політикою Олександра I, чий плани реформування, намічені на початку його правління, не були реалізовані.

Спостерігаючи за крутим зростанням націоналізму в Європі та дотримуючись традиції «любові до батьківщини» російської освіченої знаті наприкінці XVIII – на початку XIX століть, декабристи були схильні до крайнього патріотизму. Основною причиною декабристського руху стала криза феодально-кріпосницької системи, а своєрідним каталізатором – війна 1812 р., яка привела до активного поширення західноєвропейських ідей, глибшого ознайомлення з соціальним та політичним досвідом Європи, зростання серед дворянства відчуття власної гідності та значущості [3, с. 362-364].

Нові таємні товариства, створені на базі Союзу добробуту, були більш конспіративними та краще організованими. Південне товариство з його абсолютним лідером, полковником Павлом Пестелем, з'явилося в 1820 році в Тульчині, а Північне товариство було засноване в 1821 р. у Петербурзі. Влітку 1825 р. Південне товариство прийняло членів Товариства об'єднаних слов'ян, сподіваючись створити панслав'янську конфедерацію. Змовники обговорили проекти російської конституції та способи проведення збройного заколоту та самогубства [4, с. 92-94].

Російське правосуддя Пестеля, прийняте як програма Південного товариства, і «Конституція» Муравйова були найбільш репрезентативними з конституційних проектів декабристів. Обидва проекти передбачали скасування кріпосного права. Муравйов пропонував конституційну монархію, федеральну організацію країни та майновий ценз на виборах. Радикальний проект Пестеля передбачав створення централізованої яacobинської республіки та конкретну земельну реформу, поділяючи землю на приватний та державний сектори. Згідно з проектом Пестеля, диктатура тимчасового уряду мала тривати десять-п'ятнадцять років після повстання, тоді як лідери Північного товариства пропонували дострокові вибори влади [2, с. 54-56].

У 1823 р. в Новограді-Волинському виникло Товариство об'єднаних слов'ян, очолюване братами Петром та Андрієм Борисовими. Програму товариства викладено у двох документах «Правилах» і «Клятві», що передбачали: визволення всіх слов'ян та об'єднання їх у федерацію, ліквідацію монархічних режимів та встановлення демократичного устрою, скасування кріпацтва і станових привілеїв. Товариство об'єднаних слов'ян у вересні 1825 р. увійшло до Південного товариства, утворивши в ньому Слов'янську управу. Після придушення повстання декабристів у Петербурзі 14 грудня 1825 р. повстав Чернігівський полк в Україні. Виступ почався на Київщині, його підтримали близько тисячі солдатів та 18 офіцерів. С. Муравйов-Апостол склав «Православний катехізис» із закликом до народу повалити самодержавство та встановити демократичний лад і знищити кріпацтво. 30 грудня 1825 р. повсталі зайняли Васильків і рушили на Білу Церкву, щоб приєднати до себе інші військові частини [1, с.42-43].

Хоча рух декабристів в Україні був частиною загальноросійського руху, він мав свої особливості. Ідеї та напрями декабризму в Україні глибоко вкорінилися в українську історію. Її ідеї національного визволення живилися кількома століттями боротьби з підкоренням із боку Польщі та Росії. Ідейна спадщина українських патріотичних організацій, таких як Новгород-Сіверський патріотичний гурток наприкінці XVIII століття та місцеві політичні кола в Полтавській області, Слобідській Україні, Південній Україні та на Правобережній Україні, створили сприятливі прецеденти для революційного руху і надали політичним прагненням молодого покоління національного виміру. Це відрізняло політику українських декабристів від централістичних тенденцій російських революціонерів і спрямовувало їхню увагу на національні рухи першої чверті XIX століття. З цієї причини важливість та вплив українців у загальному декабристському русі були дуже значними.

Отже, з провалом декабристів абсолютизм в Росії тривав би ще століття, але кріпосне право було офіційно скасовано в 1861 році. Хоча декабристи і зазнали поразки, але вони все ж здійснили певні зміни в режимі. Їх невдоволення змусило Миколу I звернути свою увагу всередину, щоб вирішити питання імперії. Декабристський рух знаменував початок глибокої кризи старого феодально-кріпосницького самодержавного ладу. В тяжкий час довелось діяти декабристам. Вони були першопрохідниками революції, засновниками визвольного руху, шукачами шляхів до свободи і оновлення Росії, пригнобленої самодержавним деспотизмом і придушеної кріпосним правом. Розвиток декабристського руху ідейно залучив Україну до західноєвропейського контексту світового історичного процесу в XIX ст., визначивши тенденції розвитку вітчизняної історії на все XIX ст. Визвольні ідеї і традиції декабристів сприйняло нове покоління, яке й надалі розвивало програму боротьби за оновлення держави.

Список використаних джерел: 1. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. К.: Генеза, 1996. 360 с.; 2. Казьмірчук Г.Д. Рух декабристів: дискусійні питання та спроба їх розв'язання (до 180 – річчя повстання). *Український історичний журнал*. 2005. № 6. С. 50-66; 3. Конта Р. М. Історіографія державотворчої ідеї в масонських ложах в Україні в першій чверті XIX ст. К.: Поліграф, 2003. 19 с.; 4. Стеценко В.І. Вплив війни 1812 року на свідомість українського суспільства. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Історія. 2015. Вип. 2. Ч. 4. С.91-95.

Щербінін М.Ю., здобувач вищої освіти

Науковий керівник **А. Г. Нітченко**, канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНІ ЗА ОСНОВНИМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИМИ АКТАМИ ТА НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

***Ключові слова:** біженці, правовий статус, міжнародно-правові акти, конвенція, конституція, закон.*

За даними Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців, в Україні, станом на березень 2021 року перебуває понад 2000 біженців [1], що говорить про актуальність питання біженців в нашій країні, зокрема, щодо їх правового статусу.

Прийняття Конституції України як її Основного закону, а також ратифікація Україною Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців, сприяло базовому закріпленню правового статусу біженців в Україні та поклало на нашу державу ряд обов'язків щодо них. В міжнародно-правовому вимірі основоположними документами, які визначають статус біженців є Конвенція про статус біженців [2] та Протокол щодо статусу біженців [3]. Конвенцією визначається, що біженцями є особи, які через події, котрі трапилися до 1 січня 1951 року, та внаслідок резонних причин стали жертвами переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних переконань перебувають поза межами країни своєї національної належності і не можуть користуватися її захистом або не бажають їм користуватися через такі побоювання; або, не маючи чітко визначеного громадянства і перебуваючи поза межами країни свого минулого проживання через подібні події не мають можливості або не хочуть повернутися до неї в результаті таких побоювань [2].

Держави, що ратифікували Конвенцію, зобов'язані застосовувати її принципи, без жодної дискримінації до біженців, мають надавати їм таке ж сприятливе становище, що й своїм громадянам щодо свободи віросповідання, права звернення до суду, права на допомогу від уряду, права на освіту та повинні надавати біженцям таке ж становище, що й громадянам, стосовно соціального забезпечення та трудового законодавства. Забороняється стягувати з біженців мито, збори чи податки, окрім тих, що стягуються з громадян країни. Окрім того, біженці можуть користуватися щонайменше тими ж правами, що іноземці стосовно придбання майна та інших пов'язаних з ним прав, щодо орендних договорів, стосовно асоціацій, які не несуть в своїй діяльності політичний характер і не мають за мету отримання вигоди, щодо профспілок, права займатися сільським господарством, промисловістю, ремеслами чи торгівлею та щодо права засновувати компанії і права займатися вільними професіями [2].

В порівнянні з правами, що закріплені досить чітко, обов'язки біженців закріплені в більш загальному аспекті. В Конвенції лише вказується на те, що біженець повинен дотримуватися законів та розпоряджень країни, в якій він знаходиться, та дотримуватися заходів, що спрямовані і застосовуються для підтримання громадського порядку [2].

Важливість Протоколу щодо статусу біженців полягає в тому, що він вилучив з Конвенції часові та географічні обмеження статусу біженця. Зокрема, були вилучені слова, що обмежували статус біженця подіями «що відбулися до 1 січня 1951 року» та вилучена можливість тлумачити події лише як «події, що відбулися в Європі» [3].

Варто зазначити, що Конвенція про статус біженців була ратифікована 145 країнами, а Протокол щодо статусу біженців – 146 країнами, що характеризує ці акти як наймасовіші та

найважливіші акти серед тих, що регулюють статус біженців. Ці документи є основою для регіональних договорів щодо статусу біженців та одними з головних джерел правового регулювання статусу біженців в національних законодавствах, зокрема, і в Україні.

В національно-правовому вимірі, основоположним документом, що визначає правовий статус біженців є Конституція України. Відповідно до статті 26 Основного Закону, іноземці та особи без громадянства мають право на отримання притулку в порядку, визначеному законом, а ті, іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах «користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України», окрім винятків, що встановлені Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [4].

Головним документом, що визначає права і свободи біженців, їх обов'язки є Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 [5].

Закріплене в законі поняття «біженець» є майже ідентичним до поняття закріпленому Конвенцією про статус біженців, але зазначається, що біженцем є особа «яка не є громадянином України» [5].

Відповідно до цього закону, особи, яких визнано біженцями, мають рівні з громадянами України права на пересування, вибір місця проживання, залишення території України, окрім обмежень, встановлених законом. Мають рівні з громадянами України права на працю, ведення підприємницької діяльності, охорону здоров'я та медичну допомогу й медичне страхування, право на відпочинок, освіту, свободу світогляду і віросповідання, мають право на володіння, користування і розпорядження своєю власністю на свій розсуд, право на безоплатну правову допомогу, звернення до суду чи до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини у разі порушення своїх прав і свобод та іншими правами і свободами, що передбачені Конституцією та законами України [5].

Біженці мають такі ж самі обов'язки, що й громадяни України, крім певних винятків. Зокрема, відповідно до цього закону до обов'язків біженців відносяться: обов'язок повідомляти, протягом встановленого терміну, спеціальні органи, що займаються питаннями біженців, про зміни щодо місця проживання, стану і складу сім'ї, зміну прізвища, набуття громадянства та обов'язково проходити щорічну перереєстрацію, у спеціально встановленому порядку, у відповідних органах [5].

Отже, правовий статус біженців в Україні визначається головним чином такими міжнародно-правовими актами як Конвенція про статус біженців, Протокол щодо статусу біженців, Конституцією та законами України. Аналіз зазначених нормативно-правових актів засвідчив, що біженці мають рівні з громадянами України права та обов'язки.

Список використаних джерел: 1. Біженці та шукачі притулку в Україні. Тематичний огляд – березень 2021 Агентство ООН у справах біженців: веб-сайт URL: https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2021/04/2021-03-UNHCR-UKRAINE-Refugee-and-Asylum-Seekers-Update_FINAL-UKR.pdf (дата звернення: 24.04.2021). 2. Конвенція про статус біженців: Конвенція від 28.07.1951. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011# (дата звернення: 24.04.2021). 3. Протокол щодо статусу біженців: Протокол від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363# (дата звернення: 24.04.2021). 4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#> (дата звернення: 24.04.2021). 5. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2942-14#> (дата звернення: 24.04.2021).

Наукове видання

**СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**

Збірник тез доповідей

I Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених

14 травня 2021 року

Відповідальний за випуск: О. С. Сагун

Підписано до друку 02.06.2021.
Об'єм даних 2,3 МБ. Замовлення № 22/21.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету «Чернігівська політехніка»
14035, Україна, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 7128 від 18.08.2020